

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Науково-навчальний центр прикладної інформатики

ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

МІЖНАРОДНІ НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ: ІНТЕГРАЦІЯ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

***27–28 квітня 2018 р.
м. Київ***

Київ
Інститут інноваційної освіти
2018

УДК 001(063):378.4 (Укр)
ББК 72я43
М43

*До збірника увійшли матеріали наукових робіт (тези доповідей, статті),
надані згідно з вимогами, що були заявлені на конференцію.*

*Роботи друкуються в авторській редакції, мовою оригіналу.
Автори беруть на себе всю відповідальність за зміст поданих матеріалів.
Претензії до організаторів не приймаються.
При передруку матеріалів посилання обов'язкове.*

*Відповідає п. 12 Порядку присудження наукових ступенів Затвердженого
Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567.*

М43 **Міжнародні наукові дослідження: інтеграція науки та практики:** Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 27–28 квітня 2018 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. — Київ : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2018. — 256 с.

Матеріали конференції рекомендуються освітянам, науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, аспірантам, докторантам, студентам вищих навчальних закладів тощо.

Відповідальний редактор: *І.В. Козак*
Коректор: *П.А. Нємкова*

Матеріали видано в авторській редакції.

УДК 001(063):378.4 (Укр)

© Усі права авторів застережені, 2018
© Інститут інноваційної освіти, 2018
© Друк ФОП Москвін А.А., 2018

Підписано до друку 05.05.2018. Формат 60х84/16.

Віддруковано з готового оригінал-макету.

Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Literaturnaya. Ум. друк. арк. 19,07.

Зам. № 0505-1. Тираж 100 прим. Ціна договірна. Виходить змішаними мовами: укр., рос., англ., пол.

Виготівник. ФОП Москвін А.А. Поліграфічний центр «Сору Art».

69095, Запоріжжя, пр. Леніна, 109. Тел.: +38-094-133-87-81.

Інститут інноваційної освіти: e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com

Видання здійснене за експертної підтримки

Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України

03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40.

ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

Л.В. Бережна,

директор школи, Криворізька загальноосвітня школа I-III ступенів №69, м. Кривий Ріг

УДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

На початку ХХ століття майже всюди основні цілі і завдання істотно змінилися. Реформи що відбулися у загальній освіті, торкнулися кожної ланки, зумовили зміну пріоритетів. У національній доктрині розвитку освіти в Україні пріоритетним напрямом державної політики постає питання професіонального зростання кваліфікованих фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці, здатних до творчості й професійного саморозвитку. Головне сьогодні — це впровадження в роботу нової педагогічної практики, творче планування і реалізація педагогічних нововведень, спрямованих на підвищення якості освіти. Щоб досягти поставлених цілей, кваліфікований педагог повинен показати, що на ринку праці, він головний кандидат. Оскільки діяльність кожної установи в умовах ринку визначається ринком, то важливою функцією менеджменту є удосконалення роботи педагогів в сучасних умовах [1].

Багато завдань є принципово новими і навіть часто не піддаються розв'язанню, виходячи з раніше отриманого досвіду. Все більше і більше зростає імовірність несподіванок, які були непередбачувані довгостроковим плануванням, зростає відповідальність педагогів за здатність адаптуватися на ринку праці, розкривати свої здібності, підвищувати свій творчий потенціал, виявляти професійну мобільність.

Сьогодні педагог працює в умовах непередбачуваності, яка зростає, новизни та складності навколишнього середовища, які існують в нашій практиці, незважаючи на те, якими причинами викликані ці зміни. Стандарти освіти нового покоління змінюються відповідно до змісту освітніх документів. Відповідно до положень і вимог, висунутих у сучасних освітніх документах, на часі забезпечення максимального розкриття потенціалу кожного фахівця, сприяння його до саморозвитку, до інноваційної діяльності. Підготовка до цієї діяльності вчителів має орієнтуватись на розвиток інноваційного мислення. Сучасний вчитель повинен вміти не тільки вирішувати типові завдання, але і вміти виділяти педагогічні проблеми і мислити комплексно.

Успішне здійснення кардинальних перетворень в усіх сферах життя, зумовлює значне підвищення вимог до учителя та рівня його педагогічного

професіоналізму. Удосконалення педагогічного професіоналізму зумовлюється особистісним розвитком педагога. У кожного педагога є своя сукупність особистих професійних установок, вироблених на основі досвіду і майстерності. Педагог мусить володіти комплексом професійно важливих якостей, мати високий рівень практичної підготовки до творчої педагогічної діяльності, ефективної взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу. Педагог — професіонал має управляти педагогічною діяльністю, володіти інструментарієм діагностики процесу й результатами власної праці, способами обґрунтування шляхів подальшого вдосконалення.

Ефективний менеджмент покликаний впроваджувати в практику нові прогресивні педагогічні ідеї, технології, досягнення сучасної науки і практики. Важлива функція менеджменту інноваційна, яка полягає в розробці нових технологій. Використання інноваційних технологій підвищує інтенсивність навчання, розвиває творчі здібності. З цієї точки зору поняття інноваційна діяльність включає в себе не лише технологічні дослідження, а й усі зміни в стилі роботи учасників освітнього процесу [2].

Успіх закладу в нових умовах гарантує упровадження інноваційних технологій. Це неможливо без педагога, у якого є готовність до інновацій. Нові педагогічні ідеї вимагають розвитку нового педагогічного мислення на усіх рівнях педагогічної діяльності [3]. Оновлення педагогічного процесу в сучасній школі визначають нові вимоги до діяльності вчителя. Це не тільки фахівець, а й людина високої культури, яка має особистісний вплив. Високопрофесійні спеціалісти можуть спокійно почуватися. Вчитель, що має високий професіоналізм, може надати гарантії повноцінного навчання та виховання. Він переносить увагу з процесу навчання на його результат, орієнтується в професійному підході і пошуку ефективних механізмів організації навчання. Результативність роботи педагога в значній мірі залежить від наявності професійної майстерності. Людський фактор стає вирішальним у відстеженні професійного рівня педагога.

З огляду на означене, фахівець досягає професіоналізму за умови вчасної та гнучкої адаптації до змін у професійній діяльності, прагнення до постійного самовдосконалення. Педагог має допомогти дитині адаптуватися до життя, до життєвого самовизначення. Нова школа потребує нового вчителя, який здатний бути суб'єктом змін свідомості, професійних самозмін.

Урахування цих аспектів має орієнтувати освітній менеджмент на популяризацію ефективних інновацій, що дають можливість здобувати знання, необхідні на кожному життєвому етапі. На практиці має бути доведено, що маючи відповідну професійну підготовку педагогам необхідно вдосконалювати свою педагогічну майстерність в практичній інноваційній діяльності.

Література

1. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. — К.: Шкільний світ, 2001. — 12 с.
2. Освітній менеджмент [Текст] / За ред. Л. Даниленко, Л. Карамушка. — К., 2005.
3. Паламарчук В. Ф. Інноваційні процеси в педагогіці: педагогічні інновації в сучасній школі [Текст] / В.Ф. Паламарчук. — К.: Освіта, 1994. — 78 с.

Н.Г. Бузіян,
викладач Технологічного коледжу
Дніпровського державного аграрно-економічного університету, м. Дніпро

ГЕЙМІФІКАЦІЯ В ОСВІТІ

*Ми позбавляємо дітей майбутнього,
Якщо продовжуємо вчити сьогодні так,
Як вчили цьому вчора.
Джон Дьюї*

Сьогодні відбувається трансформація парадигми освіти: пішли в минуле традиційні педагогічні технології, засновані на трансляції навчального контенту: з'являється новий інтерактивно-ігровий освітній простір, що забезпечує швидкий зворотній зв'язок між викладачем та студентом посилює групову активність і підвищує мотивацію до навчання. Ігрові технології стають потужним інститутом мотивації нового покоління студентів до навчання.

Сутність гейміфікації (від англ. game — гра, gamification — ігрофікація) — у тому, щоб залучити студента в процес за допомогою невеликих психологічних прийомів, які допомагають викликати в людині ті ж емоції, які викликає гра.

Гейміфікація в навчанні часто ґрунтується на принципах миттєвого зворотнього зв'язку: ти став трохи краще знати дисципліну, виучив основні поняття, твій рівень підвищився. Велика ціль розбивається на безліч маленьких (хоча навіть віртуальних), користувач завжди помічає свій прогрес, навіть самий маленький.

Нині Інтернет і його сервіси є поширеним способом пошуку, використання та створення інформаційних ресурсів, які завдяки їх динамічності й інтерактивності, доцільно використовувати у освітньому процесі на повну потужність.

Черговий засіб для розробки інтерактивних електронних навчальних матеріалів LearningApps, який я застосовую в своїй роботі, може вільно використовувати любий користувач Інтернету. Сервіс є абсолютно безкоштовним, і хоча за його допомогою можливо створювати лише невеличкі інтерактивні завдання, але в комплексі з системою управління навчанням можливо розробити достатньо різнобарвний і цікавий електронний курс.

LearningApps.org — онлайн-сервіс який, дозволяє створювати інтерактивні вправи. Він є конструктором для розробки різноманітних завдань з різних навчальних дисциплін для використання на заняттях і в позаурочний час студентів. Сервіс Learningapps є додатком Web 2.0 для підтримки освітніх процесів у закладах освіти різних типів. Конструктор LearningApps призначений для обробки, зберігання інтерактивних завдань з різних навчальних дисциплін. Сервіс LearningApps надає можливість отримання коду для того, щоб інтерактивні завдання були розміщені на сторінки сайтів або блогів викладачів і студентів. Сервіс працює на декількох мовах, в тому числі і на українській. Вправу можна запозичити з будь-якого мовного середовища і переробити під український варіант або ж використовувати мовою оригіналу. Кожен із ресурсів можна

використовувати на своєму занятті, змінити під власні потреби, розробити схожий чи зовсім інший навчальний модуль, його можна зберігати у власному «кабінеті», створивши свій акаунт в даному онлайн-середовищі.

Зверніть увагу: у вправах можна додавати текст, зображення, звук, відео.

Вибравши інтерактивне завдання, що вас зацікавило, ви можете створити аналогічне.

Приведу декілька власних прикладів інтерактивних вправ.

Приклад 1. «Вікторина»

В середовищі пропонуються шаблони для створення вікторин двох видів: з однією правильною відповіддю (рис. 1) та з множинним вибором відповідей. В обох шаблонах присутня можливість вставки мультимедійного контенту: зображення, аудіо та відео матеріалів.

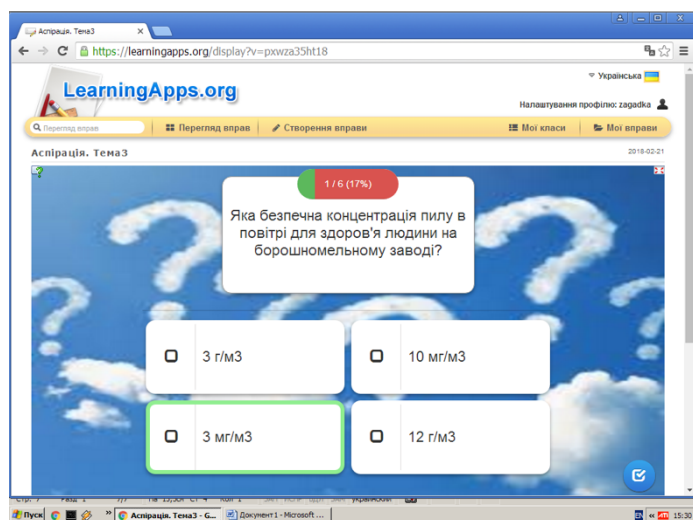

Рис. 1

До цього виду прикладів можна віднести і гру «Перший мільйон» (аналог відомої телегри) (рис. 2, 3), шаблон якої також можна використати в середовищі.

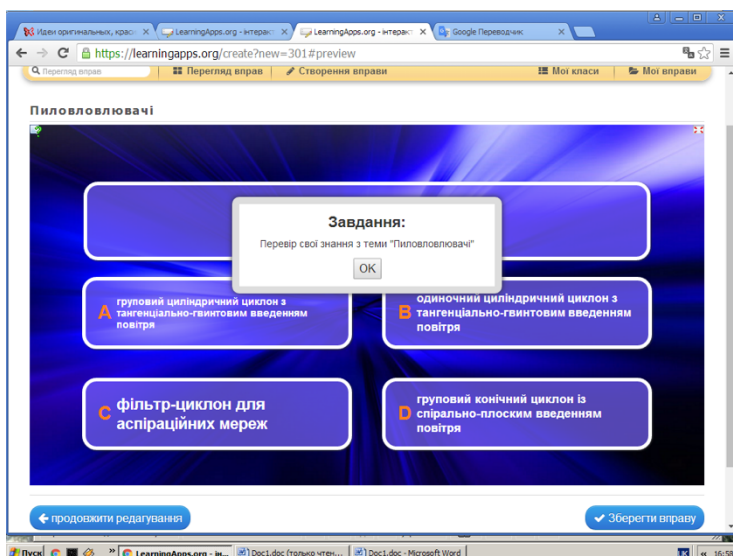

Рис. 2

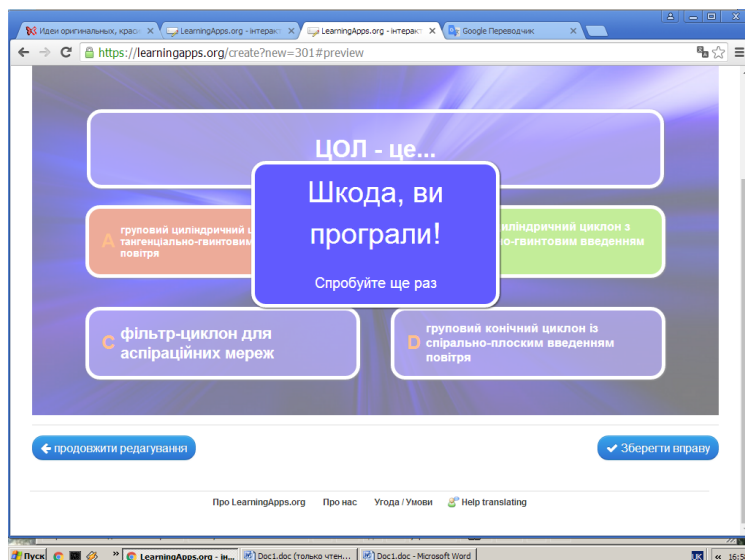

Рис. 3

Приклад 2. «Знайти пару»

Завдання передбачає з'єднання відповідних зображень та їх описів перетягуванням за допомогою лівої кнопки миші. Можна задавати режими виконання завдань: або при правильній відповіді пари отримують зелене обрамлення і залишаються на екрані, або зникають. Неправильні варіанти обрамляються червоним кольором (рис. 4).

При потребі фрагменти можна роз'єднати, клацнувши мишею на межі з'єднання (при наведенні мишею на межу з'являється двонаправлена стрілка).

Рис. 4

Приклад 3. «Кросворд»

Суть завдання не вимагає пояснень. Для складання кросворду нічого не треба малювати або креслити. Введіть в відповідні поля свої питання і відповіді, все інше програма зробить сама, розмістивши слова по горизонталі і вертикалі і визначивши місця перетинів (рис. 5). Можна встановити фонову картинку.

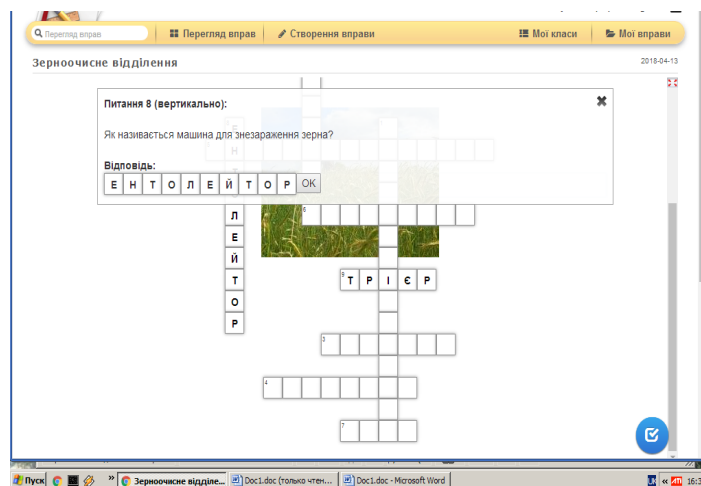

Рис. 5

На сайті <http://learningapps.org/> можна детальніше ознайомитись із різними вправами та спробувати створювати власні.

Інструментарій сервісу дозволяє створювати навчальні класи (рис.6), запрошуючи в них своїх студентів по гіперпосиланню. Для класів можна створювати набори навчальних елементів і спостерігати за тим хто із студентів зможе успішно виконати завдання, а хто не зможе. Самі студенти також можуть створювати учбові елементи, які будуть розміщуватися загальному наборі елементів класу.

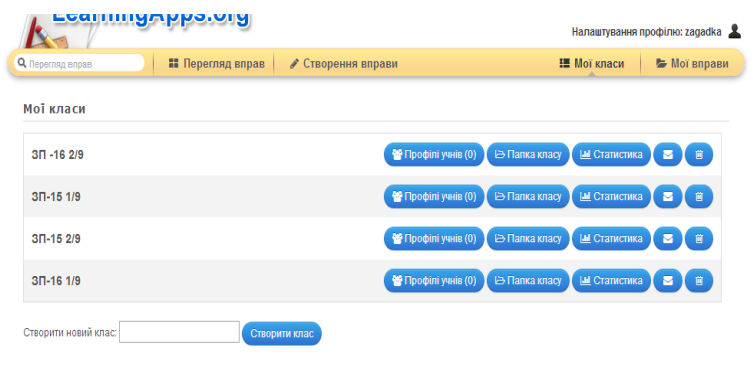

Рис. 6

Основна ідея інтерактивних завдань, які можуть бути створені завдяки сервісу LearningApps, полягає в тому, що студенти можуть перевірити і закріпити свої знання в ігровій формі, що сприяє формуванню їх пізнавального інтересу до певної навчальної дисципліни.

Гра не змінює цілком традиційних форм і методів навчання, а раціонально їх доповнює, дозволяє ефективніше досягти поставленої мети та завдання конкретного заняття й усього навчального процесу. Але водночас використання інтернет-сервісу мультимедійних дидактичних вправ LearningApps, який особисто я застосовую при викладанні спецдисциплін «Борошномельно-круп'яне виробництво» і «Аспірація та пневмотранспорт», значно підвищує інтерес студентів до навчання, створює умови для розвитку, активізує пізнавальну діяльність, що дозволяє студентам одержувати та засвоювати більшу кількість інформації.

Література

1. Акчелов Е.О., Галанина Е.В., Никитина К.С. Геймификация в образовании: новый подход к оценке геймплея / Современные наукоемкие технологии. — 2016. — № 12-1. — С. 103–114.
2. Коновалова М.В., Куликова Ю.О., Семиволос О.П. Педагогічні технології: інструментарій, механізми, технологічна карта./ Коновалова М.В., Куликова Ю.О., Семиволос О.П. — Х.: Вид. група «Основа», 2016. — Серія «Золота педагогічна скарбниця». — С. 75–78.
3. Інтернет-сервіс мультимедійних дидактичних вправ LearningApps [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://internet-servisi.blogspot.com/p/learning-apps.html>

Н.Б. Зброєва,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти, Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського

ОСОБИСТІСТЬ ПЕДАГОГА ТА ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА: ПРОФЕСІЙНИЙ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ

У зв'язку з переходом на нові стандарти та реалізацією національної освітньої ініціативи «Нова школа» кожен педагог має здати свій іспит на компетентність щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами, адже за даними ВОЗ, лише 20% народжених дітей умовно вважаються здоровими, інші — або мають вади психофізичного розвитку, або займають стан між здоров'ям і хворобою. Однією з форм навчання дітей з особливими потребами є визнана у багатьох країнах світу інклюзивна освіта, яка забезпечує право кожної дитини навчатися в загальноосвітньому закладі із наданням їй усіх необхідних для цього умов. Введення інклюзивної освіти потребує перш за все подолання низки стереотипів педагогічного та психологічного характеру.

Діти, формуючи своє ставлення до інших людей і до світу взагалі, орієнтуються насамперед на позицію, яку демонструють дорослі. За нашими спостереженнями, на даний момент емоційний відгук вітчизняних педагогів має широкий діапазон: від скепсису стосовно самої ідеї інклюзивної освіти до відвертого жаху від однієї думки про навантаження, яке ляже на їхні плечі... Елементарна інформаційна необізнаність, недостатнє володіння педагогічними технологіями та основ психології та корекційної педагогіки, емоційне неприйняття дітей з різними типами вад та ментальна неготовність включати таких дітей у звичну шкільну діяльність є основними аргументами позиції педагогів. Таке ставлення супроводжується, як правило, особистісним співчуттям до хворих дітей та їх батьків, проте саме про належну професійну психолого-педагогічну готовність говорити ще передчасно.

Дослідження було проведено методом анкетного опитування 429 педагогів загальноосвітніх шкіл [1, с. 33–50]. Готовність фахівців розглядалась через два основні показники: професійна готовність та психологічна готовність.

Складові професійної готовності наступні:

- інформаційна обізнаність;
- володіння педагогічними технологіями;
- знання основ психології і корекційної педагогіки;
- знання індивідуальних відмінностей дітей;
- застосування варіативності у процесі навчання;
- знання індивідуальних особливостей дітей з вадами розвитку.

Складові психологічної готовності такі:

- емоційне прийняття дітей з різними типами порушень у розвитку;
- залучення дітей з вадами в діяльність на уроці;
- задоволеність власною педагогічною діяльністю.

Так, 74,4% респондентів або взагалі не знайомі, або заявляють про нестачу інформації з цього питання. Тобто, гостро постає питання просвіти педагогічної спільноти щодо принципів інклюзії в освіті, успішного досвіду інклюзивної практики, що дозволить підготувати вчителя до сприйняття вимог часу і усвідомлення необхідних змін.

Основні побоювання педагогів масових шкіл пов'язані з розумінням власного дефіциту знань у галузі корекційної педагогіки та з некомпетентністю стосовно форм і методів роботи з дітьми з вадами розвитку. Переважна більшість опитаних знайомі з основами корекційної педагогіки та спеціальної психології в рамках навчального плану педвузів, що становить 18—36 годин на весь курс навчання.

Педагоги загальноосвітніх шкіл не проходять підпрактику по даній навчальній дисципліні, не стикаються з дітьми з вадами розвитку у своїй діяльності. Факти свідчать, що наявний дефіцит знань з корекційної педагогіки, внаслідок чого, 51% педагогів не готові застосовувати її елементи у своїй повсякденній практиці, з них 38% запитують додаткове навчання. Тобто, підвищення кваліфікації в області корекційних методів навчання може помітно змінити установки вчителів до інклюзивної практики освіти.

При аналізі готовності педагогів моделювати урок і використовувати варіативний підхід у процесі навчання, дослідники отримали, що 64% застосовують у своїй діяльності варіативні форми навчального процесу — діалог, моделювання, мінігрупову роботу, дослідницьку діяльність, але при цьому 86% вчителів відповіли, що вважають за краще, щоб питання учням задавалися після пояснення навчального матеріалу. На запитання «Ви використовуєте готові варіанти завдань або складаєте самостійно?» 62% відповіли, що складають завдання самостійно. На питання «На що Ви орієнтуєтеся при складанні або виборі наборів завдань» 64% вчителів відповіли, що основним критерієм варіативності є рівень складності завдання.

Базовим критерієм, що впливає на ефективність діяльності вчителя, є *емоційне прийняття* «особливої» дитини. Аналіз питання показав, що по всіх групах дітей переважає середній рівень емоційного прийняття (51%), і в той же час є тенденція до зміщення у бік більш високого прийняття дітей з руховими дефектами, і в бік більш низького прийняття дітей з інтелектуальними вадами.

Діти з вадами інтелекту — найбільш проблемна група. Їх емоційне прийняття має професійний «бар'єр», оскільки у багатьох випадках вчитель ментально не приймає ту дитину, в успішності навчання якої він не впевнений. Окрім того, він не знає, як оцінювати її досягнення, яким способом перевіряти її знання. У роботі з такими дітьми необхідно враховувати інші освітні цілі, ніж академічні результати, наголошують дослідники [3, с. 74].

Щодо готовності вчителя включати дитину з особливостями розвитку в загальноосвітній процес, то дослідження показало наступне. 5-10% вчителів були ознайомлені зі специфікою таких дітей та формами взаємодії з ними у рамках навчальної програми педвузу, одиниці брали участь у спеціальних семінарах і проходили курси підвищення кваліфікації, з чого випливає, що у цілому активних знань мало. Дані свідчать, що рівень емоційного прийняття більш високий, ніж рівень готовності включати «особливу» дитину в освітній процес (18–23%). Тобто, наявна педагогічна обережність, рефлексія своїх професійних ускладнень, запит на професійне навчання.

Зарубіжні дослідники говорять про «досвід трансформації», що переживається педагогами, які стали інклюзивними вчителями і вихователями. Цей процес є природним наслідком освоєння нових професійних навичок, зі зміною своїх установок щодо учнів, які відрізняються від своїх однолітків [2, с. 20]. За нашим переконанням, негативне ставлення до інклюзії зміниться, коли педагог отримає свій власний позитивний досвід — побачить перші успіхи дитини, прийняття її в середовищі однолітків, щире вдячність батьків...

Вчителі, які вже мають досвід роботи на принципах інклюзивної освіти, розробили наступні способи включення хворої дитини, зокрема:

- приймати учнів з інвалідністю «як будь-яких інших дітей у класі»;
- включати їх в ті ж активності, хоча ставити інші завдання;
- залучати учнів у групові форми роботи та групове рішення задач;
- використовувати активні та інтерактивні форми навчання [1, с. 40–41].

Як бачимо, мова йде про надзвичайно високу професійну майстерність — педагогічну гнучкість, здатність бачити потенціал учня, слідувати за ним, одночасно тримаючи рамки навчального процесу.

Ці професійні уміння вчителя загальноосвітньої школи вочевидь потребують підтримки фахівців супроводу, місія котрих полягає не тільки у забезпеченні якості інклюзивного процесу, але й у роботі з можливим професійним згоранням педагога.

Підсумовуючи, зазначимо, що основні професійні труднощі педагога масової школи пов'язані з його неготовністю до змін, складовими якої є проблема емоційного прийняття «особливої» дитини, дефіцит знань щодо специфіки розвитку дітей з психофізичними вадами та методів їх навчання. Таке положення справ потребує аналізу успішних зарубіжних практик, пошуку ефективних технологій з урахуванням національного контексту, термінової розробки програм підвищення кваліфікації педагогів та наявності якісної психологічної підтримки всіх учасників інклюзивного процесу.

Література

1. Алёхина С.В. Готовность педагогов как основной фактор успешности инклюзивного процесса в образовании / С.В. Алёхина // Психологическая наука и образование. — 2011. — № 1. — С. 31–54.
2. Лошакова И.И. Интеграция в условиях дифференциации: проблемы инклюзивного обучения детей-инвалидов / И.И. Лошакова // Социально-психологические проблемы образования нетипичных детей. Саратов : Изд-во ПСГУ. — 2010. — № 4. — С. 4–24.
3. Назарова Н. Ю. Интегрированное (инклюзивное) образование: генезис и проблемы внедрения / Н. Ю. Назарова // Социальная педагогика. — 2010. — № 1. — С. 18–26.
4. Щербакова А. М. Дискуссионные вопросы развития личности ребенка с интеллектуальной недостаточностью / А. М. Щербаков // Психологическая наука и образование. — 2010. — № 2. — С. 63–86.

Г.Ю. Гребінник, Г.В. Комова, В.В. Рубцова,

доценти кафедри міжкультурної комунікації та іноземної мови
Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

ВИКОРИСТАННЯ КОЛЕКТИВНИХ ФОРМ НАВЧАННЯ У КОНТЕКСТІ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У сучасному глобальному суспільстві статус людини та її конкурентоспроможність як фахівця на світовому ринку праці значно підвищуються, якщо вона володіє іноземними мовами. Поява нового типу інформаційного простору та розвиток медіа-комунікацій підвищують вимоги до рівня володіння мовою. В цих умовах майбутні спеціалісти повинні мати адекватні уміння пошуку професійно-значущої інформації в іншомовних джерелах та інформаційного обміну іноземними мовами у межах загальних професійних тем і ситуацій, які рекомендовано типовою програмою з іноземної мови для немовних вищих навчальних закладів [4, с. 11].

За останні декілька років значно зросла роль інноваційних технологій у навчальному процесі, а також кількість новітніх методів, зокрема у навчанні іноземних мов. Вважаємо, що в умовах обмеженої кількості навчального часу домогтися цільового рівня володіння мовою (B2+ для бакалаврів) можна за допомогою завдань проблемного характеру у рамках особистісно-орієнтованого та компетентісного підходів. Для студентів просунутого рівня, які вивчають низку дисциплін іноземною мовою, також значущим є комунікативний підхід, який здійснюється шляхом розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності в ситуаціях, що є наближеними до реалій повсякденного життя [3, с. 31].

На кафедрі міжкультурної комунікації давно та плідно впроваджують колективні форми навчання в рамках використання технологій проектної діяльності у викладанні іноземної мови студентам гуманітарних напрямів.

У відповідності до змісту освітньо-професійної програми, а також згідно з рекомендаціями Ради Європи з мовної освіти [1], ми відбираємо ті види навчальної діяльності, які сприяють формуванню як іншомовної комунікативної

компетенції, так і загальних та професійних компетентностей для окремо взятої спеціальності. Наприклад, під час навчання іноземної мови студентів спеціальності «Міжнародні економічні відносини», ми орієнтуємося на зміст освітньо-професійної програми підготовки бакалавра з міжнародних економічних відносин (галузь знань 29 «Міжнародні відносини»; спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»). Вирішення ряду навчальних завдань, які ставляться і реалізуються в процесі групової роботи над проектним дослідженням, сприяє формуванню навичок, прямо вказаних у програмі цієї спеціальності. У межах цієї статті ставимо за мету докладніше розглянути систему цих навчальних завдань та обґрунтувати доцільність використання методики ігрового проектування для їх успішної реалізації.

Відповідно до освітньої програми, лінгвістичне завдання полягає в «умінні використовувати форми і конструкції, що є характерними для мови ділового-професійного спілкування» та «здатності роботи з іншомовними джерелами професійно-виробничого характеру» [2, с. 10]. В процесі пошуку інформації за темою проектного дослідження студенти засвоюють різні типи читання (аналітичне, переглядове, пошукове), а при підготовці презентації вивчають кліше і стандартні загальноприйняті фразові структури, що є необхідними для грамотного і добре структурованого викладу результатів свого дослідження. При створенні підсумкової презентації студенти отримують також навички реферування та анотування.

При постановці педагогічних завдань треба враховувати специфіку майбутньої роботи фахівців-міжнародників. В освітній програмі вказується на діяльність в органах і установах Міністерства закордонних справ, на виконавчих посадах у дипломатичних представництвах (віце-консул, аташе, референт, дипломатичний агент, дипломатичний кур'єр, секретар дипломатичного агентства). Всі ці посади в тій чи іншій мірі пов'язані з умінням працювати в колективі. Тому ми вважаємо, що навчання студентів командній роботі є критично важливим аспектом навчальної діяльності. У груповій роботі над проектом студенти опановують навички роботи в групі, навчаються розподіляти роботу між членами команди, набувають навичок керівництва, навчаються працювати в тісному контакті один з одним. Це безпосередньо пов'язано з загальними компетентностями, заявленими в Освітній програмі: «здатність розробляти ефективну систему організації праці, здійснювати дослідження в групі під керівництвом лідера», «здатність брати участь у розробці проектів, мотивувати людей та рухатися до спільної мети» а також «уміння управляти часом» [2, с. 10].

Професійне завдання полягає в тому, щоб привнести реальний світ в аудиторію, створити правдоподібну професійну комунікативну ситуацію, а для цього необхідно врахувати те, як майбутній фахівець буде використовувати іноземну мову на робочому місці. В освітній програмі зазначено, що бакалавр з міжнародних економічних відносин може «здійснювати діяльність у галузі міжнародних економічних відносин (зовнішньоекономічні відділи фірм, експертних груп тощо) та в міжнародних консультативних організаціях економічного профілю» [2, с. 12]. Тому для проектних досліджень відбираються

теми, тісно пов'язані з майбутньою професійною діяльністю. Наприклад, «Аналіз стану світової економіки на сучасному етапі розвитку суспільства». Програмою передбачається також розвиток такої загальної компетентності, як «здатність проводити дослідження економічних явищ та процесів у міжнародній сфері з урахуванням причинно-наслідкових та просторово-часових зв'язків» [2, с. 11]. Відповідно підбираються теми, наприклад «Порівняльний аналіз ведення бізнесу у культурах, що орієнтовані на минуле, теперішнє та майбутнє», «Порівняльний аналіз ведення бізнесу у культурах, що орієнтовані на досягнення або на аскрипцію».

Однією з базових загальних компетентностей є «здатність продукувати нові ідеї, системно мислити, проявляти креативність, гнучкість» [2, с. 10]. Когнітивне завдання в даному контексті вимагає особливої уваги, так як воно безпосередньо і тісно пов'язане з вимогою освітньої програми в частині формування «здатності до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, пошуку, оброблення та оцінювання інформації, процесів та явищ з різних джерел з метою виявлення проблем, формулювання висновків (рекомендацій), вироблення рішень на основі логічних аргументів» [2, с. 10]. Тому теми для проектних завдань добираються такі, що стимулюють критичне мислення, що є неоднозначними, що потребують глибокого осмислення, наприклад «Розробка практичних порад для ведення бізнесу у індивідуалістській та комунітаристській культурах», «Теоретичне обґрунтування та розробка низки практичних заходів для виходу економіки України із кризової ситуації».

Досить часто ігнорується психолінгвістичне завдання. Однак, ми вважаємо, що це дуже важливий і відповідальний аспект в навчанні іноземним мовам. Робота в команді дозволяє розподіляти обов'язки по виконанню проекту у відповідності з психологічними особливостями учасників проекту та рівнем підготовки з іноземної мови. Це шанс для одних студентів проявити свої лідерські якості, а для інших, особливо тих, хто, не дуже впевнений у своїй лінгвістичній компетенції, зробити свій посильний внесок у роботу. Співпраця в рамках проекту дозволяє студенту з будь-якими знаннями й здібностями реалізувати себе, тому що пропонується кілька різноманітних видів лінгвістичної діяльності. Кожен студент може вибрати для себе те завдання, з яким він прекрасно впорається в силу своїх особистих якостей та характеру. В процесі «мозкового штурму» свої ідеї зазвичай висловлюють навіть дуже сором'язливі студенти (за рахунок камерного характеру проектних груп). Хтось може неквапливо і успішно вести пошукову роботу, але зазнає труднощів при необхідності публічного виступу. Когось захоплює процес створення презентації, робота з мультимедійними технологіями, а комусь до вподоби спілкуватися з аудиторією, і він може успішно виступити з результатами дослідження, відповісти на запитання, вступити в дискусію з аудиторією.

Важливо також донести свою точку зору — презентація має досягти своєї мети. У цьому контексті освітнім завданням є формування навичок виступів з презентаціями результатів проекту. Є деякі моменти, які слід враховувати, щоб презентація була результативною. Насамперед потрібне розуміння, з якою метою

використовуються наочні засоби. Доволі часто мультимедійна презентація не досягає своєї мети, бо зроблена без розуміння її функції, зазвичай шляхом перенесення текстової інформації на слайди. Студенти повинні усвідомлювати, що основне завдання наочних засобів — візуальна підтримка виступу, і єдиним критерієм застосування та відбору цих засобів для презентації є питання, наскільки вони можуть бути корисними для розуміння аудиторією основного змісту повідомлення та його важливих деталей. Тому треба ретельно відбирати інформацію, яка має бути розміщена на слайдах. Беручи до уваги, що презентація відбувається іноземною мовою, і аудиторія може відчувати певні труднощі у сприйнятті інформації, цілком зрозуміло, що на слайди треба виносити власні іменники, географічні назви, роки подій (та інші цифрові дані), терміни з поясненнями тощо. Гарні результати також дають таблиці, що дозволяють добре структурувати інформацію, графіки та діаграми, що допомагають наочно описувати тенденції і таким чином сприяють кращому розумінню теми аудиторією.

У рамках цієї статті ми спробували висвітлити раціональний спосіб організації навчання професійно-орієнтованої іноземної мови за допомогою проектного методу у контексті компетентнісного підходу. На нашу думку, завдяки урахуванню перелічених аспектів можна очікувати позитивних змін у результатах навчання. Проблемно-пошукові завдання творчого характеру забезпечують комунікативну спрямованість навчальної діяльності, підвищують самотивацію, сприяють розвитку особистості студентів, а також допомагають майбутнім фахівцям підготуватися до плавного виходу в професійний світ.

Література

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. видання С.Ю. Ніколаєва. — К.: Ленвіт, 2003. — 262 с.
2. Освітньо-професійна програма «Міжнародні відносини» I (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань «29 Міжнародні відносини». Колектив авторів. — Харків: НТУ «ХПІ», 2016. — 42 с.
3. Пасов Е.И. Коммуникативный метод обучения иномязычному говорению. 2-е изд. — М.: Просвещение, 1991. — 223 с.
4. Програма з англійської мови для професійного спілкування. Колектив авторів. — К.: Ленвіт, 2005. — 119 с.

О.Ф. Грищенко,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу та управління інноваційною діяльністю
Сумського державного університету

ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ

Сучасні суспільні та бізнесові реалії звертають увагу на те, що програми навчання і підготовки кадрів повинні бути спрямовані на формування такого міксу знань, навичок, установок і цінностей, який у подальшому буде служити для досягнення економічних і соціальних результатів. Таким чином, сучасна система освіти повинна базуватися на ідеї змішаного навчання, що здійснюється шляхом спільної участі різних поколінь та соціальних груп, рівня підготовки (вчителів, студентів, представників ділового середовища та підприємців) у вирішенні практичних проблем конкретних компаній та установ. Це сприятиме розвитку інноваційного творчого потенціалу молоді, загальних навичок взаємодії в колективі, сучасних навичок, вдосконалення навчальних процесів, підвищення рівня взаємної зацікавленості для бізнесу, навчальних закладів, органів місцевого самоврядування, органів державної влади.

Поняття «змішане навчання» може розглядатися в кількох значеннях [1–5]: використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті; навчальна ситуація, коли частка традиційного очного навчання замінюється на веб-навчання; методологія гібридного навчання, яка передбачає поєднання електронного навчання з традиційними методами аудиторної та самостійної навчання.

Ідея змішувати різні підходи та методи навчання не є новою. Інтенсивні темпи розвитку суспільства вимагають постійного вдосконалення технологій навчання. Тому сьогодні традиційні навчальні прийоми (т. з. «face-to-face» навчання) супроводжуються Інтернет і web-технологіями, різними допоміжними послугами, спільними методами і моделями роботи. За таких умов викладачі та студенти мають набагато більше можливостей для формування найбільш підходящого комплексу методів і стилів навчання для досягнення певного педагогічного результату. Використання змішаних методів навчання дозволяє викладачам і студентам більш ефективно використовувати свої ресурси для навчання, і більш ефективно використовувати час, форми і місця навчання. Змішане навчання призначене для підвищення якості навчання і педагогічної діяльності, підвищення мотивації викладачів і студентів, поліпшення умов навчання і зміцнення взаємодії та співпраці.

На нашу думку концепція змішаного навчання повинна бути доповнена практико-орієнтованим компонентом (тобто семінарами, бізнес практикуми, аутсорсинг, субконтрактинг та тренінги). Поєднання теоретичного навчального матеріалу з реальними практичними завданнями з метою створення ефекту синергії між навчанням і практикою є багатообіцяючою стратегією для адаптації майбутніх фахівців до змінного середовища.

У цьому контексті компоненти змішаного навчання можуть бути представлені наступним чином:

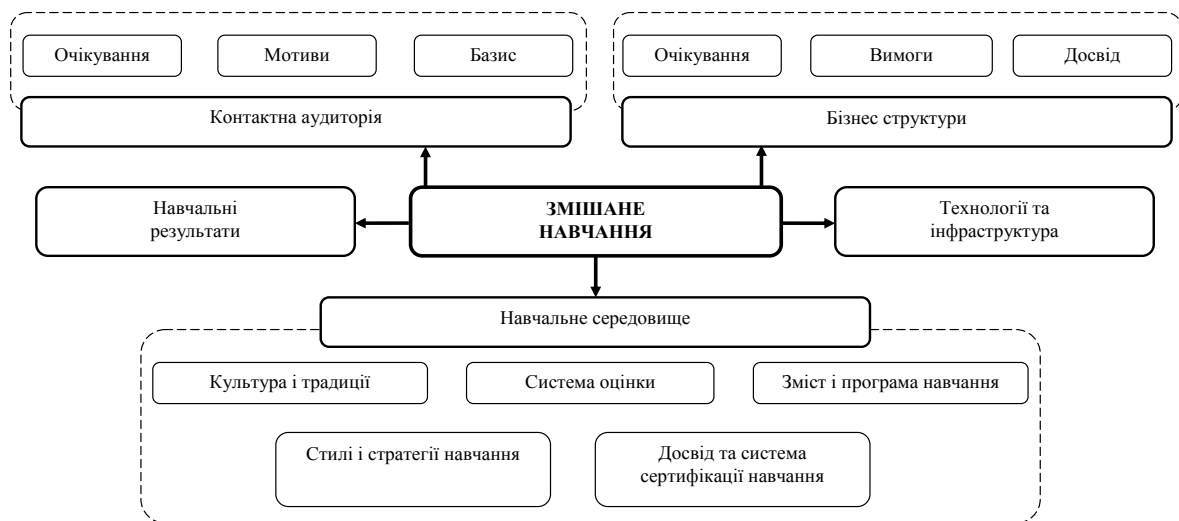

Рисунок 1 — Компоненти змішаного навчання

Таким чином, позитивні характеристики змішаного навчання можна описати таким чином: 1) можливість використання різних стилів і моделей навчання; 2) індивідуалізований досвід навчання; 3) поєднання самостійного і спільного навчання; 4) вищий рівень «замученості» студента за допомогою інтерактивних підходів; 5) гнучкий графік навчання і організаційної підтримки навчального процесу; 6) гнучкі час і місце навчання; 7) використання найактуальніших підходів та інструментів.

Однак проблема ефективної організації навчального процесу, вдосконалення досвіду через змішане навчання тісно корелює з молоддю мотивація вчитися і рости. Дуже поширена «проблемна» точка завдання змішаного навчання є нерозуміння чи викривлена інтерпретація цієї концепції. Як правило, це пов'язано з ініціативою викладачів (закладів освіти) просто «розважити» студентів. За таких умов викладачам (закладів освіти) більш важливо залишатися в тренді (бути «інноваційним», «прогресивним»), а не диверсифікувати навчальний контент, тобто надавати «різні речі для різних людей». Необхідно розуміти, що ключова ідея змішаного навчання полягає у встановленні для студентів балансу між перевагами освітнього середовища і їх цілями навчання. Викладачі повинні мати краще розуміння мотиваційних орієнтирів осіб, що навчаються, і, відповідно, придатність різних навчальних інструментів для досягнення цілей навчання (відповідно мотиваційних орієнтирів). Враховуючи все це розгляд мотивуючих факторів навчання може забезпечити базис для формування більш ефективної методики викладання (в короткостроковій перспективі) і поліпшення результатів навчання (у довгостроковій перспективі).

Література

1. Clive Shepherd. The Blended Learning Cookbook. Second Edition/ Clive Shepherd. — Saffron Interactive, 2008. — 139 p.

2. Norm Friesen. Defining Blended Learning / Norm Friesen [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://learningspaces.org/papers/Defining_Blended_Learning_NF.pdf
3. Debra Marsh. Blended Learning. Creating Learning Opportunities for Language Learners/ Debra Marsh. – Cambridge University Press, 2012. – 21 p.
4. Dorman Woodall. Blended Learning Strategies: Selecting the Best Instructional Method / Dorman Woodall // Skillsoft [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.skillsoft.com/assets/white-papers/blended_learning_strategies_wp.pdf
5. Gina Saliba. Fundamentals of Blended Learning / Gina Saliba, Lynnae Rankine, & Herny Cortez // Learning and Teaching Unit UWS [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.westernsydney.edu.au/__data/assets/pdf_file/0004/467095/Fundamentals_of_Blended_Learning.pdf

А.А. Загородня,

кандидат педагогічних наук, доцент,
старший науковий співробітник відділу історії педагогіки
Національної академії педагогічних наук України

ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Сучасні тенденції у розвитку суспільства, особливостями яких є суттєве збільшення інформаційних потоків у сучасній вищій освіті вимагають нагальних змін в організації освітнього процесу та формулюють нові пріоритети у професійній підготовці майбутніх фахівців економічної галузі України. Велика роль надається методам активного пізнання, самоосвіті, формуванню певної нормативної й мотиваційно-ціннісної структури особистості майбутніх фахівців, провідним компонентом якого буде потреба в постійному самовдосконаленні, а також дистанційним методам навчання і дистанційним освітнім програмам.

Різноманітні аспекти формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців економічної галузі в процесі професійної підготовки у закладах вищої освіти України в своїх працях досліджували ряд науковців, а саме: Н. Баловсяк, О. Кареліна, Т. Коваль, Л. Петльована, Т. Поясок, О. Смілянець та ін.

Проблемам з питань розвитку дистанційної освіти присвячені роботи багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців: О. Андреев, Р. Деллінг, А. Кларк, Г. Козлакова, І. Козубовська, Д. Кіган, М. Мур, В. Олійник, Є. Полат, Г. Рамбле, М. Сімонсон, М. Томпсон, А. Хуторський.

В останні роки дистанційна освіта набула поширення в багатьох закладах вищої освіти України, зокрема передові позиції в цьому плані посідають Київський національний торговельно-економічний університет (КНТЕУ), Міжрегіональна академія управління персоналом (МАУП), Одеський національний економічний університет, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», де запровадження нових освітніх технологій, як навчально-дослідницькі класи-кластери, програми Microsoft IT Academy, Oracle IT Academy, Академії CISCO, Електронні навчальні курси, Хмарні технології та введення їх в

організаційне русло у вигляді таких новітніх соціальних інститутів, як телеуніверситети, тьюторські та інформаційно-обчислювальні центри, центри дистанційного підвищення кваліфікації й перепідготовки, тощо, дозволяє усім бажаючим, навіть в умовах системної кризи й різкого обмеження фінансових ресурсів, отримувати належну вищу економічну освіту. Зазначені форми дистанційного навчання відкривають нові перспективи для розвитку самоосвіти майбутніх фахівців економічної галузі.

У «Положенні про дистанційне навчання» зазначено, що дистанційне навчання варто розуміти, як індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [5].

Як зазначає О. Кареліна, дистанційне навчання — це гуманістична особистісно-орієнтована форма навчання, основою якої є цілеспрямоване, мотивоване учіння й спілкування студентів з викладачем та між собою засобами сучасних інформаційних технологій. Визначальними чинниками диференціації форм навчання є такі: систематичне спілкування між учасниками освітнього процесу, віддаленість учасників. До дистанційної авторка відносить таку форму навчання, якій властиве систематичне спілкування між студентами та із викладачем засобами інформаційних технологій [3, с. 14].

На думку К. Рум'янцевої, технологія дистанційного навчання — це сукупність методів та засобів навчання та управління, що забезпечують проведення навчального процесу на відстані, в основі якого покладено використання сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій. Дослідниця виділяє такі найбільш ефективні дистанційні технології навчання, як кейс-технологія, ТВ-технологія, мережна технологія, тьюторіал [6, с. 38—40].

Кейс-технологія — вид дистанційної технології навчання, суть якого полягає у використанні конкретних випадків (ситуацій, історій, тексти які називаються «кейсом») для спільного аналізу обговорення або вироблення рішень студентами з певного розділу навчальної дисципліни. Означена технологія полягає у тому, що вона одночасно відображає не тільки практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, який необхідно засвоїти при вирішенні цієї проблеми, а також вдало суміщає навчальну, аналітичну і виховну діяльність, що безумовно є ефективним в реалізації сучасних завдань системи освіти.

Мережна технологія — вид дистанційної технології навчання, що базується на використанні мереж телекомунікації для забезпечення слухачів навчально-методичними матеріалами та інтерактивної взаємодії з викладачем (тьютором).

Тьюторіал — одна з основних компонент освітнього процесу при дистанційній формі навчання, у якій використовується комплекс методик та підходів до навчання, орієнтований на потреби споживачів освітніх послуг. Така компонента набуває важливого значення при денній формі навчання, з огляду на зменшення кількості аудиторних годин.

В більшості закладів вищої освіти України економічного спрямування, для розробки та впровадження дистанційного навчання використовуються певні платформи, які надають можливість інтегрувати та розповсюджувати електронну освіту (ATutor, LAMS, Moodle, Lotus Learning Space, Blackboard Learning System, REDCLASS, Prometheus, «Віртуальний Університет», ГЕКАДЕМ, E-University, Веб-клас ХПІ) та ін. Означені платформи пропонують різні види діяльності, де викладачі можуть досить легко — створювати та переносити навчальні матеріали та запускати свої онлайн-курси; створювати навчальний контент, який може включати в себе різні завдання для індивідуальної, групової та фронтальної роботи з навчальною групою, тим самим надаючи спільний доступ різним користувачам; проводити online-семінари, web-конференції, вебінари; вести дискусії у блогах; проводити електронні опитування; використовувати мультимедіа. Платформи мають гнучку систему редагування й адміністрування курсу, що дозволяє обирати різні режими викладання і відстежувати поточні результати роботи студентів [7; 2, с. 63].

Впровадження дистанційних методів навчання у освітній процес закладів вищої освіти економічного спрямування створює сприятливі умови як для реалізації індивідуального підходу до навчання, так і організації групової навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців економічної галузі в інформаційно-комп'ютерному освітньому середовищі. Виділено такі комп'ютерно-орієнтовані засоби дистанційного навчання, що найчастіше використовуються у закладах вищої освіти економічного спрямування в процесі самостійної позааудиторної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців економічної галузі під час вивчення дисциплін інформаційно-комп'ютерного циклу: довідково-інформаційні — електронні тексти, гіпертекстові навчально-методичні матеріали, електронні довідники та інструкції, інформаційні матеріали веб-сторінок та інформаційних порталів тощо; демонстраційно-моделювальні — імітаційні мультимедійні моделі, що використовуються замість динамічних плакатів, комп'ютерні ділові ігри тощо; контролюючі — автоматизовані контролюючі тести тощо; навчально-контролюючі — для одержання і контролю знань, умінь і навичок студентами самостійно чи під керівництвом викладача дистанційно — електронні посібники, дистанційні курси, тренажери, мультимедійні навчальні курси тощо, розташовані на персональному комп'ютері чи в мережі Інтернет; допоміжні — системні програмні продукти мережного чи локального призначення, прикладні програмні продукти, інформаційні системи менеджменту [4, с. 24].

За потреби студент може отримати консультативну допомогу викладача, спілкуючись з ним в онлайн режимі, безпосередньо використовуючи інтернет як засіб зв'язку (web-чат, IRC, ICQ, інтерактивне TV, web-телефонію, Telnet) [1, с. 12].

Аналізуючи можливості впровадження дистанційного навчання у професійну підготовку майбутніх фахівців економічної галузі слід визначити основні категорії студентів для яких отримання освіти в дистанційному режимі є доцільним: 1) особи, які бажають отримати другу вищу освіту; 2) особи, які навчаються очно в

іншому закладі вищої освіти та бажають отримати паралельно додатково освіти з напрямку бухгалтерського обліку та аудиту, маркетингу, менеджменту, комп'ютерної інженерії, тощо; 3) особи, які за сімейними обставинами (декретна відпустка тощо) не можуть відвідувати аудиторні заняття; 4) особи, які за умовами праці перебувають тривалий час за межами України; 5) громадяни України, які тимчасово або постійно проживають за кордоном; 6) особи з особливими потребами.

Таким чином, впровадження дистанційних методів навчання у професійну підготовку фахівців економічної галузі спрямоване на глибше розуміння навчального матеріалу; формування таких компетенцій як: комунікативні (безпосереднє спілкування за допомогою засобів мережі), інформаційні (пошук інформації з різних джерел та можливість її критичного осмислення), самоосвіти (вміння навчатись самостійно).

Література

1. Власенко І.Г. Впровадження дистанційного навчання — вимога сучасності / І.Г. Власенко // Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія [Електронний ресурс] : матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.) / відп. ред. Л.Б. Ліщинська. — Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. — С. 12—14.
2. Загородня А.А. Використання платформ дистанційного навчання у професійній підготовці фахівців економічної галузі України / А.А. Загородня // Збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми вищої професійної освіти», 20 березня 2018 року, Національний авіаційний університет. — Київ — С. 62—64.
3. Кареліна О. В. Формування умінь з інформаційних технологій у процесі дистанційного навчання студентів вищих економічних навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. В. Кареліна. — Тернопіль, 2015. — 20 с.
4. Коваль Т. І. Теоретичні та методичні основи професійної підготовки з інформаційних технологій майбутніх менеджерів-економістів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Т. І. Коваль. — К., 2008. — 44 с.
5. Положення «Про дистанційне навчання» від 30.04.2013 № 703/23235 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13> (дата звернення: 02.04.2018).
6. Рум'янцева К.Є. Теоретичні основи впровадження дистанційного навчання у професійну підготовку майбутніх економістів / К.Є. Рум'янцева // Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія [Електронний ресурс] : матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.) / відп. ред. Л.Б. Ліщинська. — Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. — С. 38—40.
7. Сисоєва С.О., Осадча К.П. Системи дистанційного навчання: порівняльний аналіз навчальних можливостей / С.О. Сисоєва, К.П. Осадча // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. — 2011. — № 23. — С. 243—253.

ІНТЕГРОВАНІ ЗАНЯТТЯ ТА ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ ПІД ЧАС ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Методика викладання, як і вся дидактика, переживає складний період: відбувається перебудова природничо-наукової підготовки студентів у ВНЗ I-II рівня акредитації, створюються нові концепції освіти, стандарти, в яких описані не тільки зміст, а й вимоги до результатів навчання.

Гостро постає питання методичної майстерності викладача, здатного творчо підходити до організації навчального процесу, здійснювати перехід від методів запам'ятовування до методів розвитку мислення і творчості.

Сьогодні змінюється роль викладача: від інформативної ролі до ролі керуючої та стимулюючої. Наша задача — навчити студентів вчитися. Метою педагогів нашого коледжу є формування нового інтерактивного способу мислення у майбутніх молодших спеціалістів. Під час природничо-наукової підготовки студентів важливо дати молодому поколінню єдине уявлення про природу, суспільство і своє місце в ньому, з'єднувати в сприйнятті студентів основні знання з кожного предмету в широку, цілісну картину світу.

У практиці розвитку освіти постало питання про інтегрований підхід до викладання різних дисциплін у вищих навчальних закладах України. Впровадження інтегрованих занять дозволяє збагатити навчальний процес за змістом і формою, а також на практиці реалізувати пріоритетні напрями державної політики щодо розвитку вищої освіти:

- особистісну орієнтацію вищої освіти;
- формування національних і загальнолюдських цінностей;
- постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу;
- впровадження освітніх інновацій та інформаційних технологій.

Актуальність теми обумовлена тим, що в сучасних умовах реформування освіти в Україні та приєднанні до Болонської системи інтегрований підхід у навчанні набуває великого значення. Однією з головних проблем такого підходу є створення методики проведення інтегрованих занять, аналіз позитивних і негативних сторін інтегрованого навчання.

Опитування викладачів ВНЗ I-II рівня акредитації, а також власний педагогічний досвід дозволяють стверджувати, що інтегроване заняття, що об'єднує діяльність викладачів різних дисциплін, значною мірою активізує навчальний процес, сприяє встановленню дієвих міжпредметних зв'язків. Ми вбачаємо головну перевагу інтеграції в навчанні — це створення передумов для формування не вузько інформованого фахівця, а творчої особистості, яка цілісно сприймає світ і здатна активно діяти в соціальній та професійній сфері.

Література

1. Бінарні заняття [Електронний ресурс] / О.Ю. Красик. Режим доступу: oles.at.ua/statti/binarni_uroki.doc
2. Глинская Е.А. Межпредметные связи в обучении/ Е.А. Глинская, Б.В. Титова. — Тула, 1980. — 44 с.
3. Данилюк Д.Я. Учебный предмет как интегрированная система/ Д.Я. Данилюк// Педагогика. — 1997. — № 4. — С. 24—28.
4. Інтегровані уроки як вид нестандартної організаційної форми навчання української мови [Електронний ресурс] / Ірина Кучеренко. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/umlsh/2011_3/

Ю.В. Клочкова,

викладач кафедри спеціальної освіти

Хортицької національної навчально-реабілітаційної академії, м. Запоріжжя

ДИСЛЕКСІЯ: ПРОБЛЕМИ ДІАГНОСТУВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЇ

Дислексія або ускладнення читання виникає, коли людина має значні труднощі з швидкістю та точністю декодування слова. Також на це впливає здатність усвідомлювати текст та правопис. Діагноз дислексії передбачає використання тестів для читання. Оцінка IQ не відіграє певної ролі в діагностиці дислексії. Когнітивні труднощі дислексії включають проблеми зі сприйняттям мовлення, розпізнаванням та маніпулюванням основними звуками мови, мовленнєвої пам'яті та вивченням букв. Дислексія є неврологічним станом з генетичною основою. Існують особливості розвитку мозку, а також відмінності в електрофізіологічних та структурних показниках. Лікарі відіграють особливо важливу роль у діагностуванні дітей, які знаходяться під ризиком розвитку дислексії.

Але перед ними постає багато складних питань. Одна з основних проблем полягає в тому, що немає спеціального аналізу крові або результатів мозкового зображення, який може забезпечити діагноз. По суті, проблема полягає в тому, що читання вимірюється і на медичних дослідженнях, і на тесті зчитування, що чітко розбиває осіб на дислексичні та недислексичні групи [6].

До недавнього часу типовим визначенням дислексії була невідповідність між показником IQ та балом для читання. Якщо показник IQ виявився значно вище, ніж показник читання, то це розходження було використано як індекс дислексії. Тест IQ вимірює словник, словесну пам'ять та конкретні знання, і це навички, які можуть бути знижені при дислексії. Таким чином, оцінка IQ може бути неадекватною мірою так званого інтелектуального потенціалу дислексії. Ці висновки дозволяють припустити, що невідповідність між рівнем інтелектуального розвитку та показниками читання не є показником дислексії, а низький бал на тесті для читання фактично є показником проблеми читання.

Хоча розуміння читання є важливим і є основною метою читання, дислексія найкраще виявляється наявністю труднощів на рівні слів. Саме розуміння значення слів має вирішальне значення для розвитку навичок усвідомлення.

Вчені використовували теорії про читання, щоб зрозуміти дислексію. Одним з найбільш загальноприйнятих теорій читання називають теорію подвійного маршруту [5]. У цій теорії існують два механізми, які люди використовують для читання слів: прямий (орфографічний) маршрут і непрямий (фонологічний) маршрут. Прямий маршрут включає в себе погляд на слово і автоматичне знання, що мається на увазі. Для часто використовуваних слів і знайомих слів цей маршрут, ймовірно, оптимальний. Кваліфіковані читачі використовують цей маршрут для більшості слів та речень. Другий маршрут вони використовують, коли стикаються з новими або відносно незнайомими словами. Непрямий маршрут передбачає перетворювати букви на звуки та знати вимову слів із поєднання звуків. Використання цього маршруту передбачає те, що називається фонологічною обробкою. Цей маршрут зазвичай використовується на початку навчання читанню. Більшість осіб з дислексією має великі труднощі з цим маршрутом, оскільки вони не мають фонологічних навичок.

Дислексія має генетичну основу, і зрозуміло, що дислексія часто передається спадково. Дослідники виділяють кілька хромосом, які містять ген або гени дислексії, хоча точні генетичні механізми та наслідувальні закономірності невідомі. Сімейні дослідження та відкриття щодо залучення специфічних хромосом чітко вказують на генетичну основу дислексії. Також є особливості у структурах мозку, які можна виявити за допомогою магнітно-резонансної томографії. Зокрема, зміни у таких структурах: екстрапірамідні та лімбічні системи, мигдалини, гіпокамп, парагіпокампова звивина [4].

Існує ряд навчальних заходів, які можуть бути корисними для надання допомоги дитині з дислексією. До них належать особливості навчання, повсякденного життя, а також використання спеціальних програм.

По-перше, це використання комп'ютерів, магнітофонів, зчитувачів екрана та пристроїв розпізнавання мовлення. Багато дітей з дислексією мають нерозбірливий почерк. Комп'ютер може бути особливо корисним, особливо якщо навчитися навичкам набору тексту. Комп'ютери також мають програми перевірки правопису, що є особливо корисними, оскільки дітям з дислексією важко дається вивчення орфографії. Магнітофони можуть бути корисними для дитини під час записування своїх ідей, які потім можуть бути надруковані. Магнітофони також можуть бути корисними в класах під час занять, оскільки навички виділення головної інформації з тексту не достатньо сформовані. Також такі діти у повсякденному житті використовують програми зчитування з екрану. Особливо корисними є пристрої та програми розпізнавання мовлення; людина може поговорити в мікрофон і побачити на екрані готовий текст.

По-друге, це використання корекційних програм. Заняття проводяться за певною системою: використовуються різні мовленнєві ігри, розрізна або магнітна абетка для складання слів, виділення граматичних елементів слів. Дитина повинна засвоїти, як вимовляються певні звуки і який букві цей звук відповідає. Зазвичай

спеціаліст використовує протиставлення, відпрацьовуючи чим відрізняється тверда вимова від м'якої, глуха — від дзвінкої. Тренування ведеться шляхом повторення слів, диктанту, підбору слів по заданих звуках, аналізу звуко-буквенного складу слів. Прагнути нарощувати швидкість читання і письма не слід — дитина повинна ґрунтовно «відчути» окремі звуки (букви) [2, с. 118].

На перших етапах корекційна робота усна: вправи на розвиток фонематичного сприйняття, звуковий аналіз слова. Диктанти не використовуються, тому що дитина допускає багато помилок.

Це призведе до ситуації неуспішності. З цієї ж причини небажано дітям з дисграфією не давати вправи з невідкоригованим текстом (пошук помилок).

Важливо також виявити талановитість дітей з дислексією. Багато з них є обдарованими у спорті, мистецтві, музиці або танці, в той час як інші мають вищі фізичні навички. Ці навички можуть бути корисними у подальшій кар'єрі.

Література

1. Корнев А.Н. Нарушения чтения и письма у детей (диагностика, коррекция, предупреждение): [уч.-метод. пособие] / А.Н. Корнев — СПб.: МиМ, 1997. — 286 с.
2. Лурия А.Р. Очерки психофизиологии письма / А.Р. Лурия. — М.: Изд-во АПН РСФСР, 1950. — 83 с.
3. Соботович Е.Ф. Психолингвистическая структура речевой деятельности и механизмы её формирования / Е.Ф. Соботович. — К.: ИЗМН, 1997. — 44 с.
4. Shaywitz S.E., Fletcher J.M., Holahan J.M., et al. Persistence of dyslexia: The Connecticut Longitudinal Study at adolescence. *Pediatrics*, 1999. — 104 p.
5. Gustafson S., Samuelsson S. Intelligence and dyslexia: Implications for diagnosis and intervention. *Scand J. Psychol*, 1999. — 342 p.
6. Bertucci C., Hook P., Haynes C., Macaruso P., Bickley C. Vowel perception and production in adolescents with reading disabilities. *Annals of Dyslexia*, 2003. — 200 p.

Ю.М. Козловський,

доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки та соціального управління
Інституту права та психології Національного університету “Львівська політехніка”

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ КАРТ ЗНАНЬ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ

Педагогічне знання має різне цільове призначення у випадку підготовки вчителя та інженера. Виявлення специфіки едукативної підготовки, її оптимального обсягу і методик займає важливе місце у підготовці інженера загалом та інженера-педагога зокрема. Суттєве зростання обсягів знань в останні десятиліття актуалізує проблему інтеграції знань, їх взаємовикористання та акумуляції у змісті навчання. Очевидно, що інтеграція важлива у закладах середньої освіти, але особливі функції та сподівання покладаються на неї власне у професійній підготовці фахівців як надійній основі не тільки ключових компетенцій, але й запоруці творчого розвитку фахівця після закінчення навчання. Вважаємо, що актуалізація ідеї оперування великими блоками

інформації, які складаються з елементів, пов'язаних власне інтегративними зв'язками є дуже перспективною для професійної освіти.

Інтегративний підхід в сучасних умовах базується на давно відомих положеннях дидактики, що студент значно краще запам'ятовує інформацію, якщо вона структурована у графічних представленнях. Очевидно, що при стрімкому наростанні інформації в умовах сучасного суспільства та, відповідно, збільшенням обсягу навчального матеріалу необхідні якісно нові підходи до викладання. Одним з таких підходів є інтегративний підхід до структурування змісту навчання у його застосуванні до інтелектуальних карт.

Започаткування методу інтелектуальних карт пов'язано з роботами Бьюзена щодо встановлення рекордів запам'ятовування великих обсягів інформації та рекордного “коефіцієнту творчого мислення” [1]. *Mind map* – карта розуму, або карта пам'яті, думок – діаграма, на якій відображають слова, ідеї, завдання або інші елементи, розташовані радіально навколо основного слова або ідеї. Вона використовується в якості допоміжного засобу під час навчання, організації, розв'язання проблем, прийняття рішень та написання документів для генерування, відображення, структурування та класифікації ідей.

Тому доцільність застосування методу інтелектуальних карт, який спрямований на систематизацію, інтеграцію, узагальнення та закріплення знань не викликає сумнівів. Окрім “того завдяки формування карт розуму, техніки зручного запису та систематизації інформації” [2, с. 21], ці карти дозволяють ефективніше використовувати навчальний час.

Проблема потребує всебічного аналізу з точки зору впливу інтеграції на рівень едукативної компетентності студентів шляхом використання інтелектуальних карт знань. Власне інтеграція сприяє згортанню згортання великих блоків інформації до місткіших за змістом, але менших за обсягом фундаментальних понять.

На нашу думку, доцільно поєднати у вивченні едукативних дисциплін студентами вищої технічної школи такі ефективні наукові підходи як інтеграційний, проблемний та методу інтелектуальних карт знань. Обґрунтовуємо останнє положення тим, що власне майбутні інженери здатні ефективніше сприймати об'ємні графічні об'єкти, а окрім того, такий підхід зможе допомогти їм удосконалити свої знання і уміння не тільки при вивченні педагогічних, але й професійних дисциплін. Ще один аргумент на користь створення власне інтегративних об'ємних *Mind map* ґрунтується на можливості широкого застосування такого ефективного підходу як проблемний до змісту професійної підготовки.

Література

1. Buzan, Tony (1974), *Use Your Head*, London: BBC Books.
2. Зубик Л.В. Забезпечення надійності зберігання знань засобами сучасних інформаційно-комунікаційних технологій / Л.В. Зубик // *SCIENCERISE*. – 2016. – Т. 1. – № 5. – С. 21–27.

ПІДГОТОВКА ПЕРЕМОВНИКІВ: ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Закон України «Про освіту» визначає метою освіти як такої «всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [2]. Це завдання має реалізовуватися у всіх без винятку напрямках освітньо-професійної діяльності, зокрема і при підготовці професійних переговорників.

Перемовник — необхідна професія епохи турбулентності і гострих конфліктів; вони знаходяться на передньому краю важливих, а іноді й небезпечних для життя і здоров'я подій: на політичних переговорах, в бойових діях. Однак грамотний переговорник потрібен не тільки для звільнення заручників або врегулювання військових конфліктів. Їх присутність необхідна і в менш екстремальних ситуаціях, наприклад, на ділових переговорах, коли мова йде про великі угоди і гроші, в ситуаціях, коли безпосередні учасники переговорів можуть бути надмірно емоційні, у справах, які стосуються майна, долі дітей подружжя, що розлучається, вирішення конфлікту «батьки-діти» тощо. Основним завданням перемовника є переорієнтація фокусу «Я» опонента з негативу на позитив, будь то згода здати зброю або прийняти умови угоди. Досягти такого результату непросто — потрібно досить багато знати і вміти. І тут на передній план виходять професійні компетенції перемовника.

Закон України «Про освіту» трактує компетентність як «динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [2]. Таким чином, професійні компетентності перемовника мають не тільки повністю відповідати вимогам та специфіці процесу переговорів як окремого виду діяльності, але і формувати суму знань та практичних вмінь, які забезпечують якісний процес перемовин, досягнення результату, який є придатним для обох сторін перемовин, сприяти подальшій навчальній діяльності та професійному розвитку. З огляду на специфіку процесу підготовки перемовників та відсутності на сьогоднішній день системності у наданні освітніх послуг в означеній галузі як в системі формальної, так і неформальної освіти, мова здебільшого йде по самоосвіту та професійне самовдосконалення.

Сектор неформальної освіти як такий, що є більш динамічним та адаптивним у своїх формах, найбільше підходить до справи надання освітніх послуг в галузі формування професійних компетенцій перемовників, а також вдосконалення їх професійних навичок. Однак і тут на сьогодні здебільшого пропонуються он-лайн тестування вже наявних знань та вмінь кандидатів, теоретична інформація щодо принципів та специфіки перемовин як окремого виду комунікативної діяльності, тренінги з вкрай обмеженими можливостями зворотного зв'язку, лекцій від фахівців в галузі психології, маркетингу, біхейвіористики, які не повним чином задовольняють потреби практики підготовки перемовників, яка здебільшого має базуватися на принципах індивідуального підходу, роботи в надмалих групах, практиці завдяки можливостям рольових ігор, штучно створених ситуацій, на більш високому рівні підготовки — наставництві та самостійній практиці. Професійний перемовник — творець, створює живе спілкування, автентично присутній в ньому, оскільки сам процес перемовин є унікальним, тому штучність, «технічність», «академічність», копіювання, пряме наслідування є чужими професійному перемовникові від початку [3].

Сьогодні справа підготовки професійних перемовників як в Україні, так і за кордоном, знаходиться в стадії активної розробки як з точки зору теоретичного обґрунтування, так і реалізації конкретних практичних завдань. Що стосується професійних компетенцій означених фахівців, то традиційно необхідними навичками визначаються:

1. Активне слухання;
2. Емоційний контроль;
3. Вербальна комунікація;
4. Навички співпраці і спільної роботи;
5. Вирішення проблем мирним шляхом;
6. Здатність прийняття рішень;
7. Міжособистісні навички;
8. Етика і надійність [4].

Різні джерела включають в вищевказаний список різну кількість навичок (від 4 до 53) і komponують його за різними принципами. Однак останнім часом з'явилися і авторські підходи до визначення професійних компетентностей перемовника. Наприклад, доктор психологічних наук, професор Базаров Т.Ю., підходить до вирішення означеного питання з точки зору Теорії Соціальних Ролей. Зокрема, він визначає, що в процесі переговорів перемовник може приміряти на себе три ролі: фасилітатора, модератора і медіатора. Кожна з них характеризується конкретною формою і лінією поведінки, вимагає наявності певних якостей, ставить перед ним свої завдання і дозволяє управляти певною стороною переговорного процесу:

- **фасилітатор** орієнтований на контроль за правильним протіканням процесу і організацію ефективної взаємодії учасників. Він відповідає за процедурний компонент переговорів.

- у веденні **модератора** знаходиться процесуальна сторона, його завдання - стежити за тим, щоб обговорення не відхилялася від предмета переговорів.

• **медіатор** підтримує робочу атмосферу, контролює емоційний стан учасників переговорів і, при необхідності, знімає напруженість, що виникає між ними. Дана роль пов'язана з умовами протікання процесу.

Кожна роль базується на наборі певних якостей, необхідних перемовникові, щоб демонструвати відповідну цій ролі поведінку. У фасилітатора до таких належать кооперативність, лідерство і передбачливість. Для модератора є важливими динамічне мислення, креативність і проблемна орієнтація. Для медіатора потрібні впливовість, проникливість і толерантність. Розвиток компетенцій, необхідних для всіх трьох ролей, допоможе перемовнику стати успішним і ефективним [1].

На сьогоднішній день питання визначення професійних компетентностей перемовника знаходить на стадії теоретичного обґрунтування. Але наявність феномена переговорника в українському та світовому соціально-педагогічному просторі дає можливість для вирішення цього питання та формування системного підходу до професійної підготовки переговорників як в системі освіти, так і засобами самоосвіти та професійного самовдосконалення.

Література

1. Базаров Т.Ю. Компетенции переговорщика как важный фактор успешности идентификации неискренности в деловых переговорах / Т.Ю. Базаров, Р.М. Кутуев // Мотивация и оплата труда. — 2016. — 03 (47). — С. 194–202.
2. Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2017. — № 38–39. — ст. 380.
3. Шубик О.В. Профессиональный переговорщик [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://psynavigator.ru/blogi-psihologov/121>
4. Doyle A. A Step-by-Step Guide to a Successful Job Search. — NY: BALANCE, 2017. — 307 p.

О.А. Столяр,

студентка Інституту біології, хімії та біоресурсів

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

науковий керівник: **Л.М. Чебан,**

кандидат біологічних наук, асистент кафедри біохімії та біотехнології

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ПРАКТИЧНИЙ КОМПОНЕНТ ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕМИ «ОДНОКЛІТИННІ ОРГАНІЗМИ» У СИСТЕМІ ВИКЛАДАННЯ БІОЛОГІЇ

Метод лабораторних робіт використовують для виконання учнями дослідів, експериментів, спостережень за певними явищами та процесами здебільшого в спеціальних лабораторіях, умови яких дозволяють застосування технічних засобів.

Біологічні науки, зокрема мікробіологія, мають і теоретичну, і практичну компоненту, причому практична спрямованість біологічної освіти супроводжує людину протягом всього життя. У тому, що такий досвід не лежить мертвим вантажем, а навпаки активно використовується людством, яке розвивається й

еволюціонує, є велика заслуга практичного компоненту цих предметів, що передбачає виконання лабораторних і практичних робіт.

У біології та інших природничих дисциплінах метод лабораторних робіт використовують для закріплення теоретичних знань, набутих умінь та навичок. Крім того лабораторний метод передбачає творчі роботи з отриманням повністю нових результатів, це доведено практикою таких робіт у школах, до прикладу таких країн як Білорусія, Польща тощо [1].

Лабораторні роботи як метод навчання у більшості випадків мають дослідницький характер і можуть бути віднесені до методів, які активізують і мотивують навчально-пізнавальну діяльність учнів. І це не випадково, оскільки в процесі їх виконання учні виявляються активними учасниками навчального процесу і самостійно здобувають нові знання або закріплюють вже отримані [2].

Аналізуючи три рівні (академічний, стандарту та поглиблений) навчальної програми з біології 10 клас було виявлено, що на вивчення теми «Одноклітинні організми» як для рівня стандарту так і для академічного рівня виділяється однакова кількість годин (4 год), а також однакова кількість лабораторних робіт — це одна лабораторна робота на тему «Будова клітин прокариотів і еукаріотів». Шкільні підручники, які пропонує МОНУ пропонують додаткові лабораторні та практичні роботи з даної теми [3].

У підручнику автора Тагліної О.В. «Біологія, 10 клас» пропонується лабораторні роботи «Особливості будови клітин прокариотів та еукаріотів» та «Різноманітність бактерій, їх значення у природі та в житті людини». У підручнику автора Балан П. Г. «Біологія, 10 клас» запропонована для виконання лабораторна робота «Будова клітин прокариотів та еукаріотів» ідентична такій же у попередньому підручнику, а також практична робота «Порівняння симптомів захворювань, які спричиняють віруси та бактерії». Враховуючи розмір матеріалу, що охоплює дана практична робота, ефективніше давати її на домашнє завдання, адже необхідна додаткова література та достатньо невеликий проміжок часу для її виконання.

Як бачимо обидва підручники включають одну лабораторну роботу, що є у навчальній програмі, а також пропонують по одній додатковій. Цікаво, що кожен підручник пропонує лабораторну роботу у якій розглядається будова та різноманітність одноклітинних прокариотів, і жоден з підручників не пропонує лабораторної роботи де учні змогли б приготувати та розглянути на тимчасових мікропрепаратах різноманітність одноклітинних еукаріотів.

Навчальна програма позбавлена жорсткого поурочного поділу, вчителі можуть обирати послідовність розкриття навчального матеріалу в межах окремої теми, але так, щоб не порушувалась логіка його викладу. Крім того, навчальна програма дозволяє вчителю додавати лабораторні роботи на свій розсуд, у розумних межах за наявності матеріального забезпечення [4]. Тому для закріплення цієї теми безпосередньо в урочний час, доцільно ввести у навчальний процес як мінімум одне нове лабораторне дослідження. Приклади тем нових лабораторних робіт: «Будова та різноманітність одноклітинних еукаріотів», «Морфологічні типи мікроорганізмів», «Мікрофлора організму людини» або ж

«Мікрофлора повітря, води та ґрунту». Виконуючи їх учні ознайомляться з різноманітністю одноклітинних організмів, з мікроорганізмами, які їх оточують, а також зі своєю власною мікрофлорою. Зможуть власноруч приготувати тимчасові мікропрепарати, або ж розглянути готові, що допоможе учням краще засвоїти матеріал і сформувати повноцінну картину про одноклітинні організми, їх значення у природі, житті та здоров'ї людини.

Отже, аналізуючи навчальну програму та обидва запропоновані підручники можна дійти висновку, що для кращого розуміння та закріплення теми «Одноклітинні організми» старшокласниками, необхідно у навчальний процес додати ще як мінімум одну лабораторну роботу, яка б допомогла поглибити знання учнів, а також зрозуміти як ці знання можна і потрібно використовувати у повсякденному житті.

Література

1. Криворучко М. В. Особливості проведення практичних і лабораторних робіт із природничих предметів / М. В. Криворучко // Біологія. — 2013. — № 15. — С. 1—4.
2. Ширшова Т. А. Лабораторные работы как средство мотивации и активизации учебной деятельности учащихся / Т. А. Ширшова, Т. А. Полякова // Омский научный вестник. — 2015. — №4. — С. 188—190.
3. Програма з біології для 10—11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Рівень стандарту (зі змінами, затвердженими наказом МОН України № 826 від 14.07.2016).
4. Лист МОН від 17.08.2016 №1/9-434 “Про переліки навчальної літератури, що має відповідний гриф Міністерства освіти і науки України, для використання у загальноосвітніх навчальних закладах у 2016/2017 навчальному році”.

М.В. Шкода,

аспірант кафедри дошкільної освіти та початкової освіти,
Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського

Т.М. Степанова,

доктор педагогічних наук, професор, декан факультету дошкільної освіти та початкової освіти
Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Всебічний розвиток мовлення здобувачів освіти одна з найактуальніших проблем навчання в початковій школі. Організувати мовну діяльність дітей, озброїти їх умінням точно та образно висловлювати свої думки, почуття — мета роботи кожного вчителя. Відомо, що спілкування — один з найважливіших чинників загального психічного розвитку дитини. Оволодіння рідною та іноземними мовами як засобом і способом спілкування пізнання є одним з найважливіших надбань дитини в молодшому шкільному віці. Ступінь розвитку цієї сфери психіки визначає рівень сформованості соціальних і пізнавальних досягнень дитини — потреб і інтересів, знань, умінь та навичок, а також інших психічних якостей, що є основою особистісної культури.

На нашу думку, однією з найважливіших і актуальних проблем сучасної методики викладання англійської мови в початкових класах є проблема розвитку мовленнєвої компетентності молодших школярів.

Основне завдання початкової школи — розвинути мовлення молодшого школяра, оскільки без його опанування не може відбуватися соціалізація дитини в суспільстві. Таким чином пріоритетом у діяльності вчителя є формування мовленнєвих навичок здобувачів освіти, розвиток їх мислення, пізнавальних здібностей [1].

Отже, метою статті є дослідження методичного аспекту розвитку мовленнєвої діяльності у дітей молодшого шкільного віку на уроках англійської мови засобами ігрової діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій показав, що проблемі розвитку мовлення завжди привертала увагу учених — лінгвістів, методистів і вчителів-практиків. І це не випадково. Розвиток мовлення — це одночасно розвиток особистості людини, її духовних здібностей — інтелекту, мислення, моральних якостей. Про необхідність роботи над умінням мислити, міркувати, доводити і переконувати казали вітчизняні і зарубіжні педагоги і учені.

У своєму дослідженні під мовленням ми розуміємо поняття багатогранне, з неоднаковою типологією, що будується з урахуванням різних чинників.

Беручи до уваги результати наукових досліджень, рекомендуємо на кожному уроці використовувати ігрові методи навчання.

Для перевірки ефективності використання ігор для навчання і виховання учнів, виявлення етапів їх використання були проведені дослідження серед учнів. Аналіз відповідей дав наступні результати: ігри на уроках подобаються всім без винятку; більшість учнів хотіли б грати на кожному уроці, але якщо тільки ця гра їм цікава; школярі найбільше люблять групову форму ігор.

Вочевидь, це пояснюється прагненням до спілкування з однолітками, прагненням поділитися з ними своїми думками, фантазіями, а також затвердити свій авторитет серед товаришів. Ефективність застосування ігрових методів організації занять оцінювали за застосуванням ігрових вправ на уроках в обох класах. В ході експерименту було розраховано успішність, якість та середній бал. У 3-А класі навчається 30 учнів. Середній бал з попередніх тем — складав 9,1. У 3-В класі навчається 31 учнів. Середній бал з попередніх тем — складав 8,2. Результати дослідження представлені в таблиці.

Клас	К-сть «10-12»	К-сть «7-9»	К-сть «4-6»	К-сть «1-3»	Успішність	Якість	Середній бал
3-А	«12»-1 «11»-8 «10»-10	«9»-6 «8»-2 «7»-2	«6»-1 «5»-0 «4»-0	«3»-0 «2»-0 «1»-0	100%	96%	9,9
3-В	«12»-0 «11»-6 «10»-5	«9»-7 «8»-5 «7»-3	«6»-3 «5»-1 «4»-1	«3»-0 «2»-0 «1»-0	100%	84%	8,8

Аналіз спостережень за ігровою діяльністю та її результатів дозволив виявити, що використання ігрових форм навчання є ефективним методом для зміцнення або розширення знань учнів.

Отже, дидактичні ігри, використані на уроках в органічному поєднанні, розвивають не лише мовлення. Ці ігри добре допомагають розвитку пам'яті, уваги, кмітливості, вміння класифікувати предмети, порівнювати їх, узагальнювати, диференціювати. Саме тому використання ігрових компонентів на уроках в початковій школі підвищує ефективність навчального процесу, позитивно впливає на психологічний розвиток учнів та розвиток їх мовленнєвої діяльності. Узагальнення досвіду показав, що використання ігрових методів навчання сприяє закріпленню і поліпшенню знань, розвитку психологічних якостей, вихованню у учнів мови, вміння правильно і логічно викладати свої думки, розвитку вміння знаходити оптимальні рішення.

Таким чином, доходимо висновку, що мовленнєвий розвиток дитини є головним інструментом, за допомогою якого вона встановлює контакт із довкіллям, завдяки якому відбувається соціалізація дитини, а ігрові технології сприяють цьому розвитку. У молодшому шкільному віці закладається фундамент культури мислення, мовлення і спілкування, розвиваються комунікативні здібності, пізнавальна активність, образне творче мислення. Мовленнєва компетенція є однією з провідних базисних характеристик особистості. А своєчасний і якісний розвиток мовлення — важлива умова повноцінного мовленнєвого розвитку здобувача освіти.

Література

1. Бадер В.І. Розвиток усного і писемного мовлення молодших школярів [Текст] / В.І. Бадер. — К.: АПН, 2000.
2. Федчик В.А. Теорія мовленнєвої діяльності як основа методики розвитку мовлення [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>
3. Зосюк К.В. Дидактична гра на уроках англійської мови як засіб активізації пізнавальної діяльності молодших школярів. Таврійський вісник освіти. — 2013. — № 4.

КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

A.O. Vinichuk,

Graduate Student of the National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

ANALYSIS OF THE INTERACTION OF MUSICAL TECHNOLOGIES IN THE THEATER AND CONCERT OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF MODERN SOCIO-CULTURAL PROCESSES

The analysis of the theory of theatrical art in its various aspects, from the repertoire, the characteristics of individual types of theater to the forms of implementation of the artist on stage are studied by such scientists, namely: A. Medvedev, L. Protsik, A. Afchell, A. Mudrenko, O. Melnichuk, O. Matola and others. Other specific types of art devote their intelligence O. Chorna, S. Stoyan, O. Romanovskaya and others. The theoretical basis for the development of the specifics of artistic technologies in the sound-making process is actively forming and the following scientists use the following computer technologies: E. Artemyeva, P. Buleza, N. Belyavina, O. Grinberg, E. Denisova V. Dyachenko, O. Zharkova, R. Zaripova, J. Xenakis, M. Lindberg F. Manuri, A. Mukhi, N. Ocheretovsky, I. Pyaskovsky, M. Stroppi, I. Stravinsky, O. Sokolov, P. Hindemita, L. Hillera, A. Shnitke, O. Shchetynsky and others. The work of N. Bakhmutova, M. Borisova, A. Ermakova, B. Larina, V. Odintsova, L. Ogienko is devoted to research of subtext in artistic dialogue. The following scientists are investigating the peculiarities of the development of the tone of expressiveness of electronic musical instruments in new socio-cultural conditions: O. Biguus, S. Vitkalov, E. Kushch, O. Moyysyuk, O. Romanov, O. Suprun, I. Stepanyuk, T. Smirnov and others [1]. The purpose of the article is to analyze the current trends in the formation and interaction of traditions and innovations of national contemporary Ukrainian art as the basis for the transformation of artistic technologies in theater and concert activities. The concert is one of the types of public performances in which music, literature, choreography, pop music is involved in one form or another. Concert sound in many contemporary situations is closely linked with theatrical techniques of the stage mode of the concert, on which are the best examples of theatrical culture. Just as the theatrical leadership entered the concert venue, the sound of a concert work is closely connected with the technique of theatrical sound. The development of audiovisual technologies that have led to the emergence of new genres, thus contributing to the updating of the content of the musical work, plays an important role in theatrical concert activity. In the monograph Yuriy Bogutsky, Nadiya Korableva, Anna Chmil. "New cultural reality as a sociodynamic process of human creation through roles" emphasizes that it

is "New technologies built on the use of languages: cybernetics, computer science, programming, they became the environment that constitutes a social person" [2, 26].

One of the areas used in theater and concert activity is the organization of the interaction of the image with music in accordance with the program of the work or annotated sound engineer of various images. One of the problems arising in the study of the principles of organizing the transfer of information is the correspondence of the content of the statement in its form. This directly depends on the level of perception and understanding of information. The scientist G. Pocaptsov, analyzing the works of D. Kellner, notes, "The spectacles are media designers that are beyond the usual and daily routine, becoming popular media events and capturing the attention of the media and the public ... Media plays are technological media events, where media forms – TV, print media or the Internet – they treat events in spectacular ways" [5, 131].

Famous scholars I. Yudkin, O. Beregov, O. Onischenko, E. Kovalenko, I. Bermes, O. Oliynyk emphasize that the use of artistic technologies made it possible to get a bright stage design of the ballet created by the American scene designer Semen Pastuk and the American costume designer Galina Solovyova. "The play looks at the trends of postmodernism, which has recently spread in all branches of culture and art. The combination of heterogeneous styles, the citation of the long forgotten (in cultural science, this phenomenon is called "souvenir"), filling the old form with new content, often parodying classical works, translation. A combination of different choreographic and musical styles can lead to the creation of original stage forms and solutions" [3, 157–158].

Extending the line of research of artistic technologies in theater and concert activity, reflecting the dynamics of the formation and transformation of sound design of the image on the stage, we can distinguish two technical directions – this is "projection" and "total installation". The first one involves video-mapping (3D mapping) when an actor is in a white wall and is projected onto an image. The second involves a small platform-space, which involves the floor and walls, and which also affects the video projection. In the second direction, the actor is in the virtual world. Dublin team MIDASpaces works with video-mapping and interactive digitized space. His productions will immediately trigger several senses of sight and hearing. In modern dance, 3d-projection, visualizing sounds intertwine. One of the most famous practitioners of new media art is the Dutchman, Klaus Obermeier. He experiments as a media artist, choreographer, and composer. His performances are shown on the main world festival and theater venues. He works with the best Dutch dancers, as well as composer for Kronos Quartet. The work can be labeled as an interactive dance and media performance created jointly with Ars Electronica Futurelab. Taiwanese team Anarchy Dance Theater together with the design studio for new technologies Ultra Combos made a 3d performance called "Seventh Sense". Australian Chunky Moves Dance Team works with site-specific installations. That is, the software they use, Kalypso, allows you to apply the projection and camera in living space, as well as monitor the moves of dancers. Avant-garde productions of the choreographer Guido Obarzanex explore the tension between the rational world in which we live and the richness of our imagination. The Japanese artist Nobuyuki Hanubusa from vyzhinga went to the cho-

reographic studios. The peculiarity of his work is that he translates technique of motion graphics into dance, adding traditional and contemporary elements of Japanese culture and martial arts. To date, Nobuyuki Anabusa is the leader of the Enra team. The team consists of talented professionals: dancers, masters of martial arts and jugglers. The choreographer and artist Yuzo Ishiyama, with the help of new media and dance, is exploring the human body, which is surprisingly not lost in the era of constant digital virtual innovations. The artist claims that the human body as an information interface becomes more and more important today. The artist, Odná Oroosko, works with dance, video, animation, literature, light and music as a creator and producer, and she invites dancers, composers and technical performers to specific projects. Oleksiy Kuzhelny, artistic director of the theater "Suzir'ya" emphasizes that "Our theater is a theater-salon. Today we have discovered the smallest scene in Europe – 21st place for spectators. This is a completely different way of communication between the actor and the viewer" [4, 77].

Scientists O. Afanasyev, L. Vinogradova, M. Glushko, V. Gnatyuk, O. Dy, M. Dmitrenko, S. Kitov, I. Franko, V. Khmel and others investigated the genre nature, content, specifics of images and motifs. The most ancient examples of Ukrainian theatrical art are Cossack folklore. It should be noted the increasing occurrence of scientific developments aimed at the study of national self-identification, based on the comprehension of national interests. The science of L. Korniy notes that "... using folk sources, composers were oriented mainly on urban folklore, song-romance. Creation of the first samples of romantic instrumental genres is connected with the assimilation of the achievements of the Western European instrumental music" [5, 17]. Continuing this opinion, the scientist S. Lyudkevich notes that "the central idea at that time was the idea of an image of the people, its past and present; in the center of attention the human feature, its inner world, intimate feelings. Particular importance was attached to the national identity of art. All this was characteristic of Ukrainian musical romanticism" [6, 287].

By the use of projection techniques in the design of theatrical performances have long come the best, successful theaters of the world. Obviously, they have only won from this, because the theater is a living organism that is developing and responsive to the needs of today's demanding and somewhat discerning spectator. The basis of modern theatrical art is the use of new approaches using artistic technologies in theater and concert activities in recreating traditional folk culture. Musical image of the play consists in the director's imagination not immediately. The creative idea of the director often goes a difficult way, and in the process of working on the performance, when meeting with the composer, artist, sound director, actors, his musical plan may change. Art technologies must come into action as a natural and essential element, help to reveal the idea of a play or a concert, and take away the characters of the characters. The formation of a new information and communication space in theater and concert activities, where the artistic market was internationalized, became a necessary form of organization of artistic events.

References

1. Астафьева О.Н. От редактора: Социокультурные ракурсы синергетики / О.Н. Астафьева // Синергетическая парадигма. Человек и общество в условиях нестабильности. — М. : Прогресс — Традиция, 2003. — С. 9—16.
2. Богуцький Юрій, Корабльова Надія, Чміль Ганна. Нова культурна реальність як соціодинамічний процес людинотворення через ролі / Юрій Богуцький, Надія Корабльова, Ганна Чміль. — К.: Інститут культурології НАМ України, 2013. — 272 с.
3. Коваленко Є. Аспекти реконструкції балетних вистав у національній опері України/ Єва Коваленко // Мистецтво та життя: зб. наук. праць / І. М. Юджін, О. М. Берегова, О. І. Оніщенко, Є.І. Коваленко, І.Л. Бермес, О.С. Олійник. — К.: Ін-т культурології НАМ України, 2016. — 216 с.
4. Конькова Г.В. Театр вхід без квитків. — К.: «Комбі-ЛТД», 2002. [Кн.] 2. — 156 с.
5. Корній Л.П. Лисенко в контексті європейського Романтизму (Західна і Центральна Європа) / Л.П. Корній // Українське музикознавство. — Вип. 32. — К.:, 2002. — С. 16—27.
6. Людкевич С.П. Микола Лисенко як творець української національної музики / С.П. Людкевич // Людкевич С.П. Дослідження, статті, рецензії, виступи: у 2-х т. — Львів: Дивосвіт, 1999. — Т.1. — 292 с.

Д.А. Чембержі,

аспірантка Інституту проблем сучасного мистецтва

Національної академії мистецтв України

науковий керівник: **О.О. Роговиченко,**

доктор мистецтвознавства, старший науковий співробітник,

головний науковий співробітник відділу науково-творчих досліджень,

інформації та аналізу ІПСМ НАМ України, заслужений діяч мистецтв України

СЮРРЕАЛІСТИЧНІ ІНСТАЛЯЦІЇ ЯК ФОРМА ВИЯВУ СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА (30-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ)

У 30 роках ХХ століття серед принципово нових концепцій та практик художнього формоутворення, багато в чому відмінних від колишніх академічних традицій і канонів, виникає сюрреалістична інсталяція, яка стала надбанням світової художньої культури.

Мета наукової розвідки — розглянути процес зародження та початковий етап розвитку сюрреалістичної інсталяції як феномену сучасного образотворчого мистецтва. Висвітлити та проаналізувати творчість найбільш яскравих представників цього напрямку 30-тих років ХХ століття, узагальнити їх творчі пошуки та оцінити внесок провідних митців у становлення інсталяції та розвитку мистецтва.

Могутній поштовх інсталяційним практикам дала творчість сюрреалістів, використання ними ілюзій та парадоксального поєднання різних форм. У 1930-х роках багато сюрреалістів поміщали звичайні предмети в незвичайний контекст, спантеличуючи розум і викликаючи несвідомі і поетичні асоціації. Відомі композиції Сальвадора Далі «сюрреалістичні об'єкти». У 1938 році в Парижі Сальвадор Далі виставив інсталяцію «Дощове таксі» у якому в автомобілі сиділа блондинка (муляж), яка була обліплена справжніми равликами. У таких

експериментах Далі підтвердилася схильність багатьох сюрреалістів до створення «об'єктів», «предметів», які несли б печать еротизму — так відбувалося «возз'єднання суб'єктивного і об'єктивного». Сам художник вважав цю роботу найбільшою інсталяцією в світі [1].

Надзвичайно відомою стала інсталяція Мерет Оппенгейм «Хутряний чайний прилад», яка вважається вражаючим прикладом сюрреалістського фетишизму: хутряне покриття чашки суперечить ідеї функціональності і зводить її нанівець, зникає практична цінність предмета, а сучасний дизайн чашки сприймається через призму іронії. В даному випадку форма не йде вслід за функцією, а ставить її під сумнів.

Сюрреалісти намагалися проявити себе і в галузі архітектури, проектували монументи і цілі міста. Анрі Бретон пропонував замінити Вандомську колону в Парижі заводський трубою, на яку підіймається оголена жінка. Сальвадор Далі спроектував кімнату, яка була разом з тим і обличчям жінки.

Створення «сюрреалістичних об'єктів» привело деяких художників до того, що можна назвати сюрреалістичною скульптурою. «Рельєфи» (Ганс Арп), стаючи рухливими і набуваючи обсягу, перевтілювалися в скульптуру. Відгалуження цієї творчості — «намазування», нанесення різних матеріалів на площину (камені, мотузки та ін.). Творець «сюрреалістичних об'єктів» Альберто Джакометті — самий видатний скульптор-сюрреаліст. У 1930 році Джакометті спорудив «Час слідів» — «рухливий і безмовний» «сюрреалістичний предмет», «абсолютно уявний», за словами його творця: підвішена досить велика кулька торкається вигнутої півмісяцем форми, яка лежить на рівній поверхні. Далі пішли інші об'ємні «предмети» Джакометті [3].

Особливо піклувалися сюрреалісти про проектування і оформлення своїх виставок, створюючи відповідні приміщення, які були чимось на зразок сюрреалістичних «предметів» і насичені вони були предметами, зокрема, сюрреалістичними меблями (наприклад, «Стіл-вовк» Віктора Браунера — стіл займає місце тулуба вовка, голова і хвіст якого — обрамляють цей стіл.

Таким чином, саме роботи сюрреалістів проклали шлях до всього, що найбільш важливо в сучасному мистецтві, — міждисциплінарному (або трансдисциплінарному) підходу, тематичному різноманіттю, а також свободі вибору індивідуальної форми і оптимального матеріалу, причому без стилістичного самообмеження і без вимушеного слідування до стилістичної однаковості. Художники не дотримувалися якогось одного стилю чи течії, вони при зверненні до нової теми вибирали і нову пластичну мову. Творчість сюрреалістів дала поштовх розвитку інсталяції та сучасного мистецтва загалом.

Література

1. Марко ди Капуа, «Дали» // М.: «Издательство Астрель», 2005. — 271 с.
2. Leonhard Emmerling, Jackson Pollock 1912–1956 all the Limit of Painting, // «Taschen», Köln — 96 p.
3. Leopold Museum, Cezanne-Picasso-Giacometti // Leopold Museum-privatstiftung, Wien. — 87 p.
4. Михаил Герман, Модернизм Искусство первой половины XX века // СПб.: «Издательство Азбука-классика», 2005. — 336 с.

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ. ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРОЛОГІЯ. ФІЛОЛОГІЯ

В.М. Білоус,

студентка Національного університету «Острозька академія»

ЛЕКСИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕНЮ АВСТРІЙСЬКИХ РЕСТОРАНІВ

Меню (від фран. *menu*) — це перелік наявних у продажі закусок, страв, напоїв, борошняних виробів із зазначенням виходу і ціни. Друге визначення «меню» — це бланк, карта, аркуш паперу, де друкується або пишеться назва страв [1].

Меню ресторану та інших закладів ресторанного господарства — це не тільки перелік страв. Це візитна картка закладу, один із засобів реклами, тому його зовнішній вигляд має бути бездоганим, щоб справляти як найкраще враження на гостей.

Меню почали використовувати у Франції на королівських прийомах з 1541 року, де гостям пропонували деталізований опис всіх страв, які будуть подані до столу. Раніше у практиці організації прийомів кожен наступний страву оголошував шеф-кухар, а скільки страв буде всього подано і в якому порядку ніхто (крім кухаря) не знав. Історики відносять появу першого ресторанного меню до 1784 року [2]. У Відні в ресторані «Зелене яблуко» було введено меню *Ruchet-zeddel* — карту всіх страв, які міг би обрати кожен гість.

За способом складання розрізняють меню: з вільним вибором страв, денного раціону харчування (різновид — меню скомплектованого обіду, сніданку або вечері), бенкетне. За контингентом споживачів виокремлюють меню дитячого та дієтичного харчування.

При складанні меню необхідно враховувати такі фактори: приблизний асортимент страв, напоїв і виробів; наявність сировини і продуктів на складі; сезонність продуктів; наявність стандартів приготування страв (збірників рецептур, техніко-технологічних карт на нові та фірмові страви); особливості контингенту, що обслуговується (вікові, національні, професійні, релігійні); час обслуговування (сніданок, обід, вечеря); форми обслуговування (бізнес-ланч, шведський стіл, фуршет, сімейний обід тощо) [3].

В даній роботі розглядаються корпоративні сайти австрійських компаній, що спеціалізуються на ресторанній справі. Загалом, проаналізовані сайти ресторанів демонструють багатоваріантність підходів до створення меню. Це можна пояснити тим, що компанії намагаються створити власний інтерфейс з індивідуальними позначеннями та характерними ознаками в період високої конкретності.

Проаналізувавши меню австрійських ресторанів, було визначено основні та специфічні ознаки, які становлять композиційну структуру меню. Номінації на позначення тематичних розділів ми поділили за такими категоріями: каталог страв та каталог напоїв.

Австрійськими еквівалентами на позначення каталогу меню є *Menü, Speisekarte, Küche, Signature Dishes, Dessertkarte*. Для позначення каталогу напоїв характерними є такі назви як *Weinkarte, Weinpreisliste, Weinliste, Dessertweine, Bar, Drinks, Getränkekarte, Barkarte, Getränke* [4].

Важливим розділом для кожного ресторану є «Menü», що містить назви страв та напоїв, які виділяють в окремі розділи. Але цей термін є загальновідомим та використовується майже в усіх країнах. Тому назви *Speisekarte, Küche, Signature Dishes* притаманні суто для Австрії [5].

Порівняно з іншими країнами, в меню австрійських ресторанів існує безліч синонімів для позначення каталогу напоїв, а саме: *Weinkarte, Weinpreisliste, Weinliste, Dessertweine, Bar, Drinks, Getränkekarte, Barkarte* [6].

Загалом, проаналізувавши веб-сайти ресторанів австрійської кухні, характерним було кілька варіантів побудови меню.

У карті послідовно представлені аперитиви: *Vorspeisen, Frühstück, Für den kleinen Hunger*, супи: *Suppe, Instantsuppe, Geflügelsuppe*, гарніри: *Beilagen* та салати: *Salat, Insalata, Gemüse*. Аперитиви, зазвичай, включають типові австрійські страви, такі як: *Beef-Tartar, Carpaccio, Falafel, Burrata* тощо [6]. Різновидами супів можуть бути: *Cremesuppe, Suppe au Pistou, Curry Suppe, Gemüse Suppe*.

Основні страви позначаються такими термінами *Hauptgänge, Fischgericht, Fleischgericht, Fisch & Meeresfrüchte, Vom Grill, Geflügel, Rindfleisch, Lammfleisch, Hauptspeisen*. Основні страви містять як м'ясні, так і рибні страви. Для прикладу, типовими стравами є *Wiener Schnitzel, Wiener Backhenderl, Schweinefilet-Medaillons, Hähnchenbrust, Baked Potato mit Kräuterquark* [7].

На позначення десертів використовуються такі терміни: *Dessert, Dessert & Crepes, Süßes, Nachspeisen*. Щодо десертів, то австрійці надають перевагу *Apfelstrudel, Warme Schattenmorellen, Sacher-Torte, Crème-Brulee, Sorbets* [6].

Ресторани, які спеціалізуються на приготуванні морепродуктів, у своєму меню, зазвичай, вміщують наступні розділи: *Fish and Seafood, Fish Menü*.

Розділ спеціальні пропозиції містить інформацію про так звані «коронні страви» ресторану, які пропонуються в певному ресторані та є його візитною карткою. Деякі ресторани поділяють меню на *Menüs für Herbst und Winter*, що діють виключно в певний період пори року, або ж *Tradition und Qualite Menü*, що містить страви певної національності [7].

Комплексні меню, назви яких позначаються: *Mittagsmenu. Abendmenü, Zwischengerichte, Gourmet Lunch, Spezialitäten Karte, Business Lunch* деякі ресторани пропонують протягом всього дня, а деякі ж навпаки, лише в період обіду. Тобто розроблене спеціальне меню, яке змінюється кожного дня. Наприклад, в понеділок може бути *Zwiebelsuppe, Bratwurst mit Sauerkraut ma Spinat-Schafskassestrudel*, у вівторок предсталено *Gulasch, Schweine-* або ж *Pettenschnitzel, Rote Ruben Risotto* [6].

У розділі *Menüvorschläge* представлені від 7 до 12 видів різних меню (в кожному нараховується 6 і більше страв), де компанія до 10 людей може обрати собі відповідно до своїх вподобань [5].

Останні кілька років у ресторанах виявилася ще одна тенденція — це дитячі меню (*Kindermenü, Menü für Kids*). Фундаментальна обізнаність із дітьми потребує серйозного підготовки й цілого ряду нових рішень. Тому ефект від введення дитячого меню у «дорослому» ресторані може і принести бажаного результату.

Не є винятком і створення вегетаріанського меню (*Das Vegetarische Menu, Vegetarische Küche*), що останнім часом набуває популярності, так само як і функціонування дієтичного меню (*Diätmenü*).

Таким чином, спостерігається використання різних підходів до класифікації та представлення меню на сайтах різних ресторанів. Це спричинено великим різноманіттям типів закладів харчування та специфікою їх діяльності.

Меню напоїв може бути представлене у вигляді окремого розділу, що містить перелік усіх доступних напоїв. В Австрії у карті напоїв послідовно представлені аперитиви, вина, пиво, безалкогольні напої, гарячі напої (чай, кава, шоколад), спиртні напої. У карту аперитивів включають напої, що збуджують апетит: фруктові і овочеві соки, пиво, білі і рожеві вина, сухе і солодке шампанське, вина, дообідні коктейлі.

Прийнято вважати, що кава є «візитною карткою» Австрії, тому асортимент вибору незлічений. У розділі *Heiss & Flüssig* представлено список гарячих напоїв таких як: кава з вершками «*Wiener Melange*», еспreso з вершками «*Mocca oder Brauner*», *Tasse Kaffee, Espresso/ macchiato, Tasse heiße Schokolade*, холодна чорна кава або чай з ромом або коньяком «*Tee mit Rum*» і незліченна кількість інших видів кави [5].

Weinkarte складається з декількох підрозділів, де представлено вина в залежності від країни виробника, їх смакових якостей. Більшість ресторанів пропонує досить широкий вибір вина, тому їх групують за країнами (наприклад, вина Франції, Іспанії, Італії, Німеччини). У карті вин вказують білі, рожеві, червоні вина (спершу вітчизняні, потім імпортовані), шампанське та інші сорти ігристого вина (спершу вітчизняні, потім імпортовані), причому розливні вина розміщують перед винами в пляшках, марочні і якісні вина - над молодими і популярними.

Для прикладу, більшість ресторанів пропонує в першу чергу вина Австрії (*Riesling, Merlot, Sauvignon Blank, Weissburgunder, Pinot Noir*) [6].

Обов'язково зазначається назва вина, рік виготовлення, ємкість та ціну. При описанні вин у карті також допустимий елемент варіативності, однак дві вимоги - точність і повнота - слід неухильно виконувати. В преїскуранті вказується 4 підрозділи: назва вина, рік виготовлення, ємкість (0,25; 0,33; 0,75 тощо) та ціну, спершу за пляшку, потім за 100 гр. Особливістю є те, що багато ресторанів пропонує окреме меню напоїв «для дам», де ціни не позначені.

У карту пива (Biere) записують безалкогольні види пива, місцеві, імпорتنі та спеціальні його сорти. Спершу вказуються найменування розливного пива (*Bier vom Fass*): *Schwechater Zwickl, Gösser Gold*, потім вже пиво у пляшках (*Bier aus der Flasche*): *Puntigammer, Weizenbier, Kellerbier, Ottakringer* [6].

Мінеральна вода пропонується за наступним критерієм: місцева природна (*Römerquelle, VitaQuelle, Montes*), національна природна, міжнародного значення (*Borjomi*) [7].

Зазвичай, ресторани та бари мають великий вибір алкогольних напоїв, тому часто класифікують коктейлі на алкогольні (*Caipirinha, Pina Colada, Planters Punch, Mai Tai*) та безалкогольні (*Coconut Kiss, Exotic Cup*) [7].

З метою приваблення клієнтів та збільшення попиту на певні страви, ресторани організовують різні акції. *Happy Hour* — поняття, що використовується на позначення певних годин відвідування, під час яких у закладах харчування пропонуються знижки на алкогольні напої, закуски та навіть деякі страви. Такий маркетинговий хід використовується з метою збільшити кількість продажів та активізувати попит під час робочих днів.

Отже, принцип побудови меню значно варіюється в залежності від специфіки ресторану. Так, на сайтах часто виділяють окремо меню страв та напоїв, також меню страв може класифікуватися за видом страв: *Vorspeisen, Hauptgänge, Dessert*. Помічено, що різні сайти ресторанів використовують практично ідентичні номінації на позначення розділів. На сайтах ресторанів тематичні підрозділи включають перелік страв та напоїв, а також спеціальні акції та знижки, що пропонуються даним закладом.

Література

1. Меню і преїскуранти [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://studopedia.eu/13_33791_vidi-menyu-ih-harakteristika.html
2. Радченко Л.А. Организация производства на предприятиях общественного питания / Учебник. — Ростов н/Д: Феникс, 2006. — 352 с.
3. Поняття, класифікація та порядок розробки меню [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pidruchniki.com/1247101352925/turizm/ponyattya_klasifikatsiya_poryadok_rozrobki_menyu.
4. Lebenbauer [Electronic resource]. — Retrieved from: <http://www.lebenbauer.eu>
5. Rote bar [Electronic resource]. — Retrieved from: <https://www.sacher.com/hotel-wien-2/kulinarik/restaurant-rote-bar/>
6. Zum Alten Fassl [Electronic resource]. — Retrieved from: <http://www.zum-alten-fassl.at/gaumenfreuden.html>
7. Cuisino — das Restaurant im Casino Wien [Electronic resource]. — Retrieved from: <https://www.casinos.at/de/wien/restaurants/casino-restaurant-wien#anchorHeader>

Ю.Л. Гальчак,
студентка філологічного факультету
Київського університету імені Бориса Грінченка

ЗАПАХ ЯК СКЛАДНИК РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ХУДОЖНЬОГО ПРОСТОРУ В ОРИГІНАЛІ ТА ПЕРЕКЛАДІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Г.Д. РОБЕРТСА «ШАНТАРАМ»)

Реалізація художнього простору в тексті відбувається через уживання слів та виразів, що корелюють із семантичними ознаками, а також розкривають додаткові ознаки розглядуваного поняття й конкретизують його. Відтворення елементів топосу є вкрай важливим для перекладача, оскільки дозволяє показати реципієнту вторинного тексту художній простір оригіналу.

Встановлено, що в тексті оригіналу субскладник *zпах* об'єктивується за допомогою не лише прямого номінанта *smell*, але й ряду синонімів, споріднених і однокоренових слів: *scent, perfume, smoke, stench, taste*, тощо. Тоді як в українськомовному перекладі переважаючим є прямий номінант *zпах*, рідше — *сморід*.

Запах як складник художнього простору роману Г.Д. Робертса «Шантарам» реалізується через такі семантичні субскладники:

1. *Запах міста Бомбей* — домінантної географічної координати героя. Репрезентантами цього субскладника виступають іменники на позначення відчуттів: *hope, hate, greed, love, heartbreak, courage, struggle, sleep, waste*, що сполучаються з прикметниками *sweet, sweating, sour, stifled, unpleasant, clear, sharp*; кольороназви на позначення запаху: *blue, blood*, що вживаються з словосполученнями *skin- of machines, smell of sea, metal-smell*

2. *Запах країни Афганістан* — периферійної географічної координати героя, країни, куди він відправився на війну. Репрезентантами цього субскладника виступають іменники на позначення фекалій та поту: *piss, shit, horseshit, mansweat, sweat*; лексеми на позначення солдатських атрибутів: *wood-smoke, gun oil, sandalwood soap, saddle-softener, cumin, coriander, tooth powder, chai, tobacco*.

3. *Запах тварин та морепродуктів*. Протягом усього роману герої долає різні перешкоди, одна з яких це — боротьба з ведмедем, інша — поїдання м'яса тухлої кози, а також постійно проходить повз лавки з морепродуктами. Репрезентантами цього субскладника виступають іменники на позначення частин тіла тварини: *moss, bone, meat*, що сполучаються з такими лексемами: *raw, decay, wet, cut, piercing, ammoniac, rotting, dead* та словосполученням *make the stomach slip*.

4. *Запах поту*. Очевидним є факт опису автором оригіналу фізичних змін в організмі людини під час переживання війни та інших пов'язаних з нею подій. Опис запаху поту є домінантним у тексті оригіналу та вказує на емоційні переживання героя незалежно від його локації: кімната, нетрі, спортзал та ін. Репрезентантами цього субскладника виступають іменники *smell, taste, sweat*,

man sweat, fear, damp, що сполучаються з такими лексемами та словосполученнями: *grave-like, gloomy, unidentifiable, fresh, fouled, eye-watering, rancid*.

5. *Запах нетрищ*. Опис нетрищ займає чільне місце на сторінках роману, оскільки головний герой провів більшу частину часу саме в них, де облаштував безкоштовну лікарню для бідноти. Опис хвороб, поранених людей та умов життя також супроводжуються описами запахів. Репрезентантами цього субскладника виступають іменники *spasms, nausea, poison, lungs*, що сполучаються з лексемами *overpowering, sickening, foul, vile, vomit, retch, gag*.

6. *Запах їжі, напоїв та наркотиків*. Упродовж всього роману автор описує типову індійську їжу, напої та вказує на те, що споживання наркотиків — типова характеристика жителя Бомбею. Опис запаху всього вищезгаданого є важливим елементом художнього простору героя. Репрезентантами цього субскладника виступають лексеми на позначення запаху: *charras, smoke, perfume, thick, hot, heavy, pungent*.

7. *Запах крові, смерті та грошей*. Репрезентантами цього субскладника виступають лексеми *blood, sweat, damp, earth, ash, ink, acid, bleach, hope, coveting, stink*, що сполучаються з наступними словосполученнями: *burned wood, dead flowers, fingerprinting room*.

Під час опису війни, автор часто відзначає той факт, що воякам не було що їсти і їжею ставало будь-що, навіть зіпсоване м'ясо. Перекладач залучає трансформації генералізації та додавання для успішного відтворення опису запаху тухлого м'яса мертвої кози:

True enough, the rotting pieces of the dead goat — the haram cuts from the animal — lay in a little heap in the slushy snow. Cold as it was, and even in the snow, the bits of raw meat had long begun to decay. We couldn't smell them from that distance, but it seemed that Habib could [1]. І справді: на снігу купкою лежало тухле м'ясо мертвої кози — заборонений для мусульман гарам. Попри холод і сніг, шматочки сирого м'яса давно почали розкладатися. З такої відстані ми не могли цього почути, але Хабіб зумів зловити ніздрями той дух [2, с. 645].

Опис автором оригіналу вкрай огидного запаху зіпсованого м'яса збережений перекладачем за допомогою перекладацьких трансформацій. Так, генералізацію спостерігаємо у відтворенні словосполучення *rotting pieces* — *тухле м'ясо*, а додавання у відтворенні словосполучення *Habib could* — *Хабіб зумів зловити ніздрями той дух*. У тексті перекладу з'являється метафора, що є відсутньою в оригіналі, однак не спотворює його, а навпаки стилістично увиразнює.

Заміни частин мови та описовий переклад знайшли своє використання перекладачем у відтворенні наступного уривку, що змальовує запах у номері готелю:

The grave-like smell was overpowering, and a sweating damp filled my mouth with gloomy, unidentifiable tastes [1]. У номері висів могильний сморід, який, змішуючись із затхлим вологим повітрям, залишав на вустах недобрий присмак, походження якого важко було збагнути [2, с. 508].

Г.Д. Робертс описує жахливий запах в готельному номері, в якому оселився головний герой роману — Шантарам. Перекладач, своєю чергою, послуговується заміною частин мови при відтворенні прикметника *overpowering* дієсловом *висів*, а також іменника *damp* прикметником *вологий*, додаючи лексему *повітря*. Епітети *sweating* та *gloomy* були відтворені контекстуальною заміною *затхлий* та *недобрий*, а епітет *unidentifiable* описовим перекладом — *походження якого важко було збагнути*.

В процесі відтворення описів запаху нетрищ, перекладач вдається до вилучень та генералізації, що послаблює стилістичну насиченість оригіналу:

The stench there at the edge of the slum was overpowering and sickening for a stranger, I knew. ... That smell meant we were home, safe, protected by our collective wretchedness from the dangers that haunted poor people in the cleaner, grander city streets. Yet I never forgot the spasms of nausea I'd endured when I first entered the slum as a stranger. And I remembered the fear I'd felt, in that smear of air so foul it seemed to poison my lungs with every breath, and stain the very sweat on my skin [1]. Іншим недоліком стежини був постійний сморід. ... Той сморід був ознакою того, що ти щасливо дістався додому, під захист колективного убозтва, уникнувши небезпек, що підстерігають бідняків на чистих охайних міських вулицях. Проте я пам'ятав, як мені мало не зробилося недобре, коли я вперше відвідав нетрища, і який підсвідомий страх охопив мене тоді, коли я нюхнув цього смороду, що просягав не тільки в легені, але, здавалося, навіть у самісінькі пори шкіри [2, с. 289].

Оригінал рясніє епітетами на позначення запаху, однак перекладач нівелює ними: *overpowering and sickening* — *постійний*. Автор оригіналу вказує на те, що сморід у нетрищах був справжньою отрутою для легенів людини, тоді як в перекладі згаданий образ є вилученим: *to poison my lungs with every breath* — *просягав не тільки в легені*. Прослідковуємо трансформацію генералізації і у відтворенні наступного словосполучення: *spasms of nausea* — *мало не зробилося недобре*. Оригінал описує не просто незадовільний стан героя від запаху, а фізіологічні відчуття до нудоти.

Тож, підсумовуючи, в процесі опису Г.Д. Робертсом запаху як елементу художнього простору героя, автор віддає перевагу епітетам, метафорам, порівнянням та лексичним повторам. Перекладач, своєю чергою, вдається до різного роду перетворень у відтворенні репрезентантів опису запаху, серед яких переважають еквівалентний переклад (31%), контекстуальна заміна (22%), вилучення (14%), заміна частин мови (9%), додавання (6%), генералізація (5%), калькування (4%), описовий переклад (3%), конкретизація (3%) та компенсація (1%).

Література

1. Roberts G.D. Shantaram / G.D. Roberts. — Access mode: <http://www.youngbooksonline.com/read/Shantaram-6671/780424>
2. Робертс Г.Д. Шантарам / Г.Д. Робертс ; Пер. з англ. — К.: Видавнича група КМ-БУКС, 2016. — 800 с.

О.О. Городненко,
студентка факультету англійської філології та перекладу
Київського університету імені Бориса Грінченка

ВІДТВОРЕННЯ ДЕЙКТИКІВ ЛІТЕРАТУРНОЇ КАЗКИ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ

Теоретики та практики перекладу (Д. Псурцева, В. Комісаров, Л. Черняхівська, Л. Латишев, А. Попович, Я. Рецкер) розглядають необхідність правильного відтворення та інтерпретації тексту, а особливо ключових, наративних стратегій автора аби текст був доступнішим читачеві мови перекладу. Елементами таких стратегій є дейктичні маркери, які представлені у казці символічними та значущими елементами, образами, назвами й атрибутами. Базуючись на структурі побудови чарівної казки та керуючись встановленими функціями за допомогою наративних стратегій, автор описує новий казковий світ. Особливостями їх перекладу займалися О. Шейгал, П. Кочеткова та інші. Проте додаткової уваги потребує питання їх еквівалентного відтворення під час перекладу іншою мовою.

Наше дослідження присвячене вивченню основних перекладацьких прийомів та трансформацій, застосованих при відтворенні дейктичних маркерів літературних казок Дж. К. Роулінг «Гаррі Поттер і Келих вогню» та К. С. Льюїса «Хроніки Нарнії: Лев, Чаклунка та Шафа» в українських перекладах.

Під дейктичними маркерами розуміємо вказівки на такі елементи ситуації, як співбесідник, час і місце, а також на все те, що безпосередньо відноситься до акту мовлення (персонажі та предмети, присутні у момент мовлення) [1, с. 67]. У художньому тексті дейктичні маркери працюють завдяки ряду характерних особливостей, які називаються дейктичними проекціями [4, с. 69], проектуючись на текст через точку зору читача; завдяки опозиції «близько — далеко» стосовно тексту з боку читача, тощо. У свою чергу дейктичні проекції утворюють дейктичний центр.

Наративний дейктичний центр має здатність переміщуватися у ході розгортання наративу (що і зумовлює наявність дейктичних проекцій) твору і складається з наративних засобів ідентифікації місця, часу та учасників подій, виражених дейктиками або дейксисами. Виділяємо персональний, часовий та просторовий дейксис [4, с. 72].

У казках, за допомогою персонального дейксису автор позначає учасників та предмети наративу (казкові елементи — герої та персонажі). У текстах аналізованих казок він представлений займенниками *I* (2133 одиниці), *you* (499), *we* (542), *they* (1299), *he* (3922), *she* (924), *this* (527), *that* (1455), означеним артиклем *the* (9648 вживань) та іменниками *boy* (91), *man* (11), *girl* (49), *sir* (93), *Harry* (3166), *Voldemort* (222) та ін. У казці К. С. Льюїса персональні маркери виражені відповідно займенниками *I* (406 одиниць), *you* (2286), *we* (174), *they* (380), *he* (547), *she* (306), *this* (163), *that* (507), означеним артиклем *the* (2066 вживань) та іменниками *man* (19), *girl* (5), *sir* (13), *mister* (123) та ін. У

перекладах такі дейктики відтворюються за допомогою різноаспектних перекладацьких трансформацій — замін, додавань, вилучень, прямих відаовідників, транскрипції і калькування. Наприклад: «*But over in the neighboring town of Great Hangleton, in the dark and dingy police station, Frank was stubborn lyre peating, again and again, that he was innocent, and that the only person he had seen near the house on the day of the Riddles' deaths had been a teenage boy, a stranger, dark-haired and pale*» [6, с. 3]. — «А в сусідньому містечку Великий Генгелтон, у темному й брудному поліційному відділку Френк уперто повторював, знову й знову, що він ні в чому не винний, але в день смерті Редлів бачив біля їхнього будинку незнайомого підлітка — чорнявого й блідого» [2, с. 189]. Розглядаючи переклад наведеного прикладу, зазначимо, що перекладачі використали прийом вилучення: три дейктичні маркери *person*, *teenage boy* та *stranger* передали лише одним українським іменником — загальною назвою *підліток*. Якщо лексема *person* в українському перекладі не віднайшла свого втілення взагалі, то семантику лексичної одиниці *stranger* відтворено у семантиці прикметника 'незнайомий', що свідчить про використання прийому граматичної заміни частини мови (іменник → прикметник). Таким чином перекладацькі втрати не впливають на зміст тексту. Статистичні дані підтверджують майже однакове вживання перекладацьких трансформацій при відтворенні персональних маркерів у перекладах обох літературних казок. Найбільш уживаним є прийом прямого перекладу (від 35% до 39%). Дещо менше перекладачі вдаються до прийому вилучення маркера (близько 34% в обох текстах).

Локативні (просторові) дейктичні маркери, функція яких полягає у вказівці на ситуативний подієвий центр, виражені у текстах казок просторовими прислівниками *here* (235 одиниць у Дж. К. Роулінг і 78 у К. С. Льюїса) та *there* (600 слів у Дж. К. Роулінг і 230 К. С. Льюїса); термінологічними одиницями, серед яких *School* (108 слів), *London* (6), *village* (25), у наративі Дж. К. Роулінг та *Narnia* (54 лексеми), *country* (16), у К. С. Льюїса. Серед дієслів, які позначають рух, у казці Дж. К. Роулінг наявні *come back* (22 вживання), *come into* (3), *come from* (7), *get into* (10), а у К. С. Льюїса — *come back* (5 одиниць), *come into* (2), *get into* (5) тощо. Просторові дейктики досить важко ідентифікувати у тексті літературної казки, оскільки слід враховувати не тільки горизонтальний або вертикальний вимір світів казки але й шкалу наближеності / віддаленості по відношенню до оповідача, яка повністю залежить від контексту. При цьому, перекладачі використовуючи різні прийоми перекладу вдало відтворюють дейксиси шляхом підбору прямого відповідника, додавань, вилучень, комплексних лексико-граматичних трансформацій, калькування. Наприклад: «*They had just finished their breakfast with the Professor and were upstairs in the room he had set apart for them — a long, low room with two windows looking out in one direction and two in another*» [5, с. 4]. — «Вони щойно поснідали разом із професором і піднялися до кімнати, яку він їм відвів. Кімната була довга і низька, з двома вікнами в один бік і двома в інший» [3, с. 7]. Дейктичний маркер *upstairs* вказує на вертикальне розташування по відношенню

до місця, в якому герої снідали з професором: «*they had just finished their breakfast with the Professor*». Прислівник *upstairs*, що у прикладі вказує на вищий рівень у будівлі, відсилає нас до попередньої інформації, завдяки якій ми отримуємо повноцінне розуміння художнього простору. При перекладі було збережено локативний дейктичний маркер, але при цьому застосовано певні перекладацькі трансформації як на синтаксичному, так і лексико-граматичному рівні. Відтворення просторових маркерів здійснюється у більшості випадків шляхом підбору українського відповідника (71% у перекладі Дж. К. Роулінг та 78% у перекладі К. С. Льюїса). Значно рідше перекладачі зверталися до прийомів заміни аналогом (15% та 16% відповідно) і намагалися уникнути прийому вилучення одиниці (6% та 11% відповідно).

Часові (темпоральні) дейктики виражають часові параметри описуваних подій, і на лексичному рівні виражені словами або словосполученнями, які окреслюють часовий простір. У казці Дж. К. Роулінг представлені такими одиницями, як: *on weekends* (2 вживання), *at ... o'clock* (12), *the next day (hour/week)* (14), *seconds (moments/hours/days) later* (52), тощо. У творі К. С. Льюїса серед інших наявні такі одиниці: *about...o'clock* (3), *the next day (morning/hour)* (6), *moment (hours/minute) later* (12), *after that* (9) тощо. Прислівники часу у наративі Дж. К. Роулінг виражені словами *now* (550), *today* (12), *before* (249), *tomorrow* (14), у К. С. Льюїса — *now* (155), *today* (58), *before* (12), *at* (114) та ін. У перекладі такі дейктики перекладачі відтворюють найчастіше через використання різних часових форм. При цьому, застосовуються різні лексико-граматичні трансформації, транскрипції, вилучення та додавання, конкретизація і прямий відповідник. Завдяки основним прийомам передачі маркерів часу (вилучення, заміна та ін.) перекладачі, на нашу думку, максимально точно відтворили часову рамку твору. Наприклад: «*They continued to make up predictions (which grew steadily more tragic) for another hour, while the common room around them slowly emptied as people went up to bed*» [6, с. 196]. — «Вони вигадували нові пророцтва, дедалі трагічніші, цілу годину, а вітальня тим часом порожніла, бо всі потроху розходилися по спальнях» [2, с. 192]. В українському варіанті казки збережено дейктичний маркер часу *for another hour* переданий сполученням прикметник + іменник *цілу годину*. В результаті збережено рамки художнього світу тексту оригіналу і не втрачено зміст та передано плин часу у межах події. Основним прийомом передачі маркерів часу у перекладі казки Дж. К. Роулінг стало вилучення (47,27%), трохи рідше використано український відповідник (36,91%), а заміну лексичної одиниці вижито у 15,82%. В українському варіанті казки К. С. Льюїса часові маркери передано переважно прийомом прямого перекладу (65,81%), на другому місці за частотою вживання — заміна іншим словом (26,45%), а прийом вилучення використано тільки у 7,74% випадків.

Загалом, дані проведеного аналізу доводять, що основним прийомом у відтворенні наративних стратегій є передача дейктиків українським відповідником (32,68% — Дж. К. Роулінг та 42,21% у перекладі казки К. С. Льюїса). Дещо рідше (22,12% — Дж. Роулінг та 21,11% у перекладі казки К. С. Льюїса)

перекладачі використовують прийом заміни англійської одиниці українським аналогом. На третьому місці за частотністю вживання є прийом вилучення дейктичного маркера з наративу. Цей прийом призводить до втрати інформації і в результаті — зміни наративної стратегії, тож перекладачі намагаються уникати цього прийому (8,65% — Дж. К. Роулінг та 12,84% у перекладі казки К. С. Льюїса)..

Відмінною рисою перекладачів твору Дж. К. Роулінг (Віктор Морозов та Софія Андрухович) є використання прийому додавання слова, тоді як перекладачка казки К. С. Льюїса (Вікторія Наріжна) більше тяжіє до використання прийому вилучення дейктичного маркера, ніж його відтворення.

Література

1. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки / Е. М. Вольф. — Москва: Эдиториал, 2002. — 280 с.
2. Роулінг Дж. Гаррі Поттер і келих вогню / Дж. Роулінг. Перекл. В. Морозова та С. Андрухович. — К.: А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га, 2003. — 672 с.
3. Льюїс К. С. Хроніки Нарнії / К. С. Льюїс. Перекл. І. Ільїна, О. Кальниченка, К. Воронкіної. — Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2007. — 912 с.
4. Сребрянская Н.А. Нарративный дейксис и его корреляция с категориями художественного текста / Н.А. Сребрянская // Вестник ТГПУ. — 2005. — Вып. 3 (47). — С. 69–74.
5. Lewis C. S. The Chronicles of Narnia / C. S. Lewis. — New York: Harper Collins, 2002. — 664 p.
6. Rowling J. K. Harry Potter and the Goblet of Fire / J. K. Rowling. — New York: Warner Bros, 2000. — 752 p.

УДК 811.161.2'27

О.В. Дикан,

старший викладач кафедри мовознавства
Івано-Франківського національного медичного університету

ПРОБЛЕМА МОВНОЇ ПОЛІТИКИ В ПОЛІЕТНІЧНИХ ДЕРЖАВАХ: СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. Стаття присвячена теоретичному дослідженню соціолінгвістичного поняття «мовна політика». У статті подано ґрунтовний аналіз існуючих концепцій мовної політики у багатонаціональних державах.

Ключові слова: мовна політика, мовна ситуація, поліетнічні держави.

Постановка проблеми. Нові геополітичні умови початку ХХІ століття, активні процеси глобалізації, з одного боку, та етнізації — з другого, зумовлюють надзвичайну актуальність соціолінгвістичних досліджень питання мовної політики. З уваги на те, що на сучасному етапі розвитку світової спільноти зростає кількість поліетнічних держав, особливого значення набуває розробка стратегій мовної політики в державах із неоднорідним національним складом.

Стан дослідження. Вагомий внесок у дослідження зазначеної лінгвістичної проблеми зробили Л.Т. Масенко, О.О. Тараненко, Б.М. Ажнюк, Ю. Д. Дешерієв, В.О. Аврорін, Л.Б. Нікольський, Р. Белл, Дж. Фішман, П. Нельде. Частково концепціям мовної політики в поліетнічних державах присвячені праці С.В. Семчинського, К.В.Бахняна, В.М. Алпатова. Однак, без сумніву, на сьогодні не існує ґрунтового аналізу стратегій мовної політики у багатонаціональних державах, і ця сфера соціолінгвістики потребує подальших наукових досліджень.

Виклад основного матеріалу. Основним постулатом конкретних програм мовної політики більшості держав із неоднорідним національним складом є зміна чи збереження традиційно складеного функціонального розподілу мов. У цілому можна виділити два можливі шляхи розв'язання мовних питань. У радянській соціолінгвістиці домінувала концепція, згідно з якою народи багатонаціональної держави в майбутньому неминуче прийдуть до ситуації, коли всі національні мови замінить єдина мова, більшість заходів радянського уряду у сфері мови були підпорядковані цій меті. Одночасно декларувалося, що мовна політика в Радянському Союзі спрямована на вирішення таких завдань: практична реалізація рівноправності націй, створення національної державності, яку обслуговуватиме національна мова, розвиток національної культури на основі національної мови і забезпечення необхідних умов для цього. Як бачимо, мета мовної політики у державі суперечила її завданням, метою була інтеграція народів СРСР, а завдання були спрямовані на збереження етнічної самобутності народів.

Протилежною до створення одномовності в багатонаціональній державі є концепція будівництва національних держав за національним принципом. Вектор, який обирає держава у сфері мовної політики, залежить від багатьох факторів. В. М. Алпатов вказує на хибність розповсюджених уявлень про те, що рівень демократичності тієї чи іншої держави зворотно пропорційний рівню жорсткості мовної політики. «Саме країни класичної західної демократії відзначалися дуже високим рівнем жорсткості заходів для витіснення мов національних меншин» [2, 19]. Звичайно, що західноєвропейські країни на певних етапах свого розвитку, як правило, в умовах загрози цілісності і єдності держави, прагнучи до унітаризму, проводили асиміляційну політику відносно нацменшин, однак саме в тоталітарних державах мовна політика спрямована на утвердження домінуючої позиції єдиної мови досягла небувалих масштабів. Вказане положення стосується не тільки СРСР, за часи існування якого зникло чимало національних мов, переважно мов малих народів. Політика германізації відносно серболужицького народу найбільш яскраво виявилася саме в період фашистської диктатури. В ці роки насильницької перерви в розвитку серболужицької мови була введена заборона на її вживання (1937), ліквідовані всі громадські об'єднання серболужичан, їхні видавництва та друкарні, переслідувалися і виселялися представники серболужицької інтелігенції; вглиб Німеччини висилали серболужицьких священиків й учителів, здійснювалися спроби примусового запровадження німецької мови в родинне спілкування. Активізація асиміляційної політики відносно фриулів спостерігалася в Італії в період диктатури Б. Мусоліні. На сьогоднішньому етапі розвитку світової мовної ситуації спостерігається домінування протилежної тенденції, спрямованої

на збереження національної і мовної самобутності етносів. Зазначимо, однак, що ціннісні установки та інтенції різних мовних груп настільки різноманітні й багатоаспектні, що єдина мовна політика не в змозі відповідати прагненням усіх мовних груп і меншин однією і тією ж мірою. Тому справедливою є думка бельгійського мовознавця П. Нельде: «Нові концепції повинні відповідати потребам груп, які піддаються дискримінації і тиску. Як позитивний приклад можна навести європейську політику, яка діє на основі принципу доповнюваності у відповідності з яким рішення приймаються на можливо базовому рівні — переважно на рівні самих етномовних спільнот, до того ж збалансована соціолінгвістична підтримка груп, які знаходяться в несприятливому становищі, сприяє виживанню самих малочисельних спільнот» [262; 18].

Ріст етнічної самосвідомості, прагнення реанімувати етнічні мови і культури пов'язано, з одного боку, із посиленням ролі різноманітних громадських організацій, що відстоюють право як особистості, так і етносу на самовизначення, а з другого — вказані процеси виникли як спротив глобалізації світової культури, політики, економіки. Як вважає А. П. Алексєєв, «кожна мова від початку свого утворення може розглядатися як етноутворюючий елемент» [1, 47]. І на наступних етапах розвитку етносу роль мови залишається провідною, мова виступає як одна з найважливіших об'єктивних характеристик етносу, а також як символ етнічної приналежності.

Конкретизуючи основне завдання мовної політики будь-якої поліетнічної держави, можна визначити його як вибір державної чи офіційної мови, а також мови міжетнічного спілкування. Вирішення питання про статус мов етнічних меншин у більшості країн мають велику кількість варіантів і залежать від моделі мовної політики самої держави: 1) статус офіційної чи державної наданий усім мовам етнічних груп (наприклад, в Бельгії, Сінгапурі, Швейцарії); 2) в якості офіційної можуть висуватися одна з мов етнічних меншин й одна із світових мов (наприклад, в Новій Зеландії мова маорі є офіційною поряд з англійською мовою); 3) офіційний статус для мов деяких етнічних меншин допускається тільки на регіональному рівні (наприклад, в Гані, Нігерії, Ірані); 4) офіційний статус мовам етнічних меншин не надається ні на національному, ні на регіональному рівнях, але їх застосування гарантовано конституцією, законом чи договором (Алжир, Іран, Марокко); 5) незважаючи на відсутність статусу офіційної мови, деякі етнічні меншини отримали право використовувати рідну мову в суді і в інших сферах суспільного життя (наприклад, Індії, Росії).

Заслужують на увагу запропоновані К. В. Бахняном основні стратегії мовної політики, виділені ним на основі вивчення політики у сфері мови різних держав [3, 77—78]. На думку вченого, це плюралізм, демократизація, інтеграція, асиміляція та сегрегація. Плюралізм розглядається в ролі універсального засобу моделі мовної політики і виражається в прагненні тієї чи іншої держави зберегти самобутність (ідентичність) народів, у тому числі етнічних меншин, їх мов та культур. Стан плюралізму досягається в процесі конвергентного розвитку шляхом надання народам максимуму правової свободи у вирішенні власних етнічних, мовних і культурних проблем.

Демократизація передбачає послідовне вироблення конвергентного механізму, який діє в умовах того чи іншого суспільства з метою контролю та забезпечення законності, а також регулювання розвитку і функціонування мов і культур. Інтеграція — конвергентний процес, який спрямований на об'єднання і впорядкування відносин між різними етномовними групами певного суспільства і надання їм можливості зберегти свої відмінні ознаки, в тому числі національних культур та мов. За асиміляції окремі етномовні групи змушені відмовитися від своїх традицій, культури і мови на користь домінуючої групи (етносу). Процес асиміляції, який найчастіше в суверенних державах проводиться завуальовано, передбачає ряд заходів прямого чи опосередкованого примусу, спрямованого на денаціоналізацію мовних меншин, позбавлення їх прав на самостійність. Сегрегація означає ізоляцію етномовної меншини і проживання її в гірших умовах. Сегрегація за своєю суттю є одним із видів расової дискримінації, що означає приниження якоїсь групи із-за її національності, мови, культури, віросповідання.

Як бачимо, плюралізм представлений тут як універсальна модель мовної політики. Однак поліетнічні держави надто відрізняються між собою, тому практичне втілення такої моделі в реаліях більшості багатомовних державних утворень становитиме значні труднощі, особливо на тлі мовно-культурних та етнічних конфліктів, що спостерігаються в окремих країнах. Очевидно, що демократичні принципи у ході реалізації мовної політики будуть більш ефективними, оскільки базуються на активному залученні державних механізмів до розв'язання мовних питань.

В соціолінгвістиці існує й інша типологія мовної політики. Дж. Фішманом було запропоновано розрізняти три основних типи мовної політики, позначуваних, відповідно, А, В, С [Цит за 4; 226]. Всі вони так чи інакше пов'язані з поняттям «Великої традиції» (Great Tradition) і його відношенням до двох нерозділених цілей націоналізму і країнізму. Науковець вважав, що країни, які розвиваються, зіштовхуються з необхідністю задоволення двох потенційно суперечливих потреб — націоналізму і країнізму. Націоналізм полягає у тому, що «нова» нація починає пошуки свого власного «етнічного обличчя». А країнізм полягає у тому, що одночасно з потребою досягнути справжньої єдності народу держава повинна досягнути оперативної ефективності у функціонуванні центральних і місцевих органів правління.

«Велика традиція» за Дж. Фішманом може бути визначена термінами можливого існування набору культурних ознак — права, управління, релігії, історії, який є спільним для всієї нації і сприяє інтеграції громадян держави у згуртовану масу (колектив). Зазначене явище майже напевно має в якості одного зі своїх проявів і основного засобу свого вираження мову (а нерідко і літературу — можливо тільки усну), яка внаслідок цього може рекомендуватися в якості доречного вибору для національної мови чи офіційної. Тип А. Коли еліта приходить до висновку про відсутність «Великої традиції», на яку можна опертися з метою об'єднання нації, мовна політика швидше за все буде спрямована на створення екzogлосної держави шляхом прийняття в якості національної офіційної

мови — мови колишніх правителів. Така політика є орієнтованою більшою мірою на країнізм, ніж націоналізм. Р. Белл вважає, що вона — це єдиноможливий варіант мовної політики у ситуації новостворених багатонаціональних держав, коли не всі народи мають стандартизовані мови, а деякі навіть не отримали писемності [4].

Політика типу В є протилежною політиці типу А, обирається в тих випадках, коли еліта, а подекуди і все населення, приходить до висновку, що насправді існує певна «Велика традиція» разом з відповідною мовою. Така згода передбачає значну соціально-культурну, а часом і політичну єдність, а, відповідно, мовна політика, може шляхом прийняття мови «Великої традиції» в якості національної офіційної мови одночасно орієнтуватися на дві тенденції — націоналізм і країнізм. У такому випадку може виникнути ендоглосна країна. Політика типу С є результатом визнання того, що існує декілька конкуруючих «Великих традицій», кожна зі своєю соціальною, релігійною чи географічною основою і мовною традицією. Основною проблемою в таких ситуаціях є збалансування потреб загального націоналізму з націоналізмом регіональним чи груповим, а також ефективності загальнонаціональної системи з існуючими місцевими політичними системами. Найчастіше це питання вирішується шляхом збереження мови колишньої влади в якості національної офіційної влади поряд з одним чи більше місцевими мовами, а великі регіональні мови отримують статус регіональних офіційних мов, тобто офіційний статус у своїх власних регіонах.

Висновки. Як бачимо, запропоновані типи мовної політики є швидше певним прообразом ідеального шляху вирішення складних мовних питань у багатонаціональній державі, що дає можливість кожній мові, кожному мовному варіанту зайняти відповідне місце у складній мовній ієрархії, однак на практиці здійснення цього шляху не завжди видається можливим, а інколи просто суперечить ідеологічним основам держави, і не вважається доцільним для втілення у життя.

Література

1. Алексеев А.П. О самом раннем этапе расообразования и этногенеза / А.П. Алексеев // Этнос в доклассовом и раннеклассовом обществе. — М. : Наука, 1982. — С. 32—55.
2. Алпатов В.М. Языковая политика в современном мире / В.М. Алпатов // Научный диалог. — 2013. — №5 (17): Филология. — С. 8—28.
3. Бахнян К.В. Модели языковой политики и социолингвистическая стратегия полиэтнических государств / К.В. Бахнян // Языковая политика и языковые конфликты в современном мире. — М.: Институт языкознания РАН, 2014. — С. 70—80.
4. Белл Р.Т. Социолингвистика: цели, методы и проблемы / Р.Т. Белл. — М.: Международные отношения, 1980. — 318 с.
5. Nelde P. The Future has already begun: sociolinguistic perspectives for the new millennium / P. Nelde // Язык и общество на пороге нового тысячелетия: итоги и перспективы: тезисы докладов международной конференции (Москва, 23—25 октября 2001г). — М., 2001. — S. 17—21.

О.В. Пастушенко,

старший преподаватель кафедры философии, политологии, психологии и права
Одесской государственной академии строительства и архитектуры

СОЦИАЛЬНОЕ НАСТРОЕНИЕ В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИИ СОВРЕМЕННОГО ОБЩЕСТВА

Для правосознания трансформирующегося общества важным представляется не только общественное, но и социальное настроение, которое представляет собой одну из наиболее значительных сил, определяющих поведение различных коллективов. Актуальность исследования правосознания возросла многократно именно сегодня, когда в мире происходят различные трансформации.

В общем виде характеристики трансформирующегося украинского общества можно представить следующим образом: изменение политико-государственной системы; отказ от социалистической тотальной плановой экономики; приспособление к требованиям мирового рынка; перемена духовно-культурных ориентиров общественного развития. Важнейшим фактором и целью изменений является рыночный характер возникающей системы.

Социальная трансформация в нынешних условиях влияет на социальное настроение, которое в свою очередь, может определять различные формы деформации правосознания. Социальное настроение действительно является важным фактором в развитии людей, выступающих оптимистами или пессимистами, сомневающимися или доверчивыми, энергично ориентированными, остро воспринимающими и быстро реагирующими, или напротив, апатичными и настроенными созерцательно.

В условиях трансформации общества правосознание приобретает различные формы искажённого восприятия действительности с последующим превращением их в аналогичные виды неадекватного, противоречивого, отклоняющегося поведения. Оно, безусловно, зависит также от определённого общественного настроения. «Настроение», — как утверждает Б.Д. Парыгин, — является исключительно сложным, многогранным, и вместе с тем, значимым социально-психологическим образованием» [3, с. 4]. По мнению исследователя, настроение выступает относительно устойчивым чувством.

Анализ социального настроения следует проводить, прежде всего, в контексте накопленного знания об общественном сознании, особенно в реально функционирующем бытовании [4, с. 29]. Для правосознания трансформирующегося общества важным представляется не только общественное, но и социальное настроение, которое представляет собой одну из наиболее значительных сил, определяющих поведение различных коллективов, групп, слоев общества, а также классов, наций и даже народов.

Социальное настроение как важнейшая характеристика общественного сознания активно влияет на поведение личности. Оно может выступать связующим элементом между объективным миром и человеческой деятельностью в процессе их взаимодействия. Социальное настроение формируется при воздействии раз-

личных факторов человеческой практики, непосредственно фиксируется в положительных и отрицательных понятиях, устойчивых и динамичных эмоциях, чувствах, ощущениях и представлениях.

Единство и противоположность бытия и сознания, материального и идеального самоутверждается в социальной среде, в предметной деятельности. Постоянно обогащающийся опыт социальной практики, накапливаясь и передаваясь в виде кристаллизованного опыта поколений, составляет не только основу исторического развития общества, но и формирует его жизнеощущение, конкретным воплощением которого является социальное настроение [1, с. 109]

Социальное настроение как реальное социально-психологическое образование является продуктом духовно-практического освоения мира. Его специфика состоит в том, что оно отражает действительность в соответствии с содержанием ценностей и интересов личности. Реальность, отражённая в социальном настроении, детерминирует целеполагающую деятельность личности, постановку важнейших целей экономической, политической, правовой, духовной и социальной жизни [2, с. 57]

Основным содержанием трансформаций правосознания является качественное и комплексное изменение структуры и функционирования всей системы общества (социокультурной, политической, языковой, психологической и т.д.), динамика и результативность которого зависит от способности институтов, реагировать на внутренние и внешние импульсы. При этом трансформации правосознания, в отличие от трансформаций социокультурных, могут рассматриваться как процесс стадийный, но не непрерывный. Следовательно, трансформации правосознания отражают способности социальной системы адаптироваться к новым социальным требованиям, поддерживать рациональные традиционные структуры, создавать новые институты, обеспечивающие оптимизацию механизмов взаимодействия между властью и гражданами.

Литература

1. Дубинин Н.П. Что такое человек. — М., 1983. — С. 109.
2. Кадиевская И. А. Социальное настроение как показатель духовного благополучия / И. А. Кадиевская // Грані. — 2014. — № 9. — С. 56–59.
3. Парыгин Б.Д. Общественное настроение / Б.Д. Парыгин. — М.: Мысль, 1966. — 380 с.
4. Тощенко Ж.Т. Социальное настроение — феномен современной социологической теории и практики // Социологические исследования. — 1998. — № 1. — С. 21–35.

А.В. Полякова,

студентка факультету економіки, менеджменту та права
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету
науковий керівник: **Н.Ю. Буга,**
кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу та реклами
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

БРЕНДИНГ ЯК ОСНОВНИЙ ІНСТРУМЕНТ МАРКЕТИНГУ

Анотація. У статті визначено сутність поняття бренд, переваги і недоліки його використання, сучасний розвиток брендингу в Україні. Розглянуто один з нецінових методів забезпечення конкурентоспроможності продукції – брендинг. Розкрито поняття та особливості сучасних моделей використання бренд-маркетингових комунікацій.

Ключові слова: бренд, бренд-маркетингові комунікації, брендинг, торгова марка, товар.

Постановка проблеми. Сьогодні ринок достатньо насичений товарами та послугами найрізноманітніших сфер, видів та цінових категорій. Увійти на ринок та переконати споживачів, що саме дане підприємство є найкращим, найсучаснішим та найпрофесійнішим, стає все складніше, зважаючи на конкурентів, які також діють на ринку. Тому бренд стає найважливішим інструментом менеджменту та досягненням довготривалого фінансового успіху. В сучасному світі бренд – це умова існування товару в цілому. Бренд – це фактор убезпечення прихильності споживача. Бренд стає важливим для свого власника як дорогий актив компанії, та й для споживача, як фактор, що дозволяє ідентифікувати товар. Тому процес створення брендингу стає пріоритетним направленням сьогодення.

Брендинг як масове явище і предмет уваги фахівців з маркетингу і продажів вперше з'явився у XIX ст. — це відбувалося на фоні виведення на ринок перших марочних товарів масового споживання, що швидко продаються. Одними з перших брендових продуктів стали супи Campbell's, вівсяні пластівці Quaker Oats і газований напій Coca-Cola. Однак справжній розквіт ідеї брендингу припав на другу половину XX ст. Це пов'язано з появою на ринку великої кількості подібних товарів, та, очевидно, становлення глобальної мережі супермаркетів та, відповідно, різкого зростання ролі торгівельного капіталу.

Стан дослідження. Підґрунтям для аналізу та розроблення поставленої проблеми стали дослідження наукових підходів до маркетингу, брендингу та позиціонування, що знайшли своє відображення у працях відомих зарубіжних вчених, серед яких: Д. Аакер, Т. Амблер, Д. Арнотт, Дж. Берет, Т. Гед, Д. Джоббер, К. Келлер, Ф. Котлер, Й. Кунде, С. Моріарті, Дж. Мур, К. Нордстром, Е. Райс, Й. Риддерстрале, А. Стюарт-Аллен, Дж. Траут, П. Фелдвік, Л. Чернатоні. Метою даного дослідження є теоретичне обґрунтування брендингу як основного інструменту маркетингу.

Виклад основного матеріалу. В процесі прийняття рішень про купівлю покупець, за умови рівності товарів, спирається більше на емоційні, ніж на раціональні мотиви. Знаючи це, компаніям слід в своїй політиці приділяти увагу змішанню раціонального та ірраціонального. Саме таким чином і з'являється бренд. Бренд повинен мати додаткові переваги для клієнта, і споживач має добре знати ваш бренд.

На практиці поняття торгова марка ("trade mark") більшою мірою означає товарний знак певної компанії, а бренд ("brand name") ширше використовується для позначення окремої продукції та груп цієї продукції, а на рівні окремої країни використовується, як поняття позитивного іміджу. Єдиної правильної думки не існує. Виникаючи як допоміжний інструмент і одна з складових стратегії, брендинг сьогоднішній набув рис самостійності, що дозволяє розглядати його з позицій трьох рівнів товару: сутності, функцій та цінності.

Прийняття рішення щодо розробки й управління брендами і торговими марками відбувається у кількох вимірах: з правових позицій власника – фактичного носія або розповсюджувача марочної назви чи бренда; з позицій наявності, якості і цінності захищеного знаку; а також з позицій його використання і поширення [7, с. 175].

Загалом бренд – це комбінація унікального дизайну, назви, символу, слова або іміджу, яка використовується для створення образу, що вирізняє продукт серед конкурентів. З часом розроблений командою образ починають асоціювати з певним рівнем довіри, якості та задоволення споживчих потреб. Тобто, бренд стає інструментом, що дозволяє споживачу визначитись й обрати "свій" товар серед інших, впізнаючи його основні ознаки.

Варто зауважити, що брендинг в Україні активно розвивається. Найактуальнішими завданнями для України на сучасному етапі щодо брендів є: збереження українських брендів, які успішно розвиваються; створення та розвиток нових брендів; формування глобального країнового бренду "Україна" з позитивним іміджем. Для цього необхідно виховувати власних спеціалістів з бренд-менеджменту та реклами, враховувати досвід міжнародних компаній, які досягли значних успіхів у цій сфері [6, с. 132].

Брендинг об'єднує творчі зусилля рекламодавця, рекламної агенції, торгових фірм і посередників у широкомасштабному впливові на свідомість споживача бренд-іміджу – персоніфікованого позитивного образу торгової марки на основі науково обґрунтованих висновків маркетингових досліджень.

Ефективна реалізація брендингу – справа не проста, її результативність залежить не тільки від професійних знань і підприємницької культури рекламодавця і рекламного агентства, з яким він співпрацює, а й від їхнього уміння працювати з інтелектуальною власністю, товарними знаками, дизайном і текстами.

Варто зазначити, що брендинг в сучасній економіці служить одним із способів підвищення конкурентоспроможності. У світі споживання, де конкуруючі товари не занадто відмінні один від одного, брендинг часто є єдиним засобом, що дозволяє компанії показати свою індивідуальність. Брендинг визначається як

процес створення бренду та керування ним, який включає комплексну систему заходів, спрямованих на створення образу марки у свідомості споживачів і формування нематеріальних активів підприємства, безпосередньо підвищують його конкурентоспроможність [1, с. 126].

Бренд-комунікація — це особливий процес взаємодії, в результаті якого передбачаються зміни в мотивації, установках, поведінці, діяльності людей і формується конвенціональний образ бренда як соціального об'єкта. Це комунікація, в яку залучені не тільки споживачі та виробники; вона утворює широкий соціальний контекст. Бренд-комунікація виникає під час спільної діяльності, проявляється в масовій, груповій і міжособистісній формах та передбачає різні ситуації взаємодії.

Прикладами різних типів бренд-комунікаційних стратегій у сучасних умовах можуть служити:

1. TRUE Branding («чесний брендинг») — сьогодні одна з найбільш виправданих стратегій бренд-комунікацій, заснована на чесності та прозорості відносин між власником бренда та споживачем. Стратегія виходить із розуміння необхідності підвищувати рівень відповідальності (в т. ч. і соціальної) перед споживачем. В основі такого вихідного положення лежить цілком виправдане припущення — якщо споживач розчарується у бренді, то процес погіршення взаємин буде незворотний. Чесність також полягає в тому, що рекламувати треба саме те, що є насправді, і не намагатися обдурити покупця.

2. SOCIAL Branding — бренд-комунікаційна стратегія, спрямована на створення атмосфери максимальної відкритості (відчуття «однієї великої родини») навколо діяльності компанії — власника бренда. Стратегія виконує роль «відкриття дверей» в цю компанію для усіх споживачів, відкритість у веденні бізнесу перед суспільством тощо. Найчастіше, така стратегія використовується брендами в сфері послуг, для якої характерний безпосередній контакт бренда зі споживачем [3, с. 176].

3. Up-Branding — тип комунікаційної бренд-стратегії, яка повинна подіяти на людську свідомість як сильний емоційний вплив. Комунікації бренда при використанні цієї стратегії повинні «підривати» сприйняття споживачів своїм креативом і «суперідентичністю» не тільки комунікаціями й каналами, а й самим продуктом (послугою). Він повинен відрізнятися від продуктів конкурентів не тільки ціною, якістю, цінністю для споживачів, а має бути концептуально новим. Ця стратегія доцільна для застосування компаніями з великими рекламними бюджетами та інноваційними продуктами (наприклад, продукція Apple).

В свою чергу, брендинг класифікується на: простий продуктовий брендинг (кожний продукт компанії є індивідуальним брендом, який не має прив'язки ні до материнського, ні до інших продуктів у торговому портфелі); брендинг продуктових ліній (бренд розтягується на кілька категорій і успіх допоміжних продуктових ліній служить для зміцнення основного); асортиментний брендинг (під одним іменем випускається кілька різновидів одного продукту); парасольковий (це найбільш відомий вид брендингу при якому одним ім'ям користується великий ряд продуктів); дольовий (стратегія схожа на

парасольковий брендинг, проте кожний продукт компанії отримує власне ім'я); корпоративний (у процес брендингу втягуються компанії).

В Україні, як і в інших країнах світу, традиційно найбільше значення має брендинг на ринку аудіо-, відео- та побутової техніки, на автомобільному, парфумерному, тютюновому та алкогольному ринках. Тут бренд сприймається не лише як показник якості запропонованого продукту, а й як виразник соціального статусу власника товару під певним брендом та носій важливих для покупця іміджевих характеристик [1, с. 56].

Для формування вітчизняними виробниками власних успішних брендів необхідні великі зусилля і грошові кошти, щоб перехопити ініціативу у зарубіжних конкурентів, які давно здійснюють рекламний тиск на населення України.

Специфіка купівельної поведінки українців визначає особливості застосування концепції брендингу на вітчизняному ринку [2]. Освоюючи цю концепцію, необхідно враховувати, що:

- у свідомості вітчизняного споживача поняття «бренд» включає три чинники: країна-виробник, привабливість упакування і товарна марка, тому назва марки повинна доповнюватися відомостями про країну-виробника;
- бренд в Україні, на відміну від Заходу, сприймається як символ «автентичності товару» (відсутність підозр у підробці марки);
- у споживачів спостерігається збільшення недовіри до якості зарубіжних товарів, особливо продовольчих, і однозначна прихильність до вітчизняних марок продуктів харчування (за деякими поодинокими винятками) [4, с. 11];
- загальний рівень розпізнання брендів в українських споживачів невисокий, але він постійно зростає, тому Україна - країна, де можна досить швидко створити й популяризувати новий бренд;
- унаслідок стрімкого насичення вітчизняного ринку споживачі не встигають формувати лояльність до визначеної товарної марки у зв'язку з постійною появою нових товарів, раніше не відомих;
- необхідно враховувати національні традиції й особливості сприйняття рекламних звернень українськими споживачами і формувати їх таким чином, щоб вони стали більш приємними, ніж рекламні повідомлення зарубіжних конкурентів, розраховані на сприйняття населення, яке звикло до специфічної мови реклами, зокрема, для українських споживачів важлива «персоніфікованість» бренду, тобто використання відомих особистостей для його просування;

- для створення бренду в Україні необхідна потужна рекламна кампанія в засобах масової інформації й активне використання зовнішньої реклами.

Висновки. Таким чином, брендинг асоціюється з діяльністю зі створення тривалої прихильності до товару на основі спільного впливу на споживача рекламних повідомлень, товарної марки, пакування, матеріалів для стимулювання збуту та інших елементів комунікації, об'єднаних певною ідеєю та фірмовим оформленням, які виокремлюють товар серед конкурентів і створюють його образ. При цьому брендинг передбачає створення системи цінностей відносно конкретного продукту, продуктової лінійки чи бренду. Брендинг об'єднує творчі

зусилля рекламодавця, рекламної агенції, торгових фірм та посередників у широкомасштабному впливові на свідомість споживача бренд-іміджу — персоніфікованого позитивного образу торгівельної марки на основі науково обґрунтованих висновків маркетингових досліджень.

Основне завдання брендингу — побудова сильного бренду (strong brand). Таким вважається бренд, який знають і можуть відрізнити від інших марок за ключовими елементами більш ніж 60% споживачів. Попит на продукцію яка просувається провідними брендами зростає більш високими темпами аніж попит на товари під торговими марками які не є брендами. Якщо бренд розрізняють від 30 до 60% споживачів то він є такий що розвивається, коли менш ніж 30% то завдання брендингу не може вважатися вирішеною.

Література

1. Анхольт С. Бренд — дорога к мировому рынку / С. Анхольт. — М. : Кудиц-Образ, 2014. — 270 с.
2. Гаврилюк А.М. Брендинг як маркетинговий інструмент / А. М. Гаврилюк, К. О. Данник. // Державне управління: удосконалення та розвиток. — 2015. — № 4. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duug_2015_4_7.
3. Мельник І.В. Бренд, брендинг, торгова марка як ключові терміни реклами / І.В. Мельник // Наукові записки Інституту журналістики. — Том 39. — 2015. — С. 175–179.
4. Амосов О.Ю. Брендинг як основний інструмент маркетингу в Україні / О.Ю. Амосов, Н.В. Діденко, К.Ю. Лебедєва // Інвестиції: практика та досвід. — 2015. — № 12. — С. 10–12.
5. Поліщук Т.В. Перспективні напрямки розробки успішних брендів в Україні / Т.В. Поліщук // Актуальні проблеми економіки. — № 7 (97). — 2012. — С. 129–137.
6. Мороз Л.А. Стратегічний брендинг в умовах глобалізації ринків / Л.А. Мороз // Формування ринкової економіки: Зб. наук. праць. Спец. вип. Маркетинг: теорія і практика. — Ч. 1. — К.: КНЕУ. — 2017. — С. 171–177.
7. Любаренко Т.І. Інноваційні технології формування міжнародних брендів / Т.І. Любаренко // Економіка, фінанси, право — 2009. — №11. — С. 3–6.

M.V. Pukaliak,
Lecturer at the Department of Foreign Languages,
Lviv Polytechnic National University

THE IMPORTANCE OF TEACHING VOCABULARY IN THE PROCESS OF STUDYING ENGLISH

*“The difference between the right word and
the almost right word is the difference between
lightning and the lightning bug!”*
Mark Twain, 1890

Teaching English vocabulary is an important area worthy of effort and investigation. Recently methodologists and linguists emphasize and recommend teaching vocabulary because of its importance in language teaching. Vocabulary is needed for expressing meaning and in using the receptive (listening and reading) and the productive (speaking and writing) skills. “If language structures make up the skeleton of language, then it is vocabulary that provides the vital organs and the flesh” [1]. Vocabulary is not a syllabus, i.e., a list of words that teachers prepare for their learners to memorize and learn by heart. Memorizing may be good and useful as a temporary technique for tests, but not for learning a foreign language. Language students need to learn vocabulary of the target language in another way. If we are really to teach students what words mean and how they are used, we need to show them being used together in context. Words do not just exist on their own; they live together and they depend upon each other. Therefore, teaching vocabulary correctly is a very important element in language learning. Correct vocabulary instruction involves vocabulary selection, word knowledge and techniques [2].

According to Schmitt [3], a vocabulary learning strategy is any strategy that results in the learning of vocabulary. This covers vocabulary teaching strategies as well since they also lead, or are meant to lead, to vocabulary learning. It will be argued here that vocabulary learning and teaching strategies should be defined in a mutually exclusive manner, and I suggest *vocabulary learning strategies* be defined, as learners’ study habits of second language vocabulary and *vocabulary teaching strategies* as actions taken by the teacher to teach or practice target vocabulary. Thus, a learning strategy is self-initiated by the learner whereas a teaching strategy is teacher-initiated [4].

The distinction between vocabulary learning and teaching strategies is not a superficial one, though. It might have important implications in terms of learning outcomes. A self-employed strategy has the advantage of being more meaningful to the learner and therefore, will induce higher motivation in and greater attention to the task of word learning. Thus, written repetition imposed by the teacher might turn mechanical in learners’ hurry to complete the task whereas written repetition self-selected by the learner would be geared more towards learning. It is possible, of course, to reverse the argument in favour of teaching strategies and say that a strategy will be designed and implemented more skillfully by the teacher, such as word analy-

sis (i.e. analysis of roots and affixes), and thus will produce more positive learning outcomes. It follows from this that some teaching strategies might be more conducive to word learning than the corresponding learning strategies and vice-versa. Also, many teaching strategies would not normally appear in a vocabulary learning strategies taxonomy, e.g. relia, cut-out figures, pictures, charts, games, etc.

The main problem with vocabulary teaching is that only a few words and a small part of what is required to know a word can be dealt with at any one time. This can occur from listening or reading, but it is much easier to arrange for large amounts of independent listening and reading than it is to arrange for large amounts of teaching. Teaching can be dealt with only a small amount of information about a word at a time. The more complex the information is, the more likely the learners are to misinterpret it [5].

1. Quickly give the meaning by (a) using an L1 translation, (b) using a known L2 synonym or a simple definition in the L2, (c) showing an object or picture, (d) giving quick demonstration, (e) drawing a simple picture or diagram, (f) breaking the word into parts and giving the meaning of the parts and the whole word (the word part strategy), (g) giving several example sentences with the word in context to show the meaning, (h) commenting on the underlying meaning of the word and other referents.

2. Draw attention to the form of the word by (a) showing how the spelling of the word is like the spelling of known words, (b) giving the stress pattern of the word and its pronunciation, (c) showing the prefix, stem and suffix that make up the word, (d) getting the learners to repeat the pronunciation of the word, (e) writing the word on the board, (f) pointing out any spelling irregularity in the word. 3 Draw attention to the use of the word by (a) quickly showing the grammatical pattern the word fits into (countable/uncountable, transitive/intransitive, etc), (b) giving a few similar collocates, (c) mentioning any restrictions on the use of the word (formal, colloquial, impolite, only used in the United States, only used with children, old fashioned, technical, infrequent), (d) giving a well known opposite, or a well known word describing the group or lexical set it fits into.

Principles.

1. Keep the teaching simple and clear. Don't give complicated explanations.
2. Relate the present teaching to past knowledge by showing a pattern or analogies.
3. Use both oral and written presentation - write it on the blackboard as well as explaining.
4. Give most attention to words that are already partly known.
- 5 Tell the learners if it is a high frequency word that is worth noting for future attention.
5. Don't bring in other unknown or poorly known related words like near synonyms, opposites, or members of the same lexical set.

We need to see learning any particular word as being a cumulative process where knowledge is built up over a series of varied meetings with the word. At best, teaching can provide only one or two of these meetings. The others involve deliberate study, meeting through meaning-focused input and output, and fluency development activities.

Finally, I would like to say that teaching vocabulary is one of the most difficult fields in the teaching process. Teachers should learn how to handle this field properly and let their learners handle words and be involved with them. When teachers select the words to be taught to their learners, they should be aware of the vocabulary their learners need. In this way, students can use words effectively. If we, the English teachers, let our students be exposed to the vocabulary they need, and if we give them the chance to practice them, then they will remember some or all of them. Furthermore, when teachers decide to teach any meaning of any word, they should touch on word use, word formation and word grammar. Teachers should also know that teaching vocabulary is not just conveying the meaning to the students and asking them to learn those words by heart. Teachers should check their students' understanding by giving them encouraging exercises, such as the one mentioned in this essay. As a result, teachers will be satisfied by employing the above mentioned techniques, and their students will be as well. Those techniques will give the students the opportunity to become independent and will allow them to activate their previous knowledge in working with words by themselves. In addition, they will feel more confident when trying to express themselves in English, because they have already grasped a lot of vocabulary as a result of being taught by the above mentioned techniques and ways.

References

1. Harmer J. The Practice of English Language Teaching // New York: Longman, 2006. — 365 p.
2. Igbaria A.K. Teaching English Vocabulary // Academic College of Education, 2003. — 7 p.
3. Schmitt N. Vocabulary learning strategies // Cambridge: Cambridge University Press, 1997. — p. 99–227
4. Sanaoui R. Adult learners' approaches to learning vocabulary in second languages // The Modern Language Journal, p. 15–28.
5. Nation P. Teaching Vocabulary // Victoria University of Wellington, New Zealand, 2013. — 8 p.

А.О. Тацій,

студентка Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

науковий керівник: ***А.І. Козаченко,***

доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та історії держави і права
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

РОЗВИТОК ЗЕМСЬКОЇ МЕДИЦИНИ У ЛУБЕНЬСЬКОМУ ПОВІТІ В 1865–1917 рр.

Земство як орган місцевого самоврядування засновано після ліквідації кріпосництва у Росії. З його заснуванням охорона здоров'я була одним з пріоритетних напрямків організаційно-правової діяльності земських установ. Діяльність земської медицини регламентувалася значною кількістю нормативно-правових актів. Це «Положення про губернські і повітові земські установи» 1864 й 1890 рр., «Правила для земських установ зі справ про земські повинності для

земських установ, народне продовольство і громадське піклування» 1864 р., загальноімперські нормативно-правові акти Державної ради, Ради міністрів, циркуляри центральних органів управління, губернських лікувальних відділів та повітових лікувальних управ. Але основним законодавчим актом, який визначав діяльність земств у галузі медицини, був «Статут лікувальних закладів» 1893 р. [2, с. 87–88]

Уже наприкінці XIX — на початку XX ст. в Лубенському повіті було створено розгалужену мережу закладів для медичного обслуговування населення. Повіт із населенням 136 тисяч осіб був поділений на 7 медичних дільниць, які за територією були досить різними: від 8 до 25 верст у радіусі. Кожна з них обслуговувала від 12,5 до 30 тис. жителів [1, с. 69].

Згідно з «Інструкцією із завідування лікувальними установами Полтавського губернського земства» 1913 р. земства контролювали діяльність земських медичних закладів і їх службовців, відповідали за формування в них персоналу, встановлювали заходи для боротьби з епідеміями. Відповідно до зазначеної Інструкції призначалися головний лікар і правління лікарні (до складу якого входили головний лікар і ще два лікарі), які здійснювали безпосереднє управління земським лікувальним закладом (за «Статутом лікувальних закладів» 1893 р.).

Медичний персонал Лубенського повіту складався із 9 лікарів, 22 фельдшерів і 3-х акушерок. Так як території дільниць були великими, то існувало 8 самостійних фельдшерських пунктів (у 1913 році на 6,5 тисяч мешканців припадав 1 лікар та 8 лікарняних ліжок) [1, с. 69].

В с. Заріг крім земської медичної організації повіту були лікар і акушерка, які утримувалися губернським земством на проценти від капіталу, переданого для цього меценатом М. Т. Симоновим. Лікарі здійснювали прийом хворих кожного дня в центральній дільничній амбулаторії з 9-ої до 13-ої години відповідно до інструкції. Фельдшери теж приймали хворих щодня, починаючи з 11-ої години, а один раз на тиждень об'їжджали всі великі населені пункти своєї дільниці та відвідувати тих, які тяжко хворіють.

В повіті у 1896 р. існувала міська лікарня, розрахована на 25 ліжок. Вона складалася із 6 палат та 2-х операційних. На її утримання щороку виділялося до 11 тис. крб. У ній щороку проводилося близько 100–120 складних операцій. Лікування у міській лікарні коштувало 30 коп. на добу. Також існувало 2 лікарні в селах Литвяки і Круподеринці. Лікування у них теж було платним (для мешканців повіту — 10 коп. на добу, а для інших — 30 коп.). Ліками та матеріалами для перев'язки, які одержувалися у місцевих аптекарів, лікарні, як правило, були забезпечені в повному обсязі [1, с. 69].

На початку XX ст. Круподеринська дільниця була найменшою в Лубенському повіті — 11 тис. чоловік, але незважаючи на це, лікар І. Ф. Антоновський, який користувався великим авторитетом у повіті, проводив щороку 50 — 60 складних операцій. Не випадково саме він виступав із звітом Лубенського повіту на V з'їзді земських лікарів і представників повітових земств Полтавської губернії у 1903 р. [1, с. 70].

У 70-х рр. XIX ст. Лубенські повітові земські збори запровадили постійну санітарну комісію для організації боротьби з епідемічними захворюваннями. Дільничі фельдшери безкоштовно проводили щеплення проти віспи. Це відбувалося переважно весною та восени. Оголошення про щеплення робив за вказівкою лікаря сільський староста за два тижні до його проведення. Якщо за звичайних умов на дільниці робилося 400–600 щеплень на рік, то при появі епідемії віспи — до 2 тис.

Відповідно до «Правил для попередження і припинення епідемії дифтерії» 1879 р. проводилися щеплення. Але все ж за браком коштів особливо ефективної боротьби проти епідемії земство організувати не могло. Щоправда, у 1897 р. вибух епідемії дифтерії у с. Чевельча було припинено в результаті проведеного профілактичного вприскування сиворотки не лише всім дітям до 12 років, але й дорослим за бажанням.

Особливе значення для розвитку медицини у повіті мали громадські пожертвування. Так, у 1886 році С. М. Забіла, дружина поміщика, подарувала повітовому земству декілька будівель та 502 дес. землі свого Круподеринського маєтку з умовою відкриття в селі лікарні.

Таким чином, наприкінці XIX — на поч. XX ст. Лубенським повітовим земством було створено розгалужену сітку закладів по медичному обслуговуванню, дещо покращилось кадрове забезпечення персоналом і матеріальне оснащення медичних дільниць, проводилась боротьба з епідеміями віспи та дифтерії. Це все відбувалося не тільки за рахунок земства, а також за рахунок окремих добродійників, які пожертвували для цього значні суми.

Література

1. Лахижа М. Розвиток медицини у Лубенському повіті в кінці XIX — на поч. XX ст. / М. Лахижа // Полтавська наукова конференція з історичного правознавства: матеріали. — Полтава, 1994. — С. 68–71.
2. Організаційно-правова діяльність земських установ: [у галузі освіти і медицини на Полтавщині] // Козаченко А. І. Земське самоврядування в Полтавській губернії (1864–1920 рр.). — Полтава, 2009. — С. 87–106.

СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ

ЕКОНОМІКА. ПОЛІТОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. СОЦІОЛОГІЯ

А.С. Бедрик,

студент факультету теплоенергетики та гідроенергетики
Запорізької державної інженерної академії

науковий керівник: **В.Г. Воронкова,**

доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри менеджменту організацій
Запорізької державної інженерної академії, академік Української академії політичних наук

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИБОРЧІЙ БОРОТЬБІ

У наш час у сучасних політичних процесах важливою є проблема використання інформаційних технологій і засобів масової інформації у виборчій боротьбі.

Вибори різних органів державної чи муніципальної влади і передуючі їм виборчі кампанії стали невід'ємним елементом життя українського суспільства. Сьогодні вони є не тільки наймасовішою формою участі громадян у політиці, представництва їх інтересів, але й діють на безліч інших сфер життя. Значення виборів не вичерпується їх політичними функціями і не зводиться тільки до забезпечення діалогу між владою і суспільством. Сучасні вибори виступають як один з центральних елементів суспільно-політичного життя в регіоні, цикли якого все більш співпадають з виборчими.

Процес становлення в Україні демократичної політичної системи є динамічним і водночас складним. Під час виборчої кампанії серед різних аспектів важливими є й стратегічні, організаційні та комунікаційні аспекти.

ЗМІ у свою чергу інформують громадськість про події, явища які відбуваються у політичному житті країни, формують громадську думку та значною мірою визначають політичну поведінку індивідів і соціальних груп. Тому можна говорити про високий рівень «інформатизації» сучасної політики [1]. І це найяскравіше простежується саме у виборчих процесах, коли політики намагаються максимально використати ресурси впливу мас-медіа для досягнення власних політичних цілей.

Інформаційне завдання організаторів виборчих компаній полягає у використанні основних чотирьох компонентів: доведення до виборців позитивної інформації про свого кандидата, доведення до виборців негативну інформацію про

конкурентів, здійснити порівняння кандидатів та їх програм, та зробити критику з боку опонентів.

Здійснюючи вибір засобів виборчої інженерії, «команди-штаби» конкуруючих претендентів, звичайно, роблять ставку на ЗМІ в аспекті їхніх можливостей швидко і необмежено (особливо ТВ і радіо) тиражувати політичну інформацію, а також доставляти її виборцям у яскравій, доступній формі й у комфортних умовах.

Більшість бюджету передвиборної кампанії витрачається на рекламу кандидатів по телебаченню. За даними останнього опитування саме телебаченню найбільш довіряють громадяни і найбільше отримують інформацію.

Широке використання ЗМІ, особливо телебачення, в українських виборчих кампаніях почалося з парламентських виборів 1998 року. Однією з характерних рис інформаційних стратегій політичних сил в українських виборчих кампаніях 2014 року був іміджевий характер повідомлень у ЗМІ, тобто спрямованість не на донесення до виборця програмних засад, а на формування власного позитивного іміджу і в свою чергу негативну оцінку конкурента. Така риса притаманна як парламентським виборам, так і президентським [2].

Під час виборчих кампаній в Україні мали місце і приклади відвертого «інформаційного кілерства», коли в спеціальних програмах журналісти відкрито «поливали» брудом опозиційного кандидата.

Аналізуючи особливості використання засобів масової інформації в українських виборчих кампаніях, можна простежити що у 2002 і 2004 роках мас-медіа були основним інструментом маніпуляції громадською думкою, що здійснювалась через журналістів, то у 2014 році ЗМІ перетворилися на засіб реклами та агітації.

Отже, можна зробити висновок, що в умовах демократичного процесу в Україні відбулись кардинальні зміни в політичній свідомості українських громадян, не довіряючи написам на біг-бордах, ЗМІ а формують свою власну думку, тому маніпулювати їм стає дедалі важче.

Потужний інформаційний ресурс та застосування ефективних інформаційних технологій жодним чином не гарантує перемоги на виборах, що підтверджують чисельні провали українських технологічних проектів. У нинішніх умовах жодна ефективна інформаційна кампанія нічого не варта, якщо вона не підкріплена щоденною активною партійною роботою. Сьогодні на перший план у політтехнологічному комплексі поступово виходять адресні технології, спрямовані на безпосередню комунікацію з виборцями: проведення зустрічей, мітингів, кампаній «від дверей до дверей» тощо.

Література

1. Большаков С.В. Избирательные информационные правоотношения // Право и власть. — 2009. — № 2. — С. 45—48.
2. Пахоменко С.М. Избирательное законодательство и соблюдение законности // Законность. — 2007. — № 8. — С. 23—37.

ПОЛІТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ

Політичне лідерство виникло на зорі історії людства. Тому воно вічне, універсальне й неминуче, оскільки в будь-якій, навіть найпримітивнішій людській спільноті, виникає проблема домінування одного з її членів. Нині в умовах принципових соціально-економічних, політичних трансформацій, які відбуваються у багатьох країнах, інтерес до проблеми лідерства значно підвищився.

Політичні лідери керують партіями, громадськими організаціями, керують в уряді та парламенті, визначають міжнародні стратегії, впливають на економіку, фінанси, культуру, мистецтво.

Політика не можлива без політичних лідерів. Проте їхня діяльність відбувається за певних умов, відмінних залежно від історичних і географічних чинників, типу суспільства загалом, типу політичного режиму, парадигми розвитку суспільства, рівня його соціально-економічного і технічного розвитку, типу культури, міри долучення конкретного суспільства до світового співтовариства.

Головним критерієм політичного лідерства є ефективність його дій, результативність, задоволення запитів та інтересів тієї спільноти, яка бачить власну перспективу у його існуванні. Без широкої соціальної підтримки політичне лідерство не може відбуватися.

Однією з найважливіших політичних проблем сучасного суспільства є проблема формування політичного лідерства. Сьогодні в суспільстві, як ніколи, висока потреба в політичному лідері, здатному швидко і чітко реагувати на проблеми, що постають перед суспільством, і головне, здатному знаходити ефективні шляхи вирішення позначених проблем.

Головний зміст політичного лідерства полягає у тому, що за всієї різноспрямованості впливу воно виступає інтегративною складовою організації суспільства в цілому та побудови правової і демократичної держави в Україні зокрема.

Політичне лідерство в сучасній Україні набуває демократичних пріоритетів спрямування на легалізацію національно-державної політики, спрямування законодавчо-правової бази, персоніфікації, професіоналізації, інституціоналізації й інші. Політичне лідерство, маючи численні важелі впливу на процес управління суспільством все-таки, значною мірою визначається як вплив на владу або як володіння владою. Як свідчить політична практика, ефективність лідерства залежить від взаємодії, взаємовпливу лідера та його послідовників, від розподілу влади між ними.

Безумовно, сучасна Україна потребує передусім демократичних лідерів, але багато з них все ще використовують авторитарні норми управління.

Для України можна визнати такі типи політичного лідерства:

1. «уступаючий» лідер, тобто такий, що намагається зберегти колишню політичну систему (його можна ще назвати консервативний);
2. «інверсійний» лідер, якого визначають і сприймають не стільки за наявність у нього відповідних особистих заслуг, скільки завдяки переслідуванням владою;
3. легітимний лідер, який спирається на відповідні нормативи.

Україна перебуває лише на початку процесу формування нового типу реального політичного лідерства. Він частково утруднений несприятливими умовами в розвитку демократії та зміцненні основ державності. Тенденції розвитку політичного лідерства в Україні близькі до тенденцій, які можна спостерігати в інших країнах пострадянського простору: постійна зміна і боротьба генерацій політиків, неконтрольований громадськістю «лобізм» як форма політико-економічного тиску. Все це негативно позначається на діяльності політиків, котрі претендують на статус лідера. А тим часом ситуація в країні вимагає формування якісно інших політичних лідерів. Брак лідерів нового типу створює загрозу демократизації суспільства.

Література

1. Дмитренко С.П. Політична еліта і політичне лідерство // Політологічні читання. — 2001. — № 2.
2. Кухта Б., Тонкорукова Н. Політична еліта і політичне лідерство. — Львів, 2005.
3. Палах П. Сучасні українські політичні лідери. — Львів, 2002.
4. Траверсе О.О. Політичне лідерство і політичне керівництво в Україні як проблема історичної політології // Наукові записки / Зб. — Вип. 25. — К., 2004. — С. 80—91

Т.Ю. Білера,

студентка Полтавського юридичного коледжу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
науковий керівник: **К.С. Пивоварська,**
Полтавський юридичний коледж
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІДЕЇ САМОГУБСТВА

Питання самогубства завжди було та буде актуальною проблемою сучасному суспільстві, оскільки воно є наближеним до проблеми смерті та стосується таємниць людського існування, є одним з важливих векторів розвитку сучасної прикладної етики. Досить велика увага приділена цій проблемі, яка стає об'єктом досліджень та вивчення багатьох наукових праць.

Самогубство існувало ще на ранніх етапах розвитку людства. До нашого часу збереглася велика кількість легенд, переказів та інших видів фольклору, у яких згадується та наголошується на різноманітних ритуалах, жертво-приношеннях.

Згідно статистиці, що висвітлені у звіті «Світова статистика охорони здоров'я – 2017», оприлюднена ВООЗ 17 травня Україна входить до європейської десятки лідерів за статистикою самогубств з показником 20,1 на 100 тисяч населення вона ділить 9-10 місця з Росією [5].

Дослідники визначають сутність самогубства як соціально-психологічного явища поведінки людини, що чиниться у стані сильного душевного розладу або під впливом психічного захворювання, або свідомий акт самоусунення з життя під впливом гострих психотравмуючих ситуацій, при яких власне життя як цінність втрачає сенс [1].

Звичайно всі групи населення тим чи іншим чином можуть надати перевагу суїцидальним методам, проте саме молодь є найбільш уразливою до соціальних негараздів у суспільстві. Якщо опиратися на результати соціально-психологічних досліджень 27,2% дітей віком 10-17 років іноді втрачають бажання жити, 17,7% – вважають, що нікому немає до них справ, 25,5% – не завжди можуть розраховувати на допомогу близької людини, 51,9% – не стримуються в ситуації конфлікту [5].

Таким чином, саме діти та підлітки стають найвразливішою ланкою самогубства, адже це період, коли особа не усвідомлює себе вже дорослою чи ще дитиною. Варто зазначити, що у дитини ще не сформована психіка, що є причиною суттєвого впливу навколишнього середовища на її свідомість.

Самогубство може бути наслідком складних зовнішніх обставин, спадковості, особливостей нервової системи. Аналізуючи самогубство завжди можна знайти переломний момент, коли постає запитання: що є життя взагалі, що становить основу світобудови. На думку А. Луначарського, саме зазначений момент змушує людину звернутись до філософії, завдяки якій вона і отримує відповідь що підштовхне до труни або залишить на краю могили [2].

Причинами самогубства можуть стати такі мотиви:

- 1) переживання образи, самотності;
- 2) втрата батьківської любові, нерозділене кохання, ревності;
- 3) смерть членів сім'ї;
- 4) почуття провини, сорому, образи;
- 5) страх перед ганьбою, приниженням, глузуванням;
- 6) бажання привернути до себе увагу, викликати жаль, співчуття;
- 7) почуття помсти, погроз;
- 8) депресії, емоційне, психічне, фізичне кривдження;
- 9) алкоголізм, наркоманія, зловживання токсичними препаратами;
- 10) фінансові проблеми (безробіття) [4].

Серед етичних аспектів ідей самогубства вирізняють евтаназію (у перекладі з грецької) – швидка й легка смерть. Розуміння проблематики евтаназії, суперечок навколо неї, її легалізації в багатьох країнах світу пов'язане з необхідністю розглядати її як засіб проти страху перед періодом і процесом умирання. У цьому

— полягає сутність евтаназії: не існує інших засобів врятувати людину від болісного процесу вмирання, коли вона сама знає, що вмирає, і знають про це всі оточуючі, але вже ніхто не може їй майже нічим допомогти. Саме ця реальність диктує проблематику евтаназії. Але цей метод смерті використовується, як правило, для особливо хворих людей, що навряд чи вже колись вилікуються [3].

Іншим же способом суїцида є ритуальні самогубства, які в деяких країнах світу існують і в наші часи. Так, наприклад, в Індії є таке поняття як Дікша — ритуальне самогубство, що означає очищення від гріхів, чи то самопожертва богу, що веде за собою повне звільнення від негараздів, проблем, страждань земного життя [6].

Не можна однозначно сказати, чи самогубство має негативне значення в суспільстві, на скільки повнозначно воно засуджується чи підтримується людьми, проте, безперечно, це є одним із правових аспектів. Тому на державному рівні є необхідним забезпечити особам, що потребують соціального захисту чи матеріальної допомоги, гідні умови для проживання в країні, громадянами якої вони являються.

Отже, проаналізувавши етичні аспекти самогубства, можна дійти висновку, що люди повинні зрозуміти: головне в житті — це життя, і суспільство не повинно приділяти увагу таким негативним дрібницям, що відбуваються в їхньому житті, а якщо настає переломний момент, то особа має гідно перенести цей удар долі.

Література

1. Тофтул М.Г. Сучасний словник з етики. — Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. — 416 с.
2. Психологія суїциду : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. III-IV рівнів акредитації / Р.П. Федоренко ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Волин. нац. ун-т ім. Л. Українки. — Луцьк : Вид-во ВНУ, 2011. — 260 с. — (Посібники та підручники ВНУ ім. Лесі Українки). — Бібліогр.: С. 207—212.
3. Кошетар У.П. Суїцид та евтаназія як проблеми сучасної етики / У.П. Кошетар // Вісник Національного авіаційного університету. Сер. : Філософія. Культурологія. — 2013. — № 1. — С. 30—35.
4. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://ukrreferat.com/chapters/psihologiya/samogubstvo-referat.html>
5. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ua.euronews.com/2017/05/18/suicide-rate-is-highest-in-europe-un-health-agency-report>
6. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.etica.in.ua/moral-ni-aspekti-ideyi-samogubstva/>

М.О. Божок,

студентка облікового фінансового факультету
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

КАР'ЄРНЕ ЗРОСТАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Анотація. Стаття присвячена ознайомленню з поняттям кар'єри, сутністю кар'єрного зростання та аналізу ставлення сучасної молоді до кар'єри.

Ключові слова: кар'єра, кар'єрне зростання, професія, цілі, успіх, мета.

Постановка проблеми. Майже кожному людину хвилює таке питання «Як зробити кар'єру? Чи потрібний мені кар'єрний ріст». Це питання хвилює не тільки випускників шкіл, але і професіоналів (багато людей, які роками працюють на одному і тому ж місці і не можуть просунутися по службі). Перспектива кар'єрного зростання для багатьох навіть важливіше, ніж пристойна заробітна плата, але як правило, одне впливає з іншого.

Якщо людина мріє або тільки замислюється про побудову кар'єри і розраховує в майбутньому отримувати хорошу заробітну плату, тоді їй потрібно задуматись над тим, якими якостями потрібно володіти і що робити, для швидкого просування по службі.

Актуальність дослідження даної теми полягає в тому, що останнім часом зростає значення кар'єри, багато людей задумується про свою майбутню професію і кар'єру, про просування на ту чи іншу посаду тощо. Це, у свою чергу, сприяє зростанню важливості мотивації кар'єрного зростання.

Метою статті є визначення ставлення та планування сучасної молоді до кар'єри та кар'єрного росту, аналіз факторів, які впливають на розвиток та управління кар'єрою.

Стан дослідження. Про саму сутність кар'єри, кар'єрного зростання, аспекти мотивації кар'єрного росту та проблеми, які виникають на цьому шляху розглянуто у роботах таких науковців, як: М. І. Гавалешко, В. М. Данюк, А. П. Єгоршин, О. О. Жигло, А. Л. Злотніков, А. М. Колот, О. В. Крушельницька, М. П. Лукашевич, Н. О. Москаленко, Т. В. Поспелова, В. Л. Романов, О. В. Сардак, С. І. Сотнікова, Б. Швальбе, однак багато аспектів кар'єрного зростання залишаються ще не дослідженими.

Виклад основного матеріалу. Теоретичного аналізу потребує сам термін «кар'єра». У науковій психологічній літературі поняття «кар'єра» трактується як:

- 1) вид професійної діяльності на окремих етапах трудового шляху людини;
- 2) види діяльності, поєднаний зі способом життя, що сприяє реалізації життєвих цілей;

3) професійний досвід конкретної людини, що стосується не тільки професії;

4) праця, робота, служба; посада; професія-покликання із включенням як службової, так і неслужбової діяльності, яка свідомо підкоряється досягненню певної мети [4].

Кар'єра займає важливе місце в структурі потреб сучасної людини, здійснюючи тим самим вплив на його задоволеність працею і життям у цілому. Успішна кар'єра забезпечує людині матеріальне благополуччя, задоволення вищих психологічних потреб, таких, як потреба в самореалізації, у повазі і самоповазі, в успіху і владі, потреба у розвитку та розширенні життєвого простору [1].

Можна констатувати, що кар'єра необхідна людині для самоствердження, саморозвитку. Даний процес має певні гендерні відмінності. Так, чоловіки в основному будують кар'єру, щоб забезпечити сім'ю і майбутніх дітей, оскільки таким є стереотипне соціальне очікування. Інша ж частина чоловічого населення ставить перед собою мету забезпечити виключно себе і своє майбутнє. Що стосується жінок, то з недавнього часу, почалося певне суперництво з чоловіками, у сфері вибудовування кар'єри. Багато керівних посад було віддано саме жінкам. У міжнародній практиці стає нормою освоєння жінками чоловічих спеціальностей. Вони цікавляться автомобілями, вивчають програмування і заглиблюватися в ті сфери діяльності, які багато років вважалися не жіночою справою [3].

Можна окреслити сукупність чинників і обставин, які впливають на процес вибудовування кар'єри:

- соціально-професійні чинники (загальні та спеціальні знання, кваліфікація, виробничі успіхи, професійні здібності);
- особистісні якості (працездатність, трудова й соціальна активність, орієнтація та установки, соціально-психологічні властивості);
- випадкові обставини (вдалий збіг обставин, добрі стосунки з керівником);
- демографічні чинники (стать, вік, природні дані) [2].

Головна умова успішного кар'єрного зростання, на нашу думку, це — любов до своєї роботи. Адже успіх кар'єрного зростання безпосередньо залежить від задоволеності людей своєю роботою, від того, чим вони займаються. Підвищення на посаді залежить не тільки від бажання робити свою роботу, але і від бажання добитися кар'єрного росту в організації чи компанії. Позитивний настрій, впевненість у своїх силах, у тому, що людина заслуговує просування по кар'єрних сходах, обов'язково допоможе їй, дасть позитивний результат.

Для того щоб вчасно справлятися зі своїми обов'язками і ще мати час на самоосвіту і самовдосконалення треба вміти максимально оптимізувати робочий час. Саме самоорганізація дає змогу людям навчатися ефективніше і цілеспрямованіше планувати свою діяльність.

Кар'єрного зростання можна досягти тільки за умови, що людина вміє ладити з іншими людьми, з колегами.

Навіть найуспішніші і найщасливіші люди не застраховані від критики в свою адресу. Тому, якщо людина спрямована на кар'єрне зростання, прагне професійно

зростати, їй потрібно навчитися приймати критику і цінувати зауваження. Критика з боку кваліфікованої, професійної людини може бути корисна, до неї треба прислухатися, тим більше, якщо вона стосується виключно робочого процесу. А ось критику, яка часто є проявом заздрощів, не варто приймати близько до серця.

Часто в процесі побудови кар'єри люди постають перед вибором: піти в іншу компанію, де пропонують посаду вище, або ж залишитися в колективі, до якого звикла, в якому себе комфортно відчуває і чекати, коли в рідній компанії відкриється відповідна вакансія і людині, нарешті, запропонують підвищення. Досить складно вловити момент, коли людина переходить межі своєї посади, і коли її підвищать. В середніх і малих компаніях перспектива кар'єрного росту не велика, фахівці тут зростають набагато швидше, аніж з'являються вакантні посади. А ось у великих компаніях є суттєва перевага — співробітнику, який думає над тим, як зробити кар'єру, і який націлений на просування по службі — завжди готові щось запропонувати [5].

З ціллю дізнатись, як ставляться до кар'єри та кар'єрного зростання студенти третього курсу Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ, було проведене анкетування, що включало такі запитання:

- «Ваше ставлення до кар'єри як суспільного явища»;
- «Кар'єрного росту досягають ті, хто ... »;
- «Для того, щоб досягти кар'єри необхідно ... »;
- «Я задумуюсь про кар'єрний ріст ...»;
- «Кар'єру неможливо збудувати, якщо ... ».

Розглянемо детально відповіді на ці запитання.

На питання «Ваше ставлення до кар'єри як суспільного явища» — 100% сформулювали такий варіант відповіді — «позитивно».

На запитання «Кар'єрного росту досягають ті, хто ... » — 41,67% відповіли, що це «люди, які впевнено йдуть до мети, ставлять собі ціль і досягають її»; 33,33% відповіли, що «люди, які прагнуть цього, щось задля цього роблять» і 25% — інші відповіді, наприклад, «досягають результату, вміють приймати рішення, не чекати на наказ керівника, постійно розвиваються, бачать перспективу розвитку у своїй діяльності», «наполегливо працюють, не бояться важкої роботи, прагнуть завжди більшого».

Наступним питанням було: «Для того, щоб досягти кар'єри необхідно...», тут відповіді також різняться. 37,5% студентів відповіли, що «Цілеспрямовано іти до мети, вдосконалюватись та з кожним днем прямувати по сходинках до кар'єрного росту; мати чітко визначені цілі, бути старанним і комунікабельним». Наступних 29,17% — «наполегливо, невтомно працювати, більше працювати над самовдосконаленням, над самим собою». А 33,33% інші відповіді, це такі як — «розвивати свої особисті навички; робити, а не думати; мати практичні навички та прагнення досягти вершини».

Четвертим питанням було таке: «Я задумуюсь про кар'єрний ріст ...». Проаналізувавши це питання, можна зазначити, що 54,17% студентів відповіли «часто», 41,67% — «інколи», і тільки 4,17% відповіли «ніколи».

Останнім питанням було: «Кар'єру неможливо збудувати, якщо ... ». На нього студенти досить по-різному відповідали: 70,83% студентів відповіли — «тільки мріяти і нічого для цього не робити; не ставити мети, цілі, не мати бажання і прагнення досягти успіху»; 16,67% відповіли так: «не розвивати в собі відповідних якостей, безвідповідально ставитись до роботи; бути невпевненим в собі, не боротися з перепонами, бути лінивою людиною та не знати чого хочеш»; 12,5% — «бути пасивно налаштованою людиною до будь-якої ситуації, працювати заради заробітної плати, бути «білою вороною» та не взаємодіяти з колегами, не проявляти креативний підхід; або людина вже досягла бажаної професії».

Отже, проаналізувавши дане проведене анкетування можна зробити певні висновки. Можна зазначити, що майже всі майбутні фахівці, позитивно ставляться до кар'єри та кар'єрного росту, майже всі задумуються в майбутньому займати певні посади, але на цьому не зупиняються. Кар'єрного росту досягають ті, хто має бажання, впевнено йде до поставленої цілі, не лінився, розвиває в собі відповідні якості, вдосконалюється тощо. А люди, які ліниві, довго перебувають на одній і тій самій посаді і не мають бажання іти далі, безвідповідально ставляться до роботи, пасивно налаштовані — ніколи не досягнуть кар'єрного росту і високих постів. Варто зазначити, що студенти власне кар'єрне зростання не пов'язують із стилем і способом життя.

Висновки. Отже, кар'єра — це поступальний процес просування по службових сходах, удосконалення навичок, здібностей, кваліфікаційних можливостей і розмірів винагороди, пов'язаних з діяльністю працівників. Інакше кажучи, кар'єра — це індивідуально усвідомлені позиція і поведінка, пов'язані з трудовим досвідом і діяльністю упродовж робочого життя людини.

В сучасних умовах успішна кар'єра є невід'ємною складовою самореалізації людини, засобом і чинником, які сприяють її самоствердженню у цьому світі, процесом, в якому найповніше реалізуються особистісний і соціальний потенціал особистості. Успішно спланований і вдало реалізований план сходження по соціальних сходах є запорукою добробуту.

Отримання робочого місця, яке найбільше відповідає інтересам і можливостям працівників, приносить задоволення як моральне, так і матеріальне, і є кар'єра особистості, її просування в професійному середовищі.

Проаналізувавши проведене анкетування, можна зазначити, що більшість студентів, задумуються і вже планують свою кар'єру, свій кар'єрний ріст. Кар'єрного зростання може досягти кожен, було б бажання!

Література

1. Анисимов О.С. Прийняття управлінських рішень: методологія і технологія. — М., 2002.
2. Кибанов А.Я. Управління персоналом організації. — М., 2008.
3. Коротков Е.М. Концепція менеджменту. — М., 2007. — 303 с.
4. Кар'єрний ріст. Як зробити кар'єру. [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://mykniga.com.ua/biograph/karyernij-risť-yak-zrobiti-karyeru.html>.
5. Яке ж місце в нашому житті займає кар'єра, справа, робота? [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://lotos-invest.com/ua/articles/9/>.

ECONOMICS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT – A REVIEW OF THE CONCEPT

The concept of sustainable development of the village.

The concept of sustainable development since the eighties of the last century has become increasingly important in theory and development policy. The definition of sustainable development was adopted by the General Assembly of the United Nations in 1983, and the relevant document called 'Our common future' was published in 1987. The definition in this document specifies that sustainable development is about meeting the needs in a way that does not limit the ability to meet the needs of future generations [World Commission of Environment, 1987]. The fundamental message of this approach is to pay special attention to the need to harmoniously link economic, social and natural aspects of development with the needs of present and future generations. The principles of Sustainable Agriculture and Rural Development (SARD) were defined at the UN conference on Environment and Economic Development in Rio de Janeiro in 1992.

The concept of sustainable development of the village includes activities aimed at improving the conditions for running business and living conditions in rural areas, while not compromising the specific resources of the countryside, including the natural environment, the countryside, traditions and cultural heritage. This approach reconciles the laws of nature and economy by respecting the direction of development in economic activities (which should be adapted to the existing natural conditions), the needs and will of local communities and environmental standards [Urban 2003]. Woś and Zegar in the concept of sustainable development of rural areas, distinguish four main directions of development, such as [Woś, Zegar 2002]:

- ❖ protection of rural areas, including protection of the rural landscape, biodiversity and prevention of soil erosion,
- ❖ sustainable and sustainable development of agriculture,
- ❖ protection of water, soil and air against pollution from agricultural sources,
- ❖ be careful when developing biotechnology and genetic engineering.

The concept of sustainable rural development assumes that both rural and rural areas fulfill various agricultural and non-agricultural functions, which in Poland have been significantly expanded by new functions and significant changes within existing ones since the 1990s. At the same time, the importance of the primary function of agriculture as a producer of food and agricultural raw materials is clearly decreasing, and the importance of social and environmental functions is growing. This is due to the growing public awareness of the existing threats from the natural environment and the growing demands on food quality and the environment [Zegar 2002]. The concept of sustainable development is now a "*constitutional norm of Poland's development*,

binding in all areas of the economy and all levels of strategic planning" [Adamowicz 2005]. Implementation of the concept of sustainable development of rural areas often encounters many obstacles, which include social barriers (low level of affluence of residents), economic (limited investment opportunities), intellectual (low level of education and ecological awareness), ethical (giving consent and tolerating inappropriate behavior) [Antoszek 2002]. The concept of sustainable development of agriculture and rural areas includes sustainable development of agriculture, which according to the FAO definition of the Food and Agriculture Organization "is based on such use and conservation of natural resources and the orientation of technologies and institutions in order to meet human needs and future generations" [Wilkin 2004].

Sustainable agriculture as one of the directions of sustainable development of rural areas and an alternative to intensive, industrial agriculture of an industrial nature, should rationally manage the land resources in a way that in the future they can use it and meet their needs next generations of producers and consumers. Its essence is striving to achieve a stable and at the same time economically profitable and socially acceptable production, in a way that does not threaten the natural environment [Harasim, Włodarczyk 2007].

The paradigm of economics of sustainable development has been developed as part of the research and discussion of scientists associated with Polish and German communities co-creating the Polish-German Researchers Network for Sustainable Development. The most important figures are from the German side, Holger Rogall¹ and Hans Diefenbacher², while from the Polish side, Bazyli Poskrobko³, Tadeusz Borys⁴, Eugeniusz Kośmicki⁵ and Dariusza Kiełczeskiego⁶.

The genesis of economics of sustainable development is rooted in the discussion between environmental economics and ecological economics. The first of the currents is the concept of economizing the natural environment. Hence, environmental economists undertake in their analysis such issues as internalisation (internalization) of external costs related to degradation of the natural environment, optimization of the relationship between economic growth and environmental protection, valuation of assets and environmental resources, economic basis for managing renewable and non-renewable resources. The essence of the research approach of this trend is the assumption that there is no better way to allocate resources (including environmental resources) than market allocation, and the state should interfere mainly in order to make corrections to market shortcomings, improve its mechanisms.

¹ H. Rogall, *Ekonomia zrównoważonego rozwoju. Teoria i praktyka*, Wyd. Zys i S-ka, Poznań 2010.

² H. Diefenbacher, *Rozwój zrównoważony – od postępu wiedzy do opracowania strategii politycznych*, [w:] *Od koncepcji ekorozwoju do ekonomii zrównoważonego rozwoju*, red. D. Kiełczewski, Wyd. WSE, Białystok 2009, s. 194-208.

³ B. Poskrobko, *Metodologiczne aspekty ekonomii zrównoważonego rozwoju*, [w:] *Ekonomia zrównoważonego rozwoju w świetle kanonów nauki*, red. B. Poskrobko, Wyd. WSE, Białystok 2011, s. 12-27.

⁴ T. Borys, *Warunki brzegowe ekonomii zrównoważonego rozwoju*, [w:] *Ekonomia zrównoważonego rozwoju...*, s. 69-81.

⁵ E. Kośmicki, *Główne zagadnienia ekologizacji społeczeństwa i gospodarki*, Wyd. Ekopress, Białystok 2009.

⁶ D. Kiełczewski, *Jakość życia i dobrobyt jako kategorie zrównoważonego rozwoju*, [w:] *Od koncepcji ekorozwoju...*, s. 108-120.

Ecological economics, on the other hand, is the concept of greening economics. It is based on limited confidence in market mechanisms as an effective form of resource allocation and environmental assets. Ecological economists stress that they do not protect against negative environmental effects of management, which are revealed in the long run, or against the consequences of irreversible changes occurring in the environment. Therefore, they believe that the basic problem of managing the natural environment is the problem of the scale of this management. The natural environment is not subject to substitution, since natural capital is only complementary to man-made capital, and processes occurring in the environment are irreversible. As natural capital, the ecological economy defines a range of ecological goods and services [Jeżowski 2004].

Economists in the field of sustainable development strive to guarantee sufficient economic, ecological and socio-cultural standards as well as freedom and quality of life for all people living today and for future generations. However, the theory of these three pillars is only allowed within the limits set by ecological protection barriers within the limits of natural tolerance. These goals are illustrated as a "triangle of goals of sustainable development within the limits of natural strength" [Rogall 2010].

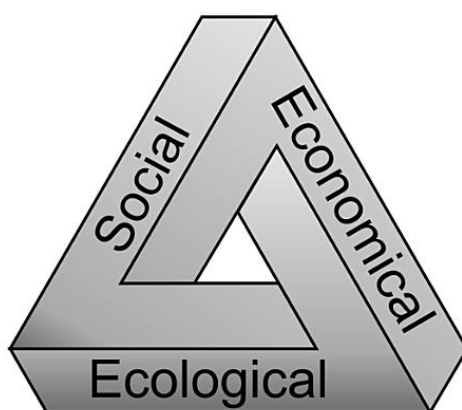

Fig. 1 Triangle of sustainable development goals

Source: H. Rogall, *Economics of Sustainable Development, Theory and Practice*, Zysk i S-ka Publisher, Poznań 2010, p. 47

The triangle of goals shows that sustainable reconstruction covers much more than just the greening of industrial society. It also emphasizes the economic and socio-cultural dimension of the future society, which is limited by the tolerance of nature [Rogall 2010].

The concept of multifunctional rural areas.

The paradigm of sustainable development is based mainly on two concepts, i.e. multifunctional development of rural areas and multifunctionality of agriculture. Both concepts complement each other and together they focus on the principles of sustainable development of agriculture and rural areas. The multifunctionality of the village is a wider concept, covering the agricultural function and other production functions as well as socio-economic, environmental and cultural functions implemented by various entities in rural areas. In rural areas the most important is the agricultural sector, fulfilling the agricultural function, developed in accordance with the concept of multi-

functional agriculture [Marsden et al. 2002], [Ilbery et al. 2004]. The contemporary model of European agriculture is based on the concept of its balanced form achieved mainly through the weak and strong multifunctionality of farms, implemented through the diversification of their economic activities, but also by intensive farms with high competitiveness on the global market [Rizov 2006], [Renting et al. 2009]. The concept of such a model of agriculture is a response to the negative effects of rural development according to the agro-industrial paradigm, ie productivism [Marsden, Sonnino 2009].

It caused uncontrolled economic development and consequently led to increasing pollution and degradation of the natural environment as well as socio-economic problems in rural areas. Issues related to the multifunctionality of rural areas have long been present in international and Polish scientific literature, while the multifunctionality of agriculture is a relatively new issue of economic and agricultural research. In Poland, already in the seventies of the last century, the problem of multifunctionality of rural areas development was formulated. A renewed revival of the idea of multifunctional development of rural areas took place in Poland as a response to the crisis caused by systemic changes in the early nineties of the last century [Adamowicz 2004, 2005]. Diversification of the rural economy is a manifestation of the entrepreneurship of the local population, both agricultural and non-agricultural. The process consists in skilfully incorporating into the rural space of a growing number of new non-agricultural enterprises outside farms, in order to move away from the monofunctional development of the village, which carries numerous development threats to rural areas [Wilkin 2008].

Multifunctional development of agriculture.

Multifunctionality of agriculture is a relatively new concept. It was proposed in 1992 at the Earth Summit in Rio de Janeiro and for the first time formally used in Agenda 21. At the European Union forum, the interest in the multifunctionality of agriculture is related to and stimulated by the discussion on the basics of financial support for agriculture. Fulfilling agriculture, not only production but also non-productive functions in the form of public goods and services, which are increasingly perceived and appreciated by the public, provides a solid basis justifying support for agriculture both domestically and internationally [Wilkin 2005, 2008].

Multifunctional agriculture is not only a supplier of food and raw materials for further processing for the processing industry, but also a provider of other goods and services for which there is a public demand [Adamowicz 2005], [Wilkin 2008]. Multifunctionality of agriculture consists in satisfying social needs through the development, at the level of an individual farm or agricultural sector, of various forms of agricultural and non-agricultural activity, which are a way of practical implementation of various functions. The incorporation of an increasing number of new non-agricultural functions into the rural space causes a departure from its monofunctional agri-production and, as a consequence, economic recovery in rural areas. This is particularly important for areas with unfavorable farming conditions [Ilbery et al. 2004], [Meert et al. 2005]. Multifunctional agriculture is to implement the following five

main functions simultaneously [Urban 2003], [Runowski 2004], [Fleskens et al. 2009]:

- ❖ production - providing the right amount and quality of market and public goods and services,
- ❖ economic - providing farmers with acceptable income and prices to recipients of agricultural products,
- ❖ ecological - preserving and maintaining the balance of the natural environment and food quality,
- ❖ social - gaining understanding and acceptance for farmers' economic activities by the non-agricultural part of society (social cohesion) and ensuring the viability and attractiveness of rural areas,
- ❖ cultural - maintaining the traditional rural landscape, cultural identity of the village and regional customs (preservation of the identity of small homelands).

The implementation of the five listed agricultural functions can only take place through various forms of activity in agriculture, i.e. in agricultural households. Filling them is conducive to creating new jobs in the countryside outside the farm and to obtaining an acceptable level of income for the population living in rural areas and to maintain the natural environment in a proper condition, preserving cultural heritage and rural landscape.

Multifunctionality of agriculture should meet three conditions:

- 1) increase income and increase employment in the agricultural sector,
- 2) contribute to the construction of a new agriculture that meets the needs of the whole society,
- 3) contribute to the use of free resources in rural areas on farms or beyond them [Marsden, Sonnino 2008].

The concept of multifunctional agricultural development should be an integral part of the local strategy of rural development and be implemented through the diversification of agricultural households based on the existing type of farming management system in the area [Roszkowska-Mądra 2009].

Bibliography

1. Adamowicz M., [2004], *Wielofunkcyjne gospodarstwa rolne jako podmiot w rozwoju wsi i rolnictwa*, Prace Naukowe SGGW nr 33, *Wiejskie gospodarstwa domowe w obliczu problemów transformacji, integracji i globalizacji*, (red.) M. Adamowicz, Wyd. SGGW, Warszawa, s. 239-257.
2. Adamowicz M., 2005. *Wielofunkcyjne rolnictwo w rozwoju obszarów wiejskich*, [w:] *Rolnictwo a rozwój obszarów wiejskich*, (red.) M. Kłodziński, W. Dzun, IRWiR PAN, Warszawa, s. 32-56.
3. Antoszek J., 2002. *Koncepcja zrównoważonego rozwoju i szanse jej realizacji na obszarach wiejskich Lubelszczyzny (w świetle badań ankietowych)*, Annales UMCS Lublin, sectio B, Vol. LVII, nr 11, s. 197-209.
4. Borys T., 2001. *Warunki brzegowe ekonomii zrównoważonego rozwoju*, [w:] *Ekonomia zrównoważonego rozwoju w świetle kanonów nauki*, red. B. Poskrobko, Wyd. WSE: 69-81.

5. Diefenbacher H., 2009. *Rozwój zrównoważony – od postępu wiedzy do opracowania strategii politycznych*, [w:] *Od koncepcji ekorozwoju do ekonomii zrównoważonego rozwoju*, red. D. Kiełczewski, Wyd. WSE: 194-208.
6. Fleskens L., Duarte F., Eicher I., 2009. *A conceptual framework for the assessment of multiple functions of agro-ecosystems: A case study of Trás-os-Montes olive groves*, „Journal of Rural Studies” 25, s. 141-155.
7. Harasim A., Włodarczyk B., 2007. *Możliwości zrównoważonego rozwoju gospodarstw o różnych kierunkach produkcji na glebach lekkich*, SERiA Roczniki Naukowe, t. IX, z. 1, 167-171.
8. Ilbery B., Maye D., Kneafsey M., Jenkins T., Walkley C., 2004. *Forecasting food supply chain developments in lagging rural regions: evidence from the UK*, „Journal of Rural Studies” 20, 331–344.
9. Jeżowski P., 2004. *Rozwój zrównoważony we współczesnych koncepcjach ekonomicznych*, [w:] *Uwarunkowania i mechanizmy zrównoważonego rozwoju*, Wyd. Wyższej Szkoły Ekonomicznej.
10. Kiełczewski D., 2009. *Jakość życia i dobrobyt jako kategorie zrównoważonego rozwoju*, [w:] *Od koncepcji ekorozwoju do ekonomii zrównoważonego rozwoju*, red. D. Kiełczewski, Wyd. WSE.
11. Kośmicki E., 2009. *Główne zagadnienia ekologizacji społeczeństwa i gospodarki*, Wyd. Ekopress.
12. Marsden T., Banks J., Bristow G., 2002. *The social management of rural nature: Understanding agrarian-based rural development*, Environment and Planning A 34, 809-825.
13. Meert H., Van Huylenbroeck G., Vernimmen T., Bourgeois M., van Hecke E., 2005. *Farm household survival strategies and diversification on marginal farms*, „Journal of Rural Studies”, 21, 81–97.
14. Poskrobko B., 2011. *Metodologiczne aspekty ekonomii zrównoważonego rozwoju*, [w:] *Ekonomia zrównoważonego rozwoju w świetle kanonów nauki*, red. B. Poskrobko, Wyd. WSE: 12-27.
15. Rizov M., 2006. *Rural Development Perspectives in Enlarging Europe: The Implications of CAP Reforms and Agricultural Transition in Accession Countries*, European Planning Studies 14, 219-238.
16. Rogall H., 2010. *Ekonomia zrównoważonego rozwoju. Teoria i praktyka*. Wydawnictwo Zysk i S-ka: 37.
17. Roszkowska-Mądra B., 2009. *Koncepcje rozwoju europejskiego rolnictwa i obszarów wiejskich*. Rocznik Gospodarka Narodowa, nr 10: 83-102
18. Runowski H., 2004. *Gospodarstwo ekologiczne w zrównoważonym rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich*, Wieś i Rolnictwo, nr 3 (124), 24-37.
19. Urban S., [2003], *Rola ziemi w rolnictwie zrównoważonym a aktualne jej zasoby w Polsce*, Acta Agraria et Sivistria, series Agraria, Sekcja Ekonomiczna Vol. XL, 25-36.
20. Wilkin J., 2004. *Dlaczego potrzebujemy długookresowej strategii zintegrowanego rozwoju wsi i rolnictwa w Polsce*, Wieś i Rolnictwo nr 2(123), 157-170.
21. Wilkin J., 2008. *Wielofunkcyjność rolnictwa i obszarów wiejskich*, [w:] *Wyzwania przed obszarami wiejskimi i rolnictwem w perspektywie lat 2014-2020*, (red.) M. Kłodziński, IRWiR PAN, Warszawa, 9-20.
22. *World Commission of Environment and Development*, [1987], Our Common Future, Oxford University Press.
23. Woś A., Zegar J.S., [2002], *Rolnictwo społecznie zrównoważone*, IERiGŻ, Warszawa.
24. Zegar J.S., [2002], *Programowanie ekorozwoju obszarów wiejskich*, [w:] *Zarządzanie w sektorze publicznym-rozwój zrównoważony – metody wyceny*, (red.) P. Jeżowski, Wyd. SGH, Warszawa, 87-111.

К.В. Городнича,
студентка Полтавського юридичного коледжу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
науковий керівник: **К.С. Пивоварська,**
Полтавський юридичний коледж
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОПАГАНДА ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ПОЛІТИЧНОГО МАНІПУЛЮВАННЯ

В умовах постіндустріального суспільства пропаганда набуває нових можливостей застосування, оскільки засоби масової комунікації надзвичайно швидко створюють і передають інформаційні повідомлення, більшість з яких має переконуючий потенціал. Сферою, де пропаганда може розкритися повною мірою, є політика, оскільки боротьба за владні ресурси та реалізацію повноважень вимагає здійснення впливу на установки, переконання, стереотипи громадян задля забезпечення підтримки політичного курсу. В зв'язку з цим ми проаналізуємо особливості пропаганди, як технології політичного маніпулювання.

Перш за все необхідно визначити поняття пропаганди. Так, як вказується у Юридичній енциклопедії, пропаганда — це форма комунікації, спрямована на поширення фактів, аргументів, чуток та інших відомостей для впливу на суспільну думку на користь певної спільної справи чи громадської позиції. При цьому, дане поняття можна визначити як в широкому, так і в вузькому значенні [2, с. 58].

У широкому розумінні під пропагандою слід розуміти поширення соціально-політичних, природничо-наукових та інших знань з метою їх втілення у суспільну свідомість; у вузькому розумінні — ідеологічно спрямована діяльність будь-якої партії для формування у конкретних верств населення певних поглядів і уявлень (світогляду) [2, с. 59].

Акцентуємо увагу на тому, що новітні реалії розвитку демократичних суспільств не тільки не виключають застосування маніпулятивних технологій, але й у ряді випадків, активізують їх. Дедалі більших обертів набирає поширення технологій маніпулювання, які зумовлюють функціонування всієї політичної системи суспільства. До того ж мистецтво маніпулювання щонайперше спирається на основні правила впливу на масову свідомість і насамперед на таке серед них, як правило спрощення, сутність якого полягає, зокрема, у зведенні будь-якої тези до простого, доступного та зрозумілого більшості значення [3, с. 325].

Найбільш широко пропаганда як технологія політичного маніпулювання використовується через ЗМІ. Так, пропагандистська діяльність через ЗМІ в сучасному суспільстві базується на нагромадженні у свідомість людей певних «цінностей» у формі системи певних спрощених стандартів поведінки, та соціальних іміджів, політичних міфів та ілюзій.

Ми підтримуємо Ж. Еллюля, він говорив, що всі людські стереотипи чи забобони певною мірою є продуктами пропаганди, в якій обов'язковими є спрощення. Вони необхідні насамперед тому, що чим більшою є аудиторія, тим більшою є потреба в спрощенні. Пропагандист тільки тоді буде спроможний

адекватно реалізовувати поставлені перед ним завдання, коли врахує за допомогою існуючої інформації наявні стереотипи та навіювані забобони. Саме тому він зобов'язаний знати аудиторію, набір її стереотипів, підґрунтя, на якому розгортається (базується) пропаганда і т.д. [4, с. 212–213].

Спрощення дозволяє відобразити головну думку, яку необхідно навіяти аудиторії, у формі короткого та енергійного твердження. Така форма спирається на беззастережну віру і потребує в аудиторії відмови від роздумів. Через це спрощення виявляється одним з головних правил упровадження потрібних стереотипів у свідомість індивіда. Під цим оглядом можна стверджувати, що спрощення вкорінюється у глибинах підсвідомості, там, де зароджуються мотиви дій людини [3, с. 326].

На жаль, в українському суспільстві поки ще не створено захисних механізмів від активного маніпулювання. Маніпулювання свідомістю електорату (народу) може призвести до формування негативного ставлення громадян до самого інституту виборів, втрати довіри й поваги до виборчого законодавства, зниження явки виборців. Застосування технологій «чорного піару», як засобу пропаганди, нерідко є причиною скасування результатів голосування, зриву виборів. Використовуючи брудні технології, найсильніші кандидати втрачають можливість бути обраними та гідно працювати, а представницькі органи влади формуються нечесним шляхом [5, с. 16].

В сучасних умовах описати всю сукупність пропагандистських способів маніпулювання неможливо, оскільки вони дуже різноманітні і передбачають цілу гаму спеціальних прийомів, методів і технологій. Серед найпоширеніших: систематичне навіювання соціальних міфів, підтасування фактів, поширення неправди й клевети, фрагментація інформації та її тенденційне коментування, а також використання спеціальних методів формування ілюзорної свідомості («напівправда», «перенесення чужого авторитету», тощо), показ на телебаченні політиків у непривабливих ракурсах, використання для компрометації супротивників монтажу кадрів, який спотворює реальність, застосування витончених маніпулятивних електоральних технологій тощо [6, с. 236].

Приклади маніпулятивного впливу можна знайти у новітній історії України. Хоча процес демократизації українського суспільства й базувався на принципах рівності та свободи, однак суперечності доби переходу від комуністичного режиму до демократії зумовили формування так званого «перехідного» типу особистості, для якого притаманне спрощене амбівалентне ставлення до суспільних перетворень [7, с. 25]. В сучасних умовах різноманітні політичні сили застосовують пропагандистські методи насамперед під час виборчих кампаній, занурившись в свідомість електорату, вони змушують повірити їх політичним програмам та надпрограмам, і громадяни на виборах віддають свій голос.

Таким чином, пропаганда володіє великим арсеналом методів переконування, метою застосування яких є вплив на погляди й ідеї політичних технологів. Саме тому, політична пропаганда є найбільш поширеною і дієвою технологією політичного маніпулювання.

Література

1. Яковлева Неллі Іллівна. Пропаганда як складова політичної комунікації [Текст] : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Яковлева Неллі Іллівна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — К., 2010. — 18 с.
2. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. — К.: «Укр. енцикл.», 2003. — Т. 5: П—С. — 736 с.
3. Андрущенко Т.В. Політичні маніпуляції у технологіях тоталітарної пропаганди і сучасність / Т.В. Андрущенко // Гілея: науковий вісник. — 2014. — Вип. 80. — С. 325—328.
4. Эллюль Ж. Политическая иллюзия / Ж. Эллюль. — М. — NOTABENEMediaTradeCo., 2003. — 432 с.
5. Шипова А.В. Манипулирование сознанием и его специфика в современном обществе: автореф. дис... канд. фил. наук : спец. 09.00.11. — Социальная философия / А.В. Шипова. — Ставрополь, 2007. — 21 с.
6. Дубас О. Особливості політичного маніпулювання в інформаційному просторі України [Текст] / О. Дубас // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї : [збірник наукових праць] / М-во освіти і науки України, Укр. акад. політ. наук, Укр. центр політ. менеджменту, Ін-т політ. і етнонац. досліджень ім. І.Ф. Кураса, Чорноморський держ. ун-т ім. П. Могили, Миколаївський центр політичних досліджень. — Київ, 2009. — Вип. 18. — С. 231—239.
7. Головаха Є. Особливості політичної свідомості: амбівалентність суспільства та особливості / Є. Головаха // Політичні читання, 1992. — № 1. — С. 24—39.

Є.Д. Заворітній,

здобувач вищої освіти, Університет економіки та права «КРОК»

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЛОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ В БІЗНЕС-ОРГАНІЗАЦІЇ

У сучасних умовах поява нового комунікативного простору, пов'язаного з демократизацією соціально-економічних відносин, обумовило зростання значимості ділової комунікації. Внаслідок постійно зростаючої інтенсивності спілкування в різних сферах організаційної діяльності особливе значення набуває вивчення феномена ділової комунікації. Важливого теоретичного і прикладного значення набуває поглиблене вивчення сутності та структури психологічних основ ділової комунікації в організаціях, узагальненні теоретичних засад дослідження комунікаційного процесу та розробці необхідних рекомендацій щодо його вдосконалення і підвищення ефективності.

В роботі викладаються результати дослідження такого засобу підвищення ефективності ділової комунікації як соціально-психологічний тренінг підвищення комунікативної компетентності працівників бізнес-організації (на прикладі комерційного банку).

Характеристика вибірки та ідея дослідження. Констатуючий експеримент: первинна оцінка — 50 працівників банку тестуються за всіма методиками, щоб виявити тих, хто має складності із ефективністю комунікації. При дослідженні було виділено 30 таких осіб, на основі їх результатів було складено запит на тренінг. Формувальний експеримент: створюється контрольна група і

експериментальна група. Експериментальній групі проводиться розвиваючий тренінг протягом 2,5 місяців 1 раз на тиждень. Потім обидві групи знову тестують і результати порівнюють, оцінюючи ефективність тренінгу.

В роботі було використано наступні методики:

1. Тест комунікативних вмінь Л. Міхельсона.
2. Методика діагностики вивчення здатності до самоуправління у спілкуванні.
3. Методика «Схильність до відтворення негативних емоційних інграм» В.В. Бойка.
4. Методика діагностики комунікативної установки В.В. Бойка.

Основні результати дослідження.

Для оцінки розбіжностей між експериментальною та контрольною групами на етапах констатуючого та контрольного зрізів було використано критерій Манна-Уїтні.

В результаті математичного аналізу виявлено статистично значимі відмінності після проведення розвиваючого тренінгу між експериментальною та контрольною групою за 3-ма шкалами: «Компетентний стиль», «Реакція на спроби інших вступити в контакт», «Необґрунтоване узагальнення фактів». Експериментальна група відрізняється від контрольної групи після проведення розвиваючого тренінгу такими особливостями: схильність до використання компетентного стилю комунікації як основного; вищим рівнем сформованості такого комунікативного вміння, як реагування на спроби інших людей вступити в комунікативний контакт; нижчим рівнем прояву такої ознаки негативної комунікативної установки, як необґрунтоване узагальнення фактів.

Для оцінки розбіжностей між експериментальною групою до та після проведення тренінгу було використано критерій Уїлкоксона.

В результаті математичного аналізу виявлено статистично значимі відмінності показників експериментальної групи до та після проведення розвиваючого тренінгу за 3-ма шкалами: «Компетентний стиль», «Реакція на спроби інших вступити в контакт», «Необґрунтоване узагальнення фактів». У респондентів експериментальної групи після проведення тренінгу розвинулись такі характеристики: схильність до використання компетентного стилю комунікації як основного; підвищення сформованості такого комунікативного вміння, як реагування на спроби інших людей вступити в комунікативний контакт; зниження прояву такої ознаки негативної комунікативної установки, як необґрунтоване узагальнення фактів.

Висновки. Показники, отримані за критеріями Манна-Уїтні та Уїлкоксона показують наявність статистично достовірних розбіжностей за однаковими шкалами, що свідчить про підтвердження результату різними способами.

Розвиваючий тренінг спрямований на розвиток компетентного стилю спілкування, підвищення рівня розвитку комунікативних умінь та зниження ступеню прояву негативної комунікативної установки. Результати експериментальної групи показують лише часткові зміни показників, на які

орієнтований тренінг. Тому можна вважати, що даний тренінг являється частково ефективним.

Перспективним напрямом наших досліджень ми вважаємо розробку і апробацію нових модулів тренінгу підвищення ефективності ділової комунікації та вдосконалення наявних модулів тренінгу.

Література

1. Галакова М.В. К вопросу о формировании позитивной коммуникативной установки в процессе профессиональной деятельности // Современные проблемы науки и образования. — 2013. — № 1.
2. Дзялошинский И.М. Деловые коммуникации. Теория и практика: учебник для бакалавров / И.М. Дзялошинский, М.А. Пилькун. — М.: Юрайт, 2014. — 433 с.
3. Наследов, А.Д. Математические методы психологического исследования. Анализ и интерпретация данных / А.Д. Наследов. — СПб.: Речь, 2004. — 392 с.
4. Федотова, Н.Г. Основы деловой коммуникации / Н.Г. Федотова. — Великий Новгород, НовГУ им. Ярослава Мудрого, 2016. — 43 с.

УДК 330.1

Ю.В. Кудя,

студентка факультету управління, сфери обслуговування та харчових технологій

Чернівецького торговельно-економічного інституту

Київського національного торговельного-економічного університету

науковий керівник: **І.І. Присакар,**

старший викладач кафедри менеджменту та туризму

Чернівецького торговельно-економічного інституту

Київського національного торговельного-економічного університету

СТАРТАП: ІСТОРІЯ, СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Анотація. Стаття направлена на дослідження значення терміну «стартап», його особливостей, історії виникнення. Проаналізовано підходи різних вчених до терміну «стартап» та проведено аналіз ситуації ринку стартап в світі та в Україні й визначено особливості реалізації стартапів в сучасних умовах.

Ключові слова. Стартап, особливості стартап, бізнес-проект, бізнес-ідея, Інтернет-мережа.

Постановка проблеми. Актуальність даної проблеми полягає у тому, що в сучасному світі поняття «стартап» широко розповсюдилося та має чимало значень, тому воно потребує дослідження та визначення характерних особливостей. Крім того, в світі та в Україні стартапи стрімко розвиваються, надаючи великі можливості для споживачів в різноманітних галузях та стають невід'ємною частиною життя людей та функціонування підприємств. Тому метою дослідження — дослідити історію виникнення поняття «стартап», розкрити

значення даного терміну, визначити характерні риси та проаналізувати особливості реалізації стартапів в сучасних умовах.

Стан дослідження. Питанням стартапів займалися О.Д. Звегінцова, І.О. Золотарьова, О.В. Щербаков, зокрема стартапів в Інтернет-мережі Е.Л. Трейбач, В.Н. Макашова, Г.Н. Чусавитина та ін.

Виклад основного матеріалу. Термін «стартап» набув широкого використання з недавніх пір, але історія значення «стартапу» починається з 1939 року Девідом Паккардом і Вільямом Хьюлеттом (Сан-Франциско, США), які розробили ідею, випробували на практиці і назвали свій проект стартапом (від англійського «startup» — запускати, починати). Сьогодні цей проект відомий як величезна компанія, що випускає комп'ютери, ноутбуки, оргтехніку і супутнє програмне забезпечення під логотипом «HP» або «Хьюлетт-Паккард» [1].

Проєкт офіційно вперше термін «стартап» був використаний в відомому журналі «Forbes» у 1976 році, а пізніше в «Business Week» у 1977 році для позначення компаній з короткою історією діяльності. Значення стартапу розширилося в 1990-ті роки і широко розповсюдилось під час буму «доткомів» — компаній, чиї бізнес-моделі цілком ґрунтуються на роботі в рамках мережі Інтернет [2]. Саме тому стартап перш за все асоціюється з Інтернет-бізнесом. Дуже часто стартапом називають виключно проєкти в сфері інформаційних технологій, зокрема в Інтернет-мережі. Проте поняття «стартапу» є значно ширшим, а дана тенденція пояснюється безпосереднім зв'язком новизни продуктів та послуг з Інтернет-мережею.

Науковці та практики по-різному трактують значення стартапу та його особливості. У табл. 1 наведено декілька понять, які найбільше розкривають його основні характеристики.

Таблиця 1

Дослідження поняття «стартап»

№	Автор	Визначення
1	С. Бланк	Стартап — це тимчасова структура, яка спрямована на пошук і реалізацію масштабованої бізнес-ідеї [1].
2	Д. Пономарьов	Стартап — організаційна форма інноваційної діяльності. Це компанія з короткою історією операційної діяльності, що знаходиться в стадії розвитку чи дослідження перспективних ринків [3].
3	Е. Ріс	Стартап — це організація, що створює новий продукт або послугу в умовах високої невизначеності [3].
4	П. Грехем	Стартап — це компанія, спроектована для швидкого росту [3].

Згідно з наведеними визначеннями, можна стверджувати, що економісти розходяться в своїх твердженнях, проте їх визначення стартапу доповнюють один одного. Так, для повного розуміння даного терміну, беручи до уваги вищезазначені твердження, можна виділити наступні його характерні особливості:

1. В основні будь-якого стартапу — бізнес-ідея.
2. Необхідна новизна або інноваційність продуктів та послуг.

3. Стартапом займається нова або нещодавно створена компанія.
4. Стартапери — це зазвичай амбіційні молоді люди, яким важливіше створення певного продукту та реалізація цілей компанії, а не лише отримання прибутку.
5. Швидкий розвиток проекту та тимчасовість існування — стартап з часом стає повноцінною компанією.
6. Великі ризики щодо прибутковості та успіху стартапу за рахунок високої невизначеності.
7. Фінансові проблеми та потреба у інвестиціях.

Наявність бізнес-ідеї та молоді компанії не достатньо для реалізації стартапу. Для забезпечення його функціонування необхідні великі кошти, тому знаходяться джерела фінансування, якими в основному виступають:

- венчурний інвестиційний фонд — це інститут спільного інвестування (пайовий або корпоративний інвестиційний фонд) недиверсифікованого виду, закритого типу, розміщення паперів якого має виключно приватний характер серед заздалегідь визначеного кола юридичних та фізичних осіб, перелік яких передбачений проспектом емісії [4].

- крауд-фандінг — особливий вид фінансування за допомогою збору коштів на реалізацію будь-якого проекту через Інтернет з добровільною участю людей, які можуть отримувати за матеріальну або нематеріальну винагороду [5].

- бізнес-інкубатори — це організації, головним завданням яких є надання суб'єктам малого підприємництва комплексних послуг: юридичної, консалтингової, інформаційної підтримки, підготовки кадрів для малих підприємств, пошук інвесторів, надання в оренду обладнаних оргтехнікою приміщень тощо [6].

В Україні частина стартапів отримує інвестиції з фондів, а частина за допомогою крауд-фаундінгу.

У 2017 році Міністерство економіки України надало інформацію про те, що за 2011-2016 рр. в сферу стартапів було інвестовано 400 млн. доларів США, а в 2017 році — 88 млн. доларів США. Також за словами заступника міністра економічного розвитку і торгівлі України Михайла Титарчука в Україні було близько 2000 різноманітних стартапів, проте лише 1 із 5 ставав вдалим [7].

В 2018 році за даними сервісу «Startup Ranking» Україна займає 39 місце з 170 країн світу в рейтингу за кількістю стартапів (206 стартапів) [8]. На рис.1 зображене порівняння кількості стартапів в Україні та в світі.

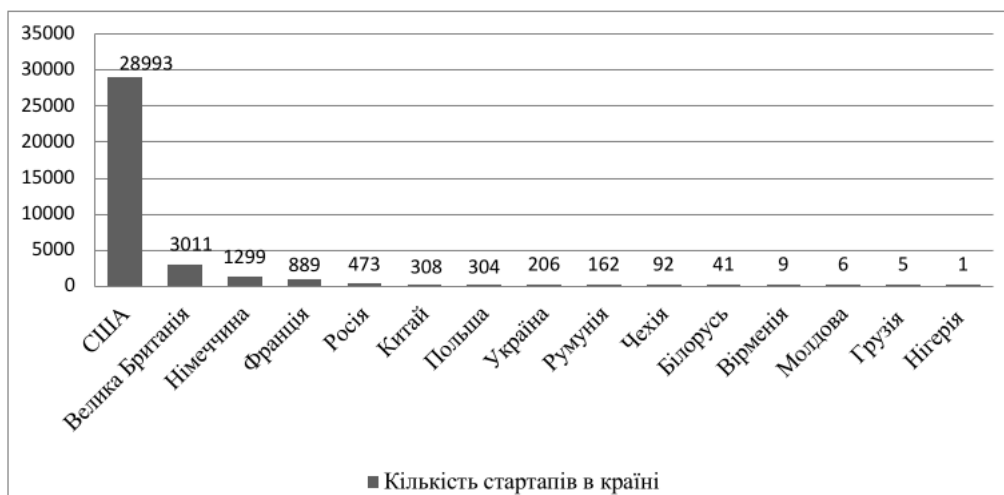

Рис.1. Кількість стартапів в світі за рейтингом StartupRanking.com станом на 20.04.2018

Аналіз діаграми вказує на те, що США є лідером стартапів у світі з великим відривом (28 993), європейські країни займають місця в 20 кращих, а колишні радянські країни є практично останніми в рейтингу, окрім Російської Федерації (473) та України (206), в якій, не зважаючи на економічно нестабільну ситуацію та політичні проблеми в державі, ринок стартапів розвивається.

Цікавим також є аналіз стартапів за їхнім соціальним впливом та популярністю. У табл. 2 наведено найпопулярніші український стартапи.

Таблиця 2

Найпопулярніші українські стартапи за версією StartupRanking.com

Місце в Україні	Назва стартапу	Суть стартапу	Місце в світі
1	SendPulse	Швидкий спосіб відправки email, SMS, web push повідомлень.	205
2	ModnaKasta	Онлайн-магазин, яка надає своїм користувачам знижки на одяг та товарів для дому.	440
3	uKit	Конструктор сайтів для бізнесу.	458
4	SerpStat	Багатофункціональна SEO-платформа.	518

Таким чином, українські стартапи входять в 500 глобальних стартапів світу, що є позитивним показником, враховуючи умови розвитку стартапів в Україні.

Наведені дані також дають змогу побачити ще одну особливість стартапів — їх різносторонність в сфері господарювання. Так, стартап може бути започаткованим та стати успішним в будь-якій сфері діяльності. Це можна продемонструвати на реальних прикладах відомих сучасних стартапах:

— Медицина — «Cardiomo» — портативний пристрій, який відслідковує порушення показників організму, аналізує та передає дані безпосередньо на смартфон [9] (Україна).

— Освіта — «Educational Ego» — проект, який створює онлайн-курси та освітній контент широкого спектра з використанням ІТ [9] (Україна).

– Комунікації — «Tviggo» — додаток, що дозволяє здійснювати дешеві міжнародні дзвінки в мережі GSM і не вимагає наявності Інтернету (Wi-Fi, 3G або EDGE) [9] (Україна).

– Торгівля — «Brandless» — онлайн-магазин з дешевими споживчими товарами невідомих брендів [10] (США).

– Сільське господарство — «Prospera» - підключення великих даних і штучного інтелекту до роботи в сільському господарстві [10] (США).

– Програмне забезпечення — «Terrasoft CRM» - CRM-система, яка охоплює основні сфери управління взаєминами з клієнтами та організації внутрішніх процесів компанії [9] (Україна).

– Робототехніка — «Misty» — робот, який буде допомагати людям в корисних справах [10] (США).

– Маркетинг — «VoiceOps» — стартап, який аналізує рекламні дзвінки для збільшення їх ефективності [10] (США).

– Транспортування — «Uber» — мобільний додаток для пошуку, виклику та оплати таксі або приватних водіїв [10] (США).

– Туризм — «Airbnb» — онлайн-сервіс з розміщенням, пошуку та короткострокової оренди житла. (США); «TripMyDream» — сервіс допомагає знайти найвигідніші пропозиції по перельоту і проживання під заданий бюджет (Україна).

Усі наведені стартапи є достатньо популярними та вже оцінені інвесторами в мільйони доларів США. Проаналізувавши запропонований список, можна стверджувати, що стартапи можуть бути запроваджені в різноманітних сферах діяльності. Також оскільки усі стартапи були випущені на ринок стартапів в ХХІ столітті, то вони мають таку відмінну рису, як їх зв'язок з Інтернет-мережею, комп'ютерними технологіями й смартфонами. Стрімкий розвиток, зручність використання, велика цільова аудиторія — основні причини використання цих засобів в стартапах в сучасному світі.

Висновки. Таким чином, стартап — це бізнес-ідея, в основі якої лежить новизна продуктів чи послуг або інновації. Дослідження історії виникнення стартапу вказують на новизну даної сфери діяльності й свідчать про їх популярність в світі та велику конкуренцію при залученні інвесторів. Окрім цього особливістю реалізації стартапів є можливість їх створення в різноманітних галузях. Також стартапи використовують та тісно пов'язані з Інтернет-мережею, що стало їх своєрідною особливістю ХХІ століття. Також великий інтерес до сфери стартапів й в Україні, тому слід надавати більшого значення місцевим стартаперам та створювати усі умови для їх розвитку.

Література

1. Стартап — що це таке: визначення та значення терміна, етапи розвитку Startup-проекту + ТОП-10 кращих ідей для стартапу з мінімальними вкладеннями [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://itstatti.in.ua/zarobitok-v-interneti/161-startap-shcho-tse-take.html>
2. Стартап [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0%D0%BF>

3. Концептуальні основи стартапів: їх сутність і класифікація [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.business-inform.net/pdf/2016/8_0/64_68.pdf
4. Венчурні фонди [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://daliz.com.ua/venchurnyj-fond>
5. Краудфандінг як фінансовий інструмент [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/sdu/139.htm
6. Венчурне фінансування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/12310718/ekonomika/venchurne_finansuvannya
7. Цьогоріч у сферу стартапів інвестували майже 88 млн. доларів [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2344686-cogoric-u-sferu-startapiv-investuvali-majze-88-miljoniv-minekonomiki.html>
8. Countries [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.startupranking.com/countries>
9. Телемедицина, сонячна енергетика, кібербезпека та блокчейн. Найяскравіші стартапи України 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://nv.ua/ukr/techno/it-industry/telemeditsina-sonjachna-enerhetika-kiberbezpeka-ta-blokchejn-najjaskravishi-startapi-ukrajini-2017-roku-2442340.html>
10. 17 лучших стартапов, основанных в 2017 году – список Business Insider [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ain.ua/2017/07/20/17-luchshix-startapov-v-2017-godu>

УДК 159.9

Д.В. Лагоха,

студентка соціально-психологічного факультету
Національного університету цивільного захисту України

науковий керівник: ***Н.Є. Афанасьєва,***

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах
Національного університету цивільного захисту України

ВПЛИВ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ НА ВИБІР ПРОФЕСІЇ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ПРОФІЛЮ

Сучасність вимагає від суспільства більш швидкого темпу життя, зумовленого глобальними змінами, настроями та тенденціями. У зв'язку з цим кожен годину в Україні трапляються нові екстремальні події, які в свою чергу, стають резонансними, шокуючими та не залишають байдужим нікого. Головною задачею країни в цей час стає забезпечення безпеки населення. Ліквідувати наслідки від загроз, небезпек природного та техногенного характеру є професійним обов'язком спеціальних формувань, оперативна діяльність яких пов'язана з роботою в екстремальних та кризових умовах. Саме тому гостро стає питання з приводу необхідності проведення досліджень у сфері підготовки фахівців до діяльності в екстремальних та кризових умовах, а також організації та психологічного супроводу цієї діяльності.

Вибір екстремальної професії висуває до особистості такі вимоги, як наявність стресостійкості, готовності до ризику, емоційно-вольової стійкості, морально-психологічних якостей, необхідних для успішного рішення основних службових завдань.

Серед вітчизняних та зарубіжних вчених, які займалися дослідженнями стресостійкості та психологічної готовності до діяльності в екстремальних умовах можна виділи: В.К. Кім, М.І. Тишкова, О.В. Землянська, М.С. Корольчук, С.Гремлінг, Є.М. Потапчук, В.В. Стасюк, Е. Бромет, І.Г. Малкіна-Пих, О.А. Матеюк, І. В. Дороніна, О. Вевер.

Такі вчені як О.В. Землянська та В.В. Стасюк зазначають, що екстремальні умови діяльності характеризуються наявністю реальної загрози та надмірно високим рівнем нервово-психічного напруження. Крім того, зазначені умови вирізняються ситуаціями, в яких виникають екстремальні фактори, раптовістю, новизною, небезпекою, непосильністю завдання, руйнуванням установок, наявністю фізичних, матеріальних, організаційних, психологічних перешкод на шляху до досягнення мети [3; 6].

М.І. Тишкова визначає, що знання професіоналом своїх психологічних особливостей, ще на ранніх етапах навчання дозволяє йому керувати власною психікою та ефективно діяти у складних ситуаціях, що є дуже важливим з самого початку професійного самовизначення [4]. Саме усвідомлення внутрішніх ресурсів, емоційних, мотиваційних і вольових процесів, прогнозування прояву своїх інтелектуальних можливостей є базою, що обумовлює успішність професійної діяльності.

Одним із засобів саморегуляції осіб виступає стиль, якому надається перевага у взаємодії із навколишньою дійсністю. В основі його знаходиться переважна зорієнтованість, відносно стійка система ставлень особистості до діяльності, завдань, які розв'язуються, інших людей і до самої себе [1].

Поряд з вивченням професійно важливих ознак потрібно звертати увагу на індивідуальні особливості людини, на індивідуальний стиль її роботи, як один із способів адаптації до професії. Роль індивідуально-психологічних особливостей особистості в праці полягає в тому, що від них залежить вплив на діяльність різних психічних станів, що викликаються саме надзвичайною ситуацією. Від них залежить вплив різних чинників, що визначають рівень нервово-психічної напруги (наприклад, оцінка діяльності, прискорення темпу роботи, дисципліна тощо) [2, с. 47–84].

Отже, професійна діяльність представників екстремальних професій зумовлює виникнення постійного стану напруги, оскільки виконання професійних обов'язків часто здійснюється в умовах небезпеки, високої особистої відповідальності, дефіциту часу, недостатньої інформації. Ефективно працювати фахівцю у зазначених умовах дозволяє високий рівень готовності до діяльності. Зазначений рівень формується тільки у процесі високоякісної професійної підготовки, яка враховує особистісні особливості фахівців.

Література

1. Бодров В.А. Система психической регуляции стрессоустойчивости / В.А. Бодров, А.А. Обознов // Психологический журнал. — 2009. — Т. 21. — №4. — С. 32.
2. Ганюшкін А.Д. Дослідження стану психічної готовності людини до діяльності у екстремальних умовах / А.Д. Ганюшкін. — М.: Просвітництво, 2002. — 126 с.

3. Землянська О.В. Психічне здоров'я працівника ОВС як детермінанта успішності професійної діяльності О.В. Землянська // Актуальні проблеми юридичної та екстремальної психології. — Макіївка : МЕРІ, 2012. — С. 49—52.
4. Малкина-Пых И. Г. Экстремальные ситуации : [Справочник практического психолога] / И. Г. Малкина-Пых. — М. : Эксмо, 2005. — 958 с.
5. Тышкова М.И. Исследование устойчивости личности в трудных ситуациях / М.И. Тышкова // Вопросы психологии. — 1987. — №1. — С. 27—39.
6. Стасюк В.В. Екстремальні умови та їх вплив на індивідуальні особливості військовослужбовців / В.В. Стасюк // Вісник Національної академії оборони України. — 2010. — Вип. 1 (15). — С. 175—181.

О.О. Лозицька,

студентка факультету управління, сфери обслуговування та харчових технологій

Чернівецького торговельно-економічного інституту

Київського національного торговельно-економічного університету

О.В. Бурдяк,

кандидат політичних наук,

старший викладач кафедри економічної кібернетики та міжнародних економічних відносин

Чернівецького торговельно-економічного інституту

Київського національного торговельно-економічного університету

НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА: СПІВВІДНОШЕННЯ

Зовнішня політика будь-якої країни залежить від рівня соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку, географічного розташування, національно-історичних традицій, забезпечення територіальної цілісності, суверенітету та національної безпеки. Вони фокусуються в концепції національного інтересу.

Національна безпека і національні інтереси — дві взаємопов'язані суспільно-державні проблеми. Вони мають важливе значення для будь-якої людської спільноти з огляду на необхідність ліквідації й попередження загроз, здатних позбавити людей матеріальних і духовних цінностей, та пошуку оптимальних способів прогресивного розвитку. Тому важливим завданням є з'ясування особливостей безпеки України в перехідний період соціально-політичного розвитку, сутності національних інтересів України в нових геополітичних умовах, трансформації головних засад її соціально-економічного розвитку [1, с. 202].

У Законі України «Про основи національної безпеки України» закріплено визначення національної безпеки держави — це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, соціальної політики та пенсійного забезпечення,

житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам [2].

Основою національної безпеки є захист національних інтересів. Визначальну роль інтересів у визначенні поведінки і дій людини, нації, соціальної групи, держави відзначали багато мислителів і політичних діячів — від філософів Стародавньої Греції до сучасних теоретиків політичної науки.

З виникненням національних держав, перетворенням їх в основного суб'єкта міжнародних відносин безпека набула характеру національної безпеки. Англійський філософ і політичний мислитель Томас Гоббс (1588—1679 рр.) свого часу сказав: національна безпека — не просто центр державницької діяльності, вона головний сенс існування держави. Без неї, вважав Гоббс, взагалі неможлива будь-яка держава. Генрі Джон Темпл, лорд Пальмерстон видатний британський державний діяч, який тривалий час керував обороною, потім зовнішньою політикою держави, висловив відомий афоризм: «В Англії немає вічних друзів чи ворогів, в Англії є вічні інтереси» [3].

Поняття національної безпеки відображає провідну роль нації — політичної, громадянсько-державної спільноти як носія інтересів розвитку суспільства, вказує на те, що національна державність залишається основною формою політичної організації суспільства, а національна держава продовжує відігравати роль важливого суб'єкта міжнародних відносин.

Поняття «національні інтереси» є невід'ємним складовим елементом як системи національної безпеки, так і геополітики. У сучасній геополітиці під національними інтересами розуміють стратегічно важливі цілі, що їх ставить перед собою кожна держава, і засоби, за допомогою яких вона планує їх досягти. Українські національні інтереси — це життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності українського народу як носія суверенітету й єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет країни та її прогресивний розвиток. У цьому розумінні національні інтереси є найважливішими завданнями внутрішньої і зовнішньої політики [4, с. 54—57].

Національний інтерес — це інтегральне вираження інтересів усіх членів суспільства, що реалізується через політичну систему та поєднує інтереси кожної людини, інтереси національних, соціальних, політичних груп з інтересами держави [4, с. 85]. Доволі цікавим є розуміння сутності національних інтересів американськими дослідниками Ч. Лерчем і А. Саїдом, які вважають, що їх

ціннісне наповнення ґрунтується на п'яти видах «добра»: добро окремих громадян; добро суспільства у цілому; добро держави; добро соціально зацікавлених груп у державі; добро уряду і його членів [5, с. 303].

Формування національних інтересів є поступовий і тривалий історичний процес, що здійснюється в складному переплетенні економічних, соціальних, національно-психологічних та інших факторів. У такій якості національні інтереси є суспільно-історичним феноменом і не можуть існувати незалежно від свідомості їх носіїв. Вони мають найбільш тісний взаємозв'язок з ідентичністю конкретної нації.

Зрозуміло, концепція національних інтересів немислима без усвідомлення реального місця і ролі держави у світовому співтоваристві країн і народів. Враховуються геополітичні параметри і ресурсні можливості держави в точках перетину безлічі взаємозалежних, взаємодоповнюючих, конфліктуючих, різноспрямованих структур, інтересів, уподобань, симпатій, антипатій тощо. Необхідно також більш-менш чітко визначити джерела і характер загроз безпеці держави. Не можна ігнорувати також можливі реакції на прийняті державою зовнішньополітичні рішення з боку тих держав, які вони так чи інакше зачіпають [6, с. 217].

Отже, можемо впевнено стверджувати, що національна безпека відіграє вирішальну роль у забезпеченні національних інтересів. Очевидно, що за умови швидкої глобалізації міжнародних відносин Україна має чітко відстоювати свої національні інтереси, рішуче забезпечувати власну національну безпеку. Адже наслідком для держави, не спроможної відповісти адекватним чином на виклики та загрози, пов'язані з глобалізацією, може стати її неминуче послаблення та деградація.

Література

1. Бабкіна О.В. Політологія: навчальний посібник / О.В. Бабкіна, В.П. Горбатенко. — К. : ВЦ, 2006. — 568 с.
2. Закон України «Про основи національної безпеки України» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
3. Поняття та структура національної безпеки України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://i-bictashev.narod.ru/index/0-11>
4. Андрущенко С.В. Україна в сучасному геополітичному середовищі: [Монографія] / С.В. Андрущенко. — К. : Логос, 2005. — 286 с.
5. Ситник Г.П. Державне управління національної безпеки (теорія і практика) / Г.П. Ситник. — К. : НАДУ, 2004. — 408 с.
6. Гаджиев Қ.С. Геополітика: підручник для академічного бакалаврату / — 5-е вид., перероб. і доп. — М. : Видавництво Юрайт, 2014. — 466 с.

В.В. Мачко,

студент факультету торгівлі, маркетингу та сфери обслуговування
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

науковий керівник: ***В.Є. Штифурак,***

доктор педагогічних наук, професор кафедри права
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ПЕРСОНАЛУ ЯК ОСНОВА УПРАВЛІНСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОРГАНІЗАЦІЇ

Сучасні тенденції в політиці, економіці, духовному житті нерозривно пов'язані з новим розумінням людини, зі зростанням ролі особистості у суспільстві. Світова соціально-економічна криза зумовила загострення низки проблем і в сфері управління організацією, в тому числі і проблему управлінського персоналу, від якого залежить ефективність роботи підприємства. В складних умовах сьогодення збільшилась потреба в компетентному підході до управління персоналом, виникла необхідність володіння не тільки професійними навичками, а й навичками спонукання до професійного зростання та розвитку підлеглих, допомоги у становленні та самореалізації, що зумовлює гармонійний розвиток особистості, її ефективну соціальну адаптацію. Тому на сьогодні актуалізувалась потреба розвитку потенціалу емоційного інтелекту людини. Адже, емоційний інтелект є однією з головних складових у досягненні максимального життєвого, в тому числі професійного успіху.

Сама ідея емоційного інтелекту в тому вигляді, у якому цей термін існує у сучасних наукових підходах тісно пов'язана з поняттям соціального інтелекту, яке розробляли такі автори, як Едуард Торндайк, Джой Гилфорд, Ганс Айзенк. Виокремлення поняття соціального інтелекту стало спробою поєднання афективної та когнітивної сфери процесу пізнання. Ця ідея надзвичайно єдналась з гуманістичними поглядами на сутність особистості, де зводились афективні та когнітивні сфери людської природи.

Емоційний інтелект є відносно новим поняттям у науковій літературі. Його засновником вважається американський психолог Даніель Гоулмен, який у 1995 р. запропонував новий показник, що характеризує інтелектуальні здібності людини набагато краще, а ніж добре відомий коефіцієнт IQ (Intelligence quotient). Згідно з його дослідженнями для ефективності управлінської роботи емоційний інтелект (Emotional Intelligence (EI)) має вирішальне значення. Так успішність будь-якої діяльності лише на 33% визначається технічними навичками, знаннями та інтелектуальними здібностями (тобто IQ), а на 67% — емоційною компетентністю, причому для керівників ці цифри різняться ще більше: 85% визначається останнім показником, і тільки на 15% він залежить від IQ [1]. Емоційний інтелект — особливий параметр, який не пов'язаний з «емоційністю» у звичному для нас розумінні. Емоційна темпераментна людина цілком може володіти низьким EI, що пов'язано з її невмінням аналізувати свої емоції і

управляти ними. У той же час людина спокійна, врівноважена може демонструвати високий рівень емоційного інтелекту.

За Д. Гоулменом, «емоційний інтелект» — це здатність усвідомлювати власні почуття, почуття інших людей, мотивувати себе та інших, керувати емоціями як наодинці з собою, так і стосовно інших. Він вираховується як сума показників семи здібностей: самоусвідомлення, самомотивування, стійкості до фрустрації, контроль за імпульсами, регуляція настрою, емпатія, оптимізм [2].

Управлінська діяльність є основою прикладної сфери, в якій активно використовується така складова, як емоційний інтелект. На думку інших дослідників даного феномену, Р. Купера і А. Савафа: «... якщо інтелектуальною рушійною силою в бізнесі ХХ ст. був IQ, то ... на початку ХХІ ст. це буде EQ». Ця позиція підтверджується результатом психологічних досліджень у великих бізнес-організаціях, коли в чотирьох з п'яти використовується досліджуване поняття [3].

Інший прихильник застосування емоційного інтелекту в бізнесі М. Кеті де Вріс в книзі «Містика лідерства» визначає емоційний потенціал як «розуміння мотивацій — своїх і інших людей» [4]. На його думку, емоційний потенціал відіграє визначальну роль в питанні лідерства: люди з більшою емоційною чутливістю набагато частіше стають ефективними лідерами. Дослідник відзначає такі характеристики особистості, наділеної потужним емоційним потенціалом, як: уміння будувати стійкі міжособистісні відносини, уміння мотивувати себе та інших, активність, новаторство, творчість, ефективне лідерство, стресостійкість, пристосовуваність до змін, гармонійність [5]. Чим вищу посаду займає працівник компанії, тим важливішим для нього стає емоційний інтелект (і менш важливими технічні навички). Саме емоційний потенціал відрізняє успішну кар'єру від кар'єрного застою.

Наведемо факти, що були отримані у процесі дослідження впливу емоційного інтелекту на продуктивність робітників крупних компаній. Компанія L'Oreal виявила, що менеджери з продажу, відібрані за допомогою EQ-тестування, перевищують персональні обсяги продажів (на 35 %), ніж їхні колеги, найняті за іншою системою. У пілотному проекті PepsiCo, керівники, відібрані за рівнем їх емоційної компетенції, демонструють більшу продуктивність праці (на 10%), нижчу плинності кадрів (на 87%), створення додаткової економічної вартості і високі показники окупності інвестицій [6].

Компанія Procter & Gamble з 2000-х років почала використовувати EQ-тестування для підбору персоналу для керівних ланок та працювали над розвитком емоційного інтелекту в діючих директорів. Так, завдяки ефективному підбору кадрів підприємство збільшило результативність праці на 25 % (в порівнянні з іншими роками).

Сьогодні вже не викликає сумніву той факт, що емоційний інтелект є повноправною складовою управлінського потенціалу підприємства. Високий рівень емоційного інтелекту дає змогу досягти успішної самореалізації, збільшує інтелектуальні сили особистості, суттєво впливає на продуктивність праці та забезпечує комфортні взаємовідносини в колективі. Саме тому його розвиток та комплексне ефективне використання є вкрай важливими в сучасних умовах господарювання.

Література

1. Гоулмен Д. Эмоциональный интеллект / Д. Гоулмен; [пер. А.П. Исаевой]. — М.: АСТ, 2009. — 478 с.
2. Гоулмен Д. Эмоциональное лидерство: Искусство управления людьми на основе эмоционального интеллекта / Д. Гоулман, Р. Бояцис, Э. МакКи; пер. с англ. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. — 301 с.
3. Кете де Врис М. Мистика лидерства. Развитие эмоционального интеллекта / Кете де Врис М.; [пер. с англ.]. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. — 311 с.
4. Петровская А.С. Эмоциональный интеллект как детерминанта результативных параметров и процессуальных характеристик управленческой деятельности: дисс. канд. психолог. наук: 19.00.03 / Петровская А.С. — Ярославль, 2007. — 66 с.
5. Розвиток лідерства / [Л. Бізо, І. Ібрагімова, О. Кікоть, Є. Барань, Т. Федорів]; за заг. ред. І. Ібрагімової. — К.: Проект «Реформа управління персоналом на державній службі в Україні», 2012. — 400 с.
6. Bar-On R. Emotional and social intelligence: Insights from the Emotional Quotient Inventory // R. Bar-On, J.D.A. Parker (eds.). Handbook of emotional intelligence. San Francisco: Jossey-Bass, 2000. — P. 363–388.

О.Ю. Модрицька,

студентка факультету міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Україна-територія з величезним ринком та потенціалом-надзвичайно приваблива країна для ведення будь-якого бізнесу. За останні роки, не зважаючи на складну ситуацію всередині країни, було зроблено ряд ефективних кроків, спрямованих на євроінтеграцію України відповідно до стандартів ЄС, створення стимулів для активізації ділової активності та збільшення іноземних інвестицій. Варто зазначити, що наша країна і досі залишається на дуже високому рівні. За версією Світового Банку Doing Business від 2012 року Україна піднялася на 76 позицій у рейтингу легкості ведення бізнесу. 2012 року Україна займала 152 місце, а вже 2018 — 76 позицію. Нам вдалось знайти цьому пояснення [1].

До найбільш значущих переваг можна віднести :

- дешевий ринок праці;
- спрощену систему оподаткування;
- мінімальну ставку оподаткування;
- зниження регуляторного тиску;
- спрощену реєстрацію суб'єктів господарської діяльності;
- спрощену процедуру отримання документів дозвільного характеру;
- спрощені дозвільні процедури у будівельних галузях;
- просту звітність;

- запровадження оцінки ступеня ризику, пов'язаного з діяльністю суб'єктів господарювання, та визначення залежно від ступеня ризику частоту необхідних перевірок;
- здешевлення процедур державної реєстрації та припинення бізнесу;
- забезпечення однакових стартових умов для започаткування ведення бізнесу в Україні суб'єктами господарювання.

Найпозитивнішими сторонами ведення бізнесу є доступ до кредитів, отримання дозволів на будівництво та сплата податків. Безсумнівно, нещодавно створена система електронного адміністрування ПДВ спрямована на те, щоб унеможливити формування фіктивного кредиту, скоротити обсяг тіньової економіки, знизити тиск на бізнес, зменшити вплив людського фактору та мінімізувати рівень корупції. З моменту запровадження даної системи її постійно доопрацьовують і вдосконалюють [2]. Країна рухається вперед. Можливо, не так швидко, як хотілося б, але ми чітко знаємо в якому напрямку. Звичайно, досі потрібно працювати на поліпшення бізнес-клімату, адже все ж деякі проблеми існують.

Першим моментом, який потрібно вирішити є інформаційне забезпечення бізнесу. Сьогодення характеризується стрімкими потоками інформації. Її обробка та інтерпретація стає якісно іншою проблемою, ніж це було раніше. Ці моменти слід обов'язково враховувати центральним та місцевим органам влади, особливо, при розробці інформаційних ресурсів для підприємців.

Наступною стає проблема попиту та реалізації. Згідно з даними національного опитування МСБ Щорічної оцінки ділового клімату, низький попит став найбільшою перешкодою для зростання бізнесу у 2016 — на початку 2017 рр. [3].

Ще одним несприятливим фактором ведення бізнесу в Україні є відсутність безпеки підприємництва. Захист прав власності, фізична та фінансова безпека підприємництва, кібербезпека — це ті вітальні потреби, якими держава повинна забезпечити бізнес.

Таким чином, всупереч окремими заявами про поганий інвестиційний клімат в країні, ведення бізнесу в Україні - це просто і вигідно. «Реалії сьогодення» показують, що існує ціла низка проблем, які потрібно негайно вирішувати. Досвідчені фахівці роблять все можливе для того, щоб звести існуючі ризики до мінімуму і зробити ведення бізнесу в Україні ще простішим та привабливішим.

Література

1. Іщенко А. Українська економіка в міжнародних рейтингах: корупція, прогрес і перспективи [Електронний ресурс] / Анастасія Іщенко. — 2017. — Режим доступу: <https://news.finance.ua/ua/news/-/415500/ukrayinska-ekonomika-v-mizhnarodnyh-rejtyngah-koruptsiya-progres-i-perspektyvu>.
2. Клебан О. Система електронного адміністрування ПДВ — 2017: особливості функціонування [Електронний ресурс] / Ольга Клебан // №3. — 2017. — Режим доступу: <http://fdk.net.ua/article/systema-elektronnogo-administruvannya-pdv-2017-osoblyvosti-funkcionuvannya>.

3. Щорічна оцінка ділового клімату 2016 (короткий звіт) [Електронний ресурс] / Н.Фреїк, В. Беспалько, І. Федець, О. Кузяків. — 2017. — Режим доступу: http://www.ier.com.ua/ua/sme_development/working_papers_sme?pid=5651.

М.С. Оксенчук,

студентка факультету педагогічної освіти

Львівського національного університету імені Івана Франка

науковий керівник: **В.В. Лобода,**

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри корекційної педагогіки та інклюзії

Львівського національного університету імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Специфіка розвитку лідерських якостей у дітей з порушеннями мовлення актуальна протягом кількох століть, але й до сьогодні залишається відкритою для досліджень. Відомо, що діти з мовленнєвими порушеннями мають проблеми соціалізації, тим самим, у них менше шансів стати лідером, до якого б прислухались члени колективу. Тому важливо ще зі шкільної лави допомогти їм віднайти в собі і розвинути лідерські здібності, для того аби в майбутньому діти змогли себе реалізувати та стати успішними, в першу чергу, для себе і для суспільства.

Актуальність теми. По-перше, соціометрія як метод виявлення лідера може вплинути на розвиток суспільства, тому що при виокремленні лідера в колективі можна розвинути його/її потенційні здібності, тим самим, випустити сильного індивіда на суспільну арену. По-друге, соціометрія може допомогти вчителю знайти важелі впливу та налагодити взаємодію з колективом, у якому є діти з мовленнєвими порушеннями, через позиції лідера.

Новизна дослідження характеризується тим, що виявлення лідерів серед дітей, які мають мовленнєві порушення, за допомогою методу соціометрії досліджується, аналізується та висвітлюється на локальному рівні вперше.

Об'єктом дослідження є шкільний колектив та індивідуальні особливості учня з мовленнєвими порушеннями.

Предмет дослідження — розвиток лідерських якостей в учнів старшого шкільного віку з мовленнєвими порушеннями.

Мета дослідження — виявлення найбільш ефективних способів розвитку лідерських якостей.

Виходячи з поставленої мети дослідження, визначення його об'єкта, предмета, гіпотези, були сформульовані наступні завдання:

1. розглянути поняття і типи лідерства;
2. розглянути поняття соціометрії;
3. виявити лідерів в учнівському колективі серед дітей, які мають мовленнєві порушення;

Науковці, соціологи, психологи, педагоги й сьогодні приділяють увагу проблемі лідерства, над якою тою чи іншою мірою працювали багато дослідників. Зокрема, широко відомі праці Г.М. Ашина, І.П. Волкова, В.Д. Гончарова, Є.М. Дубрівської, Н.С. Жеребової, І.С. Кона, Р.Л. Кречевського, Є.С. Кузьміна, Б.Д. Паригіна, І.С. Полонського, Л.І. Уманського. Формування мотивації лідерства відповідно до вікового підходу у вивченні онтогенезу особистості досліджували Л.І. Божович, Д.Б. Ельконін, С.В. Походенко. Проблему виховання лідерів, створення умов для розвитку лідерських здібностей та формування соціально-активної особистості розглядали такі відомі педагоги і психологи, як І.Д. Бех, І.П. Іванов, А.Н. Лутошкін, А.С. Макаренко, С.М. Мудрик, Л.І. Новикова, І.П. Підласий, В.О. Сухомлинський.

Уперше слово «leader» («лідер») з'явилося в англійській мові приблизно у 1300 р., а «leadership» (лідерство) — лише за 500 років. Існують різні тлумачення слова «лідер». У перекладі з англійської мови воно означає, як уже зазначалося вище, «лідер», «керівник», «вождь», «командир». Аналогами іншомовного слова «лідер» в українській мові можна вважати слова «поводир», «провідник», «ватажок», «керманич». Визначення поняття «лідер» ще у 1948 р. дав провідний світовий фахівець в галузі досліджень лідерства Р. М. Стогділл. Лідер (*англ.* leader — провідник, той, хто веде, керівник, вождь, командир) — це людина, яка береться за справу сама або розподіляє завдання між членами групи так, щоб кожен з них міг виявити ініціативу [4].

Феномен лідерства вивчають і трактують різні науки. Так, психологія досліджує особливості особистості лідера. У філософській літературі термін «лідер» розглядається дуже рідко, однобічно і поверхово. Лідером визнається найбільш авторитетний член організації або соціальної групи. Соціологія розглядає лідерство в соціальній системі. Соціальна психологія визначає лідерство як процес взаємодії соціальних і психологічних чинників, досліджує його механізми, розробляє методи відбору, навчання, висування керівників залежно від характеру групи чи організації. Політологія розглядає лідерство як феномен політичного життя суспільства, досліджує його місце в системі владних відносин, механізми формування і функціонування, а також розробляє практичні рекомендації.

У дослідженнях В. Дерінга було встановлено, що в шкільному класі можна зустріти три типи лідерів: природний, диктаторський, дезорганізаторський [1, с. 15].

Перший із цих типів виступає як фактор згуртування учнів навколо спільних, соціально значущих цілей і цінностей, причому представники цього типу стають лідерами класу внаслідок того, що завдяки своїм достоїнствам здобувають популярність серед переважної частини класу. Другий тип — це тип узурпатора влади, диктатора, який тримає багатьох дітей у стані постійного страху і надзвичайно згубно впливає на моральний розвиток дітей. Що ж до третього типу, то, зазвичай, в класі зустрічаються по 2-3 його представники. Вони, як правило, очолюють окремі угруповання і «проводять лінію» на їх збереження, активно протидіючи загально класному об'єднанню учнів в одному колективі [1, с. 15].

За характером діяльності розрізняють такі типи лідерів: а) універсальний, який постійно проявляє свої якості лідера, б) ситуативний, який проявляє якості лідера лише у певних, специфічних ситуаціях [2, с. 28].

Одним із найбільш ефективних способів дослідження емоційно-безпосередніх відносин усередині малої групи є соціометрія. Вона являє собою своєрідний спосіб кількісної оцінки міжособистісних відносин у групі. Термін "соціометрія" походить від латинського слова «societas» — суспільство і грецького "metrum" — вимірюю і позначає, з одного боку, галузь соціальної психології та соціології, що вивчає міжособистісні відносини в малих групах кількісними методами з акцентом на вивчення симпатій і антипатій усередині групи, а з іншого боку — прикладний напрямок, що включає в себе вивчення, вдосконалення та використання відповідного інструментарію для вирішення практичних завдань [5, с. 155].

Термін соціометрія виник у ХІХ столітті і позначав застосування математичних методів у соціальних науках, але таке широке розуміння терміну не прижилося. Нового значення терміну надав Г. Морено, запропонувавши спеціальну теорію та методи.

Виокремлення лідерів в учнівських колективах серед дітей, які мають мовленнєві порушення, досить важливо для сучасної школи, адже наявність лідера в класі може істотно полегшити вчителю взаємодію з цим колективом.

Вплив на групу через лідера є одним з найбільш ефективних каналів впливу. Адже учні самі висунули даного однокласника(-цю) в цю позицію, досвід їх взаємодії привів до того, що вони довіряють йому/їй і слухаються його/її. Якщо вплив педагога і вплив лідера однонаправлені, то результат буде сприятливим [2, с. 21].

Для визначення статусу учня з мовленнєвими порушеннями в класі ми використовували метод соціометричних вимірів (соціометрія), застосували параметричну процедуру, яка дозволила детальніше проаналізувати зв'язки у групах однолітків, знизити ймовірність випадкового вибору. Величиною соціометричного обмеження було 2 вибори. У дослідженні брали участь учні з порушеннями мовлення 8-10 класів. Узагальнивши, отримали такі дані, що у всіх колективах є 30 % лідерів, 40% бажаних учнів, 20% відторгнутих учнів і 10% ізольованих учнів, в яких 0 виборів серед однолітків. Для того, аби покращити рівень лідерських якостей у відторгнутих та ізольованих учнів було застосовано комплекс спеціальних занять на теми: «Лідер і лідерство», «Основи лідерства», «Лідер у тобі», «Лідер майбутнього». На кожному занятті використовувались відповідні методики для відкриття творчого лідерського потенціалу у дітей із мовленнєвими порушеннями. У результаті учні набули цілої низки звичок та навичок, умінь та знань. У них розвивалися певні моральні якості та риси характеру: особиста відповідальність за доручену справу, принциповість, вимогливість до себе і своїх товаришів. Набуті протягом занять лідерські якості учні пізніше мали змогу проявити в процесі підготовки та проведення шкільних масових заходів (свята, акції, ярмарки, ігри, змагання тощо). Самі учні, які брали участь у заняттях, мали змогу оцінити їх результативність. За результатами

опитування, 60 % учнів відзначили, що набули навичок самопрезентації, організаторських навичок, вміння керувати увагою співрозмовників, стали впевненіше почувати себе, коли виступають перед аудиторією, стали більш ініціативними.

Отже, лідерству таки потрібно навчатись. На даний час потреба сучасного суспільства — організаційно сформувати соціальну активність підлітків, залучити їх, використовуючи різноманітні форми громадських об'єднань, до оволодіння соціальними ролями не тільки для збагачення досвідом у взаємодії з людьми, а й для реалізації можливостей лідерського творчого потенціалу підлітків.

Література

1. Видай В.Ф. Механізми лідерства / В.Ф. Видай // Практична психологія та соціальна робота. — 1999. — № 5.
2. Шевченко Н. Майбутнє належить лідерам // Н. Шевченко / Шкільний світ. — 2008. — Січень № 4.
3. Сергеева Л.М. Лідерство: навч. посібн. / Л.М. Сергеева, В.П. Кондратьєва, М.Я. Хромей // за наук. ред. Л.М. Сергеевої. — Івано-Франківськ : «ЛілеяНВ», 2015. — 296 с.
4. Татенко В.О. Лідер XXI / В.О. Татенко // Leader XXI: Соц.-психолог. студії. — К.: Корпорація, 2004. — 198 с.
5. Ефимова Н.С. Социальная психология : учебник для СПО / Н.С. Ефимова, А.В. Литвинова. — М. : Издательство Юрайт, 2017. — 442 с.

Д.В. Процишин,

студент економічного відділення Бурштинського енергетичного коледжу
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

науковий керівник: *Т.А. Ковальський,*

викладач відділення енерготехнологій та підприємництва

Бурштинського енергетичного коледжу

Івано- Франківського національного технічного університету нафти і газу

ІНДУСТРІАЛЬНІ ПАРКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Для стабільного та ефективного функціонування вітчизняної економіки, підвищення її конкурентоспроможності в ринкових умовах та розширеного відтворення промисловості важливим є постійний пошук інновацій, форм та шляхів залучення інвестицій.

В країнах, що активно розвиваються широко використовуються вільні економічні зони (ВЕЗ), найбільш поширеною з яких є індустріальний парк.

Функціонування індустріальних парків сприяє модернізації промисловості країни та стимулює комерційну діяльність національного виробника. Індустріальні парки створюють економічну платформу для сталого довгострокового розвитку промислових регіонів, що зумовлює виробництво високотехнологічного продукту; створення нових робочих місць; зайнятість населення, зростання рівня їх доходів; формування бізнес-середовища; надходження податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів.

Створення індустріальних парків в регіонах покращує їх інвестиційну привабливість та збільшує експортний потенціал країни.

Індустріальний парк визначають як спеціально організовану для розміщення нових виробництв територію, забезпечену енергоносіями, інфраструктурою, необхідними адміністративно-правовими умовами, керовану спеціалізованою компанією [1].

В основному ініціаторами створення індустріального парку виступають органи місцевого самоврядування, які прагнуть активізувати інвестиційну діяльність в регіоні.

До обов'язкових умов віднесення економічного об'єкта до числа індустріальних парків належать:

- наявність земельної ділянки промислового призначення розміром не менш 10 Га, як державної так і приватної форми власності;
- наявність керуючої компанії, яка є власником індустріального парку, або уповноважена здійснювати управління його створенням, розвитком та функціонуванням;
- інфраструктура: інженерна; транспортна; фінансова; соціальна;
- єдина концепція розвитку території, що включає визначення спеціалізації індустріального парку, функціональне зонування його території;
- доступ до потенційних ринків збуту;
- форма власності: державна, приватна або змішана. Розвиток індустріальних парків найчастіше здійснюється на основі державно-приватного партнерства [5, с. 179].

Резидентами індустріального парку є, як правило, юридичні особи, які здійснюють виробничу діяльність на території парку і мають договірні відносини з Керуючою компанією. При цьому керуюча компанія надає певні сервісні послуги резидентам парку. Перелік послуг керуючої компанії може бути вельми різноманітним і включати: будівництво об'єктів «під ключ»; оренду готових виробничих будівель; логістичні послуги; сервісні або інженерні послуги [3].

Зазвичай до індустріальних парків застосовується спеціальний режим економічної діяльності та/або спеціальний режим оподаткування, який відрізняється від загальної системи, і передбачає зокрема податкові пільги, субсидії та інші преференції по інвестиційним проектам, включаючи державну підтримку та гарантії.

Індустріальні парки в Україні вперше з'явилися на початку 2014 р., коли був розроблений національний проект «Індустріальні парки України». На кінець 2014 року кількість індустріальних парків, офіційно внесених до «Реєстру індустріальних парків» у Державному агентстві з інвестицій та інновацій досягнула 12 одиниць [4]. Також перспективи впровадження та функціонування індустріальних парків були включені до стратегій соціально-економічного розвитку більшості регіонів України: у 2007 р. — Івано-Франківської, Львівської, Донецької і Вінницької областей, у 2010 р. — Запорізької, Харківської, Сумської областей та Автономної Республіки Крим, у 2011 р. — Дніпропетровської, Одеської, Житомирської, Миколаївської областей [2, с. 34].

Юридично правові засади створення та функціонування індустріальних парків в Україні регламентуються законом України «Про індустріальні парки» від 21.06.2012 р. [1]. Проте незважаючи на прийняття відповідного нормативно-правового акту та враховуючи складну фінансово-економічну і соціально-політичну ситуацію в країні формування індустріальних парків знаходиться в початковій стадії свого розвитку, що потребує особливої уваги з боку державних органів влади. Україна, яка відчуває нестачу інвестиційних ресурсів та має розбалансовану структуру промисловості повинна максимально ефективно долучитись до процесу оптимізації економічних процесів. Важливою в цьому плані буде розробка і реалізація чіткої державної політики щодо стимулювання створення і використання індустріальних парків в Україні, зокрема через формування концепції розвитку індустріальних парків та удосконалення механізму фінансового стимулювання потенційних інвесторів та зацікавлених осіб.

Саме розвиток індустріальних парків може стати основною рушійною силою на шляху підвищення темпів росту вітчизняної промисловості, залучення інвестицій та подолання ресурсної залежності економіки.

Література

1. Закон України «Про індустріальні парки» // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2013. — № 22. — Ст. 212.
2. Єгорова О.О. Запровадження нових форм спеціальних режимів економічної діяльності в Україні / О. Єгорова // Економіка розвитку. — 2010. — № 2 (54). — С. 33–35.
3. Індустріальні парки — крок до покращення інвестиційного клімату [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrproject.gov.ua/node/25>.
4. Молдаван О.О. Доцільність запровадження індустріальних парків в Україні [Електронний ресурс] / О.О. Молдаван. — Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/361>
5. Чмир О.С. Щодо подальших перспектив застосування в господарській практиці України спеціальних економічних режимів / О.С. Чмир // Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. — 2007. — № 3. — С. 179–184.

Р.О. Сонич,

студентка психологічного факультету

Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «Крок»

науковий керівник: **О.М. Васильченко,**

доктор психологічних наук, професор кафедри психології

Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «Крок»

ПРИВАБЛИВІСТЬ ЯК ОСНОВА МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ У КОЛЕКТИВІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Сьогодні вже не потрібно доводити, що міжособистісні стосунки — абсолютно необхідна умова буття людей, що без них неможливе повноцінне формування у людини жодної психічної функції або психічного процесу, жодного блоку психічних властивостей, особистості в цілому.

Міжособистісні стосунки виявляються таким процесом, який за умови, якщо ми хочемо осягнути його суть, повинен розглядатися як система «людина - людина» у всій багатоаспектній динаміці її функціонування.

Міжособистісні стосунки це перш за все взаємодія людей, в якій завжди розгортається взаєморозуміння між ними, встановлюються ті або інші взаємини, має місце взаємоприйняття один одного і не останню роль грає у цьому процесі привабливість.

Міжособистісні стосунки є основою широкого кола явищ, але головним регулятором сталості, глибини, неповторності міжособистісних стосунків є привабливість однієї людини для іншої. Привабливість, на перший погляд виступає категорією, що грає особливу роль тільки у міжособистісних стосунках, проте у організаційному житті привабливість також має неабияке значення.

Оскільки однією з характеристик міжособистісних стосунків є їх емоційне забарвлення, то можна зазначити, що взаємини людей, які формуються в процесі безпосередньої взаємодії в групі, мають формальний чи неформальний характер і завжди містять емоційно забарвлену та обопільно значущу оцінку партнерів по спілкуванню. Це емоційне забарвлення обумовлення привабливістю чи не привабливістю один для одного партнерів по спілкуванню, якістю їх взаємодії. Отже, можна сказати, що впливаючи на механізми формування міжособистісної привабливості ми можемо впливати на розвиток і якість міжособистісних стосунків, а також ефективність і продуктивність цієї взаємодії.

Експериментальна база дослідження складалася з 36 співробітників фармацевтичної компанії, з відділу промоції фармпродуктів різних груп. Для дослідження були підібрані такі методики: соціометрія Дж. Морено, опитувальник оцінки способів поведінки у конфліктних ситуаціях К. Томаса, методика оцінки психологічної атмосфери в колективі по А.Ф. Фідлеру, визначення індексу групової згуртованості Сішора та розроблена авторська анкета суб'єктивної оцінки ролі привабливості у організації та на особистісному рівні.

За результатами анкети ми можемо сказати, що більша частина респондентів оцінює свою зовнішню привабливість на середньому рівні, рівно як і вважає, що оточуючі так їх оцінюють, хоча є деяка тенденція до збільшення показників (тобто оточуючі менш суворі до оцінки їх зовнішності). Як працівників більшість респондентів оцінює себе також на середньому рівні, в очах інших свої чесноти як працівників бачать на середньому и високому рівні майже порівну. Керівники за суб'єктивною оцінкою бачать їх професійну привабливість в основному на середньому рівні. Роль привабливості як важливої якості для більшості має середнє, помірне значення.

Цікавим є також той факт, що якщо низькі оцінки зовнішньої привабливості були присутні, то низьких оцінок себе як працівника не було, що говорить про високий рівень професійної самооцінки.

Далі розглянемо результати соціометрії. В нашій соціометричній процедурі ми використовували 3 критерії вибору: кого запросив би на день народження, з ким би вирішував робочі завдання і з ким поділився би особистими переживаннями. На день народження більшість запросила би від однієї до трьох

популярних осіб, хоча в основному орієнтуються на вузьке коло осіб, які не є спільними для більшості. Аналогічна ситуація із робочим завданням. Є одна особа до якої у разі проблеми звернулася б більшість, але все одно є орієнтація на вирішення питань у міні-групах. Особистими переживаннями діляться у малих групах чи парах, лідерів тут не має.

Далі звернемося за результатами методики К. Томаса стилів поведінки у конфліктній ситуації: для даної вибірки характерним є для більшості респондентів стиль співпраці. Найбільш продуктивний стиль рішення будь-якого конфлікту, тому що він має на увазі, що обидві сторони приймають так само активну участь в пошуку рішення з урахуванням взаємних інтересів. На другому місці в цій вибірці стиль суперництва (цей стиль передбачає суворе дотримання своїх інтересів без урахування інтересів протидіючої сторони) і на третьому — компроміс (цей стиль схожий на співпрацю, але відрізняється від неї тим, що інтереси обох сторін тут задовольняються не в повному обсязі, а лише частково, шляхом взаємних поступок).

Далі розглянемо результати за методикою оцінки психологічної атмосфери у колективі А.Ф. Фідлера. Для більшості респондентів психологічний клімат у колективі є сприятливим. Це настрої групи, який визначається міжособистісними відносинами співробітників, це соціально обумовлена, відносно стійка система відносин його членів до колективу як до цілого. Соціально-психологічний клімат завжди будується на міжособистісних відносинах, тому є показником їх стану. Основними показниками соціально-психологічного клімату трудового колективу є прагнення до збереження цілісності групи, сумісність, спрацьованість, згуртованість, контактність, відкритість, відповідальність.

Далі звернемося до результатів за методикою Сішора «Індекс групової згуртованості»: для більшості респондентів вона є середньою, проте сприятливою. Майже третина почувають себе дуже згуртованими і переживають сильну приналежність до даного колективу. Згуртованість групи проявляється насамперед в емоційній сфері. Взаємини в колективі, його згуртованість значною мірою залежать від того, що собою представляють самі члени колективу, які їхні особистісні якості і культура спілкування, що виявляється в ступені емоційної теплоти, симпатії чи антипатії.

В результаті кореляційного аналізу ми встановили:

- суб'єктивна оцінка зовнішньої привабливості позитивно пов'язана із переживаннями згуртованості у колективі;
- суб'єктивна оцінка своєї привабливості як працівника позитивно прокорелювала зі стилем поведінки в конфлікті «співробітництво»;
- привабливість для вибору у якості бажаного гостя на день народження (вважаймо це критерієм особистої привабливості) позитивно пов'язана із співробітництвом у конфлікті, а негативно із пристосуванням, тобто привабливі респонденти в очах інших виявляють бажання вирішувати питання і прояснювати ситуацію;

- привабливість для вибору у якості партнера для професійного завдання прокорелювала негативно із стилем суперництва у конфлікті, а також позитивно із співробітництвом і уникненням конфліктів.

Перспективним напрямом наших досліджень ми вважаємо дослідження психологічних детермінант оцінки власної привабливості і привабливості інших у колективах організацій.

Література

1. Методика оценки психологической атмосферы в коллективе (по А.Ф. Фидлеру)/ Фетискин Н.П., Козлов В.В., Мануйлов Г.М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. — М., Изд-во Института Психотерапии. — 2002. — С. 190—191.
2. Столяренко Л.Д., Самыгин С.И. Психология управления (учебное пособие). — Ростов-на-Дону, 1997.

К.Д. Тюлюбаєва,
студентка Полтавського юридичного коледжу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
науковий керівник: **К.С. Пивоварська,**
Полтавський юридичний коледж
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМА АЛЬТРУЇЗМУ СЕРЕД СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

У сучасному суспільстві відбуваються прогресивні зміни у свідомості людей, руйнуються старі погляди на життя та з'являється відчуття вседозволеності. Таким чином, у більшості населення формується така категорія моралі, як егоїзм, що й призводить до багатьох непорозумінь у суспільстві, проте егоїзм притаманний майже всім людям, набагато ж важливим є питання альтруїзму сучасної молоді.

Варто відзначити, що питання альтруїзму завжди є актуальним об'єктом дослідження та вивчення, адже саме завдяки йому з'являється бажання покращити становище інших людей, а не очікувати певної нагороди чи будь-якої іншої причини, в якій можна побачити корисливий інтерес [3].

Альтруїзм — це прагнення людини жити заради благополуччя інших. Термін був введений в XVIII столітті філософом Франсуа Ксав'є Контом. Він стверджував, що тільки альтруїзм робить людину сильнішою, підносить його над обставинами. Альтруїзм часто супроводжується почуттям жалю, співпереживання, співчуття. Частіше всього альтруїстична поведінка спостерігається серед людей, які пережили подібну ситуацію. Наприклад, діти які виросли в неповних сім'ях чи взагалі сироти частіше вже дорослими допомагають сиротам, багатодітним сім'ям та іншим [4].

Звичайно, в епоху новітніх технологій важко задумуватися про здійснення корисних вчинків для оточуючих, адже в кожного з нас є дорогі гаджети,

грандіозні винаходи людства, до яких ми звикли у сучасному побуті. З розвитком людства суспільство втрачає позитивні якості: людина стає жадібною, ставить для себе більш високі запити в житті — тому важко витратити матеріальні блага не на забезпечення умов для свого існування, а на користь іншого.

Альтруїзм проявляється не тільки в буденному житті людей, а й виражається більш глобально. Слід згадати про велику кількість міжнародних волонтерських організацій, які допомагають людям з різними труднощами, дітям, піклуються про тварин. Адже це люди, які зачасто, нехтуючи своїми інтересами, докладаючи велику кількість зусиль боротьби за благополуччя суспільства [5].

Науково доведено, що існують певні розбіжності між представниками різних вікових груп відносно альтруїстичної спрямованості. Виявлено, що в основі поведінки юнаків та дівчат переважає егоїстична ціннісно-сміслова позиція суб'єкта. У них чітко проявляється особистісна мотивація, коли людина діє, виходячи із обставин і власної вигоди [1].

В основі поведінки дорослих (40–45 років) явно переважає альтруїстичне сприйняття дійсності. Тут спостерігається порівняльно більша нормативність і лояльність, повага до інтересів оточуючих. Представники цієї вікової групи мають велику кількість обов'язків по відношенню до оточуючих. Турбота про потреби близьких людей з'являється у чоловіків і жінок з віком, коли вже отримана освіта, стало місце роботи, сформована сім'я [1].

Низький егоїстичний моральний принцип людей пенсійного віку пояснюється деяким звуженням у них життєвої перспективи, зменшенням гострих бажань і прагнень. Найчастіше представники цієї вікової групи живуть мріями сподіваннями своїх дітей і онуків. У похилому віці замислюються над прожитим роками, переоцінюючи зроблене і намагаються лишити добрий слід після себе, тому переважна більшість осіб схиляється до альтруїстичних тверджень і вчинків [1].

На основі цих досліджень можна остаточно зрозуміти, що саме молодь схильна до егоїзму. Це залежить перш за все від генетичного фону, оточення та найбільшою мірою від виховання у сім'ї. Адже саме з народження дитина перебуває у сім'ї, де формуються всі її звички, потреби та моральні принципи і засади життєдіяльності. Тому процес виховання особистості є найбільш важливим і основним для розвитку позитивних якостей та рис характеру, а також для формування альтруїстичного ставлення до оточуючих та суспільства в цілому [2].

Отже, на основі дослідженого питання можна зробити висновок, що корисливість серед молоді реально існує і для того, щоб виправити це люди повинні усвідомити цінність життя та не витратити часу на марні речі, а діяти на користь і благо людства. Розвиваючи у собі риси, що притаманні альтруїзму, людина відчує душевний спокій та духовний підйом.

Література

1. Багмет І.М. Індивідуальні та гендерні відмінності альтруїзму-егоїзму особистості: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук : спец. 19.00.01 — Загальна психологія, історія психології. — Одеса, 2004. — С. 12—13.
2. Вікові прояви альтруїзму-егоїзму та їх диференціація // Вісник Одеського національного університету. Психологія. — Т. 6. — 2001. — Вип. 2. — С. 16—20.
3. Мовчан В.С. Етика: Навчальний посібник / Мовчан В.С. — К.: Знання, 2007. — 483 с.
4. Теоретичні основи дослідження альтруїстичної особистості // Педагогічні проблеми технічної і гуманітарної освіти. — Вип. 1. — Миколаїв: УДМТУ, 2000. — С. 103—110.
5. Альтруїзм як поняття етики [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.etica.in.ua/al-truyizm-yak-ponyattya-etiki/>

УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

УДК 338.48 (045)

А.В. Полякова,

студентка факультету економіки, менеджменту та права
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

науковий керівник: ***Н.В. Корж,***

доктор економічних наук, професор кафедри менеджменту та адміністрування
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

ЗАХОДИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. У статті висвітлено поняття конкурентної переваги в туризмі, конкурентоспроможності туристичної справи. Досліджено основні напрями підвищення конкурентоспроможності підприємств туристичного профілю, визначено основні базові.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентні переваги в туризмі, інновації в туризмі, стратегія, туристичний продукт.

Постановка проблеми. З розвитком ринкових реформ в Україні, посиленням конкуренції між суб'єктами господарювання виникає проблема забезпечення їх конкурентоспроможності, що є головною передумовою підтримання стійких позицій туристичних підприємств на внутрішньому та міжнародному ринках. Успіх туристичного підприємства в умовах конкурентної боротьби обумовлюється здійсненням постійного моніторингу позицій на ринку, дослідженням сильних та слабких сторін власної господарської діяльності і конкурентів, здатністю пристосовуватись до змін ринкових ситуацій.

Стан дослідження. Питанням теорії та практики стратегічного управління в умовах конкурентного середовища, а також конкурентоспроможності туристичних підприємств як складової цього процесу присвятили свої праці такі зарубіжні вчені, як: Т. Амблер, І. Ансофф, Ассаель Генрі, Армстронг Г., Анн Х., И.А. Аренков, Г.Л. Азоев, Г.Л. Багієв, А. Томпсон, В. М. Тарасевич та інші. Серед вітчизняних науковців слід відзначити: І.Є. Астахова, Л.Г. Агафонова, О.В. Березін, М.Г. Безпарточний, А.В. Вовчак, С.С. Гаркавенко, С.П. Гаврилюк, О.В.Зозульов, А.О. Старостіна, Г.М. Тарасюк, Т.І. Ткаченко Л.І. Шваб, З. Шершньова та інші. Метою даного дослідження є основних заходів підвищення рівня конкурентоспроможності туристичних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Кожне туристичне підприємство вибирає для себе один або декілька найбільш доступних і вигідних сегментів ринкового попиту, формує ціни і використовує власні канали просування і продажу турпакетів. Таким чином, виникає сегментація туристських агентств в залежності від демографічних, соціально - економічних факторів [2, с. 85].

Конкурентоспроможність є категорією ринкової економіки, що відображає можливість підприємства туристичного профілю ефективно функціонувати в умовах ринкового середовища. Ніколи не можна говорити про абсолютну конкурентоспроможність підприємства туристичного профілю, воно може бути «лідером» на національному туристичному ринку й неконкурентоспроможним на міжнародних ринках щодо надання якісних туристичних послуг. На думку автора, конкурентоспроможність можливо розглядати як систему, що складається з безперервно взаємодіючих елементів та чинників впливу й характеризує ступінь реалізації потенційних можливостей підприємства туристичного профілю набувати та утримувати протягом тривалого періоду конкурентних переваг. Це визначення охоплює як ефективність діяльності, так і здатність підприємств туристичного профілю пристосовуватися до змінних умов зовнішнього середовища.

Конкурентна перевага туристичного підприємства — це той показник, який забезпечує їй перевершення конкурентів на цільовому ринку. Формування конкурентної переваги є основою маркетингової стратегії, яка забезпечить підприємству туристичної індустрії досягнення рівня зростання й прибутковості вищого, ніж у середньому на ринку. Це в свою чергу забезпечить певний розвиток підприємства в ринкових умовах та його економічну безпеку.

Фірми надають великого значення аналізу своїх сильних і слабких сторін для оцінки реальних можливостей у конкурентній боротьбі і розробці заходів і коштів, за рахунок яких підприємство могло б підвищити конкурентоспроможність і забезпечити свій успіх.

Організаційні заходи, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності, на нашу думку, наступні:

- забезпечення якісних показників, що створюють пріоритетність туристичної продукції фірми на ринку;
- виявлення переваг і недоліків товарів-аналогів, що випускаються конкурентами, і відповідне використання цих результатів на своєму підприємстві;
- вивчення заходів конкурентів з удосконалення аналогічних товарів, з якими вони виступають на ринку, і розробка заходів, що дають переваги порівняно з конкурентами;
- визначення можливих модифікацій продукту шляхом підвищення якісних характеристик, наприклад, таких як, надійність, поліпшення зовнішнього оформлення;
- виявлення і використання цінових факторів підвищення конкурентоспроможності продукції, в тому числі, застосовуваних підприємствами-конкурентами (знижок з ціни, гарантій);

- диференціація туристичної продукції, забезпечує відносно стійку перевагу покупців, що віддається певним видам взаємозамінних туристичних продуктів [1, с. 73].

Для того щоб забезпечити лідируючу позицію фірми на туристському ринку, необхідно забезпечити продукт конкурентними перевагами - матеріальними та нематеріальними активами, а також сфери діяльності, які стратегічно важливі для туристського підприємства і дозволяють перемагати в конкурентній боротьбі.

Зупинимося на нематеріальних активах. Передусім, це якість продукції і надаваних послуг. Ці фактори забезпечують фірмі престиж і впізнаваність. Якщо фірма вже має позитивний імідж на ринку, це дозволяє їй скоротити витрати на рекламу, що також позначиться на собівартості продукту. Отримавши послугу, відповідну своїм очікуванням один раз, клієнт звернувся в цю фірму знову. Таким чином, туристична компанія зможе володіти постійною клієнтурою, яка буде з часом збільшуватись, так як існує тенденція поширення позитивних відгуків клієнтів серед своїх друзів, родичів тощо [3, с. 15].

Багато користувачів туристських послуг готові заплатити трохи більше за покращений сервіс. Володіючи підвищеною якістю продукції і послуг, що може дозволити собі злегка підвищити ціни. Це стосується, наприклад, відділу продажів. Клієнт готовий трохи переплатити за путівку, якщо на ресепшені його зустріне привітний персонал, йому буде запропонована чашечка кави та ін.

Ще однією стратегією створення конкурентних переваг є диференціація, тобто надання продукту або послуги відмінних особливостей, які сподобалися б покупцеві. Стратегія спрямована на те, щоб зробити продукт не таким, яким його роблять конкуренти. Диференціація може виражатися у наданні унікальних властивостей продукту, причому даний продукт може бути масового споживання.

Поліпшення показників діяльності компанії за рахунок більш високих обсягів продажів і диференціації туристичного продукту, постійного моніторингу поточного стану справ на ринку і коригування планів — ключ до успіху в конкурентній боротьбі на ринку.

Важлива в успіху туристської фірми висока професійна підготовка співробітників туристичних організацій.

Іншим важливим фактором, що дозволяє вибудувати політику просування туристичного продукту в конкурентному середовищі, збільшити його якість у порівнянні з конкурентами є маркетингові дослідження.

Маркетингові дослідження туристичного продукту - це процес розробки, просування і реалізації послуг, орієнтований на виявлення спеціальних потреб на ринку. Він покликаний допомогти клієнтам оцінити послуги сервісної організації і зробити правильний вибір. Туристичним фірмам маркетингові дослідження дозволяють краще пізнати потреби споживачів та рівень якості товарів конкурентів.

У загальному вигляді маркетингові дослідження - це збір, обробка і аналіз даних про ринок, конкурентів, споживачів, ціни, внутрішній потенціал підприємства з метою зменшення невизначеності, супутньої прийняттю маркетингових рішень.

Заключним етапом маркетингових досліджень конкурентів є побудова конкурентної карти ринку. Вона являє собою класифікацію конкурентів по займаній ними позиції на ринку.

Конкурентна карта ринку може бути побудована з використанням показників: займаної ринкової частки; динаміки ринкової частки. Розподіл ринкової частки дозволяє виділити ряд стандартних положень туристських підприємств на ринку: лідери ринку; підприємства з сильною конкурентною позицією; підприємства зі слабкою конкурентною позицією; аутсайдери ринку.

Пожвавлення розвитку підприємств туристичного бізнесу України та подолання негативних тенденцій можливе шляхом впровадження нововведень. Активізація використання інноваційного чинника призведе до створення конкурентоспроможності підприємств туризму.

Інноваційний процес можна розглядати з різних позицій та з різним рівнем деталізації: як паралельно-послідовне виконання науково-дослідної, науково-технічної, інноваційної, виробничої і маркетингової діяльності; у вигляді етапів життєвого циклу інновацій від виникнення ідеї до її розробки і впровадження; як процес фінансування та інвестування розробки, впровадження і розповсюдження нового виду продукту чи послуги [8]. Тобто, інноваційний процес передбачає створення і впровадження різного роду новачків: технологій, товарів і послуг, виробничих, організаційних, фінансових рішень. Важливим в розумінні інноваційного процесу є те, що він включає в себе реалізацію інвестицій, у ході яких поєднуються наука, техніка, економіка, підприємництво та управління [2].

Великий вплив на інноваційні процеси в туризмі здійснюють різноманітні фактори, такі як: нові напрямки розвитку науки і техніки, поява нових технологій; економічна і політична ситуація в країнах світу; нововведення міжнародних організацій, правила економічних взаємовідносин, нові форми співпраці, рішення, прийняті міжнародними та регіональними туристичними організаціями, нові знання про туристичні ресурси в різних куточках світу; державні закони та правові акти, які визначають економічні і політичні принципи функціонування туристичних підприємств, розробка державних концепцій розвитку туризму, прийняття нових нормативно – правових актів по соціально – економічним питанням; зміна ситуації на ринку туристичних послуг: поява нових туристичних маршрутів, невідповідність запропонованих послуг потребам туристів, зміна структури попиту, поява нових вимог до якості туристичного продукту зі сторони споживача; впровадження інновацій в діяльність виробничих підприємств, які тісно пов'язані з туристичним бізнесом (транспортні компанії, готелі, оздоровчі заклади, засоби зв'язку та ін); прагнення туристичних компаній закріпитись на ринку, боротьба за виживання; неочікувані події: екологічні та техногенні катастрофи, терористичні акти та ін.

На сьогодні найважливішою характеристикою інновації є її новизна, яка сприяє: розширенню кола потенційних споживачів (туристів); зміні потреб споживача та розширенню функціональності турпродукту (спрямування не лише на туристів, а й на місцеве населення). До інновацій в туризмі слід відносити перш за все ті нововведення, які супроводжуються: відновленням і розвитком духовних

та фізичних сил туристів; якісно новими змінами турпродукту; підвищенням ефективності функціонування інфраструктури туризму; підвищенням ефективності управління стійким функціонуванням і розвитком туристичної сфери в країні; підвищенням ефективності процесів формування, позиціонування та споживання туристичних послуг; прогресивними змінами факторів виробництва (наприклад, скорочення терміну транспортування за рахунок впровадження нових швидкісних видів транспорту, покращення умов праці працівників туріндустрії, впровадження нових прогресивних методів (механізмів) перетворення факторів виробництва в послуги тощо); підвищенням іміджу і конкурентоспроможності підприємств туристичного бізнесу [2].

Висновки. Таким чином, пошук шляхів підвищення конкурентоспроможності туристичного підприємства варто вести одночасно за кількома спектрами його діяльності, де позиції найбільш сильні або можуть стати такими при виборі правильного стратегічного курсу. Саме від того, наскільки правильною та доцільною буде обрана стратегія, залежить високоефективна господарська діяльність та конкурентоспроможність туристичного підприємства.

Розвиток підприємств туристичної справи, як рентабельної галузі економіки є одним з головних факторів економічного росту країни. Слід зазначити, що важливими напрямками підвищення конкурентоспроможності підприємств туристичної справи є створення туристичних кластерів та вдосконалення системи маркетингу за допомогою використання інновацій, оскільки нова туристична послуга може піднести туристичне підприємство на вершину успіху.

Література

1. Ангелко І.В. Сучасний стан та перспективи розвитку туристичної галузі в Україні / І.В. Ангелко // Український соціум. — 2014. — № 2. — С. 71—79.
2. Гринько Т.В. Напрямки підвищення конкурентоспроможності підприємств галузі міжнародного туризму в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://vestnikdnu.com.ua>
3. Кожухівська Р.Б. Туризм в Україні: стан, фактори та перспектива розвитку / Р.Б. Кожухівська // Вісник Донецького національного університету, сер. Економіка і право. — 2016. — Вип. 1. — С. 84—86.
4. Корженко К.А. Основні стратегічні перспективи розвитку національного туризму в Україні в умовах соціально-економічної нестабільності / К. А. Корженко // Сталий розвиток економіки. — 2015. — № 1. — С. 14—21.
5. Мальська М. Міжнародний туризм і сфера послуг / М. Мальська, Н. Антонюк, Н. Ганич. — К. : Знання, 2013. — 661 с.
6. Тимчишин-Чемерис Ю.В. Інноваційні процеси, як чинники підвищення розвитку підприємств туристичного бізнесу / Ю.В. Тимчишин-Чемерис // Формування стратегії соціально-економічного розвитку підприємницьких структур в Україні. — Львів: Укр. акад. друкарства, 2015. — С. 138—140.

Г.М. Шаульська,
кандидат наук з державного управління, головний консультант
Інституту законодавства Верховної Ради України

ЩОДО ПОШУКІВ ЕФЕКТИВНОЇ МОДЕЛІ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНИ

Останні історичні події (2013–2014 рр.) засвідчили, що вектором свого подальшого розвитку Україна обрала демократію з європейськими цінностями, отже процес реформування системи публічної влади в Україні необхідно проводити, використовуючи досвід країн, які аналогічні реформи вже здійснили. Сьогодні більшість країн Заходу розвивається у напрямку розширення публічного адміністрування з лібералізацією державної влади, партисипативною демократією, партнерською взаємодією між владними структурами на всіх рівнях управління тощо.

Україна, з моделлю державного управління, яка не відповідає умовам сьогодення, тільки починає робити кроки у напрямку створення системи публічного адміністрування, яке є новим для нашої держави, і стосовно якого остаточно ще не визначена навіть термінологія.

На думку деяких дослідників, публічне адміністрування поєднує державне та публічне управління, складає сукупність інституцій та органів виконавчої влади, його визначають як взаємовплив суб'єкта управління та носія влади на суспільні процеси та відносини відповідно до суспільно-значущих функцій і повноважень [1; 2; 3]. Тобто, публічне адміністрування — діяльність більш широка, охоплює виконання функцій з метою задоволення зацікавлених сторін усього соціуму.

У хронологічному співвідношенні в країнах Заходу в публічному адмініструванні спочатку розвивався ринково-ліберальний підхід (80-90 рр. XX ст.), потім — політичні мережі (90-і роки XX ст. — перш. десятиліття XXI ст.), і з кінця перш. десятиліття XXI ст. — рецептивне адміністрування (тобто демократичне громадянство, що спирається на особливе «рецептивне» адміністрування, яке має служити громадянину, а не клієнту і споживачу).

У межах кожного підходу особливим чином оформлюється і сфера міждисциплінарного співробітництва, яка позначена своєрідними «тріадами»: 1) ринково-ліберальний підхід: нова економіка — новий менеджмент — нове публічне управління і публічне адміністрування. 2) політичні мережі: політика — політичні мережі — комунікативний менеджмент. 3) рецептивне адміністрування: громадянське суспільство — демократія — соціальний менеджмент.

Наразі у країнах Європи триває подальший етап реформування, і питання модернізації, розвитку інститутів, механізмів, моделей управління — залишаються актуальними для цих країн й досі. Сьогодні можна говорити про європейську модель адміністративно-державного управління, яка включає декілька основних напрямів: інформатизація та дебіюрократизація, новий державний менеджмент і концепція «належного врядування», «активна держава», децентралізація (деконцентрація, аутсорсинг), приватизація та введення економічних елементів

регулювання управлінських процесів, сервісне адміністрування, корпоративізм і неокорпоративізм. Загалом політика ЄС базується на принципі гетерогенності (неоднорідності) і партикуляризмі (прагненні до самостійності окремих частин держави), що відображається в моделях організації публічного управління європейських країн.

Реформування державного управління та місцевого самоврядування в Україні зі створенням ефективної моделі публічного адміністрування, на нашу думку, необхідно проводити, передбачаючи утвердження принципів належного врядування і «активної держави», які вже зарекомендували себе в інших державах Європейської співдружності. Цілком прийнятними для української моделі публічного адміністрування є: участь громадян в управлінні; верховенство закону; прозорість системи управління; чутливість до потреб громадян; орієнтація на згоду; справедливість; результативність і дієвість; підзвітність громадськості; стратегічне бачення перспектив; етична поведінка; компетентність та спроможність; новаторство та відкритість до змін тощо.

Зазначені принципи необхідно впроваджувати в систему державного управління й місцевого самоврядування України, що дозволить між суспільством і державою поступово налагодити і розвивати взаємодію, співробітництво та поділити відповідальність. Коли державні структури ініціюють процес розв'язання суспільних проблем і виступають у ролі посередника, надаючи суспільству можливість діяти самостійно, — створюються умови для розвитку громадянського суспільства, без якого ніякі реформи державного управління в Україні не будуть ефективними.

Підсумовуючи вищевикладене необхідно зазначити, досвід країн Заходу щодо реформування державного управління, публічного адміністрування необхідно досліджувати, адже це надає можливість краще зрозуміти зміни, які необхідно здійснити в країні, змодельовати власну ефективну систему публічного адміністрування з активним, розвиненим громадянським суспільством.

Література

1. Питання правового забезпечення модернізації державного управління та місцевого самоврядування в Україні / Заг. ред. Т.В. Мотренка, В.Є. Воротіна. — К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2017. — 197 с. — (Сер.: Законодавчі аспекти державного управління та місцевого самоврядування. — Вип. 1).
2. Arora Ramesh K. New Public Management: Emerging Concerns / Ramesh K. Arora // Prashasnika, 2003. — Vol. XXX. — № 2. — P. 61.
3. Kelly Rita Mae. An Inclusive Democratic Polity, Representative Bureaucracies, and the New Public Management / Rita Mae Kelly // Public Administration Review. — 1998. — Vol. 58. — № 3. — P. 201.

АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ОФІЦІЙНО-ДІЛОВА КОМУНІКАЦІЯ В СУЧАСНОМУ ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРІ

У країні розбудовується нова система державного управління — на рівні організації. З метою створення ефективно працюючого механізму державного управління ключового значення набуває вибір стратегії подальшого розвитку державно-управлінських інститутів, конкретних шляхів і засобів подолання недоліків.

В умовах адміністративно-командної системи управління робота менеджера базувалась на вмінні формувати та віддавати розпорядження і накази, зараз актуальним є стратегія розвитку, місія закладу, та його «сервіс бачення».

Університетські установи, та освіта загалом поки не мають даної системи. Кожен заклад на власному прикладі створює електронні папки з файлами за якими працюють, але велика кількість документообігу уповільнює процес керівництва і процес розвитку як закладу, так і менеджера, фахівця.

Адміністративна діяльність будь-якого закладу починається з нормативно-правової документації, та колективу. Більшість організацій вже в процесі переходу на електронне збереження інформації та веденню документації. Для цього створюють бази даних, власні корпоративні мережі, та закриті workplace — версії соціальних мереж для бізнесу, які позиціонується як альтернатива групового чату. Так додаток Workplace Chat дозволяє не тільки брати участь в групових чатах, а й проводити відео дзвінки, конференції і транслювати свій екран для колег. Forefront Unified Access Gateway (UAG) — це комп'ютерне програмне рішення, яке забезпечує безпечний віддалений доступ до корпоративних мереж для віддалених співробітників та ділових партнерів.

На прикладі університету і системи освіти використання даних додатків дозволить: на основі Workplace — закрита система, де має зареєструватися кожен педагог України, має свою сторінку де відображає інформацію про себе як педагога, інформує про досягнення. Кожен має можливість створювати і вступати в профільні групи та діалоги: за закладом, або за напрямом вчителя, регіоном праці. Наприклад обласна група керівників шкіл, або ЗВО всієї України де серед користувачів є спеціалісти департаменту освіти та міністерств освіти. Це дасть змогу швидкій обробці нової інформації, швидше отримати відповіді на запитання, обмінюватись досвідом не лише на конференціях, семінарах, а безпосередньо в онлайн спілкуванні та стикаючись з досвідом колег, проводити вебінари, онлайн конференції. Працювати з електронними посібниками, користуватись надбанням інших педагогів як у техніках так і матеріалами, мати змогу переглядати онлайн уроки, стежити за змінами у законодавстві.

Forefront Unified Access Gateway (UAG) — на прикладі цієї онлайн системи в освіті з'явиться можливість всю нормативну базу поділити по категоріям, за актуальністю і новизною. Кожен заклад отримує індивідуальну поштову адресу,

куди отримуватиме інформацію про зміни в законодавстві, нагадування про звіти, інформування та ін. Дана система дозволяє закладу зберігати нормативно-правову документацію з можливістю перегляду її Міністерством та Департаментом освіти, а головне організовувати систему дистанційної освіти для педагогів, перевіряючи знання та компетентність педагогів.

Більшість компаній користується даними мережами вже багато років, ми показали наскільки спрощується система освіти та підвищується рівень самого педагога, який має змогу надихатись на прикладі колег. Тим самим відкривається новий рівень офіційно-ділової комунікації, на основі програм.

Література

1. Бебик М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз: Моногр. — К.: МАУП, 2009. — 440 с. (іл. — Бібліогр.: С. 432—437.)
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник для студентів вищих навчальних закладів/ Ф.С. Бацевич. — К.: Академія, 2006. — 342 с.: рис., табл.
3. Вершинин М.С. Политическая коммуникация в информационном обществе. — СПб.: Издательство Михайлова В.А., 2001. — 253 с.
4. Володина Л.В. Основы теории коммуникации: Учебно- метод. комплекс. — СПб., 2006.
5. Володина Л.В., Карпухина О.К. Деловое общение и основы теории коммуникации. — СПб., 2008.
6. Глебкин В.В. Ритуал в советской культуре. — М.: Янус- К, 1998. — 168 с.
7. Доценко Е.Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита. — М.: ЧеРо, 1997. — 344 с.
8. Зверинцев А.Б. Коммуникационный менеджмент. — СПб., 1997.
9. Знаков В.В. Психология понимания правды. — СПб.: Алтейя, 1999. — 181 с.
10. Казаринова Н.В., Погольша В.М., Межличностное общение: повседневные практики. Учебное пособие для ВУЗов. — СПб.: Изд. НИИХ СПбГУ, 2000. — 298 с., ил.
11. Кашкин В.Б. Введение в теорию коммуникации: Учеб. пособие. — Воронеж.: Изд-во ВГТУ, 2006. — 175 с.
12. Основы теории коммуникации: Учебник / Под ред. проф. М.А. Василика. — М.: Гардарики, 2003. — 615 с.: ил.
13. Козырев Г.И. Введение в конфликтологию: Учеб. пособие. — М.: ВЛАДОС, 1999. — 176 с.
14. Конечкая В.П. Социология коммуникации/ Учеб. — М.: Междунар. ун-т бизнеса и управления, 2000. — 304 с.
15. Панфилова А.П. Деловая коммуникация профессиональной деятельности: Учебное пособие. — СПб.: Знание, ИВЭСЭП, 2001 — 496 с.
16. Петров Л.В. Массовая коммуникация и культура. Введение в теорию и историю: Учеб. пособие. — СПб.: СПбГАК, 1999. — 211 с.

Розділ 6

ПРАВО

А.С. Брик, О.В. Заїка,

студентки Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України

науковий керівник: ***Т.Б. Шолкова,***

кандидат юридичних наук, доцент кафедри фінансового права
Університету державної фіскальної служби України

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СПРАВЛЕННЯ ПЛАТИ ЗА ЗЕМЛЮ

Україна володіє третиною світового запасу найпродуктивніших земель. Відповідно земельне оподаткування є одним з основних джерел доходів місцевих бюджетів. Проблема даного виду платежу полягає у тому, що потенціал земельного оподаткування не використовується повністю у зв'язку з не врегульованою нормативно-правовою базою, а саме: відсутність систематизації та впорядкованості плати за землю.

Питання правового регулювання податку за землю досліджували такі науковці як А.М. Третяк, О.М. Дорош, А.М. Соколовська, В. Вітіцька, К. Омельчук. Т.Б. Шолкова та інші.

В сучасному світі існує розгалужена система податків, серед них чільне місце займає податок. Визначення поняття «земельний податок» в Податковому кодексі України (далі — ПКУ) немає. Саме тому, для запобігання в подальшому термінологічної плутанини та однозначного розуміння податкового законодавства, пропонуємо обрати єдиний термін «земельний податок», який і буде визначати оподаткування землі [1]. Тобто, необхідно дати визначення даному податку, дослідивши та врахувавши його специфічні ознаки.

Основними юридичними ознаками земельного податку, що впливають із положень чинного законодавства, є специфічні: об'єкти оподаткування та платники податку, правила обчислення та порядок сплати земельного податку як форми плати за землю, а також пільги щодо його сплати.

Земельний податок — це обов'язковий внесок власників і користувачів земельної власності до бюджету. Необхідно підкреслити, що плата за землю використовується для фінансування заходів щодо раціонального використання й охорони землі, підвищення родючості ґрунтів; відшкодування витрат власників землі і землекористувачів, пов'язаних з господарюванням на землях гіршої якості; ведення Державного земельного кадастру, здійснення землеустрою та

моніторингу земель; проведення земельної реформи; розвитку інфраструктури населених пунктів [2].

Якщо проаналізувати чинне податкове законодавство, то спостерігається прогалина щодо правового регулювання механізму плати за землю та її визначення.

Відповідно до ПКУ, поняття «плата за землю» трактується, як обов'язковий платіж у складі податку на майно, що справляється у формі земельного податку або орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності [3]. Тобто, взагалі відсутнє законодавче відмежування двох окремих платежів – земельного податку та орендної плати за земельні ділянки. Розглянемо ці платежі окремо.

Так, законодавець приділив значну увагу саме земельному податку, який складає основну частину плати за землю. Відповідно до ПКУ земельний податок складається з таких елементів: платники земельного податку, об'єкти оподаткування земельного податку, база оподаткування, ставка та пільги щодо фізичних та юридичних осіб, перелік земельних ділянок, які не підлягають оподаткуванню земельним податком [3]. Завдяки вище переліченому слід відзначити, що дані елементи повністю та всебічно розкривають суть земельного податку як основного елемента плати за землю. Але регламентація орендної плати статтями 288-289 ПКУ не дає повної та точної картини з приводу правового механізму регулювання даної частини плати за землю. Крім того, Податковий кодекс не встановлює конкретних меж щодо орендної плати за земельну ділянку.

До того ж, класифікація доходів бюджету затверджена наказом Наказ Міністерства фінансів України від 29.12.17 р. № 1175 передбачає, що земельний податок з юридичних осіб (18010500) та фізичних осіб (18010700), орендна плата з юридичних (18010600) та фізичних осіб (18010900) є окремими видами доходів до бюджету [4]. Необхідно звернути увагу, що в бюджетній класифікації доходів відсутні відомості про плату за землю – код та найменування.

О.І. Дем'янчук та Б.М. Струмінська розглядають поняття «плата за землю» як податковий платіж, який стягується з власника землі або землекористувача, розмір якого безпосередньо залежить від величини земельної ділянки, граничної оцінкової ставки та призначення землі [5].

На нашу думку, задля усунення прогалин законодавства у сфері земельного оподаткування доцільно здійснити ряд удосконалень щодо правового регулювання механізму справляння орендної плати за землю.

По-перше, закріпити понятійний апарат у статті 14 Податкового кодексу України, а саме: земельний податок та оренда плата земельної ділянки. За допомогою формального визначеної та законодавчо закріпленої термінології та окресленням специфічних ознак цих двох різних платежів, буде здійснено чітке розмежування між земельним податком та орендною платою за земельні ділянки.

По-друге, задля повного, всебічного правового регулювання справляння плати за землю необхідно виділити окрему главу в Податковому кодексі як «Плата за землю» та закріпити основні складові елементи кожного із платежів.

По-третє, внести зміни до бюджетної класифікації та присвоїти окремий код бюджетної класифікації «платі за землю» в якому окремо виділити код земельного податку та код орендної плати за землю (окремо державної чи комунальної форми власності) та з окремим виділенням суб'єкта сплати (юридична та фізична особа).

Отже, податкова система України відіграє важливу роль та виконує найважливішу функцію для держави, — фінкальну, що спрямована на поповнення бюджетів за рахунок сплати податків. На сьогоднішній день виявлено чимало прогалин та колізій податкового законодавства, які унеможливають ефективне застосування системи оподаткування у повному обсязі. Яскравим прикладом є недосконале правове регулювання механізму сплати «плати за землю». Задля ліквідації законодавчих прогалин та колізій, та однозначного розуміння імперативних норм — необхідно терміново модернізувати Податковий кодекс України привести понятійний апарат у відповідність для однозначного розуміння податкових норм, що сприятиме покращенню податкової дисципліни з боку платників податків і буде запобігати помилковому трактуванню податкових норм.

Література

1. Шолкова Т.Б. Особливості правового регулювання місцевого оподаткування податковим кодексом України // Вороновські читання (Співвідношення матеріального та процесуального в регулюванні фінансових відносин) : матеріали міжнар. наук.-практ. конф, м. Чернівці, 4—5 жовтня 2017 р. / Редкол.: А.П. Гетьман, М.П. Кучерявенко, Т.А. Латковська та ін. — Харків: Асоціація фінансового права України, 2017. — С. 254—257.
2. Вітицька В. Грошова оцінка як важливий чинник регулювання ринку сільсько-господарських земель / В. Вітицька // «Землевпорядний вісник». — 2014. — С. 22—27.
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>
4. Класифікація доходів бюджету: Наказ Міністерства фінансів України: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://buhgalter.com.ua/dovidnik/byudzhetna-klasifikatsiya/klasifikatsiya-dohodiv-byudzhetu/>
5. Дем'янчук О.І. Плата за землю як важливе джерело доходів місцевих бюджетів України та недоліки у його застосуванні [Електронний ресурс] / О.І. Дем'янчук, Б.М. Струмінська // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». — 2013. — Режим доступу до ресурсу: <http://ecj.oa.edu.ua/articles/2014/n24/24.pdf>.

О.В. Ваніна,

експерт відділу криміналістичних видів досліджень

Кіровоградського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

ПІДПИС ЛЮДИНИ, ЯК ЗАСІБ ВИЗНАЧЕННЯ ЇЇ ХАРАКТЕРУ З МЕТОЮ ВИКОРИСТАННЯ ДАНОЇ ІНФОМАЦІЇ ДЛЯ РОЗКРИТТЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Графологія — це наука, що вивчає закони залежності між почерком і особистістю, характером людини.

Історія графології налічує більше чотирьох століть, хоча стародавні документи свідчать про те, що зацікавленість її окремими розділами проявляли ще такі відомі особистості як Нерон і Конфуцій.

Першу відому книгу по графології надруковано в 1630 році, вона належить перу італійського професора Камілло Бальдо. Але, вперше слово «графологія» (з двох грецьких слів «графо» (писати) й «логі» (наука)) використали французький вчений і церковний діяч абат Фландрен та учень Фландрена, абат Мішон, у 1872 році в книзі «Система графології». Саме Мішона вважають батьком цієї науки, так як завдяки його ініціативі, в кінці позаминулого століття утворились графологічні спілки та виникли спеціальні журнали по графології.

У наш час, в розвинених країнах, графології приділяється велике значення. Багато закладів мають у своєму штаті експертів-графологів, що складають характеристику на спеціалістів, яких приймають на роботу. Також, графологія з успіхом застосовується в психіатрії, криміналістиці, педагогіці та інших галузях.

Почерк — це зафіксована у рукопису, характерна для кожної людини і заснована на її письмово-руховій навичці, система рухів та інших прийомів, за допомогою яких виконуються літеро-цифрові записи.

Підпис — це графічне начертання символів (літер, монограм літер, без літерних штрихів, ліній, рисок тощо), яке позначає особу його виконавця і використовується нею з метою посвідчення подій, фактів, тощо.

У нашу комп'ютерну еру, люди пишуть від руки все менше і менше. Як наслідок, поступово втрачається підсвідомий контроль за системою рухів. А от підписи в різних документах (договорах, протоколах, актах...) ставлять як і раніше. Тому, більше уваги приділяється саме аналізу підпису.

Графологи, як правило, досліджують: ознаки симетрії; напрямки, довжину, початок і кінець підпису; висоту великих і рядкових літер; ступінь зв'язності рухів; переважаючі форми і нахил літер; наявність цифрових позначень, іноземних літер, вертикальних ліній, підкреслень, крапок й інших прикрашаючих елементів підпису.

Наприклад, якщо підпис направлений до низу, це може свідчити про депресивність натури його виконавця, слабкість його нервової системи і психіки, невміння відстояти свою точку зору, песимістичність і незадоволеність собою.

Чітко горизонтальний підпис характеризує врівноважену особу. Такі люди стримані, послідовні з гарним самоконтролем.

Підпис, що закінчується крапкою — показник схильності людини до самоаналізу. Такі люди дисципліновані, уміють доводити розпочату справу до кінця. Але, якщо після крапки є ще які-небудь знаки (тире, риска або ще одна крапка), це свідчить про недовірливість, підозрілість, надмірну обережність. Збільшення кількості таких знаків — ознака аномального розвитку особистості, посилення перерахованих негативних якостей, які приймають хворобливий характер. Крім того, у людей, які в кінці свого підпису ставлять декілька крапок, риск чи інших знаків, нерідко з'являються нав'язливі ідеї, стани.

Підкреслення підпису знизу є показником наявності у людини почуття власної гідності. Але, коли таких ліній дві, три чи більше, слід сказати про хворобливе честолюбство, негативний розвиток особистості, надмірну образливість.

У тому випадку, коли людина закреслює свій підпис, можна говорити про її невпевненість у собі, постійних сумнівах, інколи схильності до неврозів.

Таким чином, аналізуючи підпис людини, можливо отримати широкий спектр інформації про неї. Важливість діагностики психологічного статусу особи правопорушника визначається тим, що отримання й оцінка інформації, важливої для розслідування і розкриття злочину, залежить від його психічних особливостей і особливостей його характеру.

Застосування, наданих графологами даних, щодо особливостей характеру правопорушника, ізольовано чи у взаємозв'язку з іншими даними, дає змогу органам досудового слідства використовувати їх для: 1) встановлення психологічного контакту; 2) визначення системи тактичних прийомів слідчих дій; 3) визначення характеру і виду можливого і найбільш ефективного психологічного впливу; 4) оцінки отриманої інформації.

Отже, психологічна діагностика особи правопорушника за допомогою графологічних методів, не лише передбачає дослідження компонентів її характеристики, а й має важливе значення для розкриття скоєного нею правопорушення на всіх етапах його розслідування.

Література

1. Признаки, используемые при проведении почерковедческих экспертиз текстов, подписи и цифровых записей / Н.П. Молибога, В.М. Абрамова, Е.Ю. Свобода. — К., 2000. — 67 с.
2. Судово-почеркознавча експертиза: Навчально-методичний посібник / З.С. Меленевська, Є.Ю. Свобода, А.І. Шаботенко; За заг. ред. І.П. Красюка. — Укр. Центр духовн. культури, 2007. — 280 с.
3. Графология: характер по подписи: Научно-методическое пособие / В.И. Кравченко. — С.-П., 2006. — 52 с.

КОДИФІКАЦІЯ ДЖЕРЕЛ ПРАВА В СЕРЕДНІ ВІКИ

Генезис кодифікації характеризується наявністю кількох етапів (періодів), прийняттям цілої низки кодифікованих актів, які увібрали в себе всі характерні риси нормотворчого, і зокрема кодифікаційного, процесів, домінуючі положення правової науки певних історичних періодів, відображає цінності конкретного суспільства.

Систематизація та кодифікація правових норм як частина діяльності будь-якої держави здавна відомі людству, наприклад в стародавньому світі проводилась систематизація звичаєвого права: Закони XII таблиць в Римі, Руська правда в Київській Русі тощо.

Середні віки — це епоха, коли в рамках національних держав, які зароджувалися, поступово формуються основи майбутніх національних правових систем. Цей тривалий процес завершується у більшості країн уже в Нові часи.

Середньовічне суспільство повернулося до більш примітивного стану. Право ще існувало (про це свідчить наявність інститутів, покликаних створювати право (рашимбурги у франків, скандинавські лагмани, ірландські бреони, англосаксонські візами)). Але панування права припинилося. Між приватними особами та соціальними групами суперечки вирішувалися за законом сильного або свавільною владою вождя. Відкинутий власне ідеал суспільства, оснований на праві. Християнське суспільство ґрунтувалося скоріш на ідеях братства та милосердя. Члени суспільства зверталися до посередництва пасторів, а не зверталися до судів [1, с. 17].

Середньовічне право ґрунтувалося на правових звичаях, які тривалий час залишалися найважливішим джерелом права. В епоху переходу від варварських правових звичаїв до правових звичаїв феодальним, які мали не персональний, а територіальний принцип дії, у західноєвропейському суспільстві було втрачено чимало елементів правової культури і навіть писемності, розвинені в античному світі, а тому була можливою, як правило, усна форма виразу звичаїв.

При цьому діяльність в галузі кодифікації не припинилася. Встановлення нового суспільства викликало інтенсивний кодифікаційний рух, що пов'язано з прагненням організувати спільне існування завойовників — варварів з бувшими окупантами — римлянами. У такому аспекті можна пригадати Кодекс Евріха (476 р.), який поєднує в собі норми германського походження і латинського спадку; Салічна правда, яка містить переважно положення репресивного характеру у дусі збереження германських традицій, може розглядатися в якості кодексу [2, с. 41—42].

Правові звичаї досить органічно інтегрувалися у феодальні відносини, закріплювали всі їх основні види. З часом правові звичаї записувалися і включалися

до хартій та інших жалуваних грамот у яких сеньйори визначали привілеї та обов'язки васалів, міщан та селян.

Через схожість найпростіших форм регулювання феодальних відносин правові звичаї навіть при збереженні місцевих відмінностей відрізнялися тотожністю багатьох своїх інститутів та підходів. І це дозволяло вже середньовічним юристам знаходити в них певну систему. Так, в XI столітті з'являються перші збірники (зазвичай у містах) з викладом основних принципів феодального права. Наприклад, «Звичаї Барселони» (1068 рік), а також робота вченого Умберто де Орто за назвою «Звичаї феодинів», у якій автор вперше зробив спробу систематичного викладу звичаєвого феодального права. Пізніше з'являються інші поодинокі записи правових звичаїв зі спробою їх теоретичного осмислення («Саксонське зерцало» в Німеччині, «Кутюми Бовезі» у Франції і т. ін.). [3, с. 212–213].

Особливе місце у процесі формування загальноєвропейської правової культури у середні віки посідало канонічне право, яке стало об'єктом кодифікації цього часу.

У середньовіччя основу кодифікації римсько-католицького церковного права складала праця болонського монаха Граціана, здійснена у середині XII століття — «*Concordantia discordantium canonum*» (Узгодження неузгоджених канонів). Ця праця пізніше отримала назву «Декрет Граціана».

Результатом процесу систематизації канонічного права у середні віки стало складання у 1500 році обширного зводу, який з 1580 року був визнаний офіційним джерелом права римсько-католицької церкви. Аналогічно до кодифікації Юстиніана він отримав назву Звід канонічного права (*Corpus juris canonici*) [3, с. 212–213]. Він залишався основним джерелом церковного права аж до прийняття Кодексу канонічного права 1917 р.

Таким чином, епоха середньовіччя представлена активною кодифікаційною діяльністю в галузі релігійного права та спадом в інших сферах правового регулювання. Відродження кодифікації спостерігається лише у Нові часи: посилення королівської влади, розвиток економічних та політичних відносин призвели до виникнення значної кількості правових норм, які потребували систематизації.

Література

1. Давид Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые системы современности: Пер. с фр. В. А. Туманова. — М.: Междунар. отношения, 1996. — 400 с.
2. Кабрияк Р. Кодификации / Кабрияк Р.; [пер. С фр. Л.В. Головки]. — М.: Статут, 2007. — 476 с.
3. История государства и права зарубежных стран. Часть 1. Учебник для вузов. Под ред. проф. Крашенинниковой Н.А. и проф. Жидкова О.А. — М.: Издательская группа НОРМА—ИНФРА-М, 1998. — 480 с.

ВПЛИВ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄС НА РОЗВИТОК МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА В УКРАЇНІ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

На сьогодні в Україні існує майже 300 тисяч малих підприємств, на яких працює близько 1 млн. підприємців без створення юридичної особи, майже 40 тис. фермерських господарств. Проте, вони складають менше половини від загальної чисельності підприємств і забезпечують до 11% наповнення ВВП, тоді як у країнах Європейського Союзу і США цей показник становить 99 % і наповнює ВВП на більше, ніж на 50%. Це і є той середній клас, на якому тримається економіка розвинених країн. Зауважимо, що лише 5% населення України можна віднести до середнього класу згідно з критеріями ЄС. Причиною цього є недостатня державна підтримка малого бізнесу в Україні. Відсутність внутрішнього попиту на інновацію, тощо. Тому, розвиток малого бізнесу особливо в умовах набрання чинності Угоди про Асоціацію з ЄС (далі — Угода). Відповідно до неї плануються глобальні зміни в чинному законодавстві, що стосуються саме розвитку малого і середнього бізнесу.

Метою даної наукової роботи є дослідження впливу Угоди на розвиток малого підприємництва в Україні, у тому числі аналіз недоліків з урахуванням норм європейського законодавства.

Відносини, пов'язані з розвитком малого і середнього підприємництва в Україні, базуються на Конституції України і регулюються Господарським, Цивільним та Податковим кодексами України, законами України: «Про розвиток і державну підтримку малого та середнього підприємництва в Україні» від 22 березня 2012 року, «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» від 21 грудня 2000 року, іншими законодавчими актами, у тому числі Угодою про Асоціацію з ЄС.

З набранням чинності даної Угоди нормативно-правова база у цій сфері потребує змін, тому що в національному законодавстві існує ряд суттєвих прогалин, що спричиняє проблеми, пов'язані з малим бізнесом, які не відповідають положенням Угоди:

- відсутність упорядкованості нормативного регулювання підприємницької діяльності;
- неефективна державна регуляторна політика;
- відсутня матеріально-технічна і фінансова підтримка малого бізнесу, система гарантій і страхування кредитних і інвестиційних ризиків [2, с. 2–3].
- низька продуктивність праці та мотивованість працівників (зокрема, у середньому в рік в Києві працюють на 292 години більше ніж у Парижі. При цьому продуктивність праці в 3 рази нижче, ніж у Білорусі, в 4 рази нижче, ніж в Європі та в 6,5 разів нижче, ніж в США) [3, с. 104–105].

Для того, щоб створити більш адекватні умови забезпечення прогресивності

та подальшої трансформації малого бізнесу, на даному етапі, наша держава потребує додаткової допомоги для усунення наявних проблем. І на сьогоднішній день Україна може розраховувати на неї.

На думку фахівців, Угода між Україною та країнами-членами Європейського Союзу, яка після досить тривалого процесу ратифікації остаточно набула чинності з 1 вересня 2017 року, ставши на заміну Угоди про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами та Україною, дає змогу перейти від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції, що визначає вже більш тісну взаємодію між ЄС та Україною, та передбачає розвиток малого підприємства [1, с. 57].

Дана Угода складається з двох частин: політичної та економічної. Дослідивши та проаналізувавши економічну частину, можна побачити надання певних «привілеїв» малим підприємствам в Україні, що на нашу думку, позитивно позначиться на їх розвитку.

Так, відповідно до Угоди на малий бізнес в Україні чекає ряд модернізацій: спрощення процедури сплати та повернення ПДВ (податку на додаткову вартість); скасування проблем митної класифікації товарів; зниження державного контролю за виробництвом, і як наслідок, становлення виробників більш самостійними, формування ними правил безпеки для своїх виробництв, та власна відповідальність за порушення цих правил; малий бізнес зможе надавати послуги європейським споживачам транскордонно, створюючи дочірні підприємства чи філії на території ЄС, і працевлаштовуючи в них українських громадян [4].

Така підтримка з боку ЄС, створить умови, для масштабного збільшення кількості малих підприємств в Україні, а це вже дасть змогу зрівнятися за кількісними показниками з передовими країнами, та значно підвищить розвиток економічного рівня України на світовій арені.

Отже, на сьогоднішній день мале підприємство в Україні є найпоширенішою (однак меншою мірою, ніж в країнах Європи чи США) організаційною формою господарської діяльності, що складає основну частину економічного життя країни. Слід розуміти, що держава для підтримання гарного економічного становища мусить якомога більше допомагати і розвивати малий бізнес, відкриваючи для нього нові можливості, та максимально скасовуючи існуючі у ньому проблеми, різноманітні фактори його стримування. Це досить складна процедура, тому Україна потребує невідкладної допомоги у вирішенні цих питань, адже від цього залежить подальше економічне зростання і підвищення рівня життя населення.

Література

1. Діус Н. О. Євроінтеграційний потенціал Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом / Н. О. Діус // Науковий вісник Ужгородського університету. Сер.: Історія. — 2013. — Вип. 2. — С. 56–61. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuist_2013_2_13. — Заголовок з екрану.
2. Йолкіна Н.О. Державне регулювання підприємницької діяльності / Н.О. Йолкіна. — 2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/conf/2013-4/doc/1/06.pdf>. — Заголовок з екрану.

3. Кашуба О.М. Підприємництво в Україні: проблеми і перспективи розвитку / О.М. Кашуба // Економіка та держава. — 2015. — № 6. — С. 103–106. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2015_6_24. — Заголовок з екрану.
4. Угода про асоціацію з ЄС. Як зміниться життя малого та середнього бізнесу // Тексти.org.ua: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/49178/Ugoda_pro_asociaciju_z_JeS_Jak_zminytsa. — Заголовок з екрану.

Є.В. Колеснік,

студентка Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДОСТУПНІСТЬ ПРАВОСУДДЯ ЯК СКЛАДОВА ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

Відповідно до ст. 1 Конституції Україна є правовою державою, тобто державою, що заснована на визнанні та реальному забезпеченні прав і свобод людини і громадянина, верховенстві права, взаємній відповідальності людини і держави. Обов'язковим атрибутом такої держави є незалежна судова влада, формою здійснення якої є правосуддя, що забезпечує захист та поновлення прав і свобод людини і громадянина.

В умовах євроінтеграційного вектору зовнішньої політики України та глобалізаційних процесів у світі одним з пріоритетних завдань держави, яке детермінує українське суспільство, є належне гарантування прав та свобод людини. Доступне, справедливе, неупереджене правосуддя є ідентифікаційною властивістю правової держави та показником рівня захищеності прав людини. З метою реформування системи національного судочинства та подальшого розвитку системи гарантування права на доступ до правосуддя в Україні необхідно орієнтуватись на міжнародні стандарти забезпечення цього права.

Аналіз положень п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод дозволяє дійти висновку, що гарантії справедливого судочинства поширюються лише на розгляд справ у суді [1]. Але, право на «доступ до суду» розглядається як одна з умов реалізації права на судовий розгляд. З метою чіткого та правильного розуміння і застосування ст. 6 Конвенції Комітетом Міністрів Ради Європи були розроблені рекомендації, які хоча і не є обов'язковими, але мають важливе, зокрема і методологічне, значення, для оптимізації права доступу до правосуддя. Серед них необхідно виділити Рекомендацію R (81) 7 Комітету Міністрів Ради Європи для держав-членів відносно шляхів полегшення доступу до правосуддя від 1981 р., в якій державам-членам Конвенції рекомендовано інформувати громадян про засоби захисту своїх прав у суді, а також спрощення, прискорення і здешевлення судового розгляду [2]. Спрощення судового розгляду означає, що держава має забезпечити реальну можливість в доречних випадках вжити заходів щодо полегшення та оптимізації судового розгляду, спрощення на скільки це можливо процесуальних дій, створення умов для розуміння особою судових рішень та мотивів.

Крім спрощення і прискорення судового процесу, ключовим принципом гарантування права доступу до правосуддя є здешевлення його реалізації. У Резолюції № (78) 8 Комітету Міністрів про юридичну допомогу і консультації від 1978 р. урядам держав-членів рекомендовано усунути економічні перешкоди доступу до правосуддя. Це, зокрема, впровадження системи правової допомоги для осіб, які знаходяться в несприятливому економічному становищі, оскільки полегшення їх доступу до юридичних консультацій та юридичної допомоги сприяє усуненню перешкод для доступу до правосуддя загалом [3]. Рівень забезпечення права на доступ до правосуддя залежить не тільки від усунення економічних перешкод, а й від гарантування реальної можливості використати всі національні засоби судового захисту.

Однією з умов доступності і справедливості правосуддя є незалежність судових органів та суддів. В цьому аспекті, як приклад необхідно привести Німеччину, де принцип суддівської незалежності закріплений в Основному Законі і диференційований на предметну (функціональну) та особисту незалежність. Предметна незалежність означає, що суддям у рамках здійснення ними правосуддя не можуть даватися жодні вказівки. Особиста незалежність гарантує судді, навіть у випадку прийняття непопулярних рішень, жодних негативних наслідків для себе особисто, для свого життя та кар'єри.

В Україні ж, є дві проблеми забезпечення незалежності суддів: 1) факти неправомірного втручання сторонніх осіб у професійну діяльність суддів з метою схилити їх у той чи інший спосіб до прийняття бажаного для цих осіб рішення; 2) прийняття суддями завідомо неправомірних рішень, вироків, ухвал, тобто фактично продовження протизаконної діяльності, розпочатої сторонніми зацікавленими особами. Така різниця між українськими та європейськими умовами забезпечення незалежності суддів, за відсутності практичного державного і громадського впливу на її усунення, не сприятиме подальшій інтеграції України до Європейського Союзу.

Держава має гарантувати простоту і зрозумілість судового процесу сторонам, враховуючи їх мовні, майнові, освітні особливості тощо. В судовому процесі має використовуватись та мова, якою володіють сторони, а зміст рішень суду має бути їм зрозумілим. Держава зобов'язана забезпечити можливість всім, і особливо малозабезпеченим особам та особам, які знаходилися в несприятливому становищі з точки зору доступу до правосуддя або участі в судовому процесі його зрозумілість. Це означає, що держава повинна надати стороні перекладача (сурдоперекладача) для забезпечення усного або письмового спілкування. Суд має переконатись, що зміст і наслідки судового рішення зрозумілі тим, кого вони стосуються.

В Україні існують суттєві порушення права на доступ до правосуддя за такими ознаками як наявність у особи психічних розладів (рішення у справі «Наталія Михайленко проти України» від 2013 р. [4]), інвалідності, перебування під вартою (рішення у справі «Осаковський проти України» від 2014 р. [5]) тощо. Проблеми дискримінації права людини на доступ до правосуддя є актуальними для України і потребують швидкого вирішення з метою забезпечення рівності

суб'єктів перед законом. Міжнародні стандарти права на доступ до правосуддя передбачені і іншими нормативно-правовими актами, що складають єдину розгалужену систему, існування якої обумовлюється логікою суспільного розвитку та глобалізації. Необхідність їх впровадження обумовлена різними чинниками.

Отже, можна зробити висновок, що доступ до правосуддя є міжнародним стандартом, який закріплений міжнародно-правових актах. І для того, щоб Україна розвивалася як правова і демократична держава потрібно реформувати систему національного судочинства з метою подальшого розвитку системи гарантування права на доступ до правосуддя.

Література

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 р. // Офіційний вісник України. — 1998. — № 13.
2. Рекомендация R (81) 7 Комитета министров государствам-членам относительно путей облегчения доступа к правосудию от 14 мая 1981 г. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_133
3. Резолюция № (78) 8 Комитета министров Рад Европы про юридическую помощь та консультатии від 02 березня 1978 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_132
4. Справа «Михайленко проти України» від 15.05.2008 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_465
5. Справа «Осаковський проти України» від 17.07.2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_a26

О.С. Кременовська,

студентка Університету державної фіскальної служби України

науковий керівник: **В.П. Любавіна,**

викладач кафедри кримінального права та кримінології

Університету державної фіскальної служби України

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВЧОГО СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Стадія підготовчого провадження займає проміжне положення між досудовим розслідуванням, стосовно якого вона має контрольний характер, і судовим розглядом, стосовно якої вона має організуючий характер, а також служить «процесуальним фільтром» — покликана не допускати в судовий розгляд кримінальні провадження, що підлягають закриттю чи по яких складенні не у відповідності із вимогами кримінального процесуального закону обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру, клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру або клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності. Отож необхідно встановити поняття, основні ознаки, завдання стадії підготовчого судового провадження.

Підготовче провадження у суді першої інстанції — це стадія кримінального процесу, в якій суд розглядає обвинувальний акт, клопотання про застосування ПЗМХ чи ПЗВХ з метою вирішення питання про призначення судового розгляду або клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності [3, с. 70].

Завдання стадії підготовчого провадження:

- 1) перевірити наявність процесуальних підстав для затвердження угоди про визнання вини чи про примирення;
- 2) перевірити наявність підстав закриття провадження;
- 3) перевірити відповідність вимогам кримінального процесуального закону обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру або клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру;
- 4) перевірити дотримання правил визначення підсудності кримінального провадження;
- 5) підготувати умови для успішного проведення судового розгляду [2, с. 44—45].

Підготовче судове засідання відбувається за участю прокурора, обвинуваченого, захисника, потерпілого, його представника та законного представника, цивільного позивача, його представника та законного представника, цивільного відповідача та його представника згідно з правилами, передбаченими КПК України для судового розгляду.

Порядок проведення підготовчого судового засідання:

- 1) відкриття судового засідання;
- 2) перевірка явки учасників кримінального провадження;
- 3) повідомлення про фіксацію судового засідання;
- 4) вирішення питань про відвід. питання про відвід вирішується судом згідно зі ст. 75—81 КПК;
- 5) роз'яснення прав учасників кримінального провадження;
- 6) вирішення питання про можливість призначення судового розгляду;
- 7) підготовчі дії до судового розгляду;
- 8) постановлення ухвали за результатами підготовчого провадження.

Згідно з п. 14 ч. 3 ст. 42 КПК обвинувачений має право ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування та вимагати відкриття матеріалів. Такі ж самі права має захисник та законний представник обвинуваченого. Відмова у наданні для ознайомлення загальнодоступного документа, оригінал якого знаходиться в матеріалах досудового розслідування, не допускається (ст. 221 КПК). Потерпілий, його представник та законний представник також мають право знайомитися з матеріалами, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо потерпілого кримінального правопорушення (п. 11 ч. 1 ст. 56 КПК).

Саме тому, після призначення справи до судового розгляду головуючий повинен забезпечити учасникам судового провадження можливість ознайомитися з матеріалами кримінального провадження, коли вони про це заявлять клопотання (ст. 317 КПК) [1].

Отже, стадія підготовчого провадження дає можливість уникнути безпідставного призначення судового розгляду й спрямована на забезпечення повного, всебічного і об'єктивного з'ясування обставин та перевірки доказів, а також ухвалення законного, обґрунтованого і справедливого судового рішення. Саме дана стадія забезпечує уникнення незаконно притягнення до відповідальності тих осіб, котрі не маю відношення до злочинів і навпаки стадія підготовчого провадження дає можливість переконатись у тому, що особи винні у вчиненні злочинів нестимуть відповідальність за скоєне.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: від 13.04.2012 р. // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 19.03.2018).
2. Дячук С.І. Застосування кримінального процесуального законодавства на підготовчому провадженні у суді першої інстанції / С.І. Дячук, В.І. Галаган, О.І. Галаган // Наукові записки НаУКМА. — 2013. — Т. 144—145 : Юридичні науки. — С. 142—146.
3. Лобойко Л.М. Стадії кримінального процесу: навчальний посібник / Л.М. Лобойко. — К. : Центр навчальної літератури, 2005. — 176 с.

І.А. Кудра,

студентка Навчально-наукового Юридичного інституту
Національного авіаційного університету

науковий керівник: ***М.В. Кумановський,***

кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права та процесу
Національного авіаційного університету

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕВИЩЕННЯ МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ

Право на необхідну оборону є одним із найдавніших прав людини. Про нього йде мова у «Руській правді» та інших більш пізніх законодавчих актах. Інститут необхідної оборони є один з найважливіших інститутів кримінального права в цілому. Її значення полягає в тому, що вона є гарантією реалізації закріпленого в Конституції права особи на захист від протиправних посягань. Право на необхідну оборону слугує інструментом для припинення злочинів і має велике попереджувальне значення. Проте реалізація громадянами цього права значною мірою стримується через страх перед кримінальною відповідальністю за перевищення її меж.

Варто зазначити, що відповідальність за перевищення меж необхідної оборони підлягає кваліфікації за статтями 118 та 124 КК [1] України. Проте практична реалізація згаданих статей потребує подальшого вдосконалення. Перш за все це стосується судово-слідчої практики. Існує значна кількість помилок, які робляться слідчими та судами при розслідуванні та розгляді подібних кримінальних справ з питань перевищення особою меж необхідної оборони. Виникають численні спірні питання при призначенні покарання, де потрібно

довести, що насправді мала місце оборона, але з перевищенням її меж. Судові рішення з цих питань у багатьох випадках свідчать, що судовим органам заважає традиційна обвинувальна установка стосовно того, хто обороняється, яка склалася ще за часів СРСР.

У нашому законодавстві та науці кримінального права сформульована концепція «заподіяння шкоди», суть якої полягає у тому, що правомірність необхідної оборони оцінюється судом в залежності від тяжкості шкоди, яка заподіюється особі, що посягає, тобто, фактично суди першої інстанції оцінюють межі необхідної оборони з точки зору спричинення тому, хто посягає, тяжкої шкоди і якщо вона є, то дії особи, що захищається, практично завжди кваліфікуються як перевищення меж необхідної оборони.

В той же час в інституті необхідної оборони деяких зарубіжних країн існує концепція, за якою правомірність необхідної оборони особи, що захищається, оцінюється, в першу чергу, з точки зору співмірності її дій із небезпечністю посягання і обстановкою захисту. Відповідно до ст. 1225 КК Франції не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка при злочинному посяганні на неї або на інших осіб вчинює в той самий час дії, спричинені необхідністю захисту себе чи інших осіб, за винятком невідповідності між використаними засобами захисту і серйозністю посягання. В кримінальному праві Англії Законом «Про кримінальне право» 1967 р. передбачено, що необхідна оборона здійснюється шляхом застосування особою розумної фізичної сили для захисту себе, іншої особи та майна.

Отож слід сказати, що концепцію оцінки «оборонних дій» слід закріпити у нашому законодавстві. Тобто, вирішуючи питання про необхідну оборону та про наявність перевищення меж необхідної оборони, суди повинні оцінювати оборонні дії особи, які мають бути необхідними і достатніми для негайного відвернення чи припинення посягання, а не завдання шкоди, яке повинно розглядатися лише як наслідок таких дій, який може як виникнути, так і не виникнути. Так, наприклад, якщо суд визнає правомірним, що особа при груповому нападі на неї мала право відмахнутися ножом від нападаючих, то наслідки такого удару не повинні впливати на кваліфікацію правомірності необхідної оборони, навіть якщо один із нападаючих в момент удару, випадково нахилившись вперед, отримав удар у шию замість тулуба і від цього удару ножом помер.

Також, значним недоліком є те, що закон та постанови Пленуму Верховного Суду не дають роз'яснень, що таке суспільно небезпечне посягання та межі заподіяння шкоди особі. На практиці виникають ситуації, які призводять до різноманітної оцінки дій особи, яка захищається, а внаслідок неправильної їх кваліфікації - до винесення неправосудних вироків. Слідчі і судові органи повинні давати правову оцінку діям особи, яка захищається і особи, яка вчиняє посягання, з точки зору їх співрозмірності. Оціночні ознаки є недосконалим і складним явищем, вносять певну невизначеність і труднощі при розгляді справ про необхідну оборону. Невідомо ще, хто залишиться в ролі обвинуваченого, а хто - потерпілого.

Існують випадки провокації необхідної оборони. Це такі дії, що вчиняються особою для того щоб викликати стосовно себе насильницькі дії іншої особи, щоб потім заподіяти цій особі шкоду посилаючись на необхідну оборону. Проте, в такому разі, особа, що заподіяла шкоду несе відповідальність на загальних підставах. Тому, на нашу думку, варто було б ввести в ст. 36 КК України і норму, яка б передбачала відповідальність за провокацію необхідної оборони.

Отже, інститут необхідної оборони в кримінальному праві є одним із найважливіших, що гарантує право особи на захист себе та право охоронювані законом інтереси від протиправних посягань. Але наразі існують певні проблеми, що стосуються зокрема перевищення меж необхідної оборони, провокації необхідної оборони, які потребують детальнішого дослідження та вирішення.

Література

1. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради. України: Кодекс від 05.04.2001, редакція від 01.05.2016 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

УДК 347.669

С.В. Луців,

студентка юридичного факультету

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

науковий керівник: **Є.О. Рябоконт,**

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ УПРАВЛІННЯ СПАДКОВИМ МАЙНОМ

Анотація. Стаття присвячена висвітленню загальної характеристики договору управління спадковим майном, порівняння його з охороною спадщиною, визначення поняття договору управління спадщиною.

Ключові слова: договір на управління спадщиною, управління спадковим майном, охорона спадщини.

Постановка проблеми. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у вивченні діючого законодавства і проведенні аналізу правових норм, які регулюють питання управління спадковим майном; виявленні специфічних ознак договору управління спадковим майном, з'ясування його сутності; проведенні аналізу змісту договору управління спадковим майном.

Стан дослідження. Теоретичну базу досліджень складають дослідження українських та зарубіжних цивілістів таких як Дзера О.В., Кузнецова Н.С., Рябоконт Є.О., Адаховська Н.С., Некіт К.Г., Заїка Ю.О., Казанцева А.Е., Коробейникова, Т.С., Луць В.В., П'яних Е.С., Янушкевич Е.А. та інших. Однак,

варто зауважити, що на сучасному етапі розвитку цивільного права відсутні комплексні дослідження з даного питання.

Виклад основного матеріалу. Договір на управління спадщиною — новий вид договору, що був не відомий раніше в юридичній практиці. Метою укладання цього договору є забезпечення збереження спадкового майна до прийняття спадщини спадкоємцями або до визнання спадщини відумерлою за рішенням суду.

У вітчизняній науковій літературі часто відсутнє розмежування між договором управління спадщиною та охороною спадкового майна. Однак, різниця між договором на управління спадщиною та охороною спадкового майна все ж таки існує. У особи, яка управляє спадщиною, повноваження значно ширші ніж у зберігача, оскільки управитель спадщини повноваженнями вчиняти будь які необхідні дії, спрямовані на зберігання спадщини до з'явлення спадкоємців або до прийняття спадщини. Водночас дії, які він має вчинити, наділений мають бути не просто корисними, а й необхідними та спрямованими на збереження спадщини.

По-перше, договір на управління спадщиною може охоплювати як все майно спадкодавця, так і певну його частину. Єдиною вимогою до майна є необхідність його охорони, утримання, догляду, вчинення інших фактичних чи юридичних дій для підтримання його в належному стані. Це можуть бути цінні папери, нерухоме майно, приватні підприємства, худоба тощо.

По друге, договором на управління спадщиною може бути передбачено право управителя на розпорядження чужим майном, що фактично є однією з ознак власника майна. Це може мати місце тільки з метою збереження спадкових активів. Управитель також має право використовувати надану йому річ з власним розсудом, проте існує певна вимога — спадкове майно повинно бути збережене [12, с. 361].

Законодавець же відносить укладання договору на управління спадщиною до переліку заходів щодо охорони спадкового майна в Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України затверджені Наказом Мін'юсту України від 22.02.2012 № 296/5 (глава 9 розділу 2).

У російському законодавстві, натомість, передбачене відмежування охорони спадщини від управління нею, що визначено у ст. 1171 та інших нормах ЦК РФ. При цьому, зберігання майна на відміну від управління ним вважається елементом охорони спадщини (ч. 4 ст. 1172 ЦК РФ). Дане положення не має аналогів у законодавстві України, оскільки в нашому законодавстві пропонується широкий термін «заходи щодо охорони спадкового майна», до якого входить як збереження майна, так і управління ним. Рудко Б. Б. вважає, що таке сприйняття нотаріального провадження є правильним і зумовлюється такими аргументами [9, с. 48—49].

Неможливо наперед визначити, яке конкретно майно входить до складу певної спадщини і яке з нього підлягає лише збереженню, а яке доцільно передати в управління, які речі необхідно здати в депозит нотаріуса, а які до міліції тощо. Формально ж підходячи до вирішення цього питання, потребуватиметься писати окрему заяву про застосування заходів щодо охорони спадкового майна та додатково про управління певним майном. Отже,

виникатимуть відповідні штучні складнощі, які будуть зумовлені тим, що спадкоємці або інші заінтересовані особи, включаючи виконавця заповіту, будуть писати заяву про управління майном, яке може бути виявлене під час вжиття заходів щодо охорони спадкового майна. Дане положення є ірраціональним, оскільки воля осіб буде виявлена наперед і не відповідатиме реальним обставинам спадкової справи [9, с. 48–49].

Якщо ж узгоджувати всі питання про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна та управління ним з усіма заінтересованими особами, то такий процес може тривати значний проміжок часу і мати істотні ускладнення. Посилання ж в ч. 2 ЦК РФ на узгодження цього питання з виконавцем заповіту, який так само має узгоджувати його з одним чи декількома спадкоємцями, ускладнює вжиття заходів щодо охорони спадкового майна та управління ним. Зокрема, не завжди в заповітах призначається виконавець заповіту. Тому на практиці виникатимуть складнощі із застосуванням положень ст. 1171 ЦК РФ [9, с. 48–49].

На сьогоднішній день у науковців склалися різні правові позиції щодо правової природи договору управління спадщиною. Деякі вчені вважають цей договір різновидом договору управління майном, та, відповідно, що при використанні даної правової конструкції необхідно застосовувати норми глави 70 ЦК України, що регулюють укладення договору управління майном [7]. Інші дослідники заперечують можливість застосування норм глави 70 ЦК України до договору управління спадщиною, вважаючи договір управління спадщиною самостійним договором, відмінним від договору управління майном [13].

Це питання має важливе практичне значення, оскільки від того, чи є договір управління спадщиною різновидом договору управління майном, чи це є окремий самостійний різновид договору, залежить, які норми мають враховуватись при укладенні такого роду договорів. Наприклад, чи слід враховувати встановлені ст. 1033 ЦК України вимоги щодо призначення управителем спадковим майном лише особи, що має статус суб'єкта підприємницької діяльності, а також питання щодо істотних умов договору управління майном, закріплених ст. 1035 ЦК України. Адже якщо договір управління спадщиною є різновидом договору управління майном, при його укладенні необхідно враховувати встановлені законом для договору управління майном істотні умови, за відсутності яких договір управління спадщиною вважатиметься неукладеним. Так, відповідно до ст. 638 ЦК України, договір вважається укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору. Істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди [8, с. 157–161].

Аналіз законодавчих положень щодо договору управління спадщиною дозволяє дійти висновку про те, що на сьогоднішній день законодавець все ж таки розглядає договір управління спадщиною як самостійний різновид договору, до якого не застосовуються норми про договір управління майном (гл. 70 ЦК України). На користь такого висновку слугує той факт, що засновником

управління згідно зі ст. 1032 ЦК України є власник майна, тоді як за договором управління спадщиною установником управління виступає нотаріус або відповідний орган місцевого самоврядування, які не згадуються у ст. 1032 ЦК України у якості вірогідних установників управління майном [8, с. 157–161].

Також, на думку дослідників, договір управління спадщиною відрізняється від договору управління майном тим, що управління спадщиною включає надзвичайно широке коло дій управителя, не обмежуючись управлінням майном, що включається до складу спадщини. На думку вчених, не відповідають сутності договору про управління спадщиною ще кілька норм глави 70 ЦК України (зокрема ст. ст. 1033, 1034, 1036 тощо) [13].

Що стосується спільних рис між договором управління майном і договором управління спадщиною, до них слід віднести можливість вчинення управителем будь-яких фактичних та юридичних дій стосовно майна. Так, відповідно до ч. 2 ст. 1285 ЦК України, особа, яка управляє спадщиною (управитель) має право на вчинення будь-яких необхідних фактичних та юридичних дій, спрямованих на збереження спадщини. Під можливістю здійснення управителем як юридичних, так і фактичних дій, слід розуміти здійснення як дій, що породжують, так і дій, що не породжують правових наслідків. Прикладом фактичних дій може бути підтримка майна у належному стані, переміщення з метою поліпшення умов зберігання, вдосконалення технології виробництва на підприємстві, технічне переобладнання підприємства та інше. Вказані дії управитель спадщиною здійснює на свій розсуд, проте, з урахуванням того факту, що управитель діє на користь спадкоємців та з метою збереження спадкового майна, очевидно, що до кола повноважень управителя не входить можливість відчуження спадкового майна, яким він управляє [8, с. 157–161].

Договір на управління спадщиною є реальним правочином, а отже вважається укладеним не з моменту підписання його сторонами, а з моменту передачі спадкового майна управителю. Це може бути оформлене шляхом підписання акта приймання-передачі майна. Крім того, якщо майном, що передається в управління, є підприємство як цілісний майновий комплекс, необхідним є складання акта інвентаризації майна, бухгалтерського балансу, складання переліку боргів підприємства. Можна також запропонувати сторонам складати опис майна, що передається в управління. Примірник таких документів повинен залишатися в спадковій справі [12, с. 365–366].

Наявність письмових доказів факту передачі майна в управління, в яких відображається фінансовий та фактичний стан спадкового майна, дозволить нотаріусу здійснювати контроль за діяльністю управителя [12, с. 365–366].

За укладання договору на управління спадщиною не стягується державне мито, але може бути стягнута плата за надання додаткових послуг правового характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями. Передача майна в управління не тягне за собою переходу права власності на нього до його управителя [3].

Також договір про управління спадщиною є двостороннім договором. Важливо зазначити, що даний договір є договором на користь третьої особи, що

регулюється ст. 636 ЦК України, оскільки установник управління і управитель укладають даний договір на користь майбутніх спадкоємців, а у разі визнання спадщини відумерлою на користь територіальної громади.

За загальним правилом договір є відплатним, оскільки розмір та форма винагороди управителю є істотною умовою договору на управління спадщиною. Управитель має право на винагороду та на відшкодування всіх витрат, пов'язаних з управлінням спадковим майном. При цьому не існує жодного нормативно-правового акта, який регулює ці правовідносини. Можливим виходом є встановлення відсотку від вартості спадкового майна.

Цілком можлива ситуація, коли управитель буде здійснювати управління спадщиною безоплатно (наприклад, він є родичем або близьким другом померлого). Отримання винагороди — це право управителя. У такому випадку в договорі повинно бути зазначено або умову про здійснення управління спадковим майном за винагороду, або те, що договір є безоплатним. У випадку відсутності в договорі умови, що вказує на оплатність чи безоплатність договору, він вважається неукладеним. [11]

Уточнюючи поняття «договору управління спадковим майном» варто звернути увагу на погляди цивілістів викладенні в науковій літературі. Звертаємо увагу, що наведено думки російських науковців, і оскільки в російському законодавстві договір довірчого управління спадковим майном є аналогом українському договору управління спадщиною в даному аспекті вживаємо ці терміни як тотожні.

Так Янушкевич Е.А. надає наступне визначення «договір довірчого управління спадковим майном — це угода, за якою одна сторона (установник управління) передає іншій стороні (довірчому управителю) на термін, необхідний спадкоємцям для вступу у спадщину, майно в довірче управління, а друга сторона зобов'язується здійснювати управління цим майном у відповідності до вказівок установника управління і в інтересах вказаних ним одного чи декількох вигодонабувачів» [15]. Таким чином, автор акцентує увагу не тільки на правах, але і на обов'язках суб'єкта.

Н.Ю. Рассказова в свою чергу уточнює суб'єктний склад визначаючи поняття договору довірчого управління спадковим майном як «договір, в силу якого нотаріус, виступаючи в якості установника управління, передає довірчому управителю на певний строк спадкове майно в довірче управління, а довірчий управитель зобов'язується здійснювати управління цим майном в інтересах спадкоємців» [14].

Висновки. Проаналізувавши законодавчі наукові положення, пропонуємо таке визначення даного поняття «договір управління спадщиною — це договір за яким одна сторона (установник управління — нотаріус, або орган місцевого самоврядування) передає в управління іншій стороні (управителю) окремі об'єкти, які входять до складу спадкового майна, а інша сторона зобов'язується вчиняти дії спрямованні на збереження та підтримання в належному стані спадкового майна, в інтересах вигодонабувачів (спадкоємців або територіальної громади, якщо спадщина буде визнана відумерлою).»

Література

1. Цивільний кодекс України (зі змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. — 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page>
2. Наказ Мін'юсту України Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України від 22.02.2012 № 296/5 [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12/page>
3. Лист Мін'юсту України Щодо практики укладання договорів на управління спадщиною Форма типового документа від 04.10.2005 № 31-32/1694 [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v1694323-05>
4. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя. Схвалено рішенням Науково-експертної ради з питань нотаріату при Міністерстві юстиції України від 29.01.2009 [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: https://minjust.gov.ua/m/str_18563
5. Гражданский кодекс Российской Федерации, Часть 3 (ГК РФ Ч. 3) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34154/#dst0
6. Гражданский кодекс Российской Федерации, Часть 4 (ГК РФ Ч. 4) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_64629/#dst0
7. Кухарев О.Є. Спадкове право України: навч. посібник / О.Є. Кухарев. — К.: Алєрта, 2013. — 328 с.
8. Некіт К.Г. Управління спадковим майном: українські та європейські реалії / К. Г. Некіт // Часопис цивілістики. — 2016. — Вип. 20. — С. 157—161.
9. Рудко Б.Б. Процедура нотаріального провадження з вжиття заходів щодо охорони спадкового майна : дис. канд. юр. наук : 12.00.03 / Рудко Б. Б.. — Київ, 2011. — 220 с.
10. Рябоконт Є.О. Інститут прийняття спадщини в цивільному законодавстві України проблеми і перспективи // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка : Юридичні науки. — № 67—69. — 2005. — С. 129—134.
11. Святецька І. Управління спадщиною / Святецька І. // Мала енциклопедія нотаріуса. — 2018. — №4. — С. 1—12.
12. Спадкове право. Практика застосування нотаріусами України/ за заг. ред. В. М. Марченка. — Х.: ФОП Лисяк Л.С., 2012. — 736 с.
13. Цивільне право України. Особлива частина: підручник; за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. — 4-те вид., стереотипне. — К.: Юрінком Інтер, 2014. — 1176 с.
14. Харитонов Є.О., Харитонova О.І., Старцев О.В. Цивільне право України: Підручник. — Вид. 3, перероб. і доп. — К.: Істина, 2013. — 808 с.
15. Янушкевич, Е. А. Наследование по завещанию предприятия как имущественного комплекса в Российской Федерации : дис... канд. горид. наук : 12.00.03 / Е. А. Янушкевич. — Ижевск : Удм. гос. ун-т, 2005.

О.І. Манзюк,

студентка групи Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України

О.А. Калганова,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
Університету державної фіскальної служби України

АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД ЩОДО ОКРЕМИХ ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СВІТЛІ АДАПТАЦІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

Безперечно, Кримінальний процесуальний кодекс України (далі — КПК України) є важливою складовою законодавства України і необдумані та суперечливі зміни у його змісті можуть потягнути за собою негативні наслідки для роботи судової влади та правоохоронних органів, стати причиною:

- 1) масового порушення прав громадян на захист від злочинних посягань;
- 2) уникнення відповідальності особами, що вчинили злочин.

Метою даної статті є з'ясування позитивності змін до кримінального процесуального законодавства та практичності їх застосування.

16 листопада 2017 року Верховною Радою України внесені зміни до КПК України в частині забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування». На думку його розробників, даний закон прийнятий з метою унеможливлення тиску на суб'єктів підприємницької діяльності з боку правоохоронних органів шляхом ініціювання та проведення безпідставних обшуків.

Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» запроваджено зміни не лише шляхом введення нових кодексів у цивільному, господарському процесі та адміністративному судочинстві, але й шляхом внесення деяких змін до кримінального процесу [1].

Положення, запроваджені змінами до сьогоденного часу були і залишаються надто дискусійними, проте саме таких змін потребувало суспільство та КПК України.

Зупиняючись на окремих новелах цього закону, варто зауважити, що змістом ч. 5 ст. 27 КПК України передбачено повне фіксування судового засідання як на досудовому розслідуванні, так і в ході судового розгляду. Розгляд клопотань про проведення обшуку слідчим суддею підлягає обов'язковій фіксації технічними засобами. Слідчий суддя, суд може обмежити чи заборонити доступ до результатів технічного запису лише з метою забезпечення недопустимості розголошення відомостей досудового розслідування у разі, якщо на обґрунтування клопотання про проведення обшуку слідчий, прокурор надали результати проведення негласних слідчих (розшукових) дій [1].

Загалом можна погодитися з цими пропозиціями, але в судовій практиці мали місце випадки винесення ухвали про надання дозволу на проведення обшуку фактично без проведення судового засідання, з'ясування обставин та встановлення підстав для його проведення шляхом надання органом досудового розслідування проекту ухвали та його підписання суддею, що безумовно порушувало права осіб, які обмежувались в ході його проведення.

Не звертаючи увагу на позитивні аспекти таких змін, поза увагою законодавця залишилось питання можливості використання матеріалів, якими обґрунтовуються підстави для проведення обшуку чи будь-які інші матеріали, ознайомлення з якими на цій стадії досудового розслідування сторонніх осіб може призвести не просто до розголошення відомостей, а й до нівелювання усієї тактики та планування проведення досудового розслідування. Адже при проведенні обшуку може бути й не досягнуто його мети, однак потенційні «злочинці» матимуть змогу дізнатись з запису розгляду клопотання про інформацію, якою володіє орган досудового розслідування та осіб, які співпрацюють з ним.

Крім цього, позитивним є передбачені у ст. 87 КПК України окремі підстави визнання недопустимими доказів, зокрема у випадку недопущення адвоката під час обшуку, що останній зобов'язаний довести у суді, а також якщо ухвала про надання цього обшуку була винесена без проведення повної технічної фіксації засідання.

Також згідно доповнення ч. 2 ст. 104 КПК України, запис, здійснений за допомогою звуко- та відеозаписувальних технічних засобів під час проведення слідчим, прокурором обшуку, є невід'ємним додатком до протоколу. Дії та обставини проведення обшуку, не зафіксовані у записі, не можуть бути внесені до протоколу обшуку та використані як доказ у кримінальному провадженні. Така вимога виключить можливість будь-яких провокацій та фальсифікацій з боку усіх учасників обшуку [2].

Водночас, аналіз цієї законодавчої новели свідчить про необхідність розроблення ґрунтовної методики проведення обшуків у великих за площею приміщеннях, значній території тощо, адже розповсюдженими є випадки, коли орган досудового розслідування проводить у одному кримінальному провадженні значну кількість обшуків. Як приклад, більше 400 обшуків у 15 областях України, які проведені у гучній «справі податківців». При цьому, у разі наявності вимоги щодо їх обов'язкової фіксації за допомогою відеозапису, це, по-перше, могло перешкодити дотриманню цієї вимоги через відсутність відповідної кількості технічних засобів, а, по-друге, не завжди при проведенні одночасного обшуку декількома особами можливо забезпечити проведення відеозапису.

Крім того, у статтях 160, 164, 165 КПК України передбачено обов'язок сторони обвинувачення обґрунтовувати необхідність вилучення оригіналів документів або їхніх копій, а у статті 168 КПК України передбачено заборону вилучення електронних інформаційних систем та обов'язок сторони обвинувачення робити копії необхідної інформації без вилучення техніки, на якій вона зберігається, із залученням спеціаліста [1].

Проте, під час підготовки до проведення обшуку, правоохоронці мають лише припущення щодо наявності певних речей та документів у приміщенні, що обшукується. Як правило, така слідча (розшукова) дія завжди проходить в умовах невизначеності та неочевидності, а тому при виникненні ситуації, коли під час обшуку виявлено значну кількість комп'ютерної техніки, обсяг інформації, який зберігається на ній, явно може перевищувати технічну можливість її скопіювати, сторона обвинувачення потрапляє у складну ситуацію. Адже з одного боку, вилучення речей призведе до порушення вимог КПК України, а з іншого, нездійснення вилучення — до втрати доказів причетності осіб до протиправної діяльності.

Насамкінець, ст. 284 КПК України доповнено положеннями щодо можливості закриття кримінального провадження, коли існує нескасована постанова слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження у кримінальному провадженні щодо того ж діяння, що розслідувалось з дотриманням вимог щодо підслідності.

У багатьох публікаціях вже зверталася увага на те, що такі зміни є невиправданим та повністю нівелюють основну ідею запровадженого КПК України початку досудового розслідування. На наш погляд, доцільніше було б внести зміни до ст. 214 КПК України, які б передбачили обов'язок слідчого, прокурора винести постанову про початок досудового розслідування та можливість її оскарження в порядку ст. 303 КПК України. Ми вважаємо, що зміни, внесені до кримінального процесуального законодавства України цілком є позитивними, такими, що сприяють забезпеченню прав осіб-учасників кримінального провадження на досудову розслідування, проте окремі його норми потребують додаткового врегулювання.

Література

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 03.10.2017 № 48 // Відомості Верховної Ради України. — 2017. — № 48. — Ст. 436.
2. Порівняльна таблиця до Кримінального-процесуального кодексу України : від 01.02.2018 // Закон та бізнес [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/131704-novi_zmini_do_kpk_porivnyalna_tablicya.html

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ ФІНАНСУВАННЯ ПІД ВІДСТУПЛЕННЯ ПРАВА ГРОШОВОЇ ВИМОГИ (ФАКТОРИНГУ)

Факторинг досить добре відомий праву країн англосаксонської правової сім'ї та праву країн правового класицизму (Франція, Німеччина, Нідерланди). У країнах романо-германської правової сім'ї основу правового регулювання відносин по відступленню права грошової вимоги складають норми, що містяться в цивільних кодексах. Питання договору факторингу є актуальним, оскільки факторинг є порівняно новим видом послуг в області фінансування, який в першу чергу призначений для нових дрібних і середніх підприємств.

Сучасний факторинг — це не тільки інструмент управління дебіторською заборгованістю, це інструмент фінансування малого та середнього бізнесу. У ці моменти малому бізнесу, індивідуальним підприємцям стає практично неможливо вдатися до класичних кредитних джерел фінансування.

Розглянувши нормативно-правову базу України в галузі факторингу спостерігаємо велику чисельність протиріч і відсутність конкретного трактування в законодавстві суті факторингової діяльності. У зв'язку з цим користувачі таких послуг піддаються великим юридичним ризикам, пов'язаним з розкриттям конфіденційної інформації, контролем грошових потоків на рахунках і нерівністю сторін в договорах про надання факторингових пропозицій. Згідно з Цивільним кодексом України, а саме статті 1077 «За договором факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги) одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони (клієнта) за плату, а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника)» [1].

Господарський кодекс України трактує факторинг так: «...Банк має право укласти договір факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги), за яким він передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони за плату, а друга сторона відступає або зобов'язується відступити банку своє право грошової вимоги до третьої особи» [2]. Перевага факторингу для клієнта полягає в зменшенні кредитного платіжного ризику, своєчасній інкасації дебіторської заборгованості, прискоренні оборотності оборотного капіталу, можливості планувати платіжний оборот та покращенні кредитоспроможності підприємства.

Правова сутність факторингу полягає в одержанні клієнтом від фінансової установи — фактора — грошових коштів в обмін на відступлення останньому належного йому права грошової вимоги до третьої особи (боржника) за укладеним між клієнтом та боржником договором. Іншими словами, клієнт (кредитор), якому належить грошова вимога до свого контрагента, не чекаючи оплати за проданий товар (роботу, послугу) відступає свою вимогу банку або

іншій фінансовій установі, одержуючи при цьому відразу грошові кошти [3, ст. 588].

Предметом договору факторингової послуги може бути право грошової вимоги, строк платежу за якою настав (наявна вимога), а також право вимоги, яке виникне у майбутньому (майбутня вимога). За своєю юридичною природою договір факторингу є оплатним і двостороннім. Сторонами договору факторингу виступають фактор і клієнт. Як фактор можуть банки і небанківські кредитно-фінансові організації. Клієнтами виступають юридичні та фізичні особи. Втім поширення факторингу в сфері здійснення підприємницької діяльності має на увазі роль в ньому, як правило, комерційних організацій, а також індивідуальних підприємців. З огляду на те, що право грошової вимоги, яке передається за цією угодою, в переважній більшості випадків впливає з угоди, для якої невід'ємною є письмова форма, то і сам договір факторингу має бути укладений у письмовій формі.

Ціна договору факторингу визначається як сума грошового зобов'язання боржника з дисконтом і, в кінцевому рахунку, характеризується обсягом фінансування під відступлення права грошової вимоги. Терміни виплати фактором суми грошового зобов'язання боржника з дисконтом визначаються договором факторингу. Також потрібно врахувати той факт, що договір факторингу може бути як реальним так і консенсуальним.

Юридична сутність даних зобов'язань становить відступлення права грошової вимоги, давно відома в зобов'язального права в якості цесії. Однак відносини факторингу мають набагато більш складний характер, ніж звичайна цесія. Йдеться про основні аспекти відносин, які виникають між сторонами договору факторингу, а також інших питань, що дозволяють розмежувати ці поняття.

Безперечні подібності є, але все-таки вони різні (як мінімум, з юридичної точки зору). По-перше, договір фінансування під відступлення права грошової вимоги є оплатним, тому сенс договору факторингу полягає в отриманні клієнтом від фінансового агента грошових коштів. Що стосується цесії, то дана угода може носити і безоплатний характер. По-друге, на відміну від цесії, за допомогою якої іншій особі може бути передано будь-яке право (вимога) кредитора, предметом поступки, під яку надається фінансування, може бути тільки грошова вимога.

Як висновок хотілося б відзначити, що факторинг дає клієнтові величезні можливості: економія власного капіталу, можливість розширення оборотів, перетворення дебіторської заборгованості в готівку, збільшення обсягів реалізації продукції. Факторинг важливий в першу чергу для дрібних і середніх підприємств і організацій, що прагнуть збільшити обсяги своїх продажів або зацікавлених в освоєнні нових ринків збуту своєї продукції. Широкомасштабне використання факторингу, введення в дію всього його потенціалу неможливо без внесення змін до законодавчої бази, а також аналізу специфіки сучасного етапу розвитку нашої економіки. Перешкодою для поширення факторингу в нашій країні є перш за все неврегульованість законодавчої і нормативної бази. В Україні відсутня єдиний законодавчий акт, який би регулював факторингові відносини.

Література

1. Цивільний кодекс України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Господарський кодекс України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
3. Цивільне право : [підручник] : у 2 т. / [В.І. Борисова, Л.М. Баранова, А.Г. Бірюкова та ін.]; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатеевої, В.Л. Яроцького. — 2-ге вид., перероб. та доп. — Х. : Право, 2014. — Т. 2. — 816 с.

А.О. Поліщук,

студентка юридичного факультету

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

науковий керівник: **С.І. Марченко,**

кандидат юридичних наук, доцент кафедри земельного та аграрного права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ЩОДО ПРАВОНАСТУПНИКІВ РЕОРГАНІЗОВАНИХ КОЛЕКТИВНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЇХ ЧЛЕНІВ

Колективні сільськогосподарські підприємства як вид суб'єктів підприємництва існували невеликий проміжок часу, що було зумовлено економічними, соціальними та правовими підставами.

У Законі України «Про форми власності на землю» в Україні поряд з державною вперше були визначені такі форми власності на землю як колективна і приватна [1]. Як наслідок, Законом України «Про колективне сільськогосподарське підприємство» від 14.02.1992 р. було введено нову організаційно-правову форму суб'єктів господарювання — колективне сільськогосподарське підприємство (КСП) [2]. Незважаючи на те, що Закон України «Про колективне сільськогосподарське підприємство» є чинним і зараз, нові юридичні особи такої організаційно-правової форми не створюються, що на нашу думку, зумовлено її особливостями та недоліками у правовому регулюванні.

КСП створювалося за бажанням громадян на добровільних засадах на їх загальних зборах [2]. Порядок створення КСП було визначено у Декреті Кабінету Міністрів України «Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі», згідно із п. 2 якого, приватизація майна радгоспів та інших державних сільськогосподарських підприємств і організацій здійснюється шляхом перетворення їх у колективні сільськогосподарські підприємства [3]. Вказаний порядок у юридичній літературі визначається як примусовий, зокрема, у зв'язку з тим, що створення КСП здійснювалося шляхом масового перетворення колгоспів та в процесі приватизації радгоспів у 1992—1994 рр. [4, с. 30].

На початку грудня 1999 року були прийняті заходи, спрямовані на поглиблення земельної реформи, наслідком яких стала реструктуризація КСП та розвиток форм підприємництва, заснованих на приватній власності. Указ

Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки» врегулював питання реформування протягом грудня 1999 — квітня 2000 рр. колективних сільськогосподарських підприємств на засадах приватної власності на землю та майно [5]. Станом на дату початку реструктуризації КСП, питання реорганізації юридичних осіб було визначене у Цивільному кодексі Української РСР та рекомендаційних актах. Як наслідок, загальними зборами КСП не було здійснено усіх дій щодо документального оформлення передання прав та обов'язків правонаступникам, більшість членів КСП так і не реалізували надані їм права, зокрема, на отримання в натурі майнового паю, та до цього часу на балансі підприємств- правонаступників перебувають невитребувані паї, тому розглянемо проблемні питання, які виникають наразі у правонаступників КСП та їх колишніх членів з урахуванням судової практики.

У процесі реорганізації КСП, члени КСП отримали право скористатися своїм майновим паєм в один із таких способів: об'єднати свій майновий пай з паями інших співвласників, отримати майно у натурі у спільну часткову власність та передати його до статутного (пайового) фонду новостворюваної юридичної особи або укласти договір про спільне володіння, користування і розпорядження майном, отримати свій майновий пай у натурі індивідуально чи разом із членами своєї сім'ї, відчужити майновий пай [6].

Володіння майном на праві спільної часткової власності членами реорганізованих КСП має ряд недоліків та проблемних питань, які виникають досі. Згідно із ч. 1 ст. 358 Цивільного кодексу України, право спільної часткової власності здійснюється співвласниками за їхньою згодою [7]. Зважаючи на значну кількість співвласників, яка часом досягала декількох тисяч, здійснення розпорядження майном загальними зборами співвласників стало проблемним питанням.

Приміром, Вищий адміністративний суд України в Ухвалі від 04.03.2015 р. у справі № 693/1972/13-а задовольнив позов особи про визнання нечинним рішення сільської ради «Про оформлення права власності на нежитлові будівлі», яку не було проінформовано про збори учасників Спільки, на яких вирішувалось питання про виділення в натурі майна Спільки членам Спільки та дозволу на таке виділення Позивач не давав [8]. Тобто за відсутності згоди хоча б одного співвласника, рішення, прийняте загальними зборами співвласників, у судовому порядку може бути визнане недійсним.

При виділенні майна в натурі конкретному власнику підприємство- правонаступник КСП (користувач) одночасно з підписанням акта приймання-передавання майна робило відмітку про виділення майна в натурі у Свідоцтві про право власності на майновий пай члена КСП, що засвідчувалося підписом керівника підприємства та печаткою. Вказані документи є підставою для реєстрації права власності. Проте частина правонаступників реорганізованих КСП також є ліквідованими, що унеможливорює проставлення відмітки про виділення майна в натурі.

У зв'язку з цим, керуючись ч. 1 ст. 392 ЦК України власник майна може пред'явити позов про визнання його права власності та є приклади успішної судової практики: Рішенням Лобинський районного суду Полтавської області від 26.12.2017 р. по справі № 527/1160/17 було визнано за ТОВ «Рост Агро» право власності на придбане та передане йому відповідно до свідоцтва про право власності на майновий пай (з відсутньою відміткою про виділення майна в натурі) нерухоме майно [10].

Варто звернути увагу і на питання невитребуваних паїв, адже майно на загальну суму невитребуваних паїв (майнові паї членів КСП, які не прийняли жодного із зазначених вище рішень) залишається на балансі юридичних осіб — правонаступників, створених у процесі реорганізації КСП [11]. Виникають також ситуації, коли нерухоме майно, яке відноситься до активів пайового фонду, залишається на балансі підприємства- правонаступника тривалий період. Тому за наявності сукупності обставин, які б свідчили про добросовісність заволодіння, відкритість, безперервність, тривалість та безтитульність володіння особою спірним об'єктом, така особа може звернутися до суду для визнання права власності на об'єкти нерухомого майна на підставі ст. 344 ЦК України за набувальною давністю. Проте судова практика з цього питання є різноманітною.

У Постанові від 02.11.2017 р. по справі № 922/1574/17 Харківський апеляційний господарський суд погодився з висновком місцевого господарського суду про доведеність ПСП «Барвінок» належними та допустимими доказами фактів наявності обставин з якими закон (ст. 344 ЦК України) пов'язує можливість визнання права власності на майно за набувальною давністю, на підставі того, що: починаючи з 2001 року та 2004 року ПСП «Барвінок» добросовісно заволодів та по цей час безперервно та відкрито володіє та користується нежитловими будівлями сільськогосподарського призначення. Зазначене нерухоме майно — це колишнє майно колгоспу ім. Кірова, який у 1993 році був перейменований у Любівську спілку пайовиків, саме остання була фактичним власником цього нерухомого майна до своєї ліквідації 26.05.2008 р. Відповідно до протоколу №3 загальних зборів засновників ПСП «Барвінок» від 03.04.2001 р. зазначене вище майно передано на баланс ПСП «Барвінок» [12].

Проте є і протилежна практика: Постановою від 23.11.2017 р. у справі № 927/314/17 Київський апеляційний господарський суд залишив без задоволення Апеляційну скаргу Товариства з обмеженою відповідальністю «Понори» на Рішення господарського суду Чернігівської області від 29.06.2017 у справі № 927/314/17, яким у задоволенні позову ТОВ «Понори» про визнати за ТОВ «Понори» право власності на нерухоме майно нежитлового приміщення (магазин), зазначивши, що знаходження спірного об'єкта нерухомості (магазину) на балансі позивача не є доказом права власності чи законного володіння [13].

Отже, зважаючи на неналежне врегулювання правового становища КСП, не адаптованість до ринкових відносин, вказана форма стала лише «перехідною» у процесі створення приватних підприємств. Крім того, внаслідок недосконалої аграрної реформи проблемні питання виникають і досі, підтвердженням чого є проаналізована судова практика.

Література

1. Про форми власності: Закон України від 30.01.1992 № 2073-XII, [Електронний ресурс], Електрон. дан. (1 файл), Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2073-12>
2. Про колективне сільськогосподарське підприємство: Закон України від 14.02.1992 № 2114-XII, [Електронний ресурс], Електрон. дан. (1 файл), Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2114-12/ed19920214/conv>
3. Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі: Декрет Кабінету Міністрів України від 17.05.1993 № 51-93, [Електронний ресурс], Електрон. дан. (1 файл), Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/51-93/ed19930517>
4. Жаренко В. Ф. Правові питання діяльності сільськогосподарських товаровиробників, створених в процесі аграрної реформи : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06 / В. Ф. Жаренко ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. - Київ, 2011.
5. Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки: Указ Президента України від 03.12.1999 № 1529/99, [Електронний ресурс] Електрон. дан. (1 файл), Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1529/99>
6. Про затвердження Порядку розподілу та використання майна реорганізованих колективних сільськогосподарських підприємств: Наказ Міністерства аграрної політики України від 14.03.2001 № 62, [Електронний ресурс], Електрон. дан. (1 файл), Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0305-01/conv>
7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV, [Електронний ресурс], Електрон. дан. (1 файл), Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/43515/para440#n440>
8. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 04.03.2015 р. у справі № 693/1972/13-а, [Електронний ресурс], Електрон. дан. (1 файл), Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/43050607#>
9. Рішення Лобинський районного суду Полтавської області від 26.12.2017 р. у справі № 527/1160/17, [Електронний ресурс], Електрон. дан. (1 файл), Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71277465>
10. Про затвердження Порядку оформлення правонаступництва за зобов'язаннями реорганізованих колективних сільськогосподарських підприємств: Наказ Міністерства аграрної політики України від 14.03.2001 № 63, [Електронний ресурс], Електрон. дан. (1 файл), Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0306-01/conv/print1509543958955692>
11. Постанова Харківського апеляційного господарського суду від 02.11.2017 р. у справі № 922/1574/17, [Електронний ресурс], Електрон. дан. (1 файл), Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/70059106>
12. Постанова Київського апеляційного господарського суду від 23.11.2017 року у справі № 927/314/17, [Електронний ресурс], Електрон. дан. (1 файл), Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/70587415>

О.Б. Попелюк,

судовий експерт сектору досліджень зброї відділу криміналістичних видів досліджень
Рівненського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

ОПИС ЗАГАЛЬНОФІЗИЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ (ОЗНАК) ЗОВНІШНОСТІ ЛЮДИНИ ЗА ПРАВИЛАМИ СЛОВЕСНОГО ПОРТРЕТУ

Досвід багатьох років свідчить про необхідність подальшого удосконалення методики дослідження зовнішності особи, яка відіграє важливе значення під час проведення оперативно-розшукових та слідчих дій, у здійсненні криміналістичної реєстрації, експертних проваджень, допомагає встановити істину у справі, зміцнити законність та підвищити авторитет правоохоронних органів.

Необхідність у встановленні особи за ознаками зовнішності виникає для розкриття злочину, розшуку підозрюваної особи важливе значення може мати виявлення таких ознак, які пов'язані зі зміною, маскуванням нею своєї зовнішності (видалення родинок, шрамів на обличчі і тілі, татувань тощо).

Зовнішність людини (або зовнішній вигляд людини) — це сукупність елементів (частин, деталей) зовнішньої будови голови, обличчя, тулубу, кінцівок людини та ознак, які їх характеризують і визначаються особливостями анатомічної будови, функціями організму (жестикація, хода), а також предметів одягу, які знаходяться на людині або речей, які вона носить при собі.

Ознака зовнішності людини — це характерна риса, певна особливість елемента зовнішності, деталь чи сукупність деталей, або зовнішність в цілому.

Характеристику зовнішності особи починають з фізично-демографічних ознак, куди прийнято включати стать, вік, ріст, національність, народність, етнічну групу, статуру (тілобудову).

Стать визначають як чоловічу або жіночу. Не потрібно під час опису використовувати такі поняття, як “хлопець”, “дівчина”, “старий” [1, с. 34].

Вік встановлюється: а) за документами, якщо вони не викликають сумнівів; б) “з вигляду” (міститься вказівка на таку обставину і певні межі: з вигляду 25—30 років, з вигляду 50—60 років і т. ін.; в) за даними медичного освідчення або судово-медичної експертизи [2, с. 340].

Втім, під час опису не доцільно проставляти суворо визначену цифру прожитих років, якщо невідомо, а слід вказувати віковий період, інтервал. Оскільки людина може виглядати молодшою або старшою від свого віку. Вказуючи вік “на вид” під час опису зовнішності, доцільно уникати широких вікових рамок (наприклад, вік підозрюваного на вид 28—40 років). Вважається, що така шкала не повинна бути більшою ніж 8—10 років. Оскільки за такий час зовнішність особи не може так істотно змінитися (за винятком спеціальної зміни), щоб особу не можна було ідентифікувати.

Наступним елементом опису зовнішності особи є її *зріст*.

У криміналістиці прийнято розрізняти: низький зріст — до 160 см; середній 160—174; високий — вище 175 см. [3, с. 6].

На практиці зріст конкретної людини нумерується точно (від найбільш виступаючої точки тімені до підшов ніг без взуття) або визначається приблизно шляхом порівняння з яким-небудь предметом відомої довжини або ростом людини, знайомій особі, яка складає опис. Допустимо, коли не можливо встановити точний зріст людини, використання певних його мінімальних і максимальних меж одночасно або окремо. Інколи, можливі випадки порівняння зросту особи зі своїм власним (так, свідок зазначила, що підозрюваний вищий від неї на цілу голову — приблизно на 20 см.), або порівняння зросту між двома особами (потерпіла, назвавши зріст одного підозрюваного приблизно 160 см., зазначила, що інший підозрюваний вищий зростом від першого).

Під час визначення зросту необхідно враховувати висоту підборів, статуру, наприклад, при напруженому графіку робочого дня спина стає сутулою і може зменшувати дійсний ріст на декілька сантиметрів.

Варто погодитися з визначенням абсолютної довжини тіла в сантиметрах, яка включає 7 градацій (у жінок значення зросту знижується в середньому на 8–11 см.): дуже високий чи “гігантський”, (вище 185 см); високий або “великий” (176–185 см); вище середнього (171–175 см); середній, “нормальний” або “звичайний” (166–170 см); нижче середнього (161–165 см); низький, “малий”, “невеликий” чи “невисокий” (151–160 см); дуже низький або “маленький” (до 150 см) [4, с. 27].

Під час опису зовнішності особи прийнято вказувати також її *расову приналежність та національність*. Расова приналежність орієнтовно визначається за сукупністю таких ознак: колір шкіри, волосся і очей, характер і форма волосся, товщина губ, виступ вилиць, профіль спинки носа, визначення пропорції обличчя та деяких інших особливостей. Національність, народність, етнічна група вказуються за достовірними даними. При відсутності таких, вона визначається порівняльним візуальним спостереженням — “за виглядом”, наприклад “подібний до грузина”. Вказування національності, народності, етнічної групи “за виглядом” за наявності документальних даних здійснюється і у випадку, коли людина відрізняється від своєї (документальної) національності, народності, етнічної групи [5, с. 20].

Белике значення для опису людини має *статура* (на практиці її ще називають тілобудовою). Вона визначається шляхом співставлення росту, ширини плечей, довжини тулуба, ніг, розвитку грудної клітки і м’язів плечового пояса (пояса верхніх кінцівок) з урахуванням наявності підшкірного жирового шару (вгодованості).

С. В. Слинько відповідно до розвитку кісток скелета і мускулатури статуру характеризує як слабку, середню і сильну (атлетичну), а за угодованістю — худорляву, середню і повну [1, с. 36].

Також виділяють особливості статури залежно від вгодованості (повноти чи худорлявості) людини, які зазначають у випадках великих відхилень від середньої норми, такі як: дуже повна (тучна), повна, худа, худорлява, та дуже худа („суха”) фігура [5, с. 22–23].

Отже, зовнішність особи може використовуватися у різноманітних випадках правоохоронної діяльності: впізнання живих осіб, які підозрюються у вчиненні або вчинили злочин, потерпілих, а також невпізнаних трупів; розшук осіб, які зникли безвісті, переховуються від суду і слідства, втекли з місць відбування покарання, тому дотримуючись правил описання ознак зовнішності людини суттєво поліпшить процес розслідування кримінальних проваджень, а також допоможе встановленню істини в тій чи іншій справі.

Література

1. «Розыск. Признаки внешности человека. Справ. издание / [Сост. С.В. Слинько; Под ред. Н. М. Халина]. — Харьков: Арсис, 1998. — 256 с., ил.
2. Аверьянова Т.В. : Учебник для вузов/ Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г. Под ред. Заслуженного деятеля науки Российской Федерации, профессора Р.С. Белкина. — М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА — ИНФРА-М), 2001. — 990 с.
3. Апшай Ф.В. Ідентифікація людини за ознаками зовнішності./ Апшай Ф.В., Ухаль А.М. — Навчальний наочний посібник. Ужгород, редакційно-видавничий центр УжДШЕП, 1998. — 14 с.
4. Криминалистическое описание внешности человека / [Виниченко И.Ф., Житников В.С., Зинин А.М., Овсянникова М.Н., Снетков В.А.] Учебное пособие. Под общей редакцией доктора юридических наук, профессора В.А. Снеткова. — М., МЮИ МВД России, Издательство «Щит — М», 1999 — 198 с.
5. Топорков А.А. Словесный портрет: Практическое пособие. / Топорков А.А. — М.: Юрист, 1999. — 112 с.: ил.

В.В. Пророченко,

студент юридичного факультету

Навчально-наукового інституту права і соціальних технологій

Чернігівського національного технологічного університету

науковий керівник: ***І.М. Колодій,***

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри цивільного, господарського права та процесу

Навчально-наукового інституту права і соціальних технологій

Чернігівського національного технологічного університету

ЩОДО ПИТАННЯ ПОНЯТТЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ БЛАГ

Питанню нематеріальних благ в цивілістичній літературі завжди приділялася значна увага. Даній темі було присвячено досить значну кількість наукових робіт. Це є свідченням актуальності даного питання.

Незважаючи на велику кількість наукових робіт присвячених даному питанню, існує досить велика кількість дискусійних питань, які потребують більш детального вивчення. В юридичній літературі не існує єдиної думки щодо визначення поняття «нематеріальні блага».

Вивчення питань пов'язаних з нематеріальними благами здійснювали такі вчені як Н.В. Коробцова, Л.О. Красавчикова, Н.О. Давидова та інші. Вони розглядали нематеріальні блага як такі, що існують об'єктивно та підлягають охороні.

Першочергове значення особистих немайнових прав обумовлене об'єктивним розвитком суспільних відносин з приводу нематеріальних благ, які належать людині, складністю і багатогранністю даної категорії. На сьогодні поняття нематеріальних благ не закріплено законодавчо.

Глава 15 Цивільного кодексу України дає перелік особистих немайнових прав. До них відносять: результати інтелектуальної, творчої діяльності; інформація; особисті немайнові блага (здоров'я, життя; честь, гідність і ділова репутація; ім'я (найменування); авторство; свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, а також інші блага, які охороняються цивільним законодавством). Не виключається можливість віднесення до нематеріальних благ і нових, не визначених у законодавстві [1].

Н.В. Коробцова вважає, що в якості блага слід розуміти все те, що здатне задовольняти певні потреби людини. Виходячи з цього, благами є явища, дії, речі, нематеріальні цінності, а право, при цьому, створює умови для нормального використання зазначених благ. Нематеріальні блага — це цінності, свободи невіддільні від особистості, позбавлені економічного змісту, невідчужувані без згоди їх носія, що визнані та забезпечені охороною законодавця [2, с. 134].

На думку Н.О. Давидової нематеріальні блага — це цінності, що мають самостійну цінність (є незамінними для суб'єкта), позбавлені майнового та економічного змісту [3, с. 27—28].

Для визначення специфіки нематеріальних благ, їхньої відмінності від матеріальних об'єктів необхідно виділити ознаки, які їм притаманні. До них можна віднести наступні:

1. Нематеріальні блага мають позаекономічну природу. Це означає, що вони мають духовну цінність та є результатом відображення предметів і фактів реальної дійсності, які існують виключно в свідомості людини, а не в реальному світі. Виходячи з того, що нематеріальні блага, як правило, належать до духовної сфери, допускається потрібне розуміння цієї особливості: неможливість речового втілення блага; відсутність майнового еквівалента; неможливість точно оцінити певне благо у грошах [3, с. 27].

Л.О. Красавчикова, вказуючи на нерозривний зв'язок особистих благ (чесні, здоров'я, життя, імені) з особою визначає їх єдину функціональну властивість — нетоварність [4, с. 23].

2. Нематеріальні блага є невід'ємними від особи їх носія. Сутність даної ознаки полягає в тому, що нематеріальні блага мають нерозривний зв'язок з особою їх носієм і, відповідно, права по відношенню до нематеріальних благ можуть здійснюватися лише їх носієм, і припиняються з його смертю. Хоча, відповідно до пункту 3 статті 298 Цивільного кодексу України у разі глуму над тілом людини, яка померла, або над місцем її поховання члени її сім'ї, близькі родичі мають право на відшкодування майнової та моральної шкоди [1].

У той же час у науці існує й інша точка зору, згідно з якою деякі нематеріальні блага «в якійсь мірі можуть бути навіть якимось чином і «відокремлені» від особистості. Крім того, нематеріальні блага, з'явившись надалі «живуть» самостійно, оскільки не зливаються з особистістю; вони можуть

піддаватися будь-якому применшенню чи навіть присвоєнню внаслідок посягань третіх осіб» [5, с. 15].

Через безпосередній зв'язок даних благ з їх носієм, виключається реальна можливість їх передачі без згоди цього суб'єкта.

На думку Н.В. Коробцової цю особливість слід розуміти у вузькому значенні: здійснювати зазначені дії можна лише за згоди суб'єкта, якому вони належать. У цілому ж окремі блага можливо відчужувати, передавати, вони можуть бути предметом правочинів. Так, укладаючи договір донорства, здійснюється «передача» окремих органів, тканин від донора реципієнту [2, с. 133–134].

Іноді говорять про можливість нематеріальних благ змінюватися. Це означає, що протягом життя окремі блага можуть зазнавати змін, але при цьому не припиняти свого існування. Дана особливість може як залежати від бажання суб'єкта так і бути невідконтрольною йому. Єдиним нематеріальним благом, яке не змінюється є життя людини.

3. Загальна спрямованість на забезпечення існування особи (самі блага не можуть існувати у відриві від конкретної особи). Сутність цієї ознаки полягає в тому, що без нематеріальних благ неможливе не тільки фізичне (життя і здоров'я), але і соціальне, спрямоване на індивідуалізацію, автономію та існування індивіда (гарантії захисту честі, гідності тощо).

Нематеріальні блага мають одночасно соціальну та індивідуальну цінність. Соціальна цінність нематеріального блага відображається в політиці держави, яка спрямована на підтримку як самого нематеріального блага так і його носія.

Індивідуальна цінність нематеріального блага визначається самим носієм. Така оцінка може не збігатися із суспільною оцінкою.

Нематеріальні блага існують об'єктивно, незалежно від їх правової регламентації законодавцем. Проте суб'єкт повинен мати реальну можливість їх використовувати, а також охороняти і захищати у разі порушення. Тому всі немайнові блага повинні розглядатися в якості об'єктів цивільних прав і підлягати охороні [2, с. 134].

Таким чином, нематеріальні блага — це невід'ємні від особи їх носія блага і свободи, які не мають економічного змісту, спрямовані на забезпечення існування особи, визнані та захищені діючим законодавством. Нематеріальні блага і їх різновид — особисті немайнові права є самостійною правосуб'єктною формою, які належать громадянину як людині.

Література

1. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст. 356 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page>
2. Коробцова Н.В. Нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав / Н.В. Коробцова // Актуальні проблеми приватного права : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 93-й річниці з дня народж. В.П. Маслова, Харків, 27 лют. 2015 р. — Харків, 2015. — С. 132–135.
3. Давидова Н.О. Особисті немайнові права [Текст] : навч. посіб. для студ. ВНЗ / Н.О. Давидова. — К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2008. — 159 с.

4. Красавчикова Л. О. Понятие и система личных не связанных с имущественными прав граждан (физических лиц) в гражданском праве Российской Федерации [Текст]: дис... д-ра юрид. наук : 12.00.03. — Екатеринбург, 1994. — 394 с.
5. Малеина М.Н. Личные неимущественные права граждан: понятие, осуществление, защита [Текст] / М.Н. Малеина — 2-е изд., испр. и доп. — М. : МЗ Пресс, 2001. — 244 с.

Ю.С. Резнік,

кандидат юридичних наук, викладач Інституту спеціальної підготовки
відділу кримінально-правових дисциплін Національної академії прокуратури України

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФОРМ ВИНИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ І В ЗАКОРДОННИХ КРАЇНАХ

Анотація. В статті досліджено форми вини в нормах зарубіжного кримінального законодавства та порівняння їх з нормами кримінального права України. Форми вини розглянуті на прикладі таких країн, як Англія, США, Франція, Австралія, Австрія, Болгарія, ФРН, Японія, КНР, Туреччина і деяких інших арабських країн.

Ключові слова: вина, форми вини, умисел, необережність, загальна вина, форми вини.

Актуальність теми. В результаті проведеного аналізу виявлено схожі позиції і відмінності з вітчизняним кримінальним правом. Зокрема, встановлено, що в кримінальному законодавстві Англії згадується про три форми вини. Розуміння форм вини в кримінальному праві Франції дещо інше, ніж в українському кримінальному законодавстві.

Порівняльно-правовий метод дослідження норм кримінального права зарубіжних країн та України дозволив комплексно підійти до вивчення безпосередньо поняття вини з урахуванням того, що форма і зміст знаходяться в тісному взаємозв'язку один з одним.

Виклад основного матеріалу. У чинному кримінальному законодавстві України традиційно закріплено дві форми вини: умисел і необережність. На нашу думку, законодавчі формулювання форм вини мають ряд проблемних аспектів, вирішення яких необхідне, перш за все, почати з аналізу міжнародних правових актів, які можуть стати базою для зміни або доповнення вже існуючих українських кримінально-правових норм і, відповідно, для їх вдосконалення. Відзначимо, що особливу увагу вітчизняні вчені-юристи та їхні закордонні колеги приділяють інституту вини у кримінальному праві, тому що в багатьох країнах як в теорії, так і на практиці виникає цілий ряд питань, безпосередньо пов'язаних із зазначеним інститутом. Наприклад, до цих пір немає єдності в доктринальному визначенні даного інституту; питання про вплив стану сп'яніння на вину також вирішується неоднозначно; не у всіх кримінальних законодавствах дається визначення форм вини, а законодавства деяких країн форму вини визначають інакше, ніж в кримінальному праві України.

Так, сучасне законодавство Англії передбачає, як правило, три форми вини: намір, необережність і недбалість. При визначенні наміру на перший план висувається вольовий момент, та мета, яку переслідує особа, яка вчиняє діяння.

Діяння вважається навмисним, якщо воно є результатом волі і якщо особа, яка вчиняє його, очікує настання злочинних наслідків і бажає цього [1, с. 82]. Необережність, на думку англійських вчених, необхідно розглядати з двох сторін - суб'єктивної і об'єктивної. З суб'єктивної сторони необережність означає, що особа свідомо допускає невиправданий ризик. З об'єктивної сторони необережність полягає в поведінці, яка фактично включає в себе невиправданий ризик [2, с. 117].

Таким чином, необережність і намір дуже близькі один до одного за формою вини, оскільки дуже складно відмежувати їх, враховуючи тільки вольовий критерій. Різницю необхідно шукати в відношенні суб'єкта до наслідків злочинної поведінки. У кримінальному праві Англії існує безліч варіантів визначення поняття «недбалість». Загальним для цих визначень є те, що у суб'єкта відсутнє бажання вчинити злочин.

Згідно англо-американської доктрини об'єктивна характеристика злочину включає в себе три наступних «матеріальних» елементи: поведінка, супутні обставини і результат. Норми чинного американського законодавства, що описують суб'єктивну сторону того чи іншого злочину, формуються стосовно до цих елементів, оскільки ставлення винного до своєї поведінки, супутніх йому обставин і результату може бути різним.

Творцями Модельного Кримінального кодексу США (1962 р.) [3] була запропонована нова класифікація форм вини. Вона прийшла на зміну традиційному для англо-американського права вченню про *mens rea*, що склався в рамках загального права. Нова класифікація, відтворена з тими чи іншими поправками. В переважній більшості Кримінальний кодекс штатів, включає в себе чотири форми вини: 1) з метою, 2) з свідомістю, 3) необережно, 4) недбало. Кожна з цих форм вини може визначатися по відношенню або до всіх, або до деяких з названих вище матеріальних елементів злочину.

Якщо викласти чотири форми вини стосовно «результату», то вони виглядають таким чином:

1) з метою діє той, хто прагне досягти саме цього результату;

2) з свідомістю діє той, хто не має на меті досягнення даного результату, але усвідомлює «високу ступінь ймовірності» того, що його поведінка призведе до цього (або, за іншою формулою, «практично переконаний», що такий результат настане — усвідомлює неминучість наслідків);

3) необережно діє той, хто свідомо ігнорує «істотний і невиправданий ризик» настання результату (тут є усвідомлення ймовірності наслідків, вони не є неминучими, але винний ігнорує цю небезпеку);

4) недбало діє той, хто не усвідомлює наявності «істотного і невиправданого ризику» настання результату, про що він повинен був знати (в цьому випадку винний взагалі не бажає настання наслідків, не усвідомлює їх ймовірність, але повинен був усвідомлювати, оскільки це під силу «розумній людині»). Відмінності між зазначеними окремими формами вини, на думку американських юристів, слід проводити таким чином. Дії «з метою» відрізняються від дій «з свідомістю» в залежності від наявності або відсутності позитивного бажання отримати результат. Різниця між другою і третьою формами вини визначається, перш за все, ступенем

ризiku, чи є він «дуже ймовірним» або всього лише «істотним і невинуватим» з точки зору «розумної людини». Недбалість відрізняється від необережності і інших форм відсутності усвідомлення ризику. Однак таке не усвідомлення є грубим відхиленням від вимог необережності, які дотримувалися б «розумним» суб'єктом в даній ситуації (див., наприклад, п. 4 § 15.05. КК штату Нью-Йорк) [2, с. 135].

У разі недбалості, на думку багатьох американських юристів, важко говорити, про негативну моральну оцінку поведінки і про попереджувальний вплив покарання. Тому прийнято вважати необережність «нормою» кримінальної відповідальності, а недбалість такою формою вини, при якій покарання передбачається лише у виняткових випадках. Що стосується відмінності недбалості від невинного заподіяння шкоди, то в якості критерію тут знову виступають вимоги доктрини «розумної людини». Суд може визнати підсудного невинним, якщо не знайде у нього «грубого відхилення» від стандарту поведінки, якого на його місці дотримувався б «розумний суб'єкт».

Слід враховувати, що в деяких штатах як і раніше діють старі формулювання вини (штат Джорджія). Більш того, більшість американських суддів продовжують оцінювати винність підсудного не з точки зору «елементного» аналізу, а з позицій уявлень «на встановлення того, чи володіла особа розумом під час вчинення певної дії» («Mens rea») [2, с. 136].

Традиційний інститут «суворої», або «абсолютної» відповідальності зберігся в законодавстві США і після проведення реформи в штатах. Така відповідальність настає за наявності матеріальних елементів злочину, коли встановлений сам факт порушення закону і не потрібно доказів вини правопорушника. У Кримінальному кодексі штатів Кентуккі, Гаваї (США) передбачена суворі відповідальність для всіх злочинних діянь, що відповідають категорію правопорушень. Деякі американські юристи виступають проти даного інституту, вважаючи його таким, що суперечить положенням Конституції США. Однак Верховний Суд США незмінно відхиляв вимоги юристів визнати даний інститут таким [1, с. 121].

Кримінальне законодавство Франції не дає визначення вини та її форм. Однак в КК Франції можна зустріти такі терміни, як «умисел», «необережність», «недбалість», «передумисел». Аналізуючи ст. 122-1 КК Франції, можна зробити висновок про те, що вина — це такий психічний стан, при якому особа здатна усвідомлювати і контролювати злочинний характер своїх дій.

Кримінальна доктрина розрізняє загальну і спеціальну вину. Загальна вина — це психічний стан, який характеризує будь-який злочинний акт, іншими словами, — це вина передбачувана, так як будь-який злочин — це акт людської поведінки, який містить в собі психологічний елемент, виражений в тому, що особа діє усвідомлено і бажає вчинити цю дію. КК Франції всі діяння ділить на злочини, проступки і порушення. Для притягнення особи до відповідальності за вчинення порушення досить встановити загальну вину. Спеціальна вина ділиться на умисну і необережну. Всі злочини скоюються з умисною формою вини, а діяння, вчинені з необережності, відносяться до проступків. Таким чином, розглядаючи положення КК Франції про вину в традиційному для українського кримінального права

розумінні, можна виділити дві її форми: загальна вина (передбачувана) і спеціальна. У свою чергу спеціальна вина ділиться на види — умисел і необережність.

У Кримінальному кодексі Австралії поняття вини також не визначено. Однак, проаналізувавши частину 2.2. «Елементи злочину» КК Австралії [5, с. 54], приходимо до висновку: вина — це деякий психологічний компонент, який характеризує ставлення особи до одного або кількох фізичних елементів діяння; іншими словами, вина - це психічне ставлення особи до своєї власної поведінки, або до наслідку своєї поведінки, або до обставин, при яких особа вчиняла діяння або при яких настав наслідок. Як впливає з розділу 5 «Елементи вини» КК Австралії [5, с. 55], вина може бути виражена в таких елементах: умисел, завідомість, необережність і недбалість.

Таким чином, законодавство Австралії не містить форм вини, а визначає лише елементи єдиного складного поняття «вина». Крім того, в КК Австралії виділені злочини суворої і абсолютної відповідальності, відносно цих категорій злочинів елемент вини може і не встановлюватися. У КК Австрії виділяють дві форми вини: умисел і необережність.

Кримінальний кодекс Австрії виділяє в намірі вольовий і інтелектуальний моменти. Відповідно до § 5 КК Австрії [6] вольовий елемент полягає в бажанні здійснити фактичну сторону діяння, а інтелектуальний момент полягає:

1) в передбаченні можливості здійснення фактичної сторони діяння або наслідків;

2) в усвідомленні неминучості здійснення фактичної сторони або настання наслідків.

На відміну від вітчизняного кримінального права для притягнення особи до відповідальності за умисний злочин за КК Австрії досить встановити хоча б один з перерахованих елементів.

Необережність ж можна поділити на два види. У першому випадку особа не усвідомлює, що може вчинити або скоює злочин, хоча при необхідній обачності або в силу своїх фізичних і психічних якостей повинен усвідомлювати. У другому випадку особа вважає за можливе здійснити діяння, що відповідає всім ознакам складу, але не бажає цього [6].

За КК Болгарії під злочином розуміється акт, небезпечний для суспільства (дія або бездіяльність), який був злочинно вчинений, і який був визначений законом як караний [7]. Законодавство Болгарії не дає визначення вини, а розкриває її через форми. Так, згідно з ч. 1 ст. 11 КК Болгарії: «Суспільно небезпечне діяння визнається винним, якщо воно скоєно навмисно або з необережності» [7]. У КК Болгарії форми вини регламентовані не так детально, як в КК України. Законодавство Болгарії прямо не ділить форми вини на види. Однак, дослідивши формулювання понять умислу і необережності, можна зробити висновок про те, що умисел ділиться на прямий і непрямий, а необережність - на легковажність і недбалість. Так, відповідно до ч. 2 ст. 11 КК Болгарії «діяння визнається вчиненим умисно, якщо особа, яка його вчинила, усвідомлювала його суспільно небезпечний характер, передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала або допускала настання цих наслідків». Відповідно до ч. 3 ст. 11 КК Болгарії «діяння визнається

вчиненням з необережності, якщо особа, яка його вчинила, не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків, але повинна була і могла їх передбачити, або, коли вона передбачала можливість настання цих наслідків, але сподівалося їх запобігти».

Кримінальний кодекс Федеративної Республіки Німеччини (далі ФРН) встановлює, що підставою для призначення покарання є вина особи, яка вчинила злочин [8]. При цьому особлива увага при призначенні покарання приділяється: мотиву і меті вчинення злочину, волі і способу мислення особи, яка вчинила злочин [8]. КК ФРН згадує дві форми вини: умисел і необережність. Так, відповідно до § 15 КК ФРН: «караним є лише умисна дія, якщо закон чітко не передбачає покарання за недбале діяння» [8]. Сутність наміру простежується в змісті § 16 КК ФРН, відповідно до якого «Хто, здійснюючи діяння, не знає про обставину, яка відноситься до складу діяння, передбаченого законом, той діє неумисно» [8]. Слідуючи цьому, умисел можна визначити через термін «знання». Так само, як і кримінальне право України, сучасне німецьке кримінальне право орієнтується на два види умислу. Прямий умисел має два різновиди:

1. Коли особа знає про своє діяння;

2. Коли особа просто знає або точно передбачає, що вона вчиняє діяння, яке містить склад злочину.

У другому випадку вважається, що той, хто знає або точно передбачає результат і все-таки діє і не може підтвердити, що він не хотів його настання. Непрямий умисел має місце тоді, коли особа безпосередньо не бажає вчинення діяння або настання його результату, але вважає це можливим і погоджується з цим.

Необережність як форма вини характеризується в німецькому кримінальному праві таким чином: особа не передбачає, що її діяння відповідає складу злочину, хоча могла це передбачити, в силу чого могла усвідомлювати і протиправність своєї поведінки. При цьому в теорії виділяють два різновиди необережності:

1. Неусвідомлювана необережність (коли особа взагалі не передбачає, що злочинний результат може настати).

2. Усвідомлена необережність (коли особа допускає, що злочинний результат може настати, але вважає, що цього не станеться) [1, с. 89].

Кримінальний кодекс Японії також не містить визначення поняття вини, а розкриває її зміст через дві форми - умисел і необережність. Відповідно до ст. 38 КК Японії «не карається дія, вчинена за відсутності умислу вчинити злочин; однак це не стосується випадків, коли закон містить спеціальні положення». Далі в законі міститься перелік таких спеціальних випадків, тобто саме тих діянь, які здійснені з необережності [9]. Так, наприклад: глава 28 «Злочини, що вчиняються в заподіянні тілесних ушкоджень з необережності» КК Японії [9].

Кримінальний кодекс Китайської Народної Республіки (далі — КНР) також виділяє дві форми вини - умисел і необережність. Відповідно до ст. 14 КК КНР «Злочин визнається вчиненням умисно, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер своїх дій та їх наслідків, бажала або свідомо допускала їх настання. Злочин, скоєний умисно, тягне за собою кримінальну відповідальність».

Відповідно до ст. 15 КК КНР «Злочин визнається вчиненим з необережності, якщо особа, здійснюючи діяння, повинна була передбачити його суспільно небезпечні наслідки, однак через недбалість їх не передбачала, або передбачала, але легковажно їм не запобігла, а наслідки настали. Кримінальна відповідальність за злочин, вчинений через необережність, настає у випадках, прямо передбачених цим Кодексом» [10].

Таким чином, умисел і необережність так само, як і в кримінальному праві України, можна розділити на два види: умисел — прямий і непрямий, а необережність — на самовпевненність і недбалість.

Законодавче визначення вини відсутнє і в Кримінальному кодексі Туреччини [11]. Проте закон оперує таким терміном, як винність, а саме : «особа, що умисно вчинила затоплення, яке створило небезпеку для майна іншого, карається ув'язненням на термін від трьох до десяти років. Якщо винна особа вчинила вказане діяння з метою порятунку або охорони свого майна, воно карається ув'язненням на термін не менше одного року».

Всі правопорушення поділяються на злочини і проступки. Відносно проступків, які виділені в книгу третю КК Туреччини, встановлюється вина презюмуючого, щодо злочинів вина може бути у формі умислу або необережності. Так, відповідно до ст. 45 КК Туреччини «Відсутність злочинного наміру в злочині виключає покарання, крім випадків, коли закон передбачає покарання за діяння, яке є результатом дії або бездіяльності винного» [11].

Кожен окремий злочин складається з елементів. Спільними елементами є: легальний, матеріальний і моральний. Наприклад, Н. А. Аль-Асума, цитуючи відомого ліванського юриста Алі Абдель-Кадер-Ель-Кахваджі, пише: «Немає сумніву в тому, що злочини включають в себе два елементи: матеріальні та моральні, тому що злочин - це вольова дія або бездіяльність людини, і тому воно має дві сторони: матеріальна сторона виражена у вчиненні або в недосконалої дій, які викликають зміни в навколишньому середовищі, і моральний елемент, який виражає психічне ставлення суб'єкта до своїх дій» [12, с. 40].

Кримінальне законодавство ОАЕ розділяє вину на дві форми - умисел і необережність. Відповідно до ст.38 КК ОАЕ: «Намір має місце, коли особа направляє свою волю на вчинення кримінально караного діяння або бездіяльності з метою викликати злочинний результат, за умови передбачення його настання». У свою чергу розрізняють такі види умислу:

1. Прямий і непрямий;
2. Заздалегідь обдуманий і той, що раптово виник.

Інша форма вини, а саме необережність, в законодавстві арабських країн нерідко іменується «помилкою». Так, відповідно до ст. 38 КК ОАЕ «необережність має місце, якщо злочинний наслідок настав в результаті помилки, недбалості, неуважності, необачності або недотримання законів, правил і наказів» [13]. Схоже визначення дано і в ст. 64 КК Йорданії: «Злочин визнається вчиненим з необережності, якщо злочинний результат настав внаслідок неуважності, недбалості, або недотримання законів і передбачених правил» [14, с. 89].

Висновки. На підставі вищевикладеного зазначимо, що значення інституту вини у кримінальному праві зарубіжних країн дуже значне. Так само, як і в кримінальному праві України, форми вини в кримінальному праві зарубіжних країн здатні відмежувати злочинне діяння від не злочинного, впливати на кваліфікацію злочину, що є підставою диференціації кримінальної відповідальності і покарання. Безпосередньо інститут вини в кримінальному праві наведених вище країн має багату історію. Сучасне розуміння вини, її форм як в закордонному, так і у вітчизняному кримінальному праві складаються на основі досвіду попередніх років. Відповідно, ми не можемо виділити будь-яких глобальних особливих тенденцій, пов'язаних з формами вини, оскільки всі положення, що стосуються інституту та форм вини, так чи інакше засновані на досягненнях минулого. На закінчення зупинимося на висновках, зроблених на основі загального аналізу форм вини в кримінальному праві України і зарубіжних країнах:

- вина може бути виражена не тільки в двох формах: кримінальне право багатьох країн знає поділ вини і на чотири форми;
- в основному законодавство зарубіжних країн не дає визначення поняттю вини, і тільки в законодавстві деяких держав визначені її форми;
- існують законодавства, в яких вина поділена не на умисел і необережність, а на загальну і спеціальну вину;
- в законодавстві не всіх зарубіжних країн форми вини поділені на види.

Література

1. Крылова Н. Е. Уголовное право зарубежных стран (Англии, США, Франции, Германии): учебное пособие / Н. Е. Крылова, А. В. Серебренникова. — М.: Зерцало, 1998. — 208 с.
2. Уголовное право зарубежных государств. Общая часть (Англия, США, Франция, ФРГ, Япония, Италия): учеб. пос. / под ред. и с предисл. И.Д. Козочкина. — М.: Омега-Л, 2003. — 576 с.
3. Примерный Уголовный кодекс США. Официальный проект института американского права / пер. с англ., под ред. Б.С. Никифорова. — М.: Прогресс, 1969. — 303 с.
4. Уголовный кодекс Франции. — СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. — 650 с.
5. Уголовный кодекс Австралии / под ред. И. Д. Козочкина, Е. Н. Трикоз. — СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. — 386 с.
6. УК Австрии / Ассоциация Юридический центр — СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. — 352 с.
7. Уголовный кодекс Республики Болгария от 15.03.1968 года [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://www.law-enforcement.ru/>
8. Уголовный кодекс ФРГ [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://mybrary.ru/users/personal/read/ugolovnyiyy-kodeks-frg/>
9. Уголовный кодекс Японии. — СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2002. — 424 с.
10. Уголовный кодекс Китайской Народной Республики от 14.03.1997 года [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://www.law-enforcement.ru/>
11. Уголовный кодекс Турции. Принят Великим Национальным собранием Турции 1 марта 1926 г. С изм. и доп. на 3 авг. 2002 г. / Науч. ред. и предисл. Н. Сафарова, Х. Аджара; пер. с турец. Н. Сафарова, Х. Бабаева. — СПб.: Юрид. центр Пресс, 2003. — 372 с.
12. Аль-Асуми Набиль Абдельрахман. Преступление и наказание по уголовному праву Бахрейна и Объединенных Арабских Эмиратов: дис. канд. юрид. наук. — М., 2000. — 176 с.

13. Уголовный кодекс и Уголовно-процессуальный кодекс Объединённых Арабских Эмиратов / пер. с араб. С. Осипов. — СПб.: Юридический центр, 2015. — 400 с.
14. Аль-Баити М.А.А. Некоторые аспекты субъективной стороны состава преступления по мусульманскому уголовному праву / М.А.А. Аль-Баити // Исламоведение. 2010. — №. — С. 83—90.

С.І. Стеценко,

студент Національної академії Служби безпеки України, м. Київ

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

Вільна преса залежить від безперервного руху інформації від ЗМІ до громадськості та навпаки. Ефективна професійна діяльність журналіста є неможливою без альтернативних джерел інформації та можливості скористатися ними, оскільки правдиве висвітлення журналістами суспільно значимих питань є необхідною ознакою існування демократичного суспільства. Інформація є суспільно значимою, якщо вона є предметом громадського інтересу і якщо право громадськості знати цю інформацію переважає право її власника на її захист [5].

Проте, варто зазначити, що нерідко суспільно значима інформація є прихованою і саме завдяки джерелам інформації вона може бути опублікованою та винесеною на широкий загал. Здійснюючи інформативну діяльність, джерела інформації можуть зіткнутися з персональними ризиками. Тут варто говорити про взаємозв'язок журналіст — джерело інформації: інформатор сприяє здобуттю інформації та надає її, в той час як журналіст гарантує захист своїм джерелам. Ідея в тому, щоб журналістські джерела були захищені, інакше вони пересохнуть. Журналісти, обіцяючи своїм джерелам конфіденційність, живлять їх [6].

Питання захисту журналістських джерел інформації досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники. Серед українських авторів, що досліджували питання етики журналіста, відомі О. Кузнецова, В. Іванов, В. Сердюк, інші автори.

В журналістській діяльності зобов'язання не викривати свої джерела інформації є «священним», навіть якщо журналіст ризикує бути притягненим до відповідальності чи засудженим за нерозкриття джерела. Причини цього принципу є очевидними — витік інформації є важливим джерелом журналістських матеріалів, але лише за умови гарантування джерелам конфіденційності [5].

Якби не було «неофіційних джерел» інформації, було б набагато менше інформації в газетах, а також менше фактів, інформації для обговорення та дискусій, які є необхідними у демократичному суспільстві. Якщо інформатори через страх відповідальності припинять свою діяльність, то буде не лише менше новин, але й та новина, яка буде опублікованою, буде менш надійною [5].

Захист журналістських джерел є однією з базових умов свободи преси, як це відображено в спеціальній Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи [4]. Захист журналістських джерел закріплений у багатьох інших міжнародних

документах. Наприклад, для ОБСЄ свобода ЗМІ завжди була в центрі діяльності організації. Майже всі держави-члени ОБСЄ поважають право журналістів та інших працівників ЗМІ на нерозкриття джерела, в деяких такий захист є абсолютним. У більшості держав такий захист може бути скасований рішенням суду, якщо є переважаючий суспільний інтерес [6].

В Заключному Акті НБСЄ (Відень 1986) серед принципів, що стосуються співробітництва у гуманітарній та інших сферах, варто звернути увагу на принцип 40: «Держави-учасниці повинні забезпечити журналістам, у тому числі тим, які представляють ЗМІ інших держав-учасниць, щоб під час реалізації своєї діяльності вони мали вільний доступ та можливість підтримувати контакти з державними і приватними джерелами інформації, яким гарантується професійна конфіденційність» [7].

Стаття 10 Європейської конвенції з прав людини гарантує захист журналістських джерел, проте залишає за країнами-членами дискреційне право щодо обмежень «необхідних у демократичному суспільстві» [3].

Для того, щоб надати більш точні вказівки з цього питання, Рада Європи прийняла Рекомендацію № (2000)7 «Про право журналістів не розкривати свої джерела інформації». У принципі №1 рекомендується встановити у національному законодавстві чіткий і прозорий захист права журналістів не розкривати свої джерела інформації згідно зі статтею 10 ЄКПЛ. Це право має бути визнане і забезпечене для будь-якої фізичної чи юридичної особи, яка регулярно або професійно задіяна в зборі та публічному поширенні інформації через будь-які засоби масової інформації [4].

Розкриття джерела інформації повинно бути здійснено лише у виняткових ситуаціях, коли знаходяться під загрозою суспільні чи особисті інтереси і необхідність такого розкриття переконливо доведена. Компетентні органи, які вимагають розкриття джерела повинні вказати, які життєво важливі інтереси переважають право джерела залишатися конфіденційним, а також зазначити, що всі альтернативні заходи були вичерпані. Якщо джерела захищенні від будь-якого оприлюднення національним законодавством, можливість їхнього розкриття не розглядається [6].

Отже, на міжнародному рівні журналістське право нерозкриття джерела інформації зафіксоване в багатьох документах. Проте, далеко не всі держави закріпили відповідні норми у національному законодавстві.

Крім правового аспекту проблеми є і моральний. Варто пам'ятати, що головним об'єктом захисту журналіста є громадськість, а потім вже окремі джерела. Якщо інформатор навмисно передавав неправдиву інформацію, у вигідному для себе чи своєї організації світлі, то очевидним є той факт, що він порушив етичні норми щодо журналіста та громадськості і в такому випадку інформація, яка ідентифікує таке джерело може бути розкритою.

Дуже важливою є попередня перевірка джерела та його мотивів, оскільки забезпечення анонімності може спонукати джерела до безвідповідальних заяв [5].

В Україні журналісти, здійснюючи свою діяльність, керуються Законом України «Про інформацію» [2] та Законом України «Про друковані засоби

масової інформації (пресу) в Україні» [1]. Журналіст має право на збереження таємниці авторства та джерел інформації, за винятком випадків, коли ці таємниці обнародуються на вимогу суду [1].

Право на нерозкриття джерел інформації в Україні відповідно до внутрішнього законодавства мають тільки журналісти друкованих ЗМІ та телерадіоорганізацій (на підставі документального підтвердження). Згідно з рекомендаціями Ради Європи кожному журналістові, котрого допитує слідчий орган або суд, перш ніж буде поставлено питання про джерело інформації, повинні бути роз'яснені його права не розкривати це джерело, як також і обмеження цього права. Сьогодні внутрішнє українське законодавство стосовно права журналістів на нерозкриття джерела інформації не може в достатній мірі беззастережно гарантувати це право.

Головними причинами цього є:

1) відсутність спеціального закону та конкретно сформульованих норм, які б гарантували захист інформаторів та вказували на конкретні умови, необхідні для розкриття;

2) розбіжність та неузгодженість українського законодавства з рекомендаціями Ради Європи щодо захисту журналістських джерел інформації.

Отже, найближчим часом варто звернути увагу на:

- удосконалення нормативно-правового забезпечення;
- формування у державних службовців стійких внутрішніх переконань щодо їхньої відповідальності за інформування громадськості;
- підвищення правової та політичної культури громадян України, формування суспільного попиту на інформацію, інтересу громадян щодо її отримання.

Література

1. Про друковані засоби масової інформації : Закон України від 16.11.1992 № 2782-XII // Відомості Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2782-12>
2. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2657-12>
3. Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/005.htm>
4. Рекомендація № (2000)7 Комітету Міністрів Ради Європи [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.coe.kiev.ua/docs/km/r%282000%297.htm>
5. Шевченко Т. Захист журналістських джерел. [Електронний ресурс] / Шевченко Т. — Режим доступу: <http://www.medialaw.kiev.ua/zmisud/sudanalityka/2>
6. Voorhoof D. The protection of journalistic sources: Recent developments and actual challenges [Електронний ресурс] / Dirk Voorhoof. — Режим доступу: <http://www.coe.int/T/e/com/files/events/2016-09-Media/>
7. Concluding document of the Vienna Meeting 1986 of representatives of the participating states of the Conference on Security and Cooperation in Europe [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.osce.org/mc/16262>

Д.Ю. Тимошенко,
студентка Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України

О.А. Калганова,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
Університету державної фіскальної служби України

ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

В Україні як демократичній, соціальній, правовій державі людина визнана найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення її прав, свобод є головним обов'язком держави. В цьому контексті слід відмітити, що одним із складних питань при виконанні державою цього обов'язку є питання забезпечення прав неповнолітніх взагалі та неповнолітніх, які опинилися в ситуації конфлікту із законом, адже одночасно слід вирішувати соціальні, психологічні та правові проблеми цих осіб.

Особливої актуальності це питання набуває в умовах подальшого продовження в Україні судово-правової реформи, у тому числі і спроб створення системи ювенальної юстиції, яка здатна з урахуванням фізіологічних, психологічних, соціальних особливостей неповнолітніх забезпечити всебічний захист їх прав та законних інтересів у відповідності до міжнародних стандартів прав дитини.

Проблематиці кримінального провадження за участю неповнолітніх присвячена значна кількість статей, монографій і дисертаційних досліджень. Цьому питанню приділяли увагу такі вчені-процесуалісти, як Ю. М. Белозеров, Г. Н. Ветрова, В. К. Вуколов, Г. О. Ганова, О. Х. Галимов, Н. І. Гуковська, А. І. Долгова, Є. Д. Лукьянчиков, К. Б. Мельникова, Г. М. Миньковський, Д. П. Письменний, Г. П. Саркисянц, А. А. Чувилев, В. В. Шимановський, А. Є. Якубов, Г.В. Дідківська, О.В. Сіренко та інші науковці.

Досягнення мети та завдань досліджуваного судочинства неможливі без з'ясування фактів та обставин, які підлягають встановленню у кримінальному провадженні. Це стосується питання предмета доказування як одного з центральних та найбільш значущих елементів кримінальної процесуальної діяльності, яке, як зазначено у літературі, є серцевиною цієї діяльності, а значну частину науки кримінального процесу становить теорія судових доказів [1, с. 218-219].

Кримінальне провадження щодо неповнолітніх є одним із різновидів особливих порядків кримінального провадження, яке регламентоване Главою 38 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України).

Особливості предмета доказування у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх є те, що під час досудового розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми, крім обставин, передбачених ч.1 ст.91 КПК України, також, необхідно встановити обставини, які визначені у ст. 485 КПК України.

Коректним, на наш погляд, є умовивід І. Б. Михайлівської: «...предмет доказування сформульований у законі в загальному вигляді, застосовується до всіх видів злочинів. Для того, щоб конкретизувати ті обставини, які повинні бути встановлені в кримінальній справі, необхідно звернутися до закону. Саме норми кримінального права формулюють юридично значимі ознаки, які й служать орієнтиром для визначення предмета доказування по конкретній кримінальній справі» [2, с. 27].

В ході досудового розслідування кримінального провадження щодо неповнолітніх, з метою з'ясування та встановлення обставин, що підлягають доказуванню, повинні бути зібрані слідчим, прокурором чи захисником дані про загальну поведінку неповнолітнього як до, так і під час та після вчинення кримінального правопорушення.

Врахування рівня розвитку, інших соціально-психологічних рис неповнолітнього є необхідною передумовою до притягнення відповідних осіб до кримінальної відповідальності, а також для обрання до них ефективних примусових заходів виховного характеру, які найбільш сприятимуть виправленню та перевихованню неповнолітніх.

У кримінальному провадженні щодо неповнолітніх обов'язково потрібно встановлювати умови життя та виховання неповнолітнього (п. 3 ст. 485 КПК України). Без знання цього неможливо вирішити цілу низку питань, пов'язаних з психологічним ставленням особи до вчиненого кримінального правопорушення, повністю встановити обставини, що сприяли скоєнню підлітком кримінального правопорушення.

Відповідно до ст. 487 КПК України, при дослідженні умов життя та виховання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого належить з'ясувати: 1) склад сім'ї неповнолітнього, обстановку в ній, взаємини між дорослими членами сім'ї та дорослими і дітьми, ставлення батьків до виховання неповнолітнього, форми контролю за його поведінкою, морально-побутові умови сім'ї; 2) обстановку в школі чи іншому навчальному закладі або на виробництві, де навчається або працює неповнолітній, його ставлення до навчання чи роботи, взаємини з вихователями, учителями, однолітками, характер і ефективність виховних заходів, які раніше застосовувалися до нього; 3) зв'язки і поведінку неповнолітнього поза домом, навчальним закладом та роботою.

В узагальненні Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ про практику розгляду судами кримінальних справ щодо неповнолітніх зазначено, що джерелом даних про умови життя неповнолітніх є акти обстеження житлово-побутових умов проживання неповнолітнього [3]. Акт обстеження умов проживання неповнолітнього складається службою у справах дітей районної, міської держадміністрацією на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 р №866 «Питання діяльності органів опіки і піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» із наступними змінами. До обстеження можуть залучатися працівники органів місцевого самоврядування, правоохоронні органи та органи охорони здоров'я. В акті зазначається дата, місце проведення обстеження, відомості про дитину, її батьків, інших осіб, з якими вона

проживає, умови утримання дитини та стан її здоров'я, за яких обставин та з яких причин дитина залишилась без батьківського піклування, а також заходи, що були вжиті для захисту прав дитини.

Відповідно до п. 4 ст. 485 КПК України у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх підлягає встановленню питання щодо наявності дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення. Виходячи з аналізу матеріалів кримінальних проваджень щодо неповнолітніх, можна зробити висновок, що втягнення неповнолітнього у злочинну діяльність має різні форми та способи. Це, насамперед, корисливі пропозиції, прохання, поради, нерідко, залучення до спільного вживання алкогольних напоїв чи наркотичних засобів, що створює додаткові мотиви для вчинення злочини. Тому під час здійснення досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень щодо неповнолітніх, слідчому, прокурору, слідчому судді, суду необхідно ретельно досліджувати питання про те, чи не був неповнолітній втягнутий у злочинну діяльність дорослими особами.

З урахуванням точок зору вчених на предмет доказування у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх та власних міркувань, можна зробити такі висновки:

1) предмет доказування у цьому провадженні слід розглядати не з точки зору його співвідношення із загальним предметом доказування чи як прояв деталізації останнього, а з позиції повноти відображення ним специфіки та особливостей неповнолітніх як учасників кримінального процесу і здатності створити підґрунтя для якнайкращого забезпечення інтересів дитини за результатами розгляду цього провадження;

2) предмет доказування у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх слід віднести до числа процесуальних гарантій статусу неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого, оскільки він сприяє охороні прав, свобод та законних інтересів цих учасників кримінального судочинства (завдяки індивідуалізації покарання, забезпеченню прийняття законного, обґрунтованого та вмотивованого судового рішення, приділенню першочергової уваги якнайкращому забезпеченню інтересів дитини);

3) розширення кола обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх, можна розглядати як подальшу реалізацію тенденції до формування в Україні системи ювенальної юстиції та намагання створити доброзичливі до дитини середовище і процес.

Література

1. Кримінальний процес України : підручник / за ред. Ю.М. Грошевого, В.М. Хотенця. — Харків : Право, 2000. — 480 с.
2. Михайловская И.Б. Цели, функции и принципы российского уголовного судопроизводства (уголовно-процессуальная форма). — М. : ТК Велби; Изд-во «Проспект», 2003. — 144 с.
3. Узагальнення про практику розгляду судами кримінальних справ щодо неповнолітніх від 2012 р. // Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. URL: <https://docs.dtki.ua/doc/1077.5210.0>

Н.В. Хіміч,

студентка Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України

О.А. Калганова,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
Університету державної фіскальної служби України

СПРОЩЕНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

Кримінальне процесуальне законодавство в сучасних умовах зазнало багатьох змін, обумовлених динамікою суспільних процесів, особливостями та потребами реагування на актуальні загрози безпеці особистості, суспільству і державі. Одним з основних нововведень Кримінального процесуального кодексу 2012 року (далі — КПК України) став поділ кримінального провадження щодо злочинів та кримінальних проступків. Такий поділ має забезпечити ефективність та оперативність розгляду кримінальних справ, та в першу чергу заощадити час та зменшити навантаження на органи розслідування. Безумовно зробивши такий поділ, законодавець спирався і на законодавство зарубіжних країн, в яких давно існує виокремлення інших, аніж злочин, видів правопорушення. Ми вважаємо актуальним дослідити саме, які ж є особливості спрощеного кримінального провадження за іноземним кримінальним процесуальним законодавством; як тісно особливості спрощеного кримінального провадження за іноземним процесуальним законодавством перекликаються з нашим КПК України, в чому їх відмінності та які шляхи вдосконалення спрощеного провадження можна запропонувати.

Спробу дати визначення поняттю кримінального проступку було зроблено ще в Концепції реформування кримінальної юстиції України, схваленої Рішенням Ради національної безпеки і оборони України «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» від 15 лютого 2008 року та затвердженої Указом Президента України від 08 квітня 2008 року № 311. Згідно з Концепцією кримінальними проступками є:

1) окремі діяння, що відносяться до злочинів невеликої тяжкості, які відповідно до політики гуманізації кримінального законодавства визначатимуться законодавцем такими, що не мають значного ступеня суспільної небезпеки;

2) передбачені чинним Кодексом України про адміністративні правопорушення діяння, які мають судову юрисдикцію і не є управлінськими (адміністративними) за своєю суттю (дрібне хуліганство, дрібне викрадення чужого майна тощо) [1].

Під поділом кримінального провадження щодо злочинів та кримінальних проступків, зокрема виділяємо, що в КПК України передбачено спрощення досудового розслідування кримінальних проступків, у формі дізнання; скорочені строки розслідування кримінальних проступків, порівняно із розслідуванням

злочинів (протягом одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку, щоправда, з можливістю його продовження); можливість закінчення досудового розслідування кримінальних проступків у формі клопотання прокурора про розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні (за наявності згоди підозрюваного та потерпілого); спрощення судового провадження щодо кримінальних проступків: можливість розгляду обвинувального акта у спрощеному провадженні без участі сторін кримінального провадження та дослідження доказів, що зменшує тривалість розгляду обвинувального акта, тощо.

Для детального порівняння спрощеного судового провадження різних країн, розглянемо окремо особливості кожної з них. Згідно зі статтями 381-382 КПК України суд за клопотанням прокурора або слідчого, погодженого з кримінального проступку без проведення судового розгляду в судовому засіданні за відсутності учасників судового провадження, якщо обвинувачений, що був представлений захисником, беззаперечно визнав свою винуватість, не оспорує встановлені досудовим розслідуванням обставини і згоден з розглядом обвинувального акта за його відсутності, а потерпілий не заперечує проти такого розгляду. Суд у п'ятиденний строк з дня отримання обвинувального акта з клопотанням про його розгляд у спрощеному провадженні вивчає його та додані до нього матеріали і ухвалює вирок. Вирок суду за результатами спрощеного провадження ухвалюється в порядку, визначеному КПК України, та повинен відповідати загальним вимогам до вироку суду. У вирокі суду за результатами спрощеного провадження замість доказів на підтвердження встановлених судом обставин зазначаються встановлені органом досудового розслідування обставини, які не оспоруються учасниками судового провадження. Суд має право призначити розгляд у судовому засіданні обвинувального акта, який надійшов з клопотанням про його розгляд у спрощеному провадженні, та викликати для участі в ньому учасників кримінального провадження, якщо визнає це за необхідне [2].

Згідно з Кримінальним процесуальним кодексом Франції спрощена процедура судового розгляду кримінальних справ застосовується щодо проступків, визначених Транспортним кодексом, проступків, пов'язаних із порушенням правил транспортних перевезень, а також окремих проступків, передбачених Комерційним кодексом, за вчинення яких не передбачено покарання у виді позбавлення волі [3].

Кримінальний процесуальний кодекс Литовської Республіки пов'язує застосування спрощеної процедури не лише з особливостями кваліфікації діяння, а й із виконанням винуватцем певних зобов'язань. Зокрема, таке провадження має місце лише за умови відшкодування або усунення заподіяних збитків, у разі їх наявності, або зобов'язання відшкодувати чи усунути збитки [4].

Своєю чергою, положеннями Кримінально-процесуального кодексу Швейцарії встановлено особливості кримінального провадження для випадків, коли особа визнає себе винною або коли є достатні підстави вважати її винною у вчиненні кримінального правопорушення чи кримінальних правопорушень, за яке

(які) їй може бути призначене покарання (остаточне покарання) не суворіше за позбавлення волі на строк до 6 місяців і штраф [5].

На основі зазначених вище досліджень, можемо зробити висновки:

1. Для застосування спрощеного провадження щодо кримінальних проступків необхідною умовою є достатня кількість процесуальних умов та підстав такого провадження

2. Майже у всіх випадках, згода обвинуваченого на розгляд справи у спрощеному провадженні не вимагається.

3. Обвинувачений вправі не погоджуватися з ухваленим судом рішенням та оскаржувати його в загальному порядку, передбаченому законодавством.

4. Межі судового провадження у справах про кримінальні проступки зазвичай пов'язують лише із встановленням судом виду і міри покарання, що може бути призначене.

Однак, як ми бачимо, спрощений порядок провадження щодо кримінальних проступків України суттєво відрізняється від моделі спрощеного порядку інших країн, і ми вважаємо, що він потребує вдосконалення. Зокрема доцільним, на нашу думку, було б запровадити обов'язковий виклик учасників до судового засідання під час спрощеного судового провадження; клопотання прокурора про розгляд обвинувального акту у спрощеному провадженні має містити пропозицію щодо міри покарання, яка повинна бути обрана засудженому; постановляючи обвинувальний вирок, суд повинен призначити засудженому міру покарання, запропоновану прокурором.

Таким чином питання спрощеного провадження щодо кримінальних проступків потребує додаткового вивчення з урахуванням досвіду зарубіжних країн.

Література

1. Концепція реформування кримінальної юстиції України № 311/2008 / Указ Президента України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/311/2008>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс. Київ, 2012. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 від 13.04.2012>
3. Code of Criminal Procedure / URL: https://www.legifrance.gouv.fr/content/download/1958/13719/version/3/.../Code_34.pdf.
4. Кримінально-процесуальний кодекс Литовської Республіки. URL: [http://pravo.org.ua/files/_\(2\).pdf](http://pravo.org.ua/files/_(2).pdf).
5. Swiss Criminal Procedure Code. URL: <https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/20052319/index.html>.

А.О. Чайковська, Я.А. Доброштан,
студенти Навчально-наукового юридичного інституту
Національного авіаційного університету, м. Київ
науковий керівник: *Ю.М. Белуга,*
старший викладач кафедри цивільного права і процесу,
Навчально-науковий юридичний інститут
Національного авіаційного університету, м. Київ

ЗАОХОЧЕННЯ ЯК МЕТОД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ ПРАЦІ

Заохочення є публічним проявом пошани до працівника у формах, що визначаються чи дозволяються нормами права, за зразкове виконання трудових обов'язків, підвищення продуктивності праці, поліпшення якості продукції, тривалу і безперервну роботу, новаторство в праці та інші досягнення у роботі [1]. Заходи заохочення працівників можна поділити на матеріальне стимулювання, моральне стимулювання та змішане.

З цього приводу досить влучно висловлюються В.М. Толкунова та Қ.Н. Гусов, наголошуючи, що підтримання та зміцнення трудової дисципліни здійснюється не лише за допомогою методу переконання, виховання, але й за допомогою методу морального та матеріального стимулювання, оскільки заходи морального стимулювання органічно поєднані між собою та мають за мету порядок і організованість на кожному підприємстві, в установі, організації [2]. У разі стимулювання працівників моральні, матеріальні та змішані заходи заохочення є ефективними засобами їх спонукання до високоякісного виконання своїх трудових обов'язків. Як правильно підкреслює Ю.М. Старілов, стимулювання — це вплив суб'єктів (посадової особи, органу) на потреби, інтереси, на свідомість, волю, практичну поведінку службовця, а відповідно, на результати його управлінської праці, державно-службової діяльності [3].

Заохочення — частина стимулювання, окремий захід, здійснюваний у його межах. Незважаючи на те, що система заходів заохочення працівників посідає вагоме місце у забезпеченні дисципліни праці, аналіз чинного законодавства дозволяє зробити висновок, що нормативно-правове забезпечення в сучасних умовах перебуває не на належному рівні, тому потребує свого удосконалення [1]. Так, виходячи зі змісту норм Кодексу законів про працю, зокрема ст. 143, питання заохочення працівників віднесені до сфери локального нормативно-правового регулювання [4]. Саме в локальних нормах повинна встановлюватися система стимулювання праці: види заохочень, підстави та порядок їх застосування, а також показники результативної праці, відповідно до яких працівник має право на той або інший вид заохочення. У ст. 143 КЗпП передбачений такий вид заохочення, як за успіхи в роботі. Такий вид заохочень може застосовуватися до працівників за зразкове виконання трудових обов'язків, новаторство, підвищення продуктивності праці, інші успіхи.

Потрібно відзначити, що крім нормативного регулювання заохочень за сумлінну працю, останнім часом усе більше використовується і договірне його регулювання. Зокрема, воно характерне для контрактної форми трудового

договору. Укладаючи контракт чи трудовий договір, сторони, зазвичай, передбачають додаткові заходи заохочення, крім тих, які передбачені законодавством або локальними нормативними актами. Це можуть бути і разові винагороди, і премії, і оплата проїзду під час відпустки тощо. Згідно із ст. 145 КЗпП, як заохочення визначаються пільги і переваги для працівників, які успішно і сумлінно виконують свої трудові обов'язки. Заходи заохочення для окремих категорій працівників визначаються спеціальними законами, а також можуть бути передбачені статутами та положеннями про дисципліну.

На мою думку, основними засобами підтримання високої трудової активності працівників є створення сприятливих умов праці, нормального психологічного клімату, переконання, сила прикладу, моральне і матеріальне стимулювання. «Ініціатива, — підкреслює С.В. Венедіктов, — творча професійна діяльність базуються, головним чином, на внутрішньому переконанні особи. Суть його полягає у впливі на свідомість та поведінку людей з метою формування у них розуміння необхідності добровільно і сумлінно виконувати вимоги закону та інших правових норм, а зміст становить комплекс різноманітних конкретних заходів і засобів такого впливу» [5]. На жаль, чинний Кодекс законів про працю України [4] не визначає навіть приблизного переліку заохочень, які може застосувати роботодавець до сумлінно працюючих осіб. Так, ст. 144 чинного КЗпП лише вказує, що працівників можна заохочувати в будь-яких формах, які закріплені у затверджуваних трудовими колективами правилах внутрішнього трудового розпорядку.

Вважаю за доцільне проект Трудового кодексу України доповнити статтею такого змісту: «Основними заходами заохочення є: 1) оголошення подяки; 2) нагородження грамотою; 3) занесення до Книги пошани 4) розміщення фото на Дошці пошани; 5) зняття дисциплінарного стягнення 6) виплата премії; 7) нагородження цінним подарунком. По суті, правові засоби заохочення — одне з найважливіших дієвих оперативних чинників підвищення суспільно-правової та трудової активності працівників.

Література

1. Чанишева Г.І., Болотіна Н.Б. Трудове право України : підручник / Г.І. Чанишева, Н.Б. Болотіна. — К. : Знання, 2000. — 480 с.
2. Толкунова В.Н., Гусов К.Н. Трудовое право России : учебное пособие / В.Н. Толкунова, К.Н. Гусов. — М. : Юрист, 1996. — 448 с.
3. Старилов Ю.Н. Служебное право : учебник / Ю.Н. Старилов. — М. : Издательство БЕК, 1996. — 698 с.
4. Кодекс законів про працю України // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1971. — Додаток до № 50. — Ст. 375.
5. Венедіктов С.В. Матеріальне та моральне стимулювання ефективної професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ: теоретичний аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 — трудове право; право соціального забезпечення / ХНУВС / С.В. Венедіктов. — Харків, 2004. — 187 с.

А.О. Чайковська, А.С. Філюшина,
студентки Навчально-наукового юридичного інституту
Національного авіаційного університету, м. Київ
науковий керівник: *Ю.М. Белуга,*
старший викладач кафедри цивільного права і процесу,
Навчально-науковий юридичний інститут
Національного авіаційного університету, м. Київ

ПРАВОВА ПРИРОДА ВІДНОСИН У ЖИТЛОВІЙ СФЕРІ

За своїм характером конституційне право на житло є публічно-правовою нормою. У житловому праві поєднуються як публічний, так і приватний інтерес. Публічний інтерес реалізується за допомогою механізму обліку громадян, які потребують покращення житлових умов та надання житла в державному та комунальному житловому фонді. Приватний інтерес полягає в тому, що кожний громадянин намагається самостійно задовольнити особисту потребу в житлі.

Право на житло, реалізується на підставі ордеру, який видається уповноваженим державним органом або органом місцевого самоврядування та укладеним договором найму житла. Право на житло слід розглядати як правомочності, пов'язані із задоволенням потреб громадян у житлі, володінням, користуванням та розпорядженням житловими приміщеннями з метою реалізації цього права. Особи вступають у відносини щодо володіння, користування та розпорядження житлом, які регулюються нормами приватного права і набувають характеру житлових правовідносин. Незважаючи на підставу виникнення житлових правовідносин, останні мають приватний характер, зміст яких визначається правами та обов'язками їх учасників [1].

Розглядаючи зміст права на житло, Ю.К. Толстой підкреслював, що це право може виникнути в силу різних підстав і завжди представляє саме по собі елемент житлових правовідносин, що є збірним поняттям, яке охоплює різні відносини, що включає також відносини щодо надання жилих приміщень [3]. Житлові відносини можуть виникати на підставі юридичного складу: адміністративного акта та договору, укладеного на підставі цього акта. Найбільш поширеною підставою виникнення житлових відносин є договір (правочин). Житлові відносини можуть мати речовий та зобов'язальний характер. Відповідно до ст. 379 ЦК України житлом визнається житловий будинок, квартира, інші приміщення, призначені та придатні для постійного проживання в них [4].

Правовідносини, що виникають у процесі користування житловими приміщеннями, мають зобов'язальний характер і регулюються договором найму (піднайму) житла. Житлові правовідносини мають майновий та не- майновий характер. Право громадян на житло охоплює не лише безпосереднє володіння чи користування житлом, але й недоторканність житла, свободу місця проживання. Цивільний кодекс України встановлює підстави виникнення, здійснення та припинення житлових правовідносин, загальний порядок укладення договорів найму житла, їх види, права й обов'язки власника-наймодавця і наймача [4].

Охорону і захист житлових прав можна розглядати в двох площинах: застосування погоджених учасниками мір охорони і захисту в регулятивному правовідношенні (наприклад, у договорі) та примусовому порядку на основі положень законодавства. Залежно від конкретного виду порушення та його наслідків буде здійснюватися вибір способу захисту [5].

Охорона та захист суб'єктивних прав приватного характеру здійснюється за допомогою загальних цивільно-правових способів захисту та спеціальних засобів, передбачених житловим законодавством. Регулювання відносин цивільного права як приватного може здійснюватися також нормами публічного права. Багато суспільних відносин мають змішаний характер у контексті механізму правового регулювання. Законодавство України повинно враховувати зазначені тенденції шляхом відображення у нормативних положеннях. Можливість кореляції цивільно-правових норм із положеннями інших галузей права передбачена в ЦК України [2]. Так, ч. 2 ст. 810 ЦК України визначено, що підстави, умови, порядок укладення та припинення договору найму житла, що є об'єктом права державної власності, встановлюється законом.

Зокрема, держава здійснює заходи соціального захисту населення шляхом встановлення системи платежів за користування житлом у державному фонді. Аналогічні повноваження мають органи місцевого територіального самоврядування щодо житла, яке належить до комунальної власності. Умови договору найму житла в державному та комунальному житловому фонді мають певну специфіку. Ці відносини є договірними і регулюються нормами приватного права. Водночас підставою укладення договору найму житла в державному та комунальному житловому фонді є адміністративний акт — ордер на надання конкретного житлового приміщення, видачі якого передуює стадія визнання фізичної особи такою, що потребує покращення житлових умов. Відповідно, захист суб'єктивних цивільних прав у житловій сфері здійснюється за допомогою цивільно-правових способів захисту, а порушення прав та інтересів громадян у відносинах реалізації права на житло в державному та комунальному житловому фонді також мірами захисту публічного характеру [5].

Література

1. Марткович И.Б. Право на жилище и его обеспечение: Учеб. пособие по спец. курсу / И.Б. Марткович. — М.: ВЮЗИ, 1983. — 80 с.
2. Аврамова О.Е. Соотношение частного и публичного права в жилищном праве // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 7. — С. 47—50.
3. Гражданское право. Часть II. Учебник / Под ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого. — М.: «Проспект», 1993. — 432 с.
4. Цивільний кодекс України від 16 січ. 2003 р. — № 435-IV. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
5. Кичихин А.Н., Марткович И.Б., Щербакова Н.А. — Жилищные права. Пользование и собственность: Комментарии и разъяснения. Текст. / А.Н. Кичихин, И.Б. Марткович, Н.А. Щербакова. — М.: Юрист, 1997. — 445 с.

А.В. Лукіна,

студентка біологічного факультету

Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

науковий керівник: ***А.І. Жумінська,***

кандидат біологічних наук, доцент кафедри мікробіології, вірусології та біотехнології

Одеського національного університету І.І. Мечникова

МЕТОД ХРОМАТОГРАФІЇ НИЗЬКОГО, СЕРЕДНЬОГО ТА ВИСОКОГО ТИСКУ ДЛЯ ОЧИЩЕННЯ ФАГОВИХ ЧАСТОК

На сьогоднішній день хроматографія є одним із найефективніших методів розділення, що широко застосовується як в хімії, так і для розділу біологічних макромолекул і часток [1, с. 10].

Хроматографія — це метод розділення і визначення речовин, заснований на розподілі компонентів між двома фазами — рухомою та нерухомою [1, с. 15].

Метод хроматографії широко використовується для розділу фагових часток. Хроматографія при низькому, помірному та високому тиску є основними методами для розділу та очищення фагів [2, с. 12].

Бактеріофаги — віруси, які інфікують бактерії, були відкриті на початку 20 століття. Сьогодні фаги використовують як антибактеріальні агенти у фаговому скрининзі, у розвитку фагових вакцин, як гени-мішені у терапевтичних системах і для специфічного бактеріального типування. Для того, щоб використовувати фаги для даних досліджень їх очищують за допомогою рідинної хроматографії. Вони повинні бути вільні від усіх домішок [8, с. 125].

При розділенні фагових часток використовується метод іонообмінної хроматографії. Коли фаги очищуються за допомогою іонообмінної хроматографії, вирішальним моментом стає відсутність будь-яких фрагментів ДНК у середовищі, яке містить фагові частки [8, с. 130].

У якості сорбенту при розділі вірусних часток зазвичай використовується целюлоза. Целюлоза хімічно інертна і не вступає в реакції з білками, нуклеїновими кислотами і їх компонентами, а тому, і з цілими фаговими частками. Це — полісахарид, лінійний полімер, утворений залишками глюкози, зв'язаними 5-1,4 — глікозидним зв'язком [3, с. 55].

DEAE целюлоза (Diethylaminoethyl cellulose) — це позитивно заряджений сорбент, що використовується у іонообмінній хроматографії. Для розділення фагів використовується тільки цей вид сорбенту [3, с. 60].

Для розділення фагових часток використовують методи хроматографії низького, помірного і високого тиску. Основна відмінність ґрунтується на діапазонах тиску, що застосовується у цих методах.

Високоєфективна рідинна хроматографія при високому тиску отримала дуже широке розповсюдження головним чином у якості експрес-метода розділення фагових часток. Високоєфективна рідинна хроматографія характеризується низкою переваг: короткий час аналізу, легкість керування, гарні межі виявлення, популярність при очищенні фагових часток [4, с. 180].

Але також є ряд недоліків, головні з яких — це матеріальна сторона і нижча порівняно з іншими методами місткість [6, с. 27].

Хроматографія при середньому тиску була введена у 1970 році як ефективний метод для препаративного розділення органічних компонентів. Цей метод розділення зараз звичайно використовується поруч чи разом з іншими розповсюдженими препаративними методами: хроматографією при низькому та високому тиску [7, с. 11].

Під низьким тиском розуміють, що тиск, який забезпечує перебіг робочої рідини через колонку не перевищує 5-ти атмосфер [3, с. 120].

Системи низького тиску дозволяють працювати з великими об'ємами адсорбенту, що є необхідною умовою для хроматографічного виділення великих кількостей цільових речовин високої частоти [5, с. 98].

Існує два типи колонок: аналітична та препаративна. Аналітична колонка характеризується меншим діаметром, а тому очищення може пройти набагато менший об'єм лізату [3, с. 122].

Система має наступні особливості: широкі піки, низькі межі виявлення, довгий часовий період розділення, колонки призначені тільки для низького робочого тиску [5, с. 110].

Переваги хроматографії низького тиску: прості системні вимоги, бюджетність, метод досить популярний саме для розділення фагових часток.

Хроматографія низького тиску також має ряд недоліків: невисока роздільна здатність, причиною якої є застосування адсорбентів з крупними частинками [8, с. 210].

Саме метод хроматографії низького тиску широко застосовується для розділення і виділення із суміші фагових часток. Було проведено безліч досліджень, що доводять легкість та ефективність даного методу [2, с. 16].

Література

1. Бикмуллин А.Г., Ибрагимов А. Н., Сатаева А.Д. Хроматографические методы очистки белков: учебно—методическое пособие. — Казань: КФУ, 2013. — 48 с.
2. Калашникова И. В. Адсорбция биологических частиц (вирусов) на функционализированной поверхности полимерных сорбентов монолитного типа: автореф. дис. ... кандидата хим. наук : 02.00.06. — СПб, 2008. — 23 с.
3. Остерман Л.А. Хроматография белков и нуклеиновых кислот. — М.: Наука, 1985. — 536 с.

4. Садек П.С. Как избежать ошибок в высокоэффективной жидкостной хроматографии: лабораторное пособие. — Мичиган, 1990. — 450 с.
5. Сычев К.С. Практическое руководство по жидкостной хроматографии. — М.: Техносфера, 2010. — 145 с.
6. Gagnon P. The emerging generation of chromatography tools for virus purification // Bioprocess international. — 2008. — V. 5, № 1. — P. 24–29.
7. Hostettmann K., Terreaux C. Medium-Pressure Liquid Chromatography // Chromatography. — 2000. — V. 25, № 12. — P. 10–20.
8. Khrupa S. Vijayaragavan. Virus purification, detection and removal: diss. ... doctor of philosophy in chemical engineering. — Michigan, 2014. — 270 p.

УДК 57.043

Л.А. Сергеева,

кандидат медичних наук, доцент кафедри фізичної культури
Державного університету телекомунікацій, м. Київ

О.І. Вальченко,

кандидат військових наук, доцент кафедри фізичної культури
Державного університету телекомунікацій, м. Київ

Д.Г. Оленів,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізичної культури
Державного університету телекомунікацій, м. Київ

О.І. Глебова,

старший викладач кафедри фізичної культури
Державного університету телекомунікацій, м. Київ

В.С. Сергеева,

лікар сімейної медицини,
КЗ ІМЦПМСД Ірпінської МР, амбулаторія №2, м. Ірпін

ВПЛИВ ЕЛЕКТРОМАГНІТНОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ РАДІОЧАСТОТНОГО ДІАПАЗОНУ НА СЕРЦЕВО-СУДИННУ СИСТЕМУ ОРГАНІЗМУ ЛЮДИНИ

Анотація. В натурному експерименті на студентах-добровольцях, за допомогою фізіологічних методів дослідження та ортостатичних проб, були виявлені зміни в діяльності серцево-судинної системи в залежності від терміну роботи за комп'ютерами та використання мобільного зв'язку.

Ключові слова: електромагнітне випромінювання, радіочастотний діапазон, мобільні телефони, комп'ютери, серцево-судинна система.

Постановка проблеми. Відомий факт, що тривалий вплив електромагнітних полів призводить до стійких порушень стану здоров'я людини. При дослідженні несприятливої дії на організм людини електромагнітного випромінювання радіочастотного діапазону (ЕМВ-РЧ) виявляють, що страждає нервова, імунна та серцево-судинна системи. Можливі також не тільки функціональні порушення у роботі вказаних систем організму, але й виникнення гострих або хронічних хвороб.

Стан дослідження. Зміни діяльності нервової та серцево-судинної систем мають кумулятивний характер, та не зважаючи на це, при припиненні впливу, а також поліпшенні умов праці, як правило спостерігається покращення їх функціонування. При інтенсивності поля близько 20 мкВт/см^2 спостерігається зменшення частоти пульсу, зниження артеріального тиску. Ця дія більш сильна у людей, що вже підпадали під подібне опромінення. З ростом інтенсивності проявляються електрокардіографічні зміни. Потім відмічається прискорення пульсу, коливання об'єму крові. Ступінь ушкодження внаслідок дій електромагнітним полем НВЧ діапазону може бути різною і частіше залежить від інтенсивності опромінення та часу його дії. Незважаючи на поліморфну загалом клінічну картину захворювання, основне місце дії на організм людини електромагнітних полів займають порушення з боку центральної нервової системи і ураження серцево-судинної системи [1, 2, 3].

Окрім вищезазначеного, в літературі поширено обговорюється тема резонансу частот ЕМВ на мембранах клітин та затухання радіохвиль в тканинах організму [4, 5]. Відомий факт, що радіохвильовий діапазон монітора складає 20 Гц...1000 МГц, причому 20 Гц — резонансна частота серця, 8—300 Гц — на цих частотах визначається резонанс кровоносної системи. При збігу частоти проходження низькоінтенсивних НВЧ-імпульсів із частотою серцевого циклу порушується ритм серцебиття [6].

Виклад основного матеріалу. Фізикальне обстеження проводили на 126 студентах 1-го курсу Державного університету телекомунікацій (м. Київ). Виявляли осіб з хронічною органічною патологією, з підвищеною або зниженою вагою, зі шкідливими звичками (паління), спортсменів — і до аналізу такі дані моніторингу не надходили. Таким чином, до масиву експериментальних даних з оцінки функціонального стану серцево-судинної системи в ортостатичних пробах відібрали 99 осіб чоловічої статі.

При виконанні метрономізації артеріального тиску (АТ) та частоти серцевих скорочень (ЧСС), за методом Короткова, ми зіткнулися з тим фактом, що дві третини студентів мали підвищений вихідний рівень артеріального тиску, в порівнянні з нормативними даної вікової групи (18 років).

За даними літератури, аускультативний метод Короткова дає такі нормативи щодо артеріального тиску та ЧСС: систолічний АТ (САТ)=118, діастолічний АТ(ДАТ) = 75 та ЧСС = 90 - 60 відповідно до чоловічої статі.

Тому, студентів у натурному експерименті поділили на три вихідні групи 1) з мінімальними вихідними даними АТ — це такі, що відповідали нормативним фізіологічним стандартам; 2) з середніми вихідними даними АТ — це такі, що перевищували нормативні стандарти САТ на 13% ($P<0,001$); 3) з максимальними вихідними даними АТ — це такі, що перевищували нормативні стандарти САТ на 28,8% ($P<0,001$) в середньому. Можливо, це вказує на імовірну потребу в перегляді нормативних вікових та статевих показників функціональної активності серцево-судинної системи.

Фізикальні обстеження проводили в покої (сидячи), при короткочасному швидкому вставанні (не знімаючи манжетки) та після тривалий ортостатичній

пробі (стоячи під кутом у 70° на протязі 15 хвилин). Таким чином, в умовах надходження студентів в аудиторії, ми змоделювали короточасну ортостатичну пробу (КОП) та тривалу ортостатичну пробу (ТОП).

Дані таблиці 1 показують, що при виконанні короточасної ортостатичної проби в групі з мінімальними вихідними даними АТ достовірно підвищувалися систолічний та діастолічний артеріальний тиск відповідно на 5 та 9,8%.

Тривала ортостатична проба в групі з мінімальними вихідними даними АТ достовірно збільшувала систолічний артеріальний тиск на 10,13%, на 14,4% – діастолічний артеріальний тиск, на 11,9% - частоту серцевих скорочень.

Короточасна ортостатична проба в групі з середніми вихідними даними АТ змінювала параметри діастолічного артеріального тиску та частоти серцевих скорочень: достовірно збільшувала на 5,3% ДАТ та на 10,56% ЧСС в середньому.

Тривала ортостатична проба в групі з середніми вихідними даними АТ достовірно на 9,9% збільшувала ДАТ та на 19,87% – ЧСС.

Таблиця 1

Результати проведення короточасної (КОП) та тривалої (ТОП) ортостатичної проби серед студентів 1-го курсу (n= 99)

Група з мінімальними вихідними даними АТ (n=33)			Група з середніми вихідними даними АТ (n= 34)			Група з максимальними вихідними даними АТ (n=32)		
вихідні	КОП	ТОП	вихідні	КОП	ТОП	вихідні	КОП	ТОП
Систолічний артеріальний тиск (САТ)								
119,11 ±1,43	125,78 ±2,0 **	131,18 ±3,0 ***	134,05 ±0,57	136,97 ±2,26	138,7 ±2,78	152,4 ±2,0	150,43 ±2,57	151,37 ±2,76
Діастолічний артеріальний тиск (ДАТ)								
72,88 ±1,62	80,03 ±1,78 ***	83,39 ±1,58 ***	78,29 ±1,42	82,47 ±1,34 **	86,08 ±1,61 ***	84,68 ±1,44	90,25 ±1,55 **	93,62 ±1,45 ***
Частота серцевих скорочень (ЧСС)								
79,02 ±2,63	84,15 ±2,3	94,06 ±2,53 ***	79,64 ±2,13	86,35 ±2,34 **	95,47 ±2,57 ***	85,25 ±3,12	90,43 ±2,66	98,62 ±2,76 ***
Загальний периферичний судинний опір (ЗПСО)								
1491,8 ±55,7	1611,3 ±86,7 P=0,25	1507,4 ±52,8	1572,6 ±52,7	1565,3 ±48,3	1533,4 ±50,2	1602,1 ±53,8	1662,6 ±42,7	1654,5 ±54,8

Примітка: *P<0,05, **0,05>P>0,01, ***P<0,01 (достовірність розбіжностей по відношенню до вихідних даних у дослідній підгрупі).

Короточасна ортостатична проба в групі з максимальними вихідними АТ даними достовірно підвищувала на 6,57% діастолічний артеріальний тиск.

Тривала ортостатична проба в групі з максимальними вихідними даними АТ достовірно підвищувала діастолічний артеріальний тиск та частоту серцевих скорочень відповідно на 10,55 та 15,68 відсотків.

Вищевикладені результати можуть свідчити не лише про підвищення фізичного навантаження на серцево-судинну систему організму піддослідних чоловіків під час натурального експерименту. Але вони ще можуть бути свідоцтвом оцінки адекватності симпато-адrenalової вегетативної нервової системи (САС) в барорефлекторних механізмах регуляції гемодинаміки (таблиця 2).

Таблиця 2

Оцінка діяльності симпато-адrenalової ВНС в ортостатичній пробі

№	Показники	Групи обстежених за вихідним рівнем АТ:		
		1. Мінімальний	2. Середній	3. Максимальний
1	ЧСС, уд/хв, в середньому	Підвищення на 15 – «задовільно»	Підвищення на 16 – «задовільно»	Підвищення на 13 – «задовільно»
2	САТ, мм рт.ст, в середньому	Підвищення на 3,4 – «добре»	Не змінюється – «задовільно»	Не змінюється – «задовільно»
3	ДАТ, мм рт.ст, в середньому	Підвищення на 10 – «добре»	Підвищення на 7,79 – «добре»	Підвищення на 8,94 – «добре»
4	ПТ, мм рт.ст., в середньому - напрямок змін	46,26 – 45,75 – 47,79 – «задовільно» ↓↑	55,76 – 54,5 – 52,62 – «незадовільно» - ↓-↓↓	67,72 – 60,18 – 57,75 – «незадовільно» - ↓-↓↓

Дані таблиці 2 свідчать, що вегетативне забезпечення серцево-судинних реакцій в експериментальних дослідних групах не є адекватним, та погано працює майже на 66,7% (відсоток поганих и дуже поганих оцінок).

Необхідно відзначити, що підвищення симпатичної компоненти вегетативної нервової системи (ВНС) є тільки в групі з мінімальним АТ (який відповідає літературній нормі). В дослідних групах із середнім та максимальним рівнем артеріального тиску САТ знаходиться на рівні нормального статистичного розподілення. Тобто, якщо судити по САС в цих 2-х групах спостережується відсутність реакції симпато-адrenalової системи на ортостаз: САТ – не підвищується (як у нормі) і не знижується (як при зниженні барорефлекторного контролю із судин у осіб сталого віку, тобто при патологічних змінах в крупних судинах). Як прийнято, САТ – це максимальний тиск в артеріальній системі, що розвивається під час систоли лівого шлуночка серця. САТ обумовлений ударним об'ємом серця та еластичністю аорти та крупних судин.

Зміни в показниках ЧСС рахуються нормальними на 3–10 уд/хв, а, в середньому, по 3-й групі – підвищення ЧСС відмічалось на 5–13 уд/хв. Відмічається надмірне збільшення ЧСС в групі з мінімальним вихідним АТ – на 5–15 уд/хв., в залежності від нарощування терміну знаходження людини в ортостатичній пробі. Тобто не можна на 100% віднести вказану експериментальну групу у групу з адекватною регуляцією ССС.

Якщо характеризувати реактивність вегетативної нервової системи (ВНС) на ортостаз, то ДАТ — це мінімальний тиск при діастолі серця. Він обумовлений величиною тону периферичних артеріальних судин. Підвищення ДАТ (в середньої групі достовірність дорівнювала при $0,05 > P > 0,01$) та зниження пульсового тиску (ПТ) в натурному експерименті залежало від терміну функціонального напруження (перенапруження) організму в ортостатичній пробі, що свідчить про формування несприятливої парасимпатичної реакції організму на стрес.

Дані таблиці 1 показують, що при статистичному аналізі показники загального периферичного судинного опору (ЗПСО) практично не змінюються. У здорових людей ЗПСО в середньому в ортостатичних пробах зменшується на 20 — 30%. З цього факту виникає такий висновок, що в дослідних групах немає реакції загального периферичного судинного опору, і цей факт може свідчити й про пошкодження судин на гістологічному рівні, а не тільки на регуляторному. За регуляторний рівень формування таких неадекватних реакцій ЗПСО в ортостатичній пробі відповідає парасимпатична вегетативна нервова система.

Хронічна модуляція високої парасимпатичної активності ВНС, стимуляція вагусних ядер може сформувати відсутність реакції на ортостаз. Ми старанно виключили з дослідних груп у процесі дослідження студентів 1-го курсу, що мали причини хронічної стимуляції блукаючих ядер довгастого мозку (особи, що палять або з підвищеною масою тіла), але серед «гравців слабої ланки» залишаються неіонізуючі випромінювання радіочастотного діапазону.

Подивимося дані літератури, де ще слабка доказовість причинно-наслідкових зв'язків і дозозалежності [7]. Але при розслідуванні дії на біологічні тканини та глибини проникнення сантиметрових радіохвиль (3—5 см), можна припустити, що вони модулюють аферентний потік імпульсацій в різні відділи головного мозку, в результаті чого викликають зниження артеріального тиску і частоти серцевих скорочень [8]. Дециметрові радіохвилі, їх проникаюча здатність — 9—11 см, внаслідок активації парасимпатичних волокон, не тільки знижують ЧСС і АТ, але і змінюють периферичний опір судин [8]. І навіть міліметрові радіохвилі, які мають виключно локальний характер впливу на тканини, можуть розвивати гуморальний (через тучноклітинну дегрануляцію) шлях впливу на всі відділи центральної і вегетативної нервової системи. Деякі автори вказують на їх знеболюючий ефект через посередництво ноціцептивних рецепторів та опіоїдної системи [8]. Тривале впливання поглиненої енергії ЕМВ радіочастотного діапазону в рецепторному апараті шкіри і тканинах організму людини може створювати нервові, нейрогуморальні реакції організму, змінювати їх системні і антисистемні взаємини, і, кінцевим етапом цього нескінченного і інтенсивного процесу може стати формування професійної патології у майбутніх фахівців ІТ-технологій.

Розглянемо відсоткове розподілення в дослідних групах — студентів з превалюванням парасимпатичної (вагусної) регуляції (V) серцево-судинної системи (ССС) в короткочасній та тривалій ортостатичній пробі, симпатотонічної регуляції (S) та нормотонічної (N), а також час експозиції ЕМВ при роботі за комп'ютером (t), у роках.

Більший відсоток студентів з парасимпатичним типом відповіді вегетативної нервової системи на ортостаз знаходиться в третій експериментальній групі (більш 40%). І в цій групі досліджених студентів була доказана достовірність підвищення середнього часу експозиції ЕМВ-РЧ діапазону (у роках, від гаджетів, за відповіддю на запитання анкети) – в порівнянні з іншими групами.

При розрахуванні коефіцієнту парної кореляції між наростанням відсотку осіб з ваготонічним напрямком (за індексом Кердо) функціонування ВНС в ортостатичних пробах (х) та часом експозиції ЕМВ від комп'ютеру (у) (що визначено за анкетами) був знайдений сильний прямий кореляційний зв'язок між показниками ($r_{xy} = +0,832$, при $p = 0,05$).

При розрахуванні коефіцієнту парної кореляції (в серіях з мінімальним, середнім та максимальним артеріальним тиском) між наростанням відсотку осіб з ваготонічним напрямком функціонування ВНС в тривалих та короточасних ортостатичних пробах (х) та часом експозиції ЕМВ від мобільного телефону (у) (що визначено за анкетами) був також знайдений сильний прямий кореляційний зв'язок між показниками ($r_{xy} = +0,742$, при $p = 0,05$).

Висновки.

1. При виконанні короточасної ортостатичної проби були виявлені функціональні зміни в серцево-судинній системі з підвищенням систолічного та діастолічного артеріального тиску, а також частоти серцевих скорочень.

При виконанні тривалої ортостатичної проби (стоячи на протязі 15 хвилин із нахилом тулуба на 70°) було подальше підвищення діастолічного тиску та частоти серцевих скорочень.

2. В усіх дослідних групах судини організму практично не мали барорефлекторної відповіді на ортостатичні проби. В короточасній та тривалій ортостатичній пробі загальний периферичний судинний опір не знижувався. Тому, вегетативне забезпечення серцево-судинних реакцій не є адекватним, та свідчить про більш значиме впливання парасимпатичної нервової системи щодо формування реакції організму на ортостатичне навантаження.

3. Відсотковий розподіл студентів з ваготонічною реакцією на ортостаз, визначений за індексом Кердо, був більший в групі з підвищеним вихідним рівнем АТ. В цій дослідній групі студентів була знайдена достовірною більшість середнього часу експозиції ЕМВ-РЧ діапазону у роках в порівнянні з іншими групами.

4. Показані сильні кореляційні зв'язки між наростанням відсотку осіб з ваготонічним напрямком вегетативного контролю за діяльністю серцево-судинної системи і часом експозиції ЕМВ від комп'ютеру ($r_{xy} = +0,832$, при $p = 0,05$) та мобільного зв'язку ($r_{xy} = +0,742$, при $p = 0,05$) у роках.

Література

1. Глебов В.В., Родионова О.М. Экологическая безопасность в области искусственных электромагнитных излучений и здоровье человека // Биополевые взаимодействия и мед. технологии: материалы тр. междунар. науч. конф., Москва, 16–18 апр. 2008 г. — М.: Моск. НТОРЭС им. А.С. Попова, 2008. — С. 98–102.
2. Кудрин В.А. Электромагнитное излучение и заболеваемость водителей локомотивов железнодорожного транспорта // Медицина труда, гигиена и эпидемиология на железнодорожном транспорте: сб. науч.-практ. работ / ВНИИ железнодорожной гигиены. — М., 2001. — С. 243–246.
3. Becker G. Elektrische Kommunikation bei termitten // Z.f.Angew. Entomol. — 1977. — P. 82.
4. Емец Б.Г. О поведении газовых включений в воде, подвергнутой низкоинтенсивному СВЧ — облучению // Доповіді НАН України. — 1998. — №11. — С. 80–83.
5. Девятков Н.Д., Голанд М.Б., Бецкий О.В. Миллиметровые волны и их роль в процессах жизнедеятельности. — М.: Радио и связь, 1991. — 168 с.
6. Африканова Л.А., Григорьев Ю.Г. Влияние электромагнитного излучения различных режимов на сердечную деятельность (в эксперименте) // Радиационная биология. Радиоэкология. — 1996. — Т. 36, №5. — С. 691–699.
7. Possible effects of Electromagnetic Fields (EMF) on Human Health // The SCENIHR adopted this opinion at the 16th plenary of 21 March 2007 after public consultation. — 2007. — 110 p.
8. Методы и средства терапии и реабилитации: Конспект лекций / Составитель С.В. Соколов. — Сумы: Изд-во СумГУ, 2007. — 117 с.

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

А.О. Стецьків,

доктор хімічних наук, доцент, завідувач кафедри хімії
Івано-Франківського національного медичного університету

В.В. Павлюк,

доктор хімічних наук, професор кафедри неорганічної хімії
Львівського національного університету імені Івана Франка

СИНТЕЗ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ КРИСТАЛІЧНОЇ СТРУКТУРИ ТЕРНАРНОЇ СПОЛУКИ DyLiSi

Серед інтерметалідів, які останнім часом активно досліджують, велику увагу приділяють сполукам, що утворюються в багатокомпонентних системах унаслідок взаємодії елементів з різними електронними конфігураціями атомів. Трьохкомпонентні системи складу РЗМ-Li-Si залишаються маловивченими. Тому назріла необхідність їх більш докладного вивчення та узагальнення накопичених експериментальних результатів по діаграмах стану, кристалічних структурах і фізико-хімічних властивостях з метою пошуку областей їх практичного використання.

Під час систематичного вивчення потрійної системи Dy-Li-Si було встановлено існування сполуки складу DyLiSi, результати дослідження якої наведено в даній роботі.

Зразки масою 1 г синтезували методом електродугового плавлення шихти з компактних металів високої чистоти (Dy з вмістом основного компоненту не менше 0,998 мас. частки, Li — 0,9996 мас. частки, Si — 0,9999 мас. частки). Приготовлену шихту із наважок чистих компонентів плавили в електродуговій печі з вольфрамовим електродом на мідному водоохолоджуваному поді в атмосфері очищеного аргону (99,998 об'ємних % Ar) під тиском 1,0 атм. Як гетер використовували губчастий титан. Втрати під час плавлення не перевищували 1 мас. % для кожного сплаву, тому склад сплавів приймали таким, що дорівнює складу шихти. Одержані зразки відпалювали у вакуумованих кварцових ампулах при температурі 400 °С впродовж 480 годин. Відпалені сплави гартували в холодній воді, не розбиваючи ампул.

Фазовий аналіз синтезованих зразків проводили за масивами експериментальних даних дифракції рентгенівського випромінювання, одержаних за допомогою дифрактометру URD-6 (Cu K α -випромінювання). Для детальнішого вивчення кристалічної структури використовували масив даних, отриманих на

дифрактометрі STOE STADI P (Cu $K\alpha$ -випромінювання). Щоб запобігти текстуруванню, зразки наносилися на поверхню кварцевої кювети у вигляді пасти з порошку сплаву, розтертого в індиферентній олії. Для усунення інструментальних помилок, що впливають на точність вимірів кутів відбиття на дифрактограмі, в досліджуваній сплав вводився внутрішній стандарт — порошок Силіцію ($a_{\text{Si}} = 0,543107$ нм). Розрахунки та індексування порошкових дифрактограм проводилися з використанням програм LATCON [1] (уточнення періодів ґратки) і POWDER CELL-2.3 [2] (розрахунок теоретичних дифрактограм). Розрахунки для уточнення структури зразків проводилися за допомогою програм CSD [3] та FullProf 98 [4].

У результаті експериментальних досліджень цієї системи було підтверджено існування десяти бінарних фаз подвійних систем Dy—Si та Li—Si, які формують дво- та трьохфазові області. Встановлено існування тернарної сполуки DyLiSi, яка кристалізується в структурному типі ZrNiAl та характеризується гексагональною симетрією (просторова група $P-62m$, символ Пірсона $hP9$, параметри комірки: $a = 0,7011(2)$ нм, $c = 0,4193(1)$ нм). При температурі відпалу в системі не виявлено розчинності третього компонента у бінарних фазах.

Таким чином, за допомогою методу порошку встановлено існування тернарної сполуки DyLiSi, яка кристалізується в структурному типі ZrNiAl. Густина станів в області рівня Фермі свідчить про металічний тип зв'язку у дослідженій фазі.

Література

1. Schwarzenbach D. Program LATCON: refine lattice parameters. — Lausanne: University of Lausanne, 1966.
2. Kraus W., Nolze G. PowderCell for Windows. — Berlin: Federal Institute for Materials Research and Testing, 1999.
3. Akselrud L.G., Grin Yu.N. WinCSD: software package for crystallographic calculations (Version 4) // J. Fppl Crystallogr. — 2014. — Vol. 47. — P. 803–805.
4. Rodriguez-Carvajal J. FULLPROF: A Program for Rietveld Refinement and Pattern Matching Analysis, version 3.5d; Laboratoire Léon Brillouin (CEA—CNRS): Saclay, France, 1998.

МАТЕМАТИКА ТА СТАТИСТИКА

В.В. Корінчук,

викладач-методист математики

Луцького вищого професійного училища будівництва та архітектури

Н.Ю. Корінчук,

викладач-методист математики Луцького педагогічного коледжу

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ ТА ПРАКТИЧНИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ МАТЕМАТИКИ З ІНШИМИ НАУКАМИ

Для того, щоб пов'язати програму з математики з програмами інших дисциплін природничого та професійного циклів, необхідно правильно розуміти подвійну роль математики серед інших природничих наук: з одного боку вона є універсальною мовою, а з другого — еталоном строгості міркувань. Курс математики повинен відповідати двом вимогам: задовольняти потреби як всіх загальноосвітніх предметів, так і спеціальних дисциплін; забезпечити розуміння характеру математичного доведення, яке складає центральну ідею математики. Іншими словами, вивчений матеріал з математики повинен дозволити, відштовхуючись від конкретних потреб суміжних дисциплін прослідкувати логіку внутрішнього розвитку математичних понять, які при цьому виникають. Наведемо декілька прикладів.

Вивчення ще в шкільному курсі фізики рівноприскореного руху пов'язане з розв'язанням квадратних рівнянь та нерівностей. Механічні та електричні коливання вимагають знань тригонометричних функцій та їх властивостей. Вже вивчення кінематики в курсі фізики вимагає хоча б елементарних понять про вектори та операції над ними. Пізніше, вже на четвертому курсі вищого професійного училища будівництва та архітектури і педагогічного коледжу студенти використовують вектори при розв'язанні задач на епюри в курсі технічної та теоретичної механіки. Вивчення в курсі фізики сили струму та магнітного потоку та в електротехніці обумовлює використання цілого ряду математичних понять, зокрема, похідної та інтегралу. Обчислення інтегралу супроводжується прикладами з геометрії на знаходження площ та об'ємів фігур.

Опора на фундаментальні математичні поняття, на противагу другорядним, які історично з'явилися раніше, дозволяє прискорити випередження курсу математики, зробити її основні поняття і більш наочним і більш цікавим.

В той же час абстрактність і складність цих понять не зникає. Виникає суперечність: навчання буде цікавим, якщо працювати зі складними об'єктами,

але на це не вистачає навчального часу. Для того, щоб вирішити цю проблему, слід звернути увагу не на механічне запам'ятовування означень і теорем, а на розв'язання задач, зокрема, професійного спрямування.

Навчальний шкільний підручник «Математика 10-11 клас. Рівень стандарту», автором якого є Бевз Г.П., не містить задач з професійною спрямованістю, для всіх професій, які готують у закладах професійно-технічної освіти. А тому учням та студентам найчастіше доводиться розв'язувати задачі з абстрактним змістом, до яких вони не завжди проявляють інтерес, від чого зменшується їх активність часто в учнів і студентів виникає думка, що в житті потрібні професійні задачі, а решта — ні. Щоб в учнів і студентів не створювалися такі помилкові уявлення, бажано використати будь-яку можливість, щоб показати і переконати їх, що майже кожна абстрактна задача може бути математичною моделлю деякої прикладної або професійної задачі. Тут доцільно розкрити практичне значення матеріалу, який вивчається, а саме:

- наблизити текст традиційної задачі до життєвих потреб;
- запропонувати учням складати і розв'язувати задачі - розповіді;
- скласти задачі за матеріалами екскурсій або бесід про повну модель чи на основі ознайомлення з історичною довідкою;
- практикувати задачі з теоретичним навантаженням суміжних дисциплін, проводити розрахунки деяких операцій;
- розглянути адекватні професійні задачі з різними сюжетами, які мають однакову математичну модель;
- наповнити абстрактні задачі професійним змістом.

Навчальний процес бажано будувати так, щоб учні відчули потребу усвідомлення теоретичного матеріалу, а не тільки запам'ятовувати записи готових теоретичних побажань. Лише за такої умови вони зможуть усвідомити закономірності, які вивчаються та потребу цих знань для практичної діяльності.

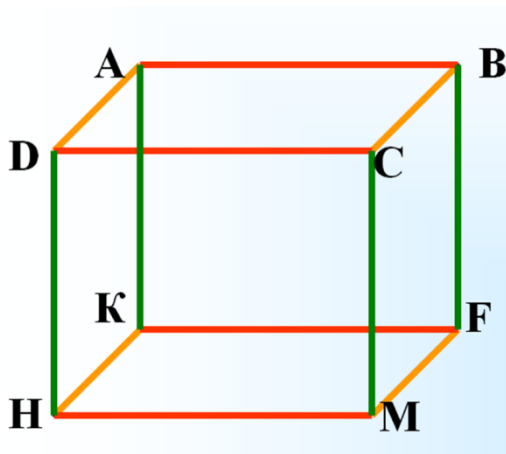
Підготовка учнів і студентів до практичної діяльності означає насамперед опанування техніки обчислень. Учень у майбутньому матиме справу з формулами, таблицями, довідниками, користування якими пов'язано з умінням раціонально проводити обчислення. У зв'язку з цим в курсі математики належну увагу слід приділяти вдосконаленню обчислювальних навичок учнів.

Одним із способів, який допомагає учням усвідомити практичне значення математичних обчислень, є прикладне спрямування числових виразів. Його ідея полягає у складанні професійної задачі на основі відповідної бесіди викладача з учнями, математичною моделлю такої задачі є розв'язування задачі, взятої безпосередньо з виробничого навчання.

Викладач спільно з майстром виробничого навчання має можливість здійснити професійну спрямованість числових виразів під час виконання учнями роботи на уроках виробничого навчання.

Наведемо такий приклад з фрагменту відкритого інтегрованого уроку викладача та майстра виробничого навчання: на уроці виробничого навчання під керівництвом майстра виробничого навчання учні навчилися оштукатурювати та розрівнювати поверхню в кабінці майстерні. На запитання викладача математики,

яку фігуру вам нагадує та поверхня, яку розрівнювали, то учні відповіли: «прямокутник на площині, а з товщиною розчину у просторі — прямокутний паралелепіпед». Далі викладачем була поставлена проблема відшукати площу, об'єм та масу оштукатуреної поверхні і знайти вартість виконаної роботи. Учні самостійно здійснюють виміри оштукатуреної поверхні і заносять дані в умову задачі.

Дано: прямокутний паралелепіпед,
 $HM = 0,8\text{м}$; $w = 50\text{грн/м}^2$;
 $DN = 0,9\text{м}$; $\rho = 1,8 \frac{\text{г}}{\text{см}^3} = 1800 \frac{\text{кг}}{\text{м}^3}$;
 $KN = 15 \text{ мм} = 0,015\text{м}$,

Знайти: $S = ?$, $W = ?$ $V = ?$ $m = ?$

Розв'язання.

Викладач: Нехай $a = HM$ — ширина,
 $c = DN$ — висота, $b = KN$ — товщина
 оштукатуреної поверхні, w — вартість роботи
 одного квадратного метра поверхні

штукатурки, ρ — густина розчину. Площу оштукатуреної поверхні знайдемо за відомою з геометрії формулою, яку вже сьогодні повторювали під час актуалізації опорних знань. $S = a \cdot c = 0,8\text{м} \cdot 0,9\text{м} = 0,72\text{м}^2$.

Якщо вартість одного квадратного метра оштукатуреної поверхні становить 50 грн, то в нашому випадку вартість виконаної роботи становитиме $W = 50 \cdot 0,72 = 36\text{грн}$, $W = 36\text{грн}$. Тут ми використали основні терміни та знання як з математики так із предмету економіки.

Для знаходження об'єму використаного розчину скористаємось з геометрії формулою об'єму прямокутного паралелепіпеда.

$$V = a \cdot c \cdot b = S \cdot b = 0,72\text{м}^2 \cdot 0,015\text{м} = 0,0108\text{м}^3.$$

Викладач: Для визначення маси використаного розчину пригадаємо знання з предмету фізики, а саме формулу, яка пов'язує масу, об'єм та густину розчину: $m = \rho \cdot V$; тоді: $m = 1800 \frac{\text{кг}}{\text{м}^3} \cdot 0,0108\text{м}^3 = 19,44\text{кг}$.

Викладач: І на кінець, пригадаємо ще знання з охорони праці про граничні норми ваги вантажу при підйманні і переміщенні під час короточасних роботах для неповнолітніх підлітків. З охорони праці відомо, що для підлітків до 16 років такою граничною нормою ваги вантажу при підйманні і переміщенні під час короточасних роботах є максимальний вантаж до 14 кг, а коли вам виповниться 17 років, то такою нормою буде 16 кг.

Викладач: Скажімо, якби вище знайдену масу розчину помістити в одне відро, чи можна вам його переносити з одного місця на інше? Ні, бо такою граничною нормою ваги вантажу при підйманні і переміщенні під час короточасних роботах для вашого віку до 16 років є максимальний вантаж до 14 кг. Тому різницю вантажу, а в нашому випадку розчину, $19,44\text{кг} - 14\text{кг} = 5,4\text{кг}$ потрібно помістити в інше відро.

Викладач: Таким чином, на сьогоднішньому інтегрованому уроці виробничого навчання нам вдалося поєднати і використати знання з технології штукатурних робіт з математикою, економікою, фізикою та охороною праці. Саме так ми хотіли показати інтегровані зв'язки між спеціальними дисциплінами та загальноосвітніми предметами.

Вдало підбраною задачею (як щодо математичного змісту, так і щодо фабули) можна ввести в навчальні заняття елементи зацікавлення, які пробуджують в учнів активність та емоційно забарвлюють урок.

Відсутність в учнів міцних обчислювальних навичок є серйозним гальмом до дальшого вивчення не тільки математики, але й фізики, хімії, спеціальних дисциплін. Доцільно зазначити, що в програмах з предметів професійного циклу для підготовки висококваліфікованих робітників з середньою освітою є багато питань, висвітлення яких пов'язано з розрахунками, обчислювальною технікою. Досить переглянути зміст програм з предмета «Матеріалознавство» (для мулярів та штукатурів), «Технології каменярських та штукатурних робіт», «Спецтехнології» (для столярів): тут передбачено виконання учнями розрахунків, пов'язаних з визначенням об'ємів, маси і щільності матеріалів, монтажними роботами при зведенні цегляних будівель, визначенням витрат матеріалів на виготовлення дверних та віконних блоків і таке інше.

Важливою передумовою здійснення інтегрованих зв'язків правильно спланована система заходів, спрямованих на забезпечення найбільш ефективних шляхів спільної роботи викладачів та майстрів виробничого навчання. Ця робота включає такі проблемні питання:

- розгляд на засіданні педагогічної ради, навчально-методичній раді та інструктивно-методичних нарадах загально дидактичних умов здійснення інтегративних зв'язків;

- планування спільної роботи викладачів загальноосвітнього та професійного циклу, розгляд програм на рівні науково-методичних, навчально-методичних та методичних комісій;

- визначення змісту необхідного професійного мінімуму для викладачів загальноосвітніх предметів і відповідних форм роботи по оволодінню цим матеріалом;

- розгляд питань конкретної методики здійснення інтегративних зв'язків на спільних засіданнях методичних комісій викладачів природничо-математичного циклу та спеціальних дисциплін;

- планування роботи кожного викладача;

- матеріальне і організаційно-методичне забезпечення реалізації запланованих заходів.

Викладач математики завжди повинен підтримувати зв'язок з викладачами спеціальних дисциплін та майстрами виробничого навчання. В свою чергу викладачі спеціальних дисциплін та майстри виробничого навчання повинні вміло спиратись на знання учнів математики, по можливості поглиблювати їх, вказуючи на велике значення математичного апарату для розв'язання професійних і виробничих завдань.

У ряді випадків, коли вивчення якогось питання за програмою спеціальних дисциплін вимагає залучення математичних знань, яких учні не отримали, викладачі цих предметів дають учням потрібні відомості, не вдаючись до глибоких обґрунтувань. Зокрема, на уроках технології каменярських та штукатурних робіт учні визначають об'єм виконаної роботи за кількістю витрат розчину при кладці чи бетону при закладанні фундаменту. Цей матеріал по вивченню об'єму тіл вивчаються на уроках геометрії лише на другому курсі. Тут учні йдуть від практики до теорії, усвідомлюючи важливість цього матеріалу, вміння і навички, набуті під час його практичного застосування, полегшують їм розуміння, теоретичні основи цього питання.

Іноді викладач математики, враховуючи побажання викладачів спеціальних дисциплін, на додаткових заняттях дає учням наперед основні формули знаходження площ і об'ємів та інші. Наприклад, на уроках технології каменярських робіт учні знайомляться з кладкою кутів, яка пов'язана з поняттям двогранного кута. Це поняття на уроках математики вивчаються дещо пізніше, але викладачі спеціальних дисциплін повинні подати деякі початкові відомості про властивості двогранного кута, випереджаючи тему з математики. Однак цю асинхронність можна усунути, якщо дії викладачів математики та спеціальних дисциплін узгоджені: ознайомленні з поняттям двогранного кута можна подати при вивченні вже теми «Аксіоми стереометрії».

Підсумовуючи сказане вище, можна виділити такі основні форми інтегративних зв'язків математики та спеціальної підготовки учнів та студентів:

1. Застосування теоретичних знань з математики для вирішення виробничих та життєво важливих питань.
2. Використання на уроках математики виробничого досвіду учнів, здобутого під час виробничого навчання та практики.
3. Розв'язання професійних задач (на конкретних числових даних певного виробництва чи виробничого процесу).
4. Перестановка окремих питань програми (без порушення системності викладу) з метою підготовки баз для засвоєння певних відомостей із суміжних дисциплін на спільних засіданнях викладачів загальноосвітніх предметів та спеціальних дисциплін.
5. Використання на уроках математики технічної літератури, довідників.

Проведення інтегрованих уроків з використанням мультимедійних засобів та презентацій зумовлене завданнями інтеграції знань, умінь і навичок учнів та з основ наук. Вони сприяють розкриттю законів та умов їх прояву в різних галузях науки та сферах майбутньої професійної діяльності, виявленню специфіки та можливостей прояву закономірностей, у навколишній діяльності, розкриттю багатогранності можливостей застосування набутих знань учнів у різних галузях і сферах діяльності, інтеграції діяльності викладача з формування творчої особистості учня, розвитку його здібностей. але й такі які виникають на виробничому навчанні чи практиці.

Література

1. Бевз В. Міжпредметні зв'язки як необхідний елемент предметної системи навчання. / В.Бевз//Математика в школі. — 2003. — №6. — С. 6—11.
2. Возна М. Про встановлення взаємоузгодженості програм з математики та суміжних дисциплін / М. Возна, М. Гром'як // Математика в школі. — 2003. — №6. — С. 8—11. №2. — С. 15—17.
3. Добровольський Г.М., Штукатурні і облицювальні роботи: Підручник для учнів професійно-технічних навчальних закладів освіти. — К., Техніка, 1997.— 304 с.,іл. — С. 73—74.
4. Козловська І.М., Прикладна спрямованість шкільного курсу математики. Розвиток життєвої компетентності школярів / І.М. Козловська // Математика. — №3. — 2008.

УДК 330.4

Н.Ю. Кучерява,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня «магістр»,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ПРОГНОЗУВАННЯ КОЕФІЦІЕНТУ ФЕРТИЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Анотація. Стаття присвячена вивченню методів прогнозування дискретної величини на основі її поведінки в минулому. Здійснено прогноз коефіцієнту фертильності для України методом, який дає найменшу похибку.

Ключові слова: коефіцієнт фертильності, методи екстраполяції.

Вступ. Сумарний коефіцієнт народжуваності (коефіцієнт фертильності) — найточніший вимір рівня народжуваності, характеризує середню кількість народжень у однієї жінки в гіпотетичному поколінні за все її життя за умов збереження існуючих рівнів народжуваності у кожному віці незалежно від смертності та змін вікового складу. Міра інтенсивності народжуваності для гіпотетичного покоління, яка не залежить від вікового складу населення [1].

За умов низької смертності для простого заміщення поколінь сумарний коефіцієнт народжуваності має бути не нижчим за 2,15. Сумарний коефіцієнт народжуваності вищий за 4,0 вважається високим, а нижчий за 2,15 низьким.

Постановка задачі. Задача полягає в аналізі методів прогнозування дискретних величин, вибору найточнішого методу для прогнозування коефіцієнту фертильності в Україні з допомогою прогнозу «на минуле» та здійснення прогнозу обраним методом на майбутнє.

Опис методів прогнозування коефіцієнту фертильності. Розглянемо чотири методи прогнозування дискретної величини на основі її поведінки в минулому — метод екстраполяції по абсолютному приросту, метод екстраполяції по відносному приросту, метод екстраполяції по інкрементному приросту та метод екстраполяції по експоненті [2].

Метод екстраполяції по абсолютному приросту.

У даному методі середній приріст величини на наступні роки розраховується на основі середнього абсолютного приросту за попередні. Ця збільшення додається до поточного значення величини, що прогнозується. Таким чином, передбачається, що населення зростає з постійною швидкістю.

Отже, $\frac{dP}{dt} = \text{const}$, тобто темп зміни населення по відношенню до часу є постійним.

Тому величина, що прогнозується, може бути обчислена для n-того року прогнозу за формулою:

$$P_n = P_0 + n \cdot C,$$

де P_n - це значення величини після n років, а P_0 - поточне значення, C - середній абсолютний приріст за попередні роки.

Цей метод підходить прогнозування коефіцієнтів народжуваності та смертності для великого та старих держав зі сталим розвитком. При використанні для малих, середніх чи порівняно нових країн, цей метод дасть нижчу точність.

Метод екстраполяції по відносному приросту.

У даному методі середній відносний приріст величини на наступні роки розраховується на основі відносного приросту за попередні. Середній геометричний приріст використовується для обрахунку приросту на майбутнє.

Величина, що прогнозується, може бути обчислена для n-того року прогнозу за формулою:

$$P_n = P_0 \cdot n \cdot (1 + I/100),$$

де P_n - це значення величини після n років, а P_0 - поточне значення, I - середній відносний приріст за попередні роки (%).

Оскільки цей метод дає більш високі значення, то повинен застосовуватися для нової індустріальної держави, що розвивається [2].

Метод екстраполяції по інкрементному приросту.

Цей метод є модифікацією методу по абсолютному приросту і підходить для середньої по розміру держави в нормальних умовах, де темпи зростання збільшуються.

Величина, що прогнозується, обраховується на кожен прогнозний рік враховуючи середній абсолютний приріст та середню швидкість інкрементації приросту за попередні роки.

Величина, що прогнозується, може бути обчислена для n-того року прогнозу за формулою:

$$P_n = P_0 + n \cdot X + n \cdot (n + 1) \cdot Y/2,$$

де P_n - це значення величини після n років, а P_0 - поточне значення, X - середній абсолютний приріст за попередні роки, Y - середня інкрементація приросту.

Метод екстраполяції по експоненті.

Математична модель по цьому методу має вигляд експоненціальної функції:

$$P_n = P_0 \cdot e^{I \cdot n},$$

де P_n - це значення величини після n років, а P_0 — поточне значення, I — середній відносний приріст за попередні роки [2].

Використання експоненціальної функції більш рекомендоване в порівнянні з лінійною функцією та степенною, оскільки це гарантує, що величина не стане негативною. Спрогнозована за допомогою степенної та експоненціальної функції величина майже не відрізняється для короткого періоду часу.

Вибір методу прогнозування коефіцієнту фертильності.

Прогноз здійснювався на основі даних з 1999 по 2006 роки на період з 2006 по 2014 роки. Отримані результати порівнювалися з реальними даними [3] та обчислювалась точність прогнозу кожним з методів за формулою:

$$\Delta = \frac{1}{n} \sum_{t=0}^n \frac{|N_{\text{п}}^t - N_{\text{ф}}^t|}{N_{\text{ф}}^t} \cdot 100\%$$

де $N_{\text{п}}$ — спрогнозоване значення, $N_{\text{ф}}$ — фактичне значення, n - тривалість прогнозу.

Отримані результати зображені на рис. 1.

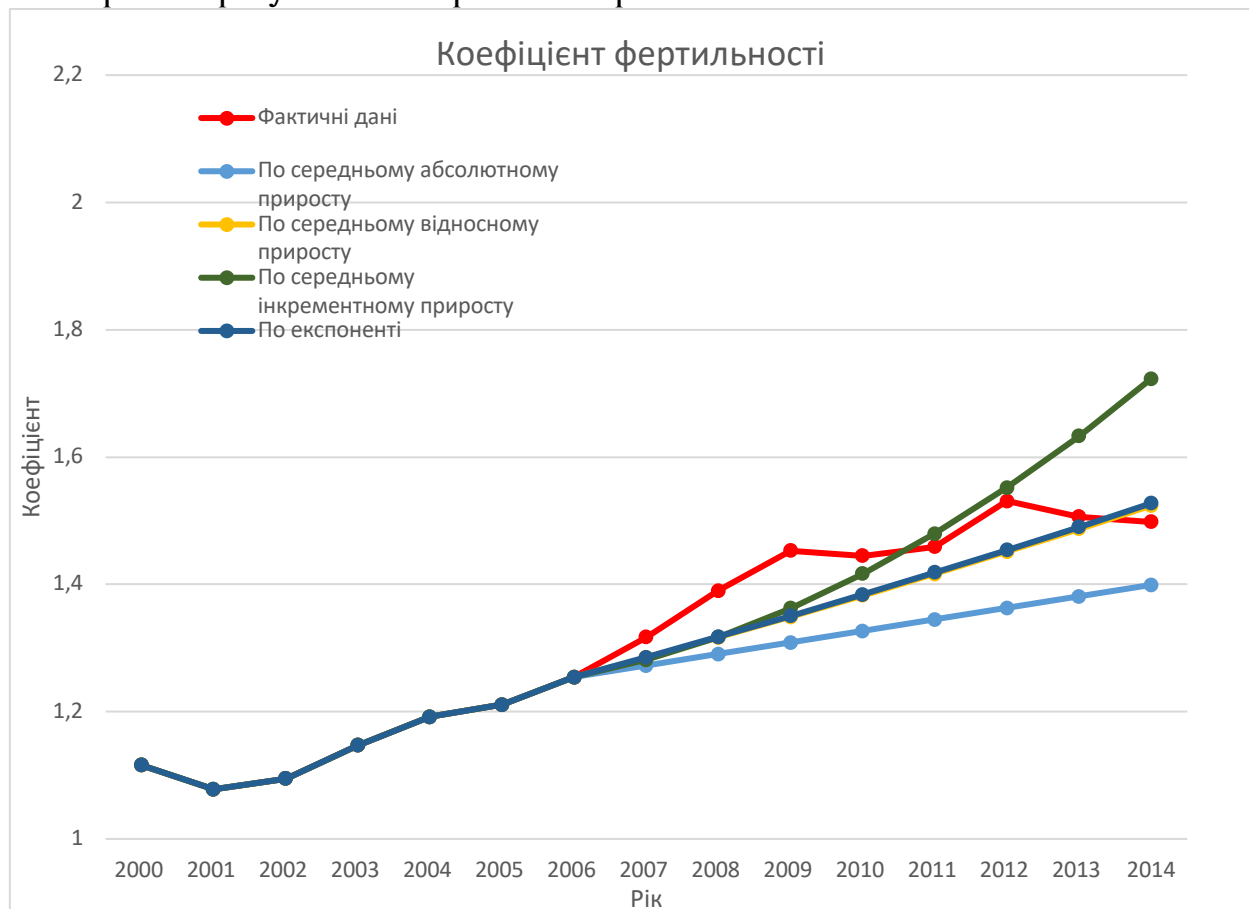

Рисунок 1 — Результати прогнозування коефіцієнту фертильності на 2006-2014 роки

Для кожного з прогнозу отримали наступні похибки: метод екстраполяції по абсолютному приросту — 8%, методом екстраполяції по відносному приросту — 3,79%, методом екстраполяції по інкрементному приросту — 4,96% та методом екстраполяції по експоненті — 3,42%.

Отже, для здійснення прогнозування кількості населення України будемо використовувати прогнозування коефіцієнту фертильності методом екстраполяції по експоненті.

Результат прогнозування коефіцієнту фертильності.

Результат прогнозування коефіцієнту фертильності методом екстраполяції по експоненті зображено в табл. 1.

Таблиця 1 — Результат прогнозування коефіцієнту фертильності на 2006-2014 роки методом екстраполяції по експоненті

Рік	Коефіцієнт фертильності
2006	1,254
2007	1,281
2008	1,317
2009	1,362
2010	1,417
2011	1,480
2012	1,552
2013	1,633
2014	1,723

Висновок. Для прогнозування коефіцієнту фертильності в Україні був обраний метод екстраполяції по експоненті, оскільки він дав найточніші результати при перевірці прогнозу «на минуле». Обраним методом здійснено прогноз коефіцієнту фертильності на майбутнє.

Література

1. World Development Indicators. — 2011. — 9 November. — Сумарний коефіцієнт народжуваності в країнах СНД.
2. Сученко В.Н. Анализ исходной информации и прогнозирование в геометрии недр: Учебное пособие. — М.: Издательство Московского государственного горного университета, издательство «Горная книга», 2009. — 270 с.
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile_c.asp

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 004.9

А.Ю. Бугар,

викладач циклової комісії природничо-екологічних дисциплін
Пирятинської філії ПВНЗ «Європейський університет»

М.В. Вольвач,

старший викладач циклової комісії комп'ютерних наук та математики
Пирятинської філії ПВНЗ «Європейський університет»

СИСТЕМА ДИСТАНЦІЙНОГО МОНІТОРИНГУ ТА КОНТРОЛЮ СТАНУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ НАСАДЖЕНЬ НА ОСНОВІ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. В статті розглядається можливість застосування сучасних безпроводних технологій передачі даних для створення дистанційної системи контролю та моніторингу стану плодово-ягідних культур. Суттєву увагу приділено життєво важливим параметрам моніторингу рослин та підбору необхідних датчиків та обладнання для їх вимірювання.

Ключові слова: безпроводна сенсорна мережа (БСМ), стандарт ZigBee, вузол, датчик, координатор, моніторинг.

Постановка проблеми. У зв'язку з відкриттям перспективного європейського ринку, останнім часом в Україні набуло популярності вирощування плодово-ягідних культур. Основною проблемою при їх вирощуванні є необхідність постійного контролю стану поливу та підживлення рослин, кислотність (рівня рН) ґрунту та інших життєво важливих параметрів, необхідних для вегетативного розвитку та урожайності рослин. У провідних агропромислових країнах Європейського союзу та світу з метою підвищення продуктивності рослин активно впроваджуються сучасні інформаційно-комунікаційні системи дистанційного моніторингу та контролю їх стану. Тому і в Україні останнім часом зріс інтерес до впровадження таких інноваційних технологій при вирощуванні сільсько-господарських культур.

Основна мета проекту. Створення дистанційної системи контролю та моніторингу стану насаджень плодово-ягідних культур на основі застосування сучасних технологій. За основу варто вибрати безпроводну технологію передачі даних, так як зелені насадження можуть займати великі площі і закладка провідникових ліній для формування каналів зв'язку є питанням вартісним і затратним в експлуатації а, в деяких питаннях, навіть і неможливим в реалізації.

Виклад основного матеріалу. Поєднання електроніки, радіотехнології, технології комп'ютерних мереж та мікропроцесорної техніки дозволяють отримати принципово нові рішення при побудові системи моніторингу та контролю. Цікавою видається перспектива виведення результатів моніторингу на відповідний ресурс в Інтернеті. В такому випадку доступ до даних може бути здійснено в довільний момент з будь-якої точки планети і керувати процесами вирощування рослин можна дистанційно [2–4].

Впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в сільському господарстві, зокрема, в агрономії, дає широкі можливості для підвищення врожайності культур та ефективного використання наявних сільськогосподарських угідь.

В статті розглянемо технічні аспекти автоматизації процесу вирощування плодово-ягідних культур на прикладі такої культури як кушова малина, з метою підвищення рівня рентабельності промислового виробництва культури на основі застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Сучасні дослідження рослин в період їх вегетації показують, що суттєвим фактором, який дозволяє моніторити стан рослини, є контроль стану хлорофілових зерен і здатність рослини засвоювати сонячне випромінювання у поєднанні з режимом поливу та підживленням.

Для якісного моніторингу стану рослин потрібно побудувати систему контролю, яка складається з:

- визначеної системи вузлів збирання даних (їх кількість залежить від площі ділянки) і бути достатньо надійною;
- кожен з вузлів за допомогою відповідних датчиків збирає інформацію про:
 - а) рівень вологості ґрунту в зоні його покриття;
 - б) рівень рН;
 - в) стан хлорофілових зерен в листі рослин.
- передача даних здійснюється по безпроводним каналам зв'язку;
- кожен вузол має працювати енергоощадно, мати повністю автономне електричне живлення і його ресурс роботи, без заміни джерела живлення, повинен відповідати повному сезону вегетації рослин;
- забезпечувати інтерфейс з іншими комп'ютерними мережами та мережею Інтернет. Це дозволить здійснювати моніторинг насаджень з довільної точки доступу до мережі Інтернет.

З метою апробації роботи системи моніторингу орієнтуємося на ділянку насаджень малини загальною площею 50 соток (0,5 га) розмірами 100 x 50 м. Рослини насажені рядами відстань між якими (згідно рекомендацій) становить близько 2,5 м. Таким чином, якщо насадження будуть розміщені в повздовжньому напрямі, то таких рядків на ділянці буде близько 20 ($50 : 2,5$). Відстань між сусідніми рослинами у рядку має становити близько 70 см. Тобто, в одному рядку може бути посаджено близько 140 рослин. Таким чином, приблизна кількість рослин на ділянці зазначеної площі, за приблизними оцінками, становить: $20 \times 140 = 2800$ кущів.

Система поливу та підживлення — крапельна. Це означає, що вздовж рядів насаджених рослин закладено трубопроводи з розведеннями до кожної рослини з метою підведення води та розчинених в ній живильних речовин.

Зрозуміло, що контролювати стан кожної рослини потреби немає. Тому на контрольній ділянці доцільно розмістити декілька контрольних пунктів, на яких буде відбуватися заміри відповідних контрольних параметрів. Приблизна схема розміщення контрольних точок для вимірювання параметрів (мережі вимірювальних датчиків, сенсорів) на дослідній ділянці та принцип поливу ділянки представлено на Рис.1.

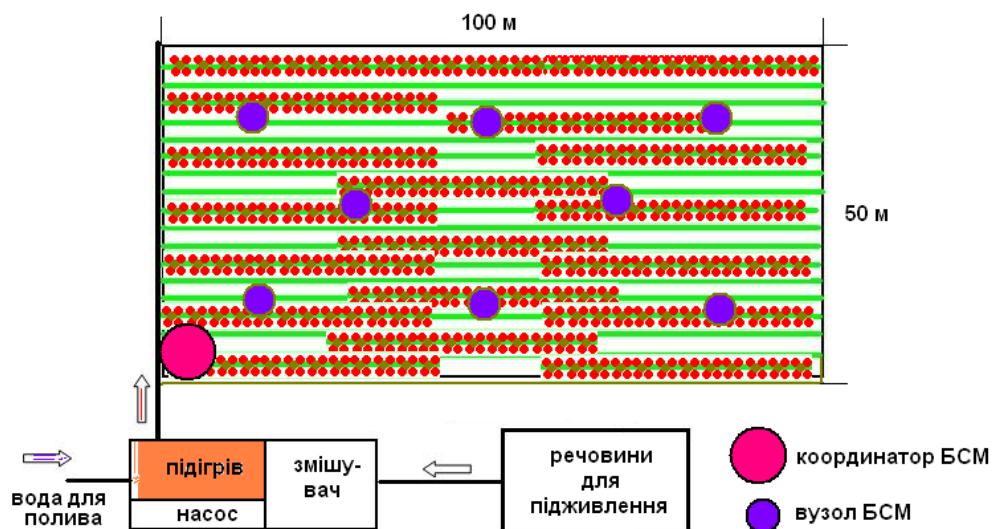

Рис.1. Схема розміщення координатора та вузлів БСМ на дослідній ділянці

На сучасному ринку телекомунікаційних та мережних комп'ютерних технологій існує ряд рішень, що задовольняють поставленим завданням в питанні моніторингу стану насаджень. Найбільш прийнятним варіантом є застосування технології безпроводних сенсорних мереж (БСМ) стандарту ZigBee, який спеціально створений для вирішення такого класу задач. Цей стандарт класифікують як IEEE 802.15.4. Варто зазначити, що ця технологія маловідома для широкого кола споживачів, але користується заслуженим попитом серед фахівців, які працюють з персональними комп'ютерними безпроводними мережними технологіями (WPAN). Крім того, інші безпроводні комп'ютерні технології, такі як Bluetooth (IEEE 802.15.3) та Wi-Fi по ряду причин, насамперед внаслідок високого енергоспоживання, не можуть бути застосовані при вирішенні цих завдань [5].

Бездротові сенсорні мережі (wireless sensor networks, WSN) складаються з мініатюрних обчислювально-комунікаційних пристроїв — активних вузлів, або, як їх ще називають, інтелектуальних сенсорів. Такий вузол побудований на платі невеликого розміру. До його складу входять: процесор, флеш та оперативна пам'ять, цифро-аналогові і аналого-цифрові перетворювачі, радіочастотний прийомопередавач (радіотрансивер), джерело живлення і датчики [1].

Датчики можуть бути різними: як аналоговими, так і цифровими. Підключення їх здійснюється, як правило, до мікроконтролера, що управляє

роботою вузла та опрацьовує отримані дані від датчиків. Частіше за інших використовуються датчики температури, тиску, вологості, освітленості, вібрації, магнітоелектричні, хімічні, звукові тощо. Набір використаних датчиків залежить від функцій, що виконуються безпроводними сенсорними мережами [1].

Основна функціональна обробка даних, що збираються інтелектуальними сенсорами мережі, здійснюється на центральному комп'ютері мережі (ЦКМ). Дані від кожного сенсора мережі передаються від вузла до вузла і, врешті решт, збираються за допомогою координатора мережі, який не є сенсором, а являє собою більш стабільний мережний вузол (з точки зору живлення та ресурсів). Вузли мережі можуть обмінюватися між собою отриманими від підключених до них датчиків даними за допомогою радіотрансиверів, що працюють в радіодіапазоні. Отримані дані передаються в мережі у вигляді пакетів, ретранслюються від одного вузла до іншого і нарешті потрапляють до мережного координатора, який передає їх до ЦКМ. Для виконання функцій на кожен вузол встановлюється спеціалізована операційна система (ОС) [6].

Після отримання інформації, зібраної з мережі ЦКМ передає дані до кінцевого користувача на ПК або розміщує її на відповідному ресурсі в мережі Інтернет.

Для контролю стану вологості ґрунту пропонується використати датчик FC-28 або подібний до нього.

Електроди датчика розміщуються в ґрунті поблизу кореневої системи рослини і таким чином модуль дозволяє слідкувати за рівнем вологості ґрунту. Завдяки цьому можна створити автоматизовану систему поливу рослин. Поріг спрацювання датчика визначається регулюванням налаштувального резистора. Принцип його роботи зводиться до вимірювання опору між електродами, які занурені у ґрунт: чим більша вологість ґрунту, тим менший опір між електродами.

За допомогою плоского кабелю датчик підключається до вузла спеціальними роз'ємами. Він також комплектується платою компаратора, який побудовано на мікросхемі LM393.

Крім зазначеного датчика вологості ґрунту FC-28, для контролю стану рослин використовуються датчики температури DS18B20 та датчик вологості HH10D.

Датчик температури DS18B20 у поєднанні з датчиком вологості HH10D дозволить контролювати і передбачати появу фітофтори, яка призводить до захворювання рослин, зниження продуктивності і, зрештою, до їх загибелі. Зрозуміло, що перед застосуванням такої системи передбачається проведення певного об'єму експериментальних досліджень щодо кореляції між температурою, вологістю та розвитком фітофтори.

Вимірювання рівня кислотності ґрунту пропонується здійснювати за допомогою датчика SEN0161.

В перспективі, з метою контролю продуктивності хлорофілових зерен в листках рослин, на деяких контрольних зразках планується розміщення сенсорів, що дозволять дистанційно визначати рівень активності хлорофілових зерен. Суть роботи сенсора зводиться до того, що випромінювання синього світлодіода буде

спроектовано на листову пластинку рослини і по рівню індукційного (метод індукції флуоресценції хлорофілу (ІФХ)) випромінювання хлорофілу можна встановити його стан в листовій пластині, а отже, і продуктивний стан рослини.

В розробці проекту використовується XML специфікація. Вона надає широкий спектр засобів. Серед специфікацій XML є спеціально розроблена технологія обміну даними SOAP. Вона дозволяє розробнику створювати власні протоколи верхнього рівня під визначені задачі.

З точки зору користувача система являє собою набір WEB-інтерфейсів. Інтерфейси призначені для доступу користувача до основних функцій системи за допомогою WEB-сервісів. Сервіси здійснюють доставку даних в форматі XML у вигляді SOAP повідомлень, тобто без інструкцій по їх представленню.

Базова станція, база даних та центральний сервер в реалізованому варіанті фізично розміщуються на одному персональному комп'ютері.

Користувач здійснює управління системою через WEB-інтерфейси, які представлені рядом форм, що викликають одна одну. Для побудови інтерфейсу використовується стандартний браузер Opera [3].

Висновки. В статті розглянуто перспективи створення системи дистанційного моніторингу та контролю стану рослин на основі застосування технології безпроводних сенсорних мереж. Система являє собою велику кількість розподілених на значній площі вузлів безпроводної сенсорної мережі, за допомогою яких можна збирати інформацію про стан зелених насаджень і вчасно реагувати на відповідні їхні потреби. Інформація про стан насаджень збирається за допомогою датчиків вологості ґрунту, температури повітря, вологості повітря, кислотності (рН-ґрунту) ґрунту, стану хлорофілу в листі. По безпроводним каналам зв'язку дані надходять до центрального комп'ютера мережі, де піддаються статистичній обробці та інтерпретації. Системи життєзабезпечення рослин (полив, підживлення, обробітку від хвороб та ін.), таким чином, зможуть вчасно зреагувати та ліквідувати загрозу. Такий підхід до розвитку господарства по вирощуванню сільськогосподарських рослин, зокрема малини, гарантує високі врожаї та рентабельність виробництва сільськогосподарської продукції.

Крім того, отримані дані можуть бути представлені на електронному ресурсі в мережі Інтернет і бути доступними для багатьох користувачів та аналітиків з точки зору екологічності виробництва, що останнім часом неабияк цікавить споживачів та переробників плодово-ягідної продукції.

Література

1. Симонов, И. Как проектировать беспроводные сенсорные сети / Симонов И., Германов В /, — Молодая электроника. — 2007. — №8.
2. Еркин, А. Разработка распределенных систем контроля датчиков на основе защищенных низкопотребляющих беспроводных ZigBee-сетей на базе микроконтроллеров фирмы Jennipic: [Электронный ресурс] / А. Еркин // Chipnews — 2010. — №1 — С. 1—9. — Режим доступа: <http://chipnews.ru/archive/chipnews/201001/ZigBee.pdf> — Назва з екрану.
3. Молчанов, Д. А. Приложения беспроводных сенсорных сетей [Текст] / Д. А. Молчанов, Е. А. Кучерявый // Электросвязь. — 2006. — № 6. — С. 20—23.

4. Вервейко, О.І. Система автоматизованого проектування бездротових систем моніторингу / О.І. Вервейко, Є.В. Нікітенко, Д.В. Стрелок // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія: Технічні науки. — 2010. — №45. — С. 152—159.
5. XBee Datasheet [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.digi.com/lp/xbee>, <https://www.sparkfun.com/datasheets/Wireless/Zigbee/XBee-Datasheet.pdf>. — 20.06.2016.
6. Беспроводная система сбора информации [Електронний ресурс] / InformChaos Lab.- Режим доступу: <http://www.cplire.ru/win/informchaoslab/products/products.htm> 01.09.2014 г. — Загл. з екрана.

І.М. Вінчук,

доцент Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

І.В. Шкарлат,

директор ДВНЗ «Київського механіко-технологічного коледжу»

Т.В. Біла,

завідувач навчально-виробничою практикою

ДВНЗ «Київського механіко-технологічного коледжу»

ГОЛОВНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ДОКУМЕНТООБІГУ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО- РОЗПОРЯДЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У нових економічних і ринкових умовах головне завдання будь-якої установи, підприємства, організації незалежно від форми власності полягає в ефективній реалізації управлінських функцій, що й зумовлює доцільність вирішення питань автоматизації документообігу саме стосовно управлінської і організаційно-розпорядчої діяльності. У зазначених напрямках діяльності запроваджуються інформаційні технології, які забезпечують підвищення рівня підготовки та ефективності прийняття управлінських рішень за допомогою сучасних комп'ютерів, зокрема мережі Internet, спрямовані на втілення нового стилю організаційної культури, орієнтованої на підвищення гнучкості управління, його готовності до змін, впровадження ринкових методів, визнання таких пріоритетів, як клієнт-споживач управлінських послуг з наближенням управління до нього [4, с. 30—31].

Важливим елементом забезпечення електронного документообігу в процесах автоматизованих систем (ІАС) повинна стати корпоративна електронна пошта, яка прийматиме електронні документи та надаватиме доступ до баз даних документів в ІАС. Система корпоративної електронної пошти має вчасно надавати державним службовцям доступ до всієї необхідної інформації в межах їх компетенції та службових повноважень, підтримувати спільну роботу різних програм, що функціонують у віддалених підрозділах, та забезпечувати якість виконання. Тому базове програмне забезпечення для побудови системи корпоративної електронної пошти має бути надійним, масштабованим і простим у керуванні. Інтегрована система електронного документообігу повинна мати інтерфейс, стандартизований з наявними системами внутрішнього електронного документообігу органів державної влади (ОДВ) і органів місцевого

самоврядування (ОМС), забезпечувати прийом електронних документів від інших ОДВ і ОМС, ідентифікацію відправника шляхом обробки електронного цифрового підпису, підтвердження діючою системою доставки адресату, відправки електронних документів в інші ОДВ й ОМС та можливості доступу до баз даних документів з боку інших ОДВ й ОМС. Принципи створення інформаційних систем документообігу і загальні вимоги до системи електронного документообігу ґрунтуються на принципах: системності — між структурними елементами системи встановлені такі зв'язки, які забезпечують її цілісність і взаємодію з іншими системами; відкритості — система створюється з урахуванням можливості поповнення і оновлення її функцій без порушення порядку функціонування; сумісності — при створенні системи використовуються інформаційно-технологічні інтерфейси, завдяки яким вона може взаємодіяти з іншими системами; стандартизації (уніфікації) — при створенні системи, по можливості, використовуються типові, уніфіковані і стандартизовані рішення; ефективності — в результаті розробки системи забезпечується раціональне співвідношення між витратами на створення системи і цільовими ефектами. Основні вимоги до системи електронного документообігу: масштабованість, розподіленість, модульність, відкритість. Система повинна мати відкриті для можливого доопрацювання і інтеграції з іншими системами інтерфейси [2, с. 83—87]. Головне призначення системи електронного документообігу (СЕД) — це організація збереження електронних документів, а також роботи з ними (зокрема, їхнього пошуку як по атрибутах, так і по змісту). Основними користувачами СЕД є великі державні організації, підприємства, банки, великі промислові підприємства і всі інші структури, чия діяльність супроводжується великим обсягом створюваних, оброблюваних і збережених документів. Основні технології, які забезпечують різні операції опрацювання документів: технології розпізнавання текстів, які трансформують паперові вхідні документи у електронну форму; електронний цифровий підпис; засоби передавання даних; засоби зберігання в електронній формі. Електронний документообіг дає змогу створити в організації єдиний інформаційний простір, інтегруючи у інформаційний вузол всі документальні системи [3, с. 21—22].

Для вирішення ключових управлінських задач і оцінки їх якості з точки зору досягнення кінцевого результату, про що засвідчує досвід адміністративних реформ у провідних країнах Заходу, застосовуються підходи ділового менеджменту, які базуються на трьох складових (три “Е”): результативність (Effectiveness), ефективність (Efficiency) та економічність (Economy). Технології ділового менеджменту як делегування повноважень внутрішнім підрозділам для прийняття управлінських рішень, застосування командної роботи, матричні методи управління, використання системного аналізу даних, покладені в основу інформаційних технологій як засобів автоматизації базових процесів управління — документообігу, і визначають новий стиль управлінської діяльності. Система Інтернет в ПАС ОДВ й ОМС використовується як засіб доступу до універсального простору інформаційних ресурсів (всесвітня мережа WWW) та як засіб інформаційної системи “Електронний уряд” для оперативного обміну

інформацією, звітності перед громадянами через розміщення інформації про свою діяльність на WEB-сторінках відповідних ОДВ і ОМС, взаємодії ОДВ (ОМС) з громадянами при прийнятті законодавчих актів, електронних референдумах, електронних розрахунках тощо. Використання мережі Інтернет в ІАС має здійснюватися відповідно до вимог нормативно-правових документів у сфері захисту державних інформаційних ресурсів у мережах передачі даних. Спільне використання систем електронного документообігу і сховищ інформації дозволяє систематизувати і поєднувати інформацію, що полегшує її аналіз і складання звітів. Для пошуку прихованих закономірностей у великих масивах даних можна приймати більш ефективні рішення і дії, що базується на відповідних технологіях діставання інформації з даних (data mining techniques). Усе це можливо тільки в системі управління, побудованій на основі цілком електронного документообігу. Інформаційні технології полегшують процес управління знаннями. Вони створюють основу рішень, що забезпечують автоматизований і централізований обмін знаннями і дістають лише необхідну інформацію з усіх доступних джерел. Основним принципами, якими має керуватися Україна, розробляючи й упроваджуючи в систему адміністрування сучасні інформаційно-комунікативні технології є принципи створення й функціонування інформаційної системи "Електронний уряд" та програми "Електронне урядування", яка має відображати процесуальні характеристики електронного адміністрування. Інформаційну систему "Електронний уряд", слід ґрунтувати на принципах системності, розвитку, сумісності, стандартизації та ефективності, які використовуються при проектуванні автоматизованих систем згідно з нормативними документами. В Україні процес впровадження Е-урядування робить перші кроки, які є невпевненими і повільними. В даних умовах доцільно виявити та проаналізувати проблемні аспекти впровадження та ефективного використання Е-урядування в роботі органів державної влади та місцевого самоврядування, з метою розробки можливих шляхів їх вирішення [1]. За доби незалежності в Україні було створено власну нормативну базу, що регулює роботу з електронними документами але вона не задовольняє практичних потреб і потребує подальшого розширення та удосконалення, зокрема розроблення низки підзаконних актів для регіонів та галузевих інструкцій. Незавершеність адміністративної реформи, перманентні зміни в структурі та функціях місцевих органів виконавчої влади, відсутність конкретних та детальних планів щодо переходу до надання пріоритетних державних електронних послуг та координації питань обліку даних про громадян, недостатній рівень зацікавленості в реалізації державних послуг в електронному вигляді з боку місцевих органів державної влади і комп'ютерної грамотності державних службовців, а також самого населення, відсутність технічної готовності громадян до отримання державних послуг в електронному вигляді стримують темпи впровадження електронного урядування в Україні.

Результати дослідження засвідчили, що кожен із окреслених принципів потребує суттєвого інформаційного супроводу з боку інститутів влади та зацікавленого сегмента громадянського суспільства. Україна повинна адаптувати європейську модель узагальненої структури визначення рівня вдосконалення для

електронних послуг. Електронне урядування сьогодні розглядається як необхідний елемент масштабного інформаційного перетворення суспільства, інструмент становлення електронної демократії.

Отже, система електронного документообігу — одна з найважливіших складових інформаційної системи, яка відповідає за управління введення документів у систему, збереження, пошук, маршрутизацію, оброблення документів, збір і аналіз інформації про поточний стан виконання службових та інших адміністративних процедур. Проблеми впровадження "електронного урядування" в Україні мають внутрішню та зовнішню природу. Одним із завдань електронного урядування є вдосконалення процедури надання та отримання електронних державних послуг шляхом використання ІКТ. Використання ІКТ потребує удосконалення процедури надання електронних державних послуг, що сприятиме підвищенню їх якості. Необхідність знання органами виконавчої влади значної кількості соціальних проблем зумовлює пошук ними нових інструментів та ресурсів, що забезпечать підтримки дій влади.

Література

1. Дубов Д. Інформаційна безпека в умовах впровадження електронного урядування / Д. Дубов // Вісн. Кн. палати. — 2006. — N 7. — С. 34–38.
2. Дубов Д.В. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості: аналіт. доп. / Д.В. Дубов, О.А. Ожеван, С.Л. Гнатюк. — К. : НІСД. — 2010. — 64 с.
3. Грабовський В. А. Впровадження системи електронного документообігу / В. А. Грабовський, О. Маркуц / Національна академія державного управління при президентіві України, ТОВ-ЕР-ДЖИ-ДЕЙТА. — К., — С. 82–86.
4. Orange S.M., Osborne R. From outreach to equity: an introduction: Досягнення найширшої доступності бібліотек, їхніх фондів і послуг як стратегічний напрям розвитку бібліотек у США // American Libraries. — 2004. — June/July. — P. 46–51.

УДК 371.385

В.Г. Житченко,

студентка Київського національного університету імені Тараса Шевченка

МЕДІАДИЗАЙН УКРАЇНСЬКИХ МЕРЕЖЕВИХ РЕСУРСІВ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Анотація. У статті розглянуто поняття медіадизайну та проаналізовано вибірку найбільш рейтингових новинних сайтів України з погляду розуміння користувачем медіапродукту, естетики оформлення та принципів побудови інформації на сайті. Визначено, що для ефективної взаємодії користувача з ресурсом необхідно врахувати усі три напрямки медіадизайну. Завдяки вдалому та логічному меню користувач знайде необхідну йому інформацію на сайті, допоміжні інструменти забезпечать вільний перехід від однієї сторінки до іншої, вдала колористика та естетика сайту забезпечують логічний та зручний поділ матеріалів за різними ознаками на сайті.

Ключові слова: медіадизайн, комп'ютерні технології, мережеві ресурси, інформація, Інтернет-технології, проектування.

Виклад основного матеріалу. Допоки єдиного та уніфікованого визначення поняття медіадизайну немає, тому розглянемо різні трактування сучасних науковців. За Ситником О., медіадизайн (медійний дизайн) «(від англ. *mediadesign* — media, design) — це практика художньо-технічного оформлення та подання інформації з урахуванням ергономіки роботи з інформаційними джерелами та сервісами, функціональних можливостей подання інформації, естетики візуальних форм її представлення та психологічних критеріїв сприйняття її людиною» [7].

В. Шевченко у статті «Медіадизайн як напрямок фахової підготовки журналістів» надає таке визначення цьому поняттю: «медіадизайн — це художнє оформлення інформації, носіїв інформації за допомогою новітніх електронних технологій з метою привернення уваги, покращення сприймання та запам'ятовування. Це поняття, що поєднує в собі графічне втілення всього видового розмаїття масової інформації — від листівки до книги, від банера до електронного видання» [10].

У представленому дослідженні, ми розглянули використання медіадизайна на конкретних прикладах, а також провели аналіз за такими принципами: рівень інтуїтивного розуміння користувачем медіапродукту; естетика оформлення сайту; принципи побудови інформації на сайті.

За даними liveinternet в Україні за місяць трійку лідерських позицій серед ресурсів, що транслюють новини, займають такі сайти: Обозреватель (9 847 019 відвідувань), Сегодня.UA (8 218 187), Страна.UA (5 646 048) [5].

Обозреватель.UA	Сегодня.UA	Страна.UA
На головній сторінці розташовуються усі ключові інструменти та матеріали, які необхідні для зручного користування сайтом та орієнтування серед всього масиву інформації. ОБОЗРЕВАТЕЛЬ адаптується під різні гаджети (планшети, смартфони з різною діагоналлю), бонусом є наявність власного додатку для смартфонів та планшетів, що можна завантажити з Google Play чи AppStore. Побудова інформації на сайті полягає в першу чергу в акцентуванні на агресивному заголовку та	Головна сторінка сайту надає всю необхідну інформацію про останні новини, цікаві та популярні матеріали; присутні інструменти для переходу до інших рубрик. «Сегодня.ua» зручно адаптується під мобільний та планшетний формати. На смартфоні інформація подається стрічкою, а планшетний вигляд та комп'ютерний дещо схожі: матеріали розміщуються окремими вікнами по всій веб-сторінці, групуючись за тематикою.	На головній сторінці сайту матеріали розміщені дещо в хаотичному порядку: зліва — останні новини, в центрі — топ-новини, справа — додаткові матеріали у фото та відео вигляді, зверху, окрім меню та рубрик, — заголовки основних новин дня. Така хаотичність заважає сконцентруватись на тому, що цікаво та необхідно. Увага перемикається від одних заголовків до інших. Провідну роль на веб-сайті «Страна.ua» відіграють заголовки, які є інформативними та влучними: <i>«Если температура продолжит расти, то</i>

подекуди на привабливому ліді: «Осторожно, эпидемия раздвоения личности! <i>Неужели для этих людей стали мерилом истинной веры?! Именно с таких «грязных» денег начинается раздвоение личности каждого, кто к ним прикоснется.»</i> Простежується тенденція, що заголовок цікавіший, аніж сам матеріал.		<i>Украина теряет Полесье и начнется засуха», «Крупнейший мединститут Украины объявил бессрочную забастовку»...</i>
--	--	--

Серед негативних сторін на проаналізованих сайтах зустрічаються: нав'язлива реклама; невідповідність заголовка самому матеріалу; незручність переходу до інших сторінок; хаотичність подання матеріалу; неякісні ілюстрації.

Перспективами розвитку українських веб-сайтів новин є: вивчення аудиторії шляхом проведення анкет, опитування, щоб дізнатися, що подобається та навпаки не подобається на сайті; використання авторитетних джерел з якісними текстовим та фото матеріалом; покращення користування сайтом: кнопки пошуку та переходу до головної/попередньої сторінки повинні бути видимими, використання кнопки вгору/назад. Цікавим та перспективним є впровадження сторінки за замовчуванням, як це робить "Обозреватель". Загалом, на нашу думку, найкращим шляхом розвитку та вдосконалення сайту є орієнтація на потенційного користувача, спілкування з ним та робота над його порадами чи зауваженнями. Адже лише той, хто постійно користується ресурсом може точно визначити, що є зручним, а що заважає зручній роботі із сайтом.

Висновки. Проаналізувавши декілька прикладів веб-сторінок сучасних та популярних українських ЗМІ з погляду медіадизайну ми дійшли до таких висновків: кожен сайт має свій стиль та особливість оформлення (власна колористика, розташування матеріалів, акцент на заголовках чи на фото матеріалах, кількість інформації на головній сторінці тощо). Все це робить сайт впізнаваним, зручним або навпаки нелегким у користуванні. Серед проаналізованих сайтів простежується тенденція до виділення саме заголовків серед всієї інформації на сторінці. Оскільки проаналізовані сайти не є вузьконаправленими, а спрямовані на широку аудиторію, то на головній сторінці подається якомога більше інформації (заголовків, тем, рубрик, фото) різного характеру. Це робиться задля того, аби затримати користувача на деякий час, аби йому стало цікаво і він продовжив користування ресурсом.

Література

1. Ситник О.В. Медіадизайн як інноваційний розвиток проектування / О.В. Ситник. — Проблеми сучасного підручника. — 2014. — Вип. 14. — С. 661–667.
2. Шевченко Вікторія Медіадизайн як напрямок фахової підготовки журналістів [Електронний ресурс] // Univnewmedia. — Режим доступу до ресурсу: <https://univnewmedia.wordpress.com/статті/>
3. Рейтинг сайтів. Новини та ЗМІ [Електронний ресурс] // Liveinternet — Режим доступу до ресурсу: <https://www.liveinternet.ru/rating/ru/#period=month;geo=ua;group=media>.

Marcin Izdebski,

student pierwszego stopnia informatyki,
Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

INNOWACYJNE TECHNOLOGIE PRZYSZŁOŚCIĄ RYNKU

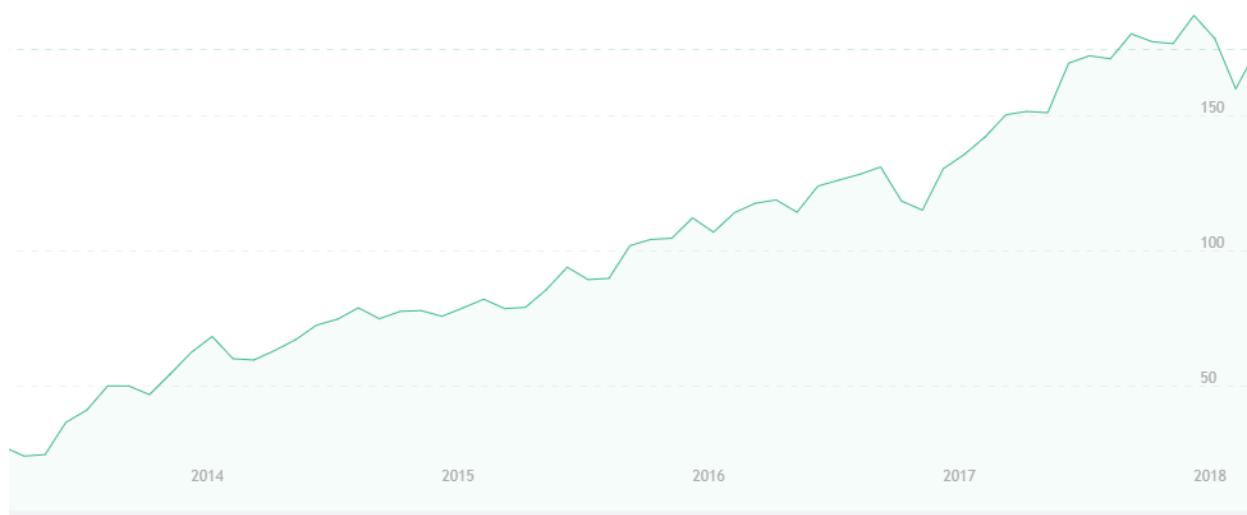
Wstęp:

Współczesny świat zmienia się tak szybko jak nigdy wcześniej. Zawdzięczamy to innowacyjnym technologiom które z dnia na dzień towarzyszą nam w coraz większym stopniu. Obserwując rynek zauważamy, że branża IT jest współcześnie najszybciej rozwijającą się gałęzią przemysłu, a wyniki badań zapowiadają kontynuację tego procesu. W poniższej pracy omówię innowacyjne podejście producentów branży IT, którzy to oferując darmowe produkty odnieśli olbrzymi sukces komercyjny, przedstawię wyniki badania bazujące na statystykach, które wskazują na dalszy rozwój rynku nowoczesnych technologii, podam przykład produktu, który zrewolucjonizował rynek.

Darmowe produkty źródłem sukcesu komercyjnego.

Od najwcześniejszych lat życia zostajemy wychowani w poczuciu, że nie ma nic za darmo, na wszystko musimy zapracować, jednak rozwój Internetu sprawił, że mamy legalny dostęp do wielu produktów bez opłat. Nasuwa się pytanie dlaczego producenci udostępniają swoje produkty?

W sytuacji w której to korzystamy z usług całkowicie za darmo, często to my jesteśmy opłatą oraz wartością, która z czasem przyniesie producentom liczne zyski. Przykładem darmowej usługi która zapewniła sobie sukces komercyjny jest facebook, którego to właściciel stał się najmłodszym miliarderem na świecie, (wykres cen akcji tego portalu społecznościowego udostępniony przez stronę tradingview.com przedstawiam na kolejnej stronie).

Wykres cen akcji z ostatnich pięciu lat portalu facebook.

Również Google stać na pozorny altruizm udostępniając swoje serwery DNS za darmo, kiedy to inne firmy wymagają za to opłat. Powodem tej hojności jest chęć obserwacji stron z których korzystamy, tak by dopasować reklamy pod nasz typ zainteresowań, dzięki temu potęgując swoje zyski. Firma ta również osiągnęła sukces komercyjny co pokazuje poniższy wykres akcji udostępniony przez stronę bankier.pl:

Sukcesy komercyjne ludzi powiązanych z IT.

Magazyn „Forbes” 6 marca 2018 roku udostępnił ranking najbogatszych ludzi świata. W pierwszej dziesiątce znalazło się pięć osób powiązanych z branżą IT w tym na pierwszym miejscu Jeff Bezos — założyciel Amazona, największego sklepu internetowego świata majątkiem szacowanym na 112 miliardów dolarów. Drugi był wieloletni lider tego rankingu Bill Gates — twórca Microsoftu z majątkiem równym 90 miliardów dolarów. Piąte miejsce zajął wspomniany wcześniej założyciel facebooka Mark

Zuckerberg którego majątek oscyluje w granicach 71 miliardów dolarów. Co pokazuje dominację tej dziedziny gospodarki.

Badania

Badania pokazują nieustanny rozwój rynku w Polsce, jak podaje główny urząd statystyczny liczba firm świadczących usługi w branży nowoczesnych technologii w latach 2009 – 2013 wzrosła z 40,2 tys. do 60,7 tysiąca czyli o ponad 50%.

Związek Liderów Sektora Usług Biznesowych będący organizacją zrzeszającą przedstawicieli firm z sektora nowoczesnych usług biznesowych. Przeprowadził badania dotyczące rynku nowoczesnych technologii w Polsce. W wyniku tych badań dowiadujemy się, że w latach 2013-2015:

90% firm zwiększyło zakres świadczonych usług IT.

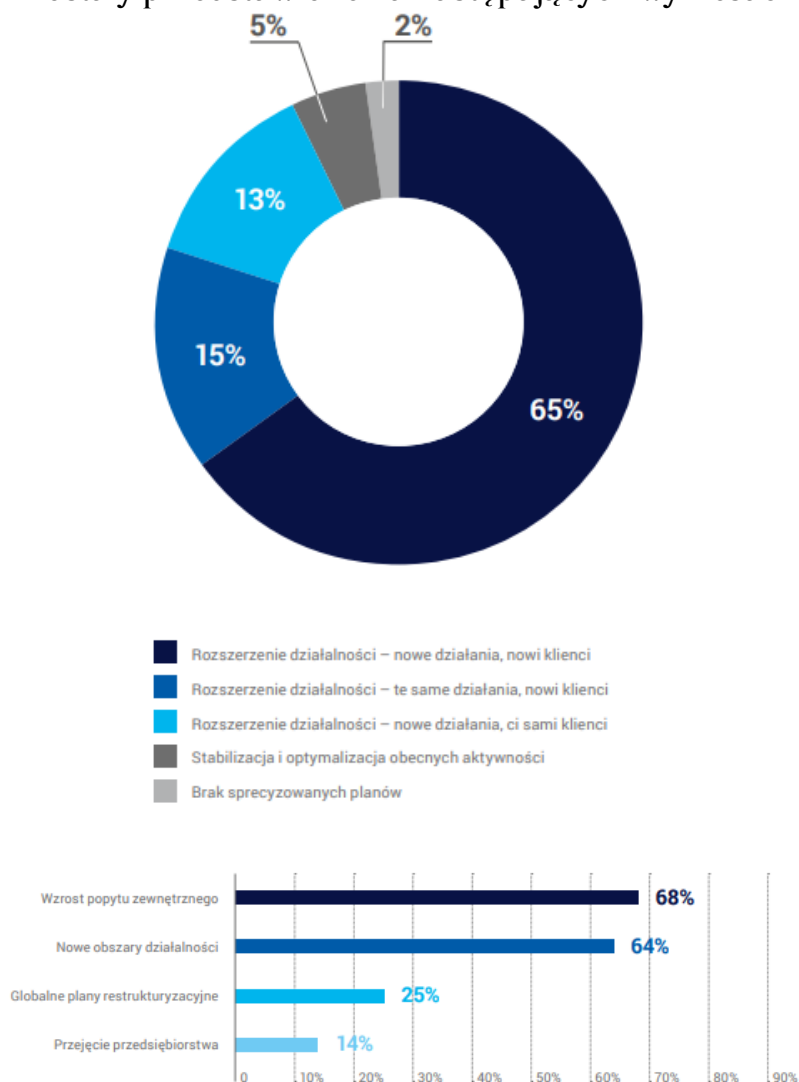
95% firm zwiększyło poziom zaawansowania świadczonych usług IT (15% – wzrost nieznacznie, 80% – wzrost znacząco).

93% firm planuje rozszerzenie działalności.

86% firm odnotowało w 2014 roku wzrost zatrudnienia

91% firm prognozuje, że zwiększy zatrudnienie

Wyniki badań zostały przedstawione na następujących wykresach:

Technologie które zrewolucjonizowały rynek.

Virtual Private Network jest technologią, umożliwiła komunikację między użytkownikami współpracującymi ze sobą na niezmiernie duże odległości. Jest to sieć w sieci. Symuluje ona działanie sieci lokalnej, a więc użytkownicy hostów oddalonych od siebie o tysiące kilometrów współpracują ze sobą tak, jak by znajdowali się w jednym pomieszczeniu z komputerami połączonymi ze sobą za pomocą przewodów, gdzie nikt z zewnątrz nie ma dostępu. Dzieje się tak dzięki zastosowaniu tunelu przez który płyną zaszyfrowane informacje, które odszyfrować może jedynie odbiorca.

Współcześnie technologia VPN jest wykorzystywana przez większość korporacji oraz przez wszystkie firmy umożliwiające pracę zdalną. Swoją popularność zawdzięcza nie tylko praktycznemu zastosowaniu, ale również bezpieczeństwu jakie oferuje. Do danych z których korzystamy podczas używania opisanej technologii nie ma dostępu nawet dostawca usług internetowych, a z danych z serwerów VPN nie ma prawa korzystać nawet rząd (wyjątkiem są tutaj Stany Zjednoczone). Technologia ta ma niebagatelny wpływ na globalizację lokalnych rynków.

Wdrażanie projektów naukowych.

W mało której dziedzinie nauki zauważamy taką współpracę między uczelniami a firmami jak w dziedzinie informatyki, elektroniki, mechatroniki czy robotyki. Dzieje się tak dlatego, ponieważ firmy nieustannie ścigają się ze sobą technologicznie, każda chce mieć jak najnowocześniejszy produkt jak najszybciej. Warte uwagi jest tutaj podejście naukowców i firm, dla których ważnym elementem jest uniwersalność produktu polegająca na umożliwieniu komunikacji ze sobą systemów będących tworem różnych firm. Jest to możliwe dzięki licznym standardom takim jak W3C, czy też postulaty Codda.

Podsumowanie:

Innowacyjne Technologie są przyszłością zarówno rynku globalnego, jak i tych lokalnych. Oferowanie klientom darmowych usług przy odnoszeniu przy tym sukcesu komercyjnego, sprawia, że Ci producenci, będą zawsze faworyzowani. Także firmy które świadczą swoje usługi odpłatnie mają, tendencje wzrostową, pokazują to przedstawione wykresy cen akcji, jak również wyniki badań. Jednak nie tylko dynamizm rozwoju, świadczy o przyszłym zdominowaniu rynku, ale również produkty i technologie które ułatwiają życie codzienne, jak też zmieniają gospodarkę na bardziej globalną.

Bibliografia

1. Statystyki Association of Business Service Leaders in Poland [Dokument elektroniczny]. – Tryb dostępu: <http://absl.pl/>
2. Bankier.pl – Polski Portal Finansowy [Dokument elektroniczny]. – Tryb dostępu: <http://bankier.pl>
3. Ranking: Najbogatsi Ludzie Świata 2018. Lista Miliarderów – Forbes [Dokument elektroniczny]. – Tryb dostępu: <https://www.forbes.pl/rankingi/ranking-najbogatsi-ludzie-swiata-2018-lista-miliarderow/2py8dkq>
4. facebook inc nasdaq:fb – TradingView [Dokument elektroniczny]. – Tryb dostępu: <https://pl.tradingview.com/symbols/NASDAQ-FB/>
5. Główny Urząd Statystyczny [Dokument elektroniczny]. – Tryb dostępu: <https://stat.gov.pl/>
6. Rynek usług IT w Polsce 2015 [Dokument elektroniczny]. – Tryb dostępu: http://absl.pl/wp-content/uploads/2016/10/raport_it_2015_PLv151210.pdf

А.В. Мельник,

студент Национального технического университета Украины
«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»

ОБЗОР ТЕХНОЛОГИИ CDN

Введение. Коммерческий успех Интернета и электронных услуг, а также стремительное увеличение использования сложного медиаконтента в Интернете проложило путь для рождаемости и растущего интереса к сетям доставки контента (англ. Content Delivery Network, CDN). Интернет-трафик часто сталкивается с трудностями производительности, характерными для наилучшей рабочей среды, не имеющей конкурентов. Было предложено множество решений для облегчения проблем с узкими местами, и наиболее перспективные из них основаны на «осознанности» контента, который должен быть доставлен. Новые протоколы и интегрированные решения должны быть установлены как в сети, так и на стороне сервера для распространения, поиска и загрузки содержимого через Интернет. Усовершенствование компьютерных сетей с помощью добавления «осознанности» контента создаёт архитектурную парадигму CDN.

Особенности технологии. CDN действует на стеке традиционных сетевых протоколов на разных уровнях, опираясь на динамическое и активное кэширование контента, а также на автоматическое развёртывание и миграцию приложений на краю сети, рядом с конечными пользователями. Чтобы это обеспечить для значительно широкой области и большой аудитории пользователей, пограничные серверы должны быть развёрнуты в тысячах сетей в разных географически распределённых местах. Создание CDN требует разработки некоторых важных функций:

- механизмы размещения реплик необходимы для определения местоположений серверов реплик (крайних серверов) и их адаптивного заполнения соответствующим содержимым до прибытия запроса (предварительная выборка). Таким образом, серверы не заполняются запросами, как в традиционном кэшировании прокси, но активно обновляются, что приводит к однократной нагрузке, которая не повторяется для каждого доступа к исходному серверу. Адаптивность при размещении реплик требуется для изменения условий трафика.

- необходимо обеспечить механизмы обновления содержимого, чтобы автоматически проверять сайт узла на наличие изменений и получать обновлённый контент для доставки на края сети, тем самым обеспечивая свежесть контента. Стандартные механизмы, используемые в кэшировании прокси, не гарантируют свежесть контента, поскольку содержимое, хранящееся на стандартных кэш серверах, не изменяется при изменении исходного содержимого;

- механизмы выбора реплик должны быть добавлены к маршрутизаторам совместного доступа, чтобы точно находить ближайший и самый доступный пограничный сервер, из которого конечные пользователи могут получить требуемый контент. Устойчивое обслуживание также должно препятствовать перегрузке серверов с помощью контроля доступа и балансировки нагрузки;

- необходимо добавить активные механизмы измерения к маршрутизаторам совместного доступа чтобы иметь немедленный доступ к состоянию интернет-трафика в режиме реального времени и распознать самый быстрый маршрут от запрашивающих пользователей к репликам серверов в любых ситуациях трафика;

Архитектура сети CDN. Сеть доставки контента состоит из набора крайних серверов, которые доставляют копии контента клиентам (см. рис. 1). Инфраструктура маршрутизации запросов состоит из механизмов перенаправления запросов контента от клиента к подходящему крайнему серверу. Инфраструктура распределения состоит из механизмов перемещения содержимого от исходного сервера к крайним серверам. Инфраструктура учёта отслеживает и собирает данные о функциях маршрутизации, распределения и доставки запросов в CDN, создавая журналы и отчёты о деятельности по распространению и доставке.

Рисунок 1. Архитектура сети CDN.

- он отправляет новый контент к серверам реплик (запрос самой реплики обновления содержимого с исходного сервера через инфраструктуру распространения);

Клиенты взаимодействуют с CDN через инфраструктуру маршрутизации запросов и крайние серверы. На рисунке 1 показан один из возможных сценариев взаимодействия между клиентами, маршрутизаторами доступа, серверами реплик

и исходным сервером. Клиент отправляет (1) запрос инфраструктуре маршрутизации, который перенаправляет (2) запрос клиента на крайний сервер, на котором клиент впоследствии запрашивает (3) желаемый контент [1].

Преимущества CDN. Основные преимущества технологии, следующие:

- размещение контента одновременно на нескольких серверах средствами CDN может сократить маршрут передачи данных сети и ускорить загрузку сайта с точки зрения пользователя;
- управление нагрузкой при передаче сетевого трафика позволяет разгрузить магистраль и узлы сети, распределив нагрузку между удалёнными серверами;
- при пропадании связности сети ресурс продолжает частично выполнять свою работу;
- из-за огромной мощности, неприхотливого ПО и распределённой архитектуры CDN крайне устойчива к DDoS;
- размещение серверов неподалёку конечных пользователей может увеличить пропускную способность всей системы.

Недостатки. Как и любая другая технология, CDN имеет свои недостатки:

- невозможна работа с динамическим содержимым, CDN просто обращается к исходному серверу;
- после изменения файла может потребоваться время, чтобы CDN перекашировала его [2].

Выводы. CDN — сложная система, которая может быть удачно применена для распределённых проектов, которые охватывают большие территории. Система показывает хорошую производительность, высокую пропускную способность и устойчивость к DDoS-атакам, что крайне важно для высоконагруженных проектов.

Литература

1. Verma D. C. Content Distribution Networks: An engineering approach / Verma D. C. Wiley Inter-Science, 2002.
2. Wikipedia. (2009). Content Delivery Network. Available: https://ru.wikipedia.org/wiki/Content_Delivery_Network. Last accessed 22 March 2018.

РОЛЬ ДЕМІЛІТАРИЗОВАНОЇ ЗОНИ В МЕРЕЖНІЙ АРХІТЕКТУРІ ТА СПОСОБИ ПОБУДОВИ ЗАХИЩЕНОЇ МЕРЕЖІ ЗА ДОПОМОГОЮ НЕЇ

Демілітаризована зона (ДМЗ) — сегмент мережі, що містить загальнодоступні сервіси і відокремлює їх від приватних. Головна мета ДМЗ — додати додатковий рівень безпеки в локальній мережі, що дозволяє мінімізувати збиток в разі атаки на один із загальнодоступних сервісів, оскільки зовнішній злоумисник має прямий доступ тільки до обладнання в ДМЗ [1].

Розглянемо приклад побудови мережі: якщо ви хочете надати доступ до вашого веб-сервісу, то ваш веб-сервер має бути доступним в мережі Інтернет. Але якщо ви надсилатимете запити та отримуватимете відповіді з сервера, який має доступ до Інтернету всередині вашої внутрішньої мережі, то це ставить всю мережу під загрозу бути зламаною хакерами. Тоді розглянемо декілька спеціальних способів для мінімізації цього ризику:

- запитати про дозвіл на встановлення своїх послуг на обладнання хостингової компанії. Цей спосіб передбачає, що ви не зможете повністю контролювати свої сервери;

- розмістити свої послуги на комп'ютері мережевого екрану (брандмауера). Але це погана практика, оскільки він не повинен виконувати ці функції;

- використовувати демілітаризовану зону.

Як це працює і чому рекомендується не залишати комп'ютери в ризикованій мережі? Всі сервери, розташовані в ДМЗ захищені зовнішнім мережевим екраном, але вони залишаються в небезпеці з однієї причини: вони мають прямий доступ Інтернет. Але у випадку, коли комп'ютери ДМЗ зламані, це не зашкодить всій мережі, оскільки вони знаходяться в абсолютно іншій незалежній частині мережі [2].

Існує безліч різних варіантів побудови архітектури мережі з використанням ДМЗ. Два основних — за допомогою одного або двох мережевих екранів. На базі цих методів можна створювати як спрощені, так і дуже складні конфігурації, що відповідають можливостям використовуваного устаткування та вимогам безпеки в конкретній мережі.

При побудові мережі з ДМЗ з одним мережевим екраном (рис. 1) необхідно враховувати, що у ньому має бути як мінімум три інтерфейси: один — для з'єднання з провайдером (WAN), другий — з внутрішньою мережею (LAN), третій — з ДМЗ. Подібна схема проста в реалізації, однак висуває підвищені вимоги до обладнання та адміністрування: брандмауер повинен обробляти весь трафік, що йде як в ДМЗ, так і у внутрішню мережу. При цьому він стає єдиною точкою відмови, а в разі його злому (або помилки в роботі) внутрішня мережа виявиться вразливою безпосередньо із зовнішньої [3].

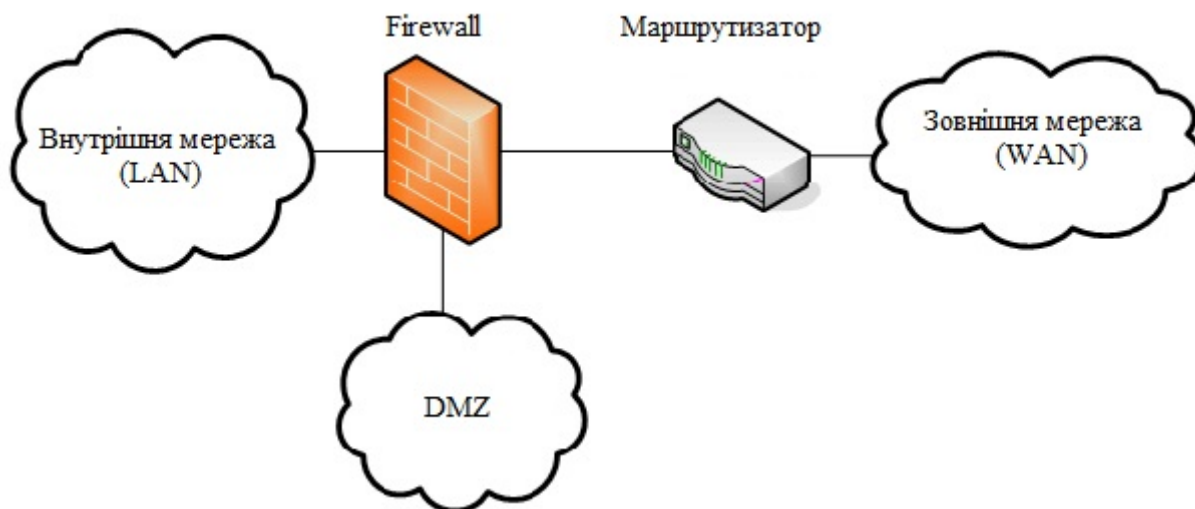

Рис. 1. Архітектура мережі з одним мережевим екраном (файрволом)

Більш безпечним є підхід, коли для створення мережі із ДМЗ використовуються два мережеві екрани (рис. 2): один з них контролює з'єднання з зовнішньої мережі в ДМЗ, другий — з ДМЗ у внутрішню мережу. У такому випадку для успішної атаки на внутрішні ресурси повинні бути пошкоджені два пристрої.

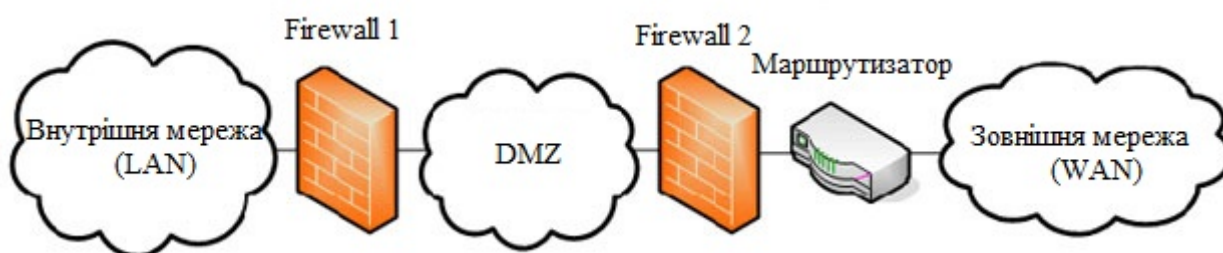

Рис. 2. Архітектура мережі з двома мережевими екранами (файрволами)

Отже, усім, хто хоче покращити безпеку своєї мережі, слід використовувати демілітаризовану зону. Якщо мережа налаштована належним чином, це значно підвищує рівень її безпеки. Більш того, вимоги до навичок хакера, який намагається зламати цю мережу, сильно підвищуються [4]. Хоча демілітаризована зона гарантує високий рівень безпеки, необхідно не забувати про інші правила, задля зменшення загальної ймовірності відмови мережі.

Література

1. Wikipedia. (2003). DMZ (computing). Available: [https://en.wikipedia.org/wiki/DMZ_\(computing\)](https://en.wikipedia.org/wiki/DMZ_(computing)). Last accessed 11th Oct 2017.
2. Guest Contributor. (2005). Solution Base: Strengthen network defenses by using a DMZ. Available: <https://www.techrepublic.com/article/solutionbase-strengthen-network-defenses-by-using-a-dmz/>.
3. Дэвид М. Ахмад, Идо Дубравский Защита от хакеров корпоративных сетей / Singress Publishing, Inc — 2005. — 265 с.
4. Scott Young (2001). Designing a DMZ. Seattle: SANS Institute. 6.

МЕХАНІЧНА ІНЖЕНЕРІЯ

УДК 622.24.058

Я.В. Васишин,

кандидат технічних наук, професор,
директор Інституту архітектури, будівництва і туризму
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

В.Я. Васишин,

кандидат технічних наук, доцент
доцент кафедри інженерної та комп'ютерної графіки
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

І.В. Павлик,

доцент кафедри інженерної та комп'ютерної графіки
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

ОЦІНКА ЕКСПЛУАТАЦІЙНОГО РЕСУРСУ НКТ В УМОВАХ СВЕРДЛОВИННОЇ КОРОЗІЇ

Анотація. Оцінка залишкового корозійно-пошкодженого трубопроводу експлуатаційного ресурсу базується на імовірнісному підході за допомогою статистичних вимірювань вихідної товщини стінки труби та на основі прямого виміру корозійного пошкодження в період корозійної дії різних шарів-шахтних середовищ. Комплексні дослідження моделі труб (НКТ) базуються на оцінці багатьох чинників, включаючи: оцінку досліджених механічних властивостей оцінки корозії металів сумісності з свердловинними середовищами труб.

Ключові слова: трубопровід, сталь, міцність, корозійна свердловина, пошкодження стінок труб.

Всебічне дослідження візріців насосно-компресорних труб (НКТ) базується на оцінці багатьох факторів, серед них: оцінка механічних властивостей досліджуваного металу, оцінка корозійної сумісності НКТ зі свердловинними середовищами.

Для виявлення відхилень параметрів міцності сталей під дією експлуатаційних факторів в умовах свердловини і свердловинних мінералізованих рідин виконують дослідження візріців на міцність. Зменшення показників міцності порівняно з нормативними значеннями є основою для уточнення допустимих умов для подальшої експлуатації корозійно-пошкоджених НКТ. Уточнення стосується визначення обмеженої глибини їх спуску в свердловину на основі фактично виміряних параметрів міцності металу і фактичної площі несучого перерізу труби. Фактична площа несучого перерізу корозійно-пошкоджених труб визначається за

відомим виразом із врахування зменшення зовнішнього D_3 і внутрішнього D_6 діаметрів за рахунок корозії:

$$F = 0,785 \left((D_3 - 2 \cdot h_{k(z)})^2 - (D_6 - 2 \cdot h_{k(e)})^2 \right),$$

де $h_{k(z)}$, $h_{k(e)}$ – глибина корозійного пошкодження стінок труби, відповідно зовнішньої і внутрішньої.

Глибина корозійного пошкодження h_k стінки труби визначається як середньозважена величина з виразу

$$h_k = \frac{3,955 \cdot V_F \cdot D_3}{\rho_{\text{дуг}(z)} \cdot (D_3 - D_6) \cdot z},$$

де V_F – ймовірне найбільше значення об'єму корозійного пошкодження обстежених труб;

$\rho_{\text{дуг}(z)}$ – довжина дуги вздовж зовнішньої стінки елемента;

z – висота елемента.

Отримане значення F порівнюється з критичною площею F_{kp} перерізу труби для визначення запасу надійності корозійно-пошкоджених труб НКТ по несучому перерізі, при цьому повинна виконуватися умова $F/F_{kp} \geq 1$.

Оцінка залишкового ресурсу корозійно-пошкоджених НКТ передбачає чотири підходи:

1) метод ймовірнісного розрахунку залишкового ресурсу на основі статичних вимірювань початкової товщини стінок труб; у цьому випадку значення залишкового ресурсу визначається як різниця

$$R_{\text{зал.}} = t - t_k,$$

де t_k – час, протягом якого труба піддавалась корозії;

$$t = \frac{t_k \cdot \sqrt{1 - [1 - q(\tau)]^2}}{\sqrt{1 - [1 - q(\tau_n)]^2}} - \text{розрахунковий час безвідказної роботи нового виробу при}$$

умові, що $q(\tau)$ – вірогідність відмови в момент часу τ , при якому максимальне із заміряних товщин стінок $\delta_{i \max}$ зменшиться до допустимого значення $\delta_{\text{дон.}}$ при виконанні умови

$$q(\tau) = \frac{\delta_{i \max} - \delta_{\text{дон.}}}{\delta_{i \max}},$$

а $q(\tau_n)$ – ймовірність відмови у момент часу τ_n , при якому відбувається повне руйнування зразка і виконується умова

$$q(\tau_n) = \frac{\delta_{i \max} - \delta_{i \min}}{\delta_{i \min}},$$

причому $\delta_{i \min}$ – мінімальне із заміряних значень товщин стінок у статистичній виборці.

Виконавши нескладні перетворення, отримаємо вираз для прогнозного розрахунку залишкового ресурсу корозійно-пошкоджених НКТ:

$$R_{зал.} = t_{к.} \cdot \left(\frac{\sqrt{1 - [1 - q(\tau)]^2}}{\sqrt{1 - [1 - q(\tau_n)]^2}} - 1 \right);$$

2) розрахунок залишкового ресурсу $R_{зал.}$ на основі вимірювання глибини $h_{к.}$ корозійного пошкодження поверхонь труб; у цьому випадку значення залишкового ресурсу визначається за формулою

$$R_{зал.} = h_{зал.} / v_{к.}, \quad (1)$$

де $h_{зал.}$ – товщина залишкового шару металу, допустимого для потоншення стінки труби, визначається так

$$h_{зал.} = \frac{0,875 \cdot \delta_n - \delta_{дон.} - 2 \cdot h_{к.}}{2}. \quad (2)$$

У цій формулі: $0,875 \cdot \delta_n$ – імовірна мінімальна товщина стінки ($0,875$ – коефіцієнт, що враховує стандартне граничне відхилення від товщини стінки, яке дорівнює $12,5\%$); δ_n – номінальна товщина стінки; $\delta_{дон.} = 0,75 \cdot \delta_n$ – допустима товщина стінки труби, при якій зберігається її несуча властивість; $h_{к.}$ – виміряна глибина корозійного руйнування стінки труби; $v_{к.}$ – швидкість корозії, яка визначається з умови її пропорційності за період $t_{к.}$ корозійної дії, визначається так:

$$v_{к.} = h_{к.} / t_{к.} \quad (3)$$

Розв'язавши сумісно (1), (2), (3), отримуємо вираз для розрахунку залишкового ресурсу корозійно-пошкоджених НКТ

$$R_{зал.} = t_{к.} \cdot (0,0625 \cdot \delta_n - h_{к.}) \cdot h_{к.}^{-1};$$

3) розрахунок залишкового ресурсу корозійно-пошкоджених НКТ на основі лабораторних досліджень швидкості корозії трубних зразків; у цьому випадку значення залишкового ресурсу $R_{зал.}$ визначається з виразу:

$$R_{зал.} = \frac{0,0625 \cdot \delta_n - h_{к.}}{v_{к. \text{ лаб.}}},$$

де $v_{к. \text{ лаб.}}$ – виміряна швидкість корозії трубних зразків в лабораторних умовах.

4) розрахунок залишкового ресурсу за результатами втомних випробувань.

Таким чином, оцінка залишкового експлуатаційного ресурсу корозійно-пошкоджених НКТ базується на основі імовірнісного підходу з умовою статистичних вимірювань початкової товщини стінок труб, а також на основі прямого вимірювання глибини корозійного пошкодження за період корозійної дії у різноманітному пластово-свердловинному середовищі.

Література

1. Савула С.Ф. Експериментальні дослідження динаміки ліфтових колон підземного сховища газу / С.Ф. Савула, Є.В. Харченко, А.О. Кичма // *Машинознавство*. — 2006. — №6. — С. 30–34.
2. Савула С.Ф. Підвищення ефективності експлуатації ліфтових колон свердловин підземних сховищ газу: дис. канд. техн. наук: 05.15.13 / Савула Степан Федорович. — Львів, 2006. — 230 с.
3. Феодосьев В.И. Сопротивление материалов / В.И. Феодосьев. — М.: Наука, 1964. — 539 с.
4. Болотин В.В. Случайные колебания упругих систем / В.В. Болотин. — М.: Наука, 1979. — 335 с.
5. Когаев В.П. Расчеты на прочность при напряжениях переменных во времени / В.П. Когаев. — М.: Машиностроение, 1977. — 232 с.

ХІМІЧНА ТА БІОІНЖЕНЕРІЯ

В.А. Кучерява,

асистент кафедри «Промислова біотехнологія»
Чернівецького факультету Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

Н.М. Омельченко,

старший викладач кафедри «Промислова біотехнологія»
Чернівецького факультету Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

ЗАСТОСУВАННЯ НАНОЧАСТИНОК МЕТАЛІВ У РІЗНИХ ГАЛУЗЯХ

Вивчення особливостей застосування сучасних продуктів нанотехнології, зокрема, функціоналізованих наночастинок металів, для розв'язання актуальних медико-біологічних потреб є одним із першочергових завдань біотехнології. Його вирішення відкриває нові перспективи як і в розумінні фундаментальних механізмів дії наночастинок металів, так і в практичному їх застосуванні в біотехнології, медицині та ветеринарії.

Останнім часом нанотехнології займають передові позиції серед наукових розробок в хімії, біології та медицині. В сучасній термінології з'явилося поняття «нано-наука», що охоплює широке поле діяльності. Вчені всього світу проводять інтенсивні дослідження з нанотехнологій, наноелектроніки, наномедицини, нанобіології, нанотермодинаміки, наноматеріалів, нанопрепаратів.

Більшість вчених вважають, що початком розвитку нанонауки була доповідь відомого американського вченого, лауреата Нобелівської премії з фізики Ричарда Фейнмана (грудень 1959), на щорічному засіданні Американського фізичного товариства та мала назву: «Внизу багато місця: запрошення увійти у нову галузь фізики» ("There is plenty of room at the bottom: an invitation to enter a new field of physics") [1]. У доповіді Ричард Фейнман вперше висвітлив проблему створення та застосування мікрочастинок, розмір яких буде вимірюватися у нанометрах.

Термін «нанотехнології» вперше був запропонований у 1974 році японським фізиком Норіо Тянігучі в доповіді «Про концептуальні основи нанотехнологій» на міжнародній конференції «International Conference on Precision Engineering» [2].

Нанотехнології (з грец.: *nanos* — карлик; *tehno* — майстерність, ремесло; *logos* — наука) — сукупність наукових знань, способів і засобів спрямованого, регульованого складання (синтезу) із окремих атомів і молекул різних речовин, матеріалів та виробів із лінійним розміром елементів структури до 100 нм (1 нм = 10^{-9} м) [3]. В той же час, об'єктами нанотехнологій можуть бути макроскопічні

об'єкти, атомарна структура яких створюється під контролем на рівні окремих атомів. Так, наприклад створення атомного силового мікроскопа дозволило спостерігати та візуалізувати живі клітини, субклітинні структури та детекцію молекулярних структур.

Найбільш поширеними на сьогоднішній день із наночастинок металів у промисловості є наночастинок срібла, золота, міді, цинку, заліза.

Наночастинок срібла є одним із найбільш поширених та інтенсивно зростаючих класів нанопродуктів. Вони мають широкі перспективи використання в різних галузях медицини, біотехнології, технології навколишнього середовища, в якості антимікробних та антивірусних препаратів, при лікуванні ран, в терапії раку, в створенні біоматеріалів та біосенсорів.

Завдяки своїм оптичним властивостям наночастинок срібла є перспективними для розробки нових та вдосконалення існуючих аналітичних методів та інструментів, що забезпечать потреби сучасної науки. Поверхневий плазмовий резонанс та великий диференціальний переріз розсіювання світла окремих наночастинок роблять їх ідеальними кандидатами для молекулярного маркування, з використанням ефекту поверхневого підсилення Раманівського розсіювання.

Однак, розробка сучасних експериментальних технологій для синтезу наночастинок срібла, що дозволять ефективно контролювати хімічний склад, розміри та форми наночастинок викликає найбільший інтерес в розробці нових лікарських препаратів та є необхідною умовою для їх подальшого впровадження. Зменшення розміру наночастинок дозволяє їм проходити через біологічні мембрани і здійснювати фізіологічний вплив на клітини, який не був доступний для традиційних лікарських засобів. Більше того, деякі наночастинок можуть проникати через гематоенцефалічний та тестикулярний бар'єри, що може використовуватись для цільової доставки ліків та інших методів лікування.

Окрім наносрібла широкого застосування у медицині та інших галузях набули наночастинок золота. В основному препарати, що містять нанозолото використовуються для лікування синовітів при ревматоїдному артриті. Ведуться розробки по створенню протипухлинних препаратів на основі наночастинок золота. За повідомленням De Jong W.H., Borg P.J., 2008 наночастинок золота здатні виявляти токсичність відносно ракових клітин після активації лазерним випромінюванням [4]. Нанозолото може використовуватися для фото-термальної терапії та в галузі генної інженерії для доставки генів.

Наночастинок міді й оксиду міді наділені вираженою антибактеріальною дією відносно грампозитивних та грамнегативних бактерій, вони в 7 разів менш токсичні, ніж солі цього самого металу. Наночастинок міді проявляють також кардіопротекторну дію — підвищують виживання на 40 % при інфаркті міокарда. Наномідь регулює рівень холестерину, глюкози і сечової кислоти в крові, підтримує баланс мікрофлори кишечника, гальмуючи ріст дріжджових мікроорганізмів, бере участь у формуванні структури білків сполучної тканини, впливає на функцію печінки, селезінки і лімфатичної системи, регулює жировий обмін, підвищує стійкість організму до гіпоксії, стимулює імунітет тощо.

Наночастинки оксиду цинку (ZnO) успішно використовуються в сонцезахисних кремах, покритті і фарбах завдяки своїй високій ефективності поглинання ультрафіолету і прозорості для видимого світла. ZnO наночастинки чинять сильну антибактеріальну дію відносно широкого спектра мікроорганізмів. Антибактеріальний механізм ZnO знаходиться в стадії дослідження [5]. Можливо, фотокаталітичне утворення перекису водню є одним з основних механізмів антимікробної дії. Також на гальмування росту мікроорганізмів впливають проникнення наночастинок у бактеріальну мембрану та подальше руйнування при контакті з наночастинок оксиду цинку. Було висловлено припущення, що Zn^{2+} -іонне зв'язування з мембранами мікроорганізмів може продовжити лаг-фази мікробного циклу росту.

Наночастинки заліза є потенційною фармацевтичною субстанцією для розробки новітнього ефективного протианемічного лікарського засобу. За даними літератури наночастинки оксидів заліза, зокрема, магнетиту (Fe_3O_4), стимулюють обмін заліза в організмі та посилюють еритропоез. Це є підґрунтям вивчення та клінічного застосування ферумокситолу — першого ін'єкційного лікарського засобу, який містить наночастинки оксиду заліза та призначається для лікування залізодефіцитної анемії в дорослих пацієнтів із хронічною хворобою нирок [6]. Але не дивлячись на ефективність ферумокситолу, продемонстровану в клінічних випробуваннях, питання безпечності цього нанопрепарату остаточно не вирішене.

Наночастинки нуль-валентного заліза (Fe^0) мають високу активність у окисно-відновних процесах і все більше застосовуються для очищення навколишнього середовища від забруднювачів органічного та неорганічного походження.

Велика кількість наукових досліджень в галузі нанонауки свідчать про широке впровадження наночастинок металів в галузі медицини та фармакології, сільського господарства, охорони навколишнього середовища, біотехнології. Розробки вітчизняних та зарубіжних вчених показують, що наноматеріали, навіть у невисоких дозах, здатні проявляти біологічну активність та впливати на життєдіяльність клітин.

Проте, незважаючи на інтенсивні дослідження останніх років, відомості, щодо механізмів біологічної дії наночастинок на молекулярному рівні залишаються до кінця не з'ясовані. З урахуванням унікальних фізико-хімічних та біологічних властивостей, цілком імовірно, що наночастинки володіють унікальними механізмами токсичності. Науковий комітет по виявленню та оцінці ризиків для здоров'я Європейської комісії на основі існуючих досліджень, прийшли до висновку, що наночастинки можуть мати унікальні токсикологічні властивості в порівнянні із класичним хімічними сполуками, тому кожного разу при впровадженні нового нанопродукту чи нанотехнології є необхідним проведення оцінки можливих негативних наслідків на біологічні об'єкти.

Література

1. Фейнман Р.Ф. Внизу полным-полно места: приглашение в новый мир физики / Р.Ф. Фейнман // Рос. хим. журн. — 2002. — №46 (5). — С. 4–9.
2. Чекман І.С. Нанонаука: історичний аспект, перспективи досліджень / І.С. Чекман // Укр. мед. часопис. — 2009. — №3 (71). — С. 19–21.
3. Чекман І.С. Нанонаука в Україні: до проблеми дослідження (історичний аспект і сучасність) / І.С. Чекман // Сучасні проблеми токсикології. — 2011. — №1–2. — С. 16–21.
4. Пасечникова Н.В. Нанотехнологии, наномедицина, наноофтальмология (сообщение 2) / Н.В. Пасечникова, Э.В. Мальцев, О.А. Мороз // Офтальмологический журнал. — 2009. — №6. — С. 83–89.
5. Глущенко Н.Н. Токсичность наночастиц цинка и его биологические свойства / Н.Н. Глущенко, А.В. Скальный // Актуальные проблемы транспортной медицины. — 2010. — №3 (21). — С. 118–120.
6. Микитюк М.В. Нананочастинки та перспективи їх застосування в біології і медицині / М.В. Микитюк // Проблеми екології та медицини. — 2011. — Т. 15, №5–6. — С. 41–48.

ЕЛЕКТРОНІКА ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ

УДК 621.31

Д.С. Плющ,

студент факультету авіаційних та космічних систем
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

науковий керівник: *Ю.Ф. Тесик,*

доктор технічних наук, завідуючий відділом контролю параметрів електромагнітних процесів
Інституту електродинаміки Національної академії наук України

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ СУСІДНІХ КАНАЛІВ НА ПОХИБКУ ПАРАЛЕЛЬНОГО ФІЛЬТРУ В ПОЛОСІ ЧАСТОТ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню та аналізу паралельно селективного фільтру для підвищення точності вимірювання гармонічних складових сигналів мережі. Метою роботи є створення комп'ютерної моделі гребінки паралельних селективних фільтрів і дослідження на її основі адитивних похибок від пролазу паразитних сигналів сусідніх каналів.

Ключові слова: якість електричної енергії, селективний фільтр, паралельний аналізатор гармонік, дослідження впливу гармонік сусідніх каналів.

Постанова проблеми. Останнім часом в промисловості, медицині, житлово-комунальному господарстві, побутовій сфері значно ширше стали застосовуватися електротехнічні системи, які дуже чутливі до якості електричної енергії. Одним з найважливіших параметрів якості електроенергії є коефіцієнти вищих гармонічних складових складних сигналів струмів і напруг мережі. Чутливими до вищих гармонік є конденсаторні батареї, електродвигуни, побутова та обчислювальна техніка, вимірювальні прилади і ін. Збитки від вищих гармонік мережі сягають сотень мільйонів доларів в рік. Для запобігання значних аварій необхідно вести суцільний контроль рівнів і кутів зсуву фаз гармонік мережі та використання їх для своєчасного регулювання їх рівнів в мережі за допомогою нормуючих установок. Тому дослідження вищих гармонік електричної мережі з метою управління нормуючими установками і оцінки їх відповідності є надзвичайно актуальним питанням.

Стан дослідження. В різні роки значний внесок в рішення проблем, пов'язаних з якістю електричної енергії внесли такі вчені як Шидловський А.К., Кириленко О.В., Жаркін А.Ф., Тесик Ю.Ф., Праховник А.В., Бурбело М.Й., Саєнко Ю.Л., Гриб О.Г..

Виклад основного матеріалу. Серед параметрів електроенергії, які характеризують її якість, значну роль відіграють вищі гармонічні складові напруг і струмів мережі. Для забезпечення швидкодії пристроїв компенсації спотворень форми сигналів мережі необхідні фільтри, що дозволяють у реальному масштабі часу виділяти вищі гармоніки без зміни їхніх амплітуд і кутів зсуву фаз [1].

Як відомо, вищі гармоніки складних сигналів мережі є кратними до основної гармонічної складової. Це дещо спрощує побудову фільтрів для дослідження похибок.

Аналогові спектроаналізатори являють собою багатоканальну структуру паралельно з'єднаних фільтрів, що дає змогу одночасно виділяти весь спектр досліджуваних гармонік [2], [4]. Кожний з паралельно включених селективних підсилювачів налагоджений на визначену гармоніку складного сигналу мережі.

Тому вирішено перевірити реалізацію виділення гармонічних складових за допомогою паралельного селективного фільтру і дослідити можливість впливу на вимірювання сусідніх гармонік.

Була створення комп'ютерної модель селективного фільтру, для дослідження похибки впливу вищих гармонічних складових (рис. 1).

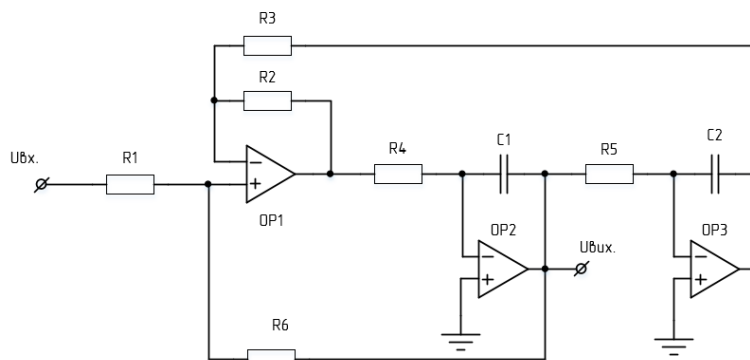

Рис. 1. — Принципова схема селективного фільтру

Цей фільтр покладено в основу паралельного селективного фільтру, представленого на рис. 2.

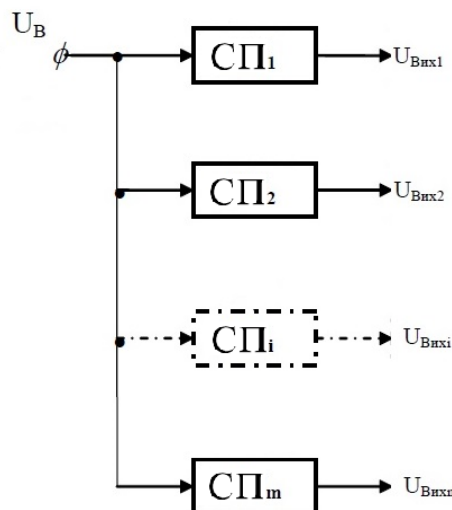

Рис. 2. — Паралельний селективний фільтр

Для наглядності на рис.3 наведено амплітудно-частотні характеристики п-каналів, отриманих за допомогою створеної комп'ютерної моделі паралельного селективного фільтру, де відображено вплив гармоніки сусіднього каналу на похибку перетворення досліджуваної гармоніки

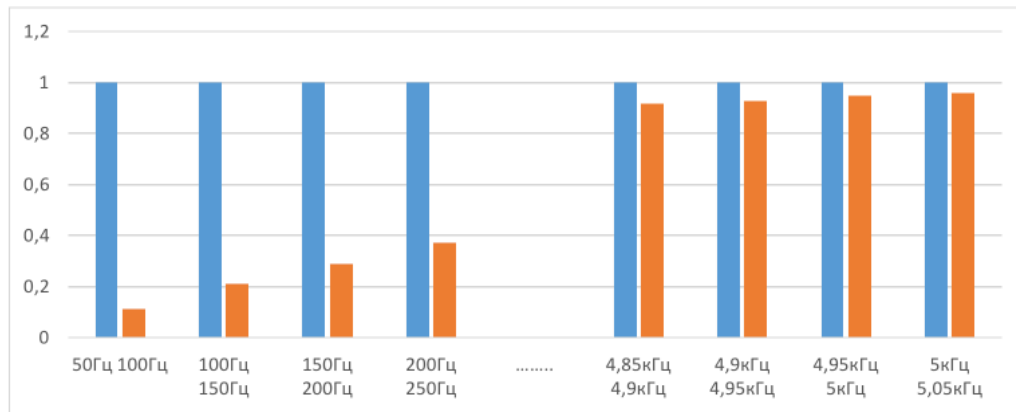

Рис. 3. — Аналіз амплітуд гармонік сусідніх каналів, проникаючих у дослідований канал паралельного фільтру у частотному спектрі.

За умовою дослідження кожний селективний фільтр, з яких складається гребінка фільтрів, був налаштований для виділення п-ої гармоніки складного сигналу.

Фактичні результати досліджень рівнів проникнення гармонік сусідніх каналів паралельного фільтру у досліджувані канали, проведених за допомогою комп'ютерної моделі, зведено у таблицю 1.

Таблиця 1.

	Налаштув. фільтру на 50Гц		Налаштув. фільтру на 100Гц		Налаштув. фільтру на 150Гц		Налаштув. фільтру на 200Гц		Налаштув. фільтру на 4,85кГц		Налаштув. фільтру на 4,9кГц		Налаштув. фільтру на 4,95кГц		Налаштув. фільтру на 5кГц	
$f, Гц$	50	100	100	150	150	200	200	250	4850	4900	4900	4950	4950	5000	5000	5050
$K(f)$	1	0,11	1	0,21	1	0,29	1	0,37	1	0,92	1	0,93	1	0,95	1	0,96
$\Delta, \%$	11%	-	21%	-	29%	-	37%	-	92%	-	93%	-	95%	-	96%	-

З отриманих результатів дослідження фільтру (табл. 1) видно, що зі збільшенням частоти налаштування фільтру істотно збільшується вплив гармоніки сусіднього каналу на похибку вимірювання гармоніки досліджуваного каналу.

Для зменшення впливу сусідніх гармонік на точність перетворення і-го каналу пропонується використовувати схему паралельного фільтру, яка дозволить компенсувати неінформативний параметр [3]. Структурна схема цього фільтру наведена на рис. 4.

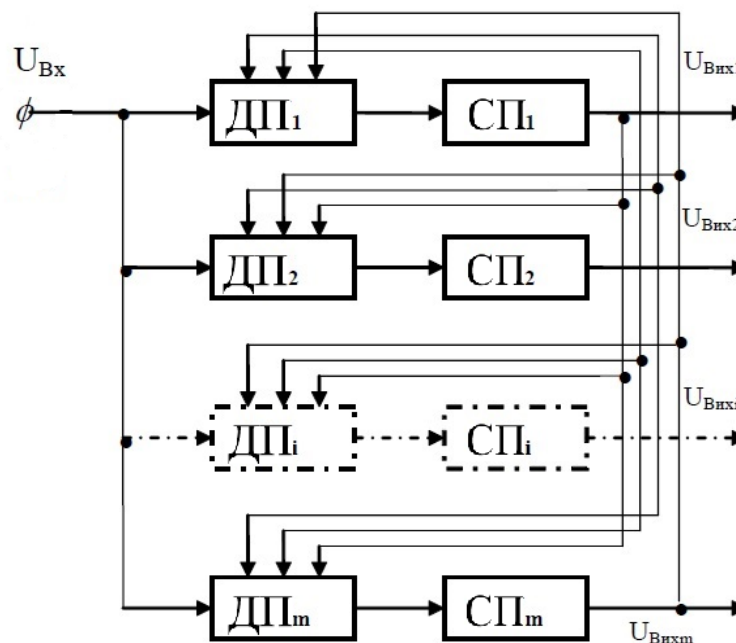

Рис. 4. — Структурна схема паралельного фільтру з диференційними підсилювачами.

Таблиця 2.

	Налаштув. фільтру на 50Гц		Налаштув. фільтру на 100Гц		Налаштув. фільтру на 150Гц		Налаштув. фільтру на 200Гц		Налаштув. фільтру на 4,85кГц		Налаштув. фільтру на 4,9кГц		Налаштув. фільтру на 4,95кГц		Налаштув. фільтру на 5кГц	
$f, \text{Гц}$	50	100	100	150	150	200	200	250	4850	4900	4900	4950	4950	5000	5000	5050
$K(f)$	1	0,01	1	0,02	1	0,029	1	0,037	1	0,092	1	0,093	1	0,095	1	0,097
$\Delta, \%$	1%	-	2,1%	-	2,9%	-	3,7%	-	9,2%	-	9,3%	-	9,5%	-	9,7%	-

Висновки.

1. Створено комп'ютерну модель паралельного фільтру, яка дозволила аналізувати роботу багатоканального паралельного фільтру.
2. Отримані результати дослідження показали, що складова похибки істотно залежить від порядкового номера гармоніки. Чим вище порядковий номер n -ої гармоніки вхідного сигналу, тим більше впливатимуть на похибку її визначення сусідні $(n+1)$ -а і $(n-1)$ -а гармонічні складові, що пояснюється відсутністю високо добротних фільтрів з ідеальними П-подібними характеристиками.
3. Запропоновано структурну схему паралельного фільтру, яка суттєво знижує вплив гармонік сусідніх каналів на похибку вимірювання гармонік досліджуваних каналів.
4. Для більш досконалого придушення впливу сусідніх гармонік на похибку вимірювання досліджуваних гармонік необхідно більш детально налагоджувати кожний із окремих фільтрів на свою резонансну частоту.
5. Для забезпечення високих характеристик в діапазоні частот необхідно додати схему корекції амплітудної і фазової характеристик кожного окремого селективного підсилювача.

Література

1. Баталов А.Г., Гриб О.Г., Довгалюк О.М., Сендерович Г.А., Калюжный Д.Н., Васильченко В.И., Громадский Ю.С., Манов И.А., Рожков П.П., Бородин Д.В. Качество электрической энергии в системах электроснабжения. — Харьков: ХНАГХ, 2006. — 272 с.
2. Гоноровский И.С. Радиотехнические цепи и сигналы: учебн. [для вузов: Гороновский И.С. Изд. 3-е перераб. и доп.]. — М.: Сов. радио, 1977. — 608 с.
3. Тесик Ю.Ф. Структурные методы повышение точности определение параметров высших гармоник сети / Ю.Ф. Тесик // Праці Інституту електродинаміки Національної академії наук України. Електротехніка: зб. наук. пр. — 2009. — С. 98—104.
4. Праховник А.В. Автоматизовані системи обліку та якості електричної енергії в оптовому ринку/ Праховник А.В., Жаркін А.Ф., Тесик Ю.Ф., Новський В.О., Гриб О.Г., Калінчик В.П., Карасінський О.Л., Довгалюк О.М., Лазуренко О.П., Ходаківський А. М., Васильченко В. І., Светелік О. Д. // Під ред. Гриба О.Г. — Харьков: ПП «Ранок-НТ», 2012. — 516 с.

АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

mgr Magdalena Golonko¹, Michał Buszko²,

¹ Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

² Uniwersytet Warszawski

ACQUIRING HERBS AS AN ADDITIONAL SOURCE OF INCOME

In Poland, from the beginning of the twenty-first century, there has been an increase in interest in the issues of multifunctional development of rural areas. The most common forms include non-agricultural economic activity, which is recommended for owners of small rural areas, which show low profitability. Non-agricultural economic activity in rural areas is presented in the literature as an alternative, additional source of income for rural families. The owners of medium and large farms also have an interest in this activity, as alternative sources of income help to improve the living conditions of the rural population. However, it should be noted that prosperity of non-agricultural activities within one village, whose recipients are only its inhabitants, is not easy due to the small number of stakeholders (potential buyers). In addition, the depopulation is a serious problem in the Polish countryside. The report "Monitoring of rural development" prepared by the Institute of Rural Development and Agriculture of the Polish Academy of Sciences reveals that in 2014 as many as 40% of rural communes in Poland recorded a negative natural increase (population reduction). The reason for this situation was leaving young people to the countryside, looking for a well-paid job that would enable them to grow personally and improve their quality of life. Therefore, it is important to find solutions to improve the economic situation of the rural population using the resources of land, labor and capital.

Alternative sources of income constitute a chance for development for farms, because not all of them are able to compete on traditional agricultural markets, ie pork, beef, poultry, cow's milk or cereals [Brodzińska 2008]. The low productivity of traditional agricultural activities resulted in an increase in interest in new types of economic activity in rural areas [Babb et al. 1987]. Alternative income makes it possible to improve the economic situation of agricultural producers and accelerate the development of rural areas with numerous problems and financial barriers. The current literature on the subject lacks a uniform definition of alternative sources of farm income. Some authors point to non-agricultural economic activity conducted by farmers [Stolarska 2005; Mossakowska 2006], others for animal production, such as raising ostriches, goats, fallow deer [Bórawski 2013], or running agritourism farms [Gniot 2005], still others suggesting the production of herbs [Mikołajczyk-Grzelak 2007].

Access to production factors (land, labor, capital) is an important element enabling the diversification of sources of farm income. The search for alternative sources of income is now becoming a long-term strategy for the functioning of farms and sustainable development of rural areas [Pieniędzy et al. 2009]. The implementation of this strategy results from the fact that the number of farms that can generate a farmer's satisfactory level of income from traditional production is constantly reduced. In addition, there is a tendency in the world to convert products from a significant part of raw materials originating from non-traditional agricultural production, such as herbal plants, which results from the preferences of consumers who prefer foods of higher nutritional value [Dubeuf et al 2004]. The possibilities of obtaining alternative sources of income increase when there are free resources of the workforce in farms and in rural areas [Serova et al. 2007].

Rural areas in Poland are characterized by the dominance of small area farms (73% of them did not exceed 10 ha in 2015) [Statistical Yearbook of Agriculture 2017]. In addition, in rural areas in Poland there are unfavorable socio-economic processes, among which particularly worrying are: high unemployment, aging of the population, uneven development and economic and social backwardness of these areas in relation to cities. A better use of alternative sources of income would allow effective counteracting these unfavorable phenomena and tendencies.

The production of herbal raw material is one of the possibilities of raising income by the population living in rural areas, it is an alternative to traditional agriculture.

Herbs, herbal plants by definition contain chemical compounds affecting the human body and provide herbal raw material in the form of roots, rhizomes, seeds and leaves. To classify herbal plants in the first place, it is necessary to distinguish medicinal herbs that have been used in pharmacology and cosmetology as well as herbal herbs. The second division concerns the method of obtaining herbs, they can come from the natural state or field crops. In the world, almost 2,000 are acquired. herbal plants, while in Europe, 130 species are grown on an area of 70,000 ha. Poland is perceived as a country with large production capacities, high quality herbal raw materials and herbal processing. In Poland, about 2.5 thousand are growing plant species, 450 of them are considered to be medicinal, and almost 170 species are used by the herbal industry [Seidler-Łożykowska 2009]. In Poland, the sown area of herbal plants in 2010-2016 increased by approx. 7 thousand. ha, as shown in Figure 1.

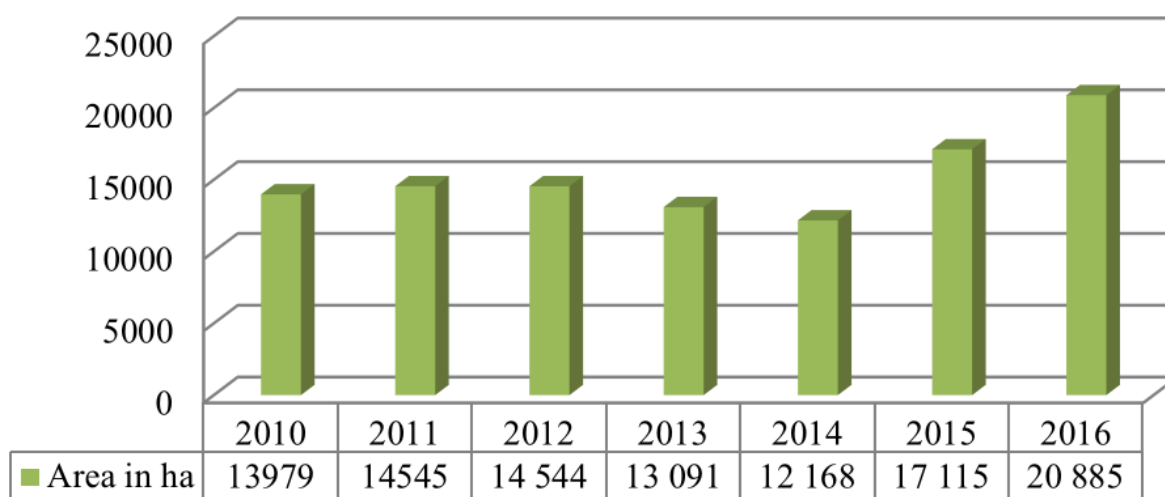

Fig. 1. Area of herbs and spices sowing in Poland in 2010–2016

Source: own study based on CSO data.

In Poland, in 2015, the area of sowing herbs and spices increased by 5,000. ha compared to the previous year. Production took place mainly in the private sector (99%), i.e. in individual farms and agricultural production co-operatives.

For comparison, the sown area of wheat in the examined period always exceeded 2 million ha, and 1 million ha rapeseed. The share of crops of wheat, rape and herbs in the total arable land area is shown in Figure 2.

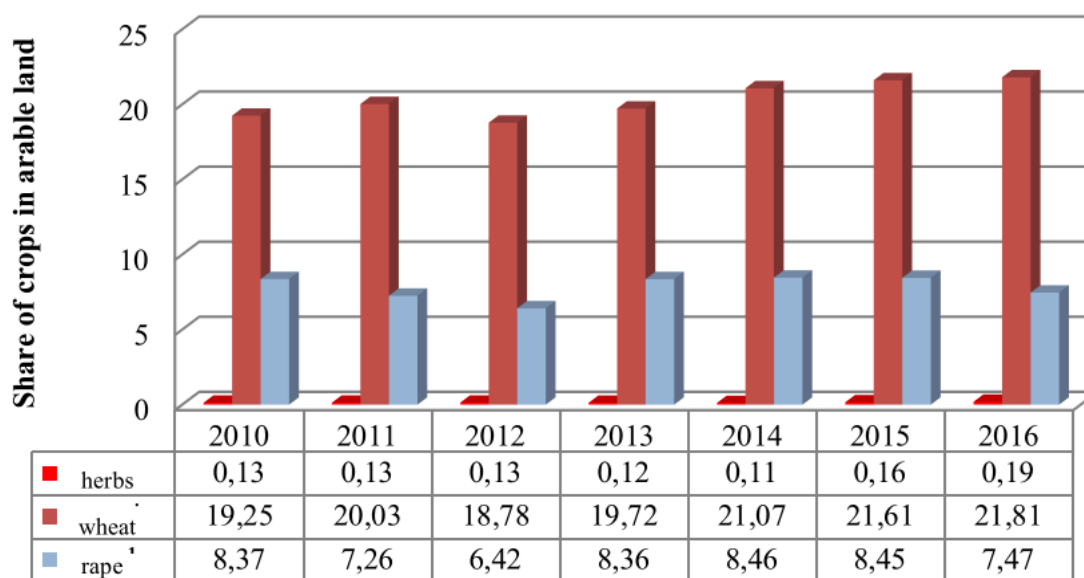

Fig. 2. The share of selected crops in the area of arable land in 2010–2016

Source: own study based on CSO data.

Herbal processing in Poland, just like in other EU countries, is mainly the production of plant medicines. Powdered herbs form the basis of many tablets, herbal mixtures and even syrups. The most important plant medicines on the Polish market are Sylimarol, Raphacholin, sedative pills, Alax and Amol.

Similarly, in cosmetology, where natural cosmetics containing substances of vegetable origin are currently the most dynamically developing group of cosmetic products. The interest in phytocosmetics resulted in an increase in the production of cosmetic extracts based on herbal raw materials.

As a result of the growing interest in natural products, the demand for herbal raw material has increased. At the same time, the quality requirements for the acquired herbal raw materials are constantly increasing, which will result in the controlled cultivation of these plants in the future.

The forecasts indicate that in future the scale of herbal crops will depend on the size of contracts (contracts) concluded between producers (farmers) and recipients (traders, processors) of raw materials, which creates an opportunity for farmers to develop alternative traditional production in agricultural enterprises.

Poland has a good chance of becoming a European leader in the field of herbal medicine, especially if this raw material will be increasingly used by the pharmaceutical industry, and producers will undertake large-scale production, while maintaining the quality of herbs. The factor determining success is, however, the labor force (employees), because despite the progressing mechanization, the production of herbs is still a very labor-intensive activity.

Literature

1. Babb E. M., Lang B. F., 1987. *The role of alternative agricultural enterprises in a changing agricultural economy*. Southern Journal of Agricultural Economics, July, 7-15.
2. Brodzińska K., 2008. *Alternatywne kierunki produkcji zwierzęcej szansą na poprawę konkurencyjności gospodarstw rolnych*. Roczniki Naukowe Seria, X (3), 52-56.
3. Bórawski P., 2013. *Czynniki różnicujące efektywność gospodarstw rolnych uzyskujących dochody z działalności alternatywnych i komparatywnych*. Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn, 11-15.
4. Dubeuf J.-P., Morand-Fehr P., Rubino R., 2004. *Situation, changes and future of goat industry around the World*. Small Ruminant Research, 51, 165-173.
5. Gniot A., 2005. *Alternatywne źródła dochodów na obszarach wiejskich*. Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, 1070, 242-248.
6. GUS, 2011. *Obszary wiejskie w Polsce*.
7. Mikołajczyk-Grzelak N., 2007. *Rośliny zielarskie jako alternatywne źródło dochodu ludności wsi*. Roczniki Naukowe SERIA, IX (1), 320-322.
8. *Monitoring rozwoju obszarów wiejskich*, 2014. Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN.
9. Mossakowska E., 2006. *Czynniki warunkujące rozwój alternatywnych źródeł dochodu na terenach wiejskich*. Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej we Wrocławiu, Rolnictwo LXXXVII (540), 345-350.
10. Seidler-Łożykowska K., 2009. *Hodowla i odmiany roślin zielarskich*. Hodowla roślin i nasennictwo, Warszawa, 16-20.
11. Serova Y., Zvyagintser D., Tikhonova T., Shink O., 2007. *Alternative non-agriculture employment in Rural Russia*. The World Bank&CEFIR, 14-15.
12. Stolarska A., 2005. *Dodatkowa działalność gospodarcza rodzin rolniczych czynnikiem rozwoju obszarów wiejskich*. Roczniki Naukowe SERIA, VII (1), 221-225

CHARACTERISTICS OF THE HERBAL PLANT MARKET IN THE WORLD

Introduction.

Herbs and spices have been known since the dawn of time. Primitive people used them to improve the taste of meat of hunted game. In Sumerian, Egyptian or Chinese records, the first names of spices appeared along with an indication of their use [Stelmach 2017]. Confirmation of the state of the then knowledge was written around 1550. p.n.e. the so-called. Ebers papyrus, containing numerous recipes with description of ingredients and the way of preparing medicines. Inhabitants of India had a broad knowledge of herbs and spices, which subsequently went to European markets, including ginger, cardamom, pepper, sesame oil and nutmeg [Iwaniuk 2006]. The discovery in 1492 of America by Christopher Columbus and finding a new way to India in 1498 by Vasco da Gama had a huge impact on the development of herbal medicine. This significantly increased the range of plants, and also enabled the import of many spices and herbal plants from India and China [Sederski 2009]. The possession of spices from distant countries was once a determinant of well-being and a very valuable exchange commodity during wars [Stelmach 2017].

In Poland, herbs and spices have also been used since the earliest times. About 350 years of BC Both the plants with nutritional and medicinal effects were known, i.e.: valerian, St. John's wort, mullein, knotweed, turnip rape, juniper. In the Middle Ages, the greatest development of herbalism occurred with the arrival of the Benedictines to Poland, who brought with them plants of Mediterranean origin. Plants from the Mediterranean basin, cultivated in convents did not have Polish names, but only polonized Latin names, ie thyme (Thymi), lemon balm (Melisa), sage (Salvia), rosemary (Rosmarinus) and others [Sederski 2009].

Poland is a country with large production and processing capacity of high quality raw material. There are about 2,500 species of plants in the country, of which the herbal industry uses about 170, from field crops and natural state [Seidler-Łożykowska 2009]. Many species of herbal plants have also been used as spices, and their aromatic and healing properties have a positive effect on the process of digestion and assimilation of nutrients [Nurzyńska-Wierdak 2012].

Currently, herbal plants: herbs and herb spice are widely used and are used in pharmacy, cosmetology, culinary and also in agriculture as feed ingredients and green manures. The highest consumption of herbal spices occurs in Asia, and the leading countries are India, China and Thailand. In the US and developed European countries there is an increase in the consumption of spices, which was influenced by the changing eating habits of consumers and the increase in the popularity of ethnic and spicy dishes [Williams 2006].

In Poland, the cultivation of herbal plants covers an area of over 14 thousand. ha, which gives us a place at the forefront of European producers of this raw material.

Comparing the area of sowing of herbs and spices to the total sown area, their cultivation is only a small percentage of plant production [Sadowski, Kozłowska-Burdziak 2013]. Half of the cultivation of raw materials can be a significant source of income for farms, provided that it continues to adapt to the changing demand, prices and customer needs [Hołubowicz-Kliza 2012].

The spice market is divided into two categories: loose spices and liquid spices. The first of them includes single-ingredient spices, mixtures of spices prepared for specific dishes, universal seasonings, which are a combination of salt with dried vegetables and containing substances that enhance the aroma and taste of dishes. The second group of liquid spices includes soups and sauces. Statistically, according to the CSO, vinegar and mustard (37%), mayonnaise and dressings (24%), spices (19%), ketchup (16%) and sauces (4%) constitute the largest part of the category of spices and food additives. The market of spices and food additives is estimated at about PLN 1 billion according to the Central Statistical Office [UOKiK 2007]. In Poland, in 2013, the number of companies dealing in the production of spices was 284 and increased by 11.8% in 2009-2013 [Olewnicki 2015].

In order to create final products that go to store shelves, it is necessary to use numerous plant species from around the world, therefore import and export of raw materials is necessary to areas where no plant species are grown. In the years 2007 - 2015, the value of exports of herbs and spices in EU countries at the level of 109.8% and imports by 109.0%, according to FAO data, was recorded. Enterprises operating on the Polish market of herbs and spices did not observe any possible barriers to the export and import of herbal raw materials. The economic crisis in the world occurred during the period under consideration. In Poland, a rapid decline in the value of GDP was observed from 2.9% in the fourth quarter of 2008 to 0.8% in the first quarter of 2009, however, according to FAO data on the herb and spice market, an increase in import dynamics was noted in fourteen European countries [NBP 2009].

Findings.

The main objective of the research was to present changes in the export and import of spices in the years 2007-2015 and to determine the relation of exports and imports with the situation in the economy. The countries that decide on the global trade in spices, that is, its largest value in terms of import and export, have been accepted for research. Data refer to the most important spices. These were: ginger, saffron, turmeric, thyme, bay leaves, curry and other spices, but excluding pepper of the genus *Piper*, fruits of the genus *Capsicum* or the genus *Pimenta*, vanilla, cinnamon, cinnamon flowers, cloves, nutmeg, lace, cardamom, seeds anise, badian, fennel, coriander, caraway and juniper berries. The sources of materials are FAOSTAT data. The research period covered the years 2007-2015.

The value of world spice exports, measured in current prices, increased in the years 2007-2015 by 109.8%, and imports by 109.0%. In 2015, the total value of USD 2.24 billion was exported, while import amounted to USD 2.39 billion. Thus, there was a slight surplus of imports over exports in the trade balance. In the case of spices, there is a large variety of them and there are large differences in the monetary value. The structure of products may have changed in the analyzed period, however,

such dependencies are not examined at the work, as the total value of spices is analyzed.

The largest exporters were Asian and European countries with different levels of economic development (Figure 1). The leader was China, which significantly increased sales outside the country from USD 183 million in 2007 to USD 483 million. Exports from this country in 2015 constituted about 22% of total sales in the world. It should be added that in the years 2007-2015, the value of Chinese spice exports increased by 164%, with periods in which there was a decline, as in the years 2011-2012 and 2015. Export from the top 5 countries in the world in 2007 accounted for ½ global turnover. After eight years, this share slightly increased to 55%, mainly due to increases in China and India.

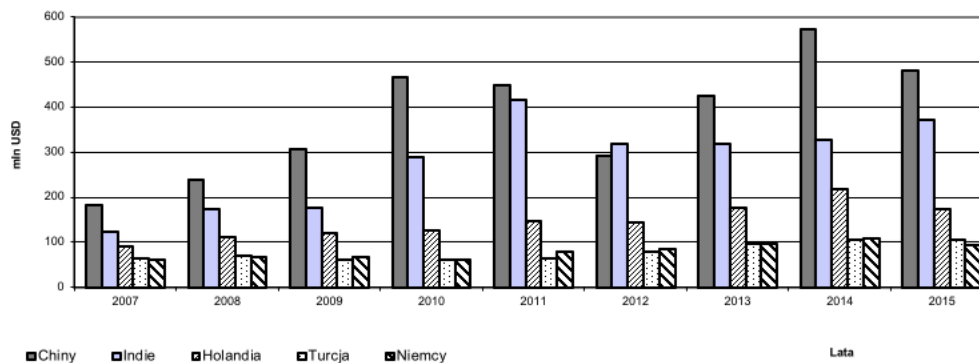

Fig. 1. The largest exporters of spices in the world in 2007-2015 (million USD)

Source: own study based on FAOSTAT data

In the case of import of spices, the top five countries were different than for exports, although Germany and the Netherlands repeated themselves (Figure 2). The largest importer of spices in the world was the United States of America. In the US, spices worth USD 257 million were purchased in 2015, which accounted for around 11% of global imports. The same share of this country was also recorded in 2007. In 2015, the first five countries implemented 35% of the value of importing spices in the world. In 2007, the concentration was smaller (32.6%). It can be seen that all leading countries have significantly increased imports.

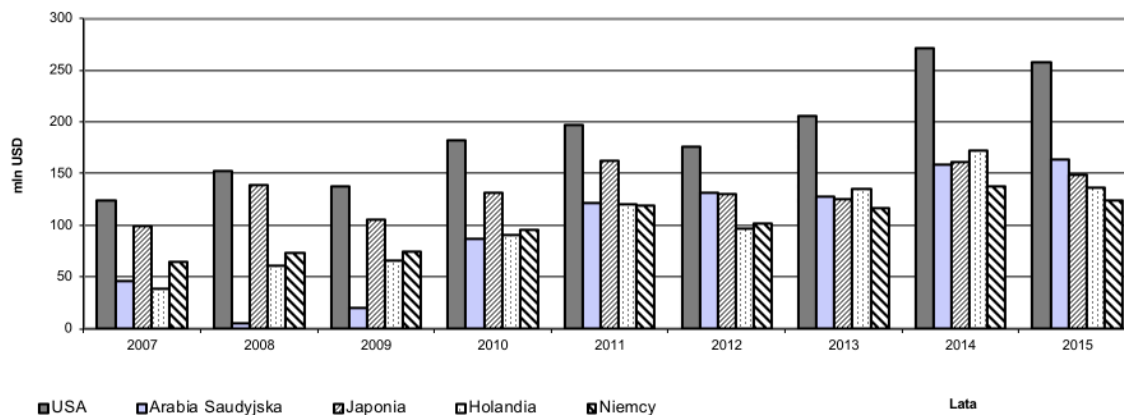

Fig. 2. The largest importers of spices in the world in 2007-2013 (million USD)

Source: own study based on FAOSTAT data

Summing up, the value of foreign trade in spices in the world in 2007-2015 has increased. Export and import were at a similar level. The balance of trade in spices in the world in 2015 was negative – USD 153 million. There were also years in which more spices were exported than imported. Differences in the dynamics of changes in the value of foreign trade in spices in the years 2007-2015 were found. It should be remembered that there is a large variety of spices and there are large differences in the unit price. The study did not examine such relationships due to the lack of generally available data. The largest exporters and importers of herbs and spices were usually large countries, with the exception of the Netherlands.

Bibliography

1. Departament Analizy Rynku UOKiK [2007]: Raport z badania rynku przypraw w Polsce, Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów.
2. Hołubowicz-Kliza Grażyna. 2012. Polowa uprawa ziół. Puławy: Wydawnictwo IUNG- PIB
3. Iwaniuk A., Atlas ziół krajowych, Bellona, Warszawa 2006, s. 5-6.
4. Narodowy Bank Polski [2009]: Polska wobec światowego kryzysu, s. 13.
5. Nurzyńska-Wiedrak R. [2012]: *Ocimum basilicum* L. – wartościowa roślina przyprawowa, lecznicza i olejkodajna. Praca przeglądowa. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia*, vol. XXII (1): 20-30.
6. Olewnicki, D., Jabłońska, L., Orliński, P., Gontar, Ł. (2015). Zmiany w krajowej produkcji zielarskiej i wybranych rodzajach przetwórstwa roślin zielarskich w kontekście globalnego wzrostu popytu na te produkty, *Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie Problemy Rolnictwa Światowego* t. 15 (XXX), z. 1, 2015, 68–76.
7. Sadowski A., Kozłowska-Brudziak M. [2013]: Produkcja ziół w województwie podlaskim i możliwości jej zwiększenia w ocenie rolników. *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu*, XV(1):109-114.
8. Seidler-Łożykowska K., *Hodowla i odmiany roślin zielarskich. Hodowla roślin i nasiennictwo*, Warszawa 2009, s. 3:16-20.
9. Sederski M.E., *Prawie wszystko o ziołach i ziołolecznictwie*, Wydawca Mateusz E. Senderki, Podkowa Leśna 2017 s. 15-17.
10. Stelmach W., Z historii przypraw, *Świat Zdrowia*, Maj 2017, nr 4 [106].
11. Williams Peter. 2006. "Health benefits of herbs and spices". *Publ Health Medical Journal of Australia* 185 (4): 17-18.

А.М. Змієвець, Н.С. Гончарук,
студенти факультету обліку та аудиту
Вінницького національного аграрного університету
науковий керівник: **Я.В. Паламаренко,**
асистент кафедри економіки
Вінницького національного аграрного університету

СВІТОВИЙ ДОСВІД ПРОСУВАННЯ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

У теперішній час, все більше зростає зацікавленість споживачів до продуктів харчування, які є екологічно чистими і виробництво яких не має негативного впливу на навколишнє середовище. Такі продукти представлені на ринку як продукція органічного виробництва. У свою чергу продукт який виготовлений відповідно до вимог органічного виробництва, має відповідне маркування, яке підтверджується сертифікатом уповноваженої на це компанії може бути конкурентоздатним на ринку органічної продукції.

Аналіз економічної літератури показав, що у світі понад 60 років впроваджуються альтернативні методи виробництва, які є обов'язковою складовою сталого сільського господарства. Науковими розробками з цього питання займаються фахівці Міжнародної федерації «Рух за органічне сільське господарство» (IFOAM), заснованої в 1973 році. Власне термін “Organic Farming” був запропонований саме цією організацією. За визначенням Міжнародної федерації органічного сільськогосподарського руху (IFOAM) «Органічне сільське господарство» — виробничу систему, що підтримує здоров'я ґрунтів, екосистем і людей [1].

У багатьох країнах світу досить активно функціонують ринки органічної сільськогосподарської продукції та органічних продуктів харчування, передусім у США та ЄС, де створена й успішно діє відповідна інфраструктура сертифікації, маркетингу та реалізації органічних продуктів. Найбільшим органічним ринком у Європі є Німеччина (€9,5 млрд), далі йде Франція (€5,5 млрд), за нею — Великобританія (€2,6 млрд) та Італія (€2,3 млрд).

Аналізуючи показники органічного виробництва в Україні за п'ять років, спостерігається позитивна динаміка за період 2013-2017 років (табл. 1).

Таблиця 1

Показники органічного виробництва в Україні

Період	Кількість господарств, од.	Площа, тис. га
2013 рік	175	393,40
2014 рік	182	400,77
2015 рік	210	410,55
2016 рік	284	421,20
2017 рік	399	500,00

**Джерело: сформовано автором на основі [3].*

Так, кількість господарств за п'ять років зросла на 224 одиниць, а загальна площа сертифікованих сільськогосподарських угідь збільшилася на 106,6 тис. га. Більшість цих господарств розташовані в Одеській, Херсонській, Київській, Полтавській, Вінницькій, Закарпатській, Львівській, Тернопільській, Житомирській областях. Українські сертифіковані органічні господарства мають різний розмір — від кількох гектарів, як і в більшості країн Європи, до декількох тисяч гектарів ріллі [2].

Відтак, сертифікаційні установи для визнання їх діяльності на міжнародному ринку мають проходити програму добровільної міжнародної акредитації, незалежно від того, чи є вони членами IFOAM чи ні. Акредитація, побудована на базових стандартах та акредитаційних критеріях IFOAM, здійснюється заснованою федерацією незалежною компанією IOAS11.

Зокрема, європейські країни мають не лише досвід виробництва органічної продукції, а й ефективного її просування на внутрішньому та зовнішньому ринках. Основними каналами просування органічної продукції є супермаркети, частка яких становить в загальній структурі продажів від 45% до 90%. У Франції, Швейцарії і США також популярні органічні супермаркети та спеціалізовані магазини, частка яких досягає 34% — 39%, а в інших країнах — від 4% до 15%. При цьому у Франції широко практикується прямий продаж органічної продукції у фермерських магазинах, на ринках тощо (12%). У Великобританії відносно високу питому вагу займають інші канали реалізації (9,9%), серед яких найбільш популярним є Інтернет [3].

Існуючий світовий досвід розвитку органічного виробництва і ринку органічної продукції, а також підвищення ефективності просування органічних продуктів свідчить про те, щоб продукт був придбаний кінцевим споживачем. Тому, повинні взаємодіяти три елементи: держава — виробник — споживач.

Таким чином, проаналізувавши досвід світових країн щодо просування органічної продукції на внутрішній та зовнішній ринки, можна поради українським підприємствам створювати чітко продуманий логотип, який вдало застосовуватиметься не лише на упакуванні, а й у рекламних компаніях через українські фільми, відео-ролики та Інтернет мережі. Уряду нашої країни доцільно також запровадити низку заходів з підтримки органічного виробництва та розвитку ринку органічної продукції. Зокрема, фінансову підтримку фермерів, що переходять на виробництво органічної продукції, аби стимулювати їх до подальшого активного її виробництва та просування на внутрішньому ринку.

Література

1. Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» від 03.09.2013 № 425-VII. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/425-18>.
2. Мамалига С.В. Розвиток ринку органічної продукції в Україні / С.В. Мамалига, А.С. Гловюк // Ефективна економіка — 2016. — №11. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5245>.
3. Органічне виробництво: чого очікувати в 2017 році? [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://avm-ua.org/uk/post/organicne-virobnictvo-cogo-ocikuvati-v-2017-roci?milku=1>.

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

А.М. Кушнір,

студент Київського національного університету фізичного виховання та спорту України

СИЛОВЕ ТРЕНУВАННЯ І ТЕСТОСТЕРОН

Анотація. Стаття присвячена висвітленню питання взаємозв'язку рівня тестостерону в крові та занять силовими вправами. Проаналізовано фактори, що впливають на зміну рівня тестостерону під час силового тренування.

Ключові слова: тестостерон, вільний тестостерон, гормональна реакція, ендорфін, кортизол, гемоконцентрація.

Постановка проблеми. Прийнято вважати, що тестостерон є анаболічним гормоном, проте його роль в метаболічному контролі не обмежується тільки цим. Завдяки своїм ефектам протидії тестостерон впливає на декілька інших гормонів. Його основна роль у силовому тренуванні полягає в індукції синтезу скорочувальних білків у м'язах, які зазнають фізичного навантаження. Крім того, в період інтенсивних занять силовими вправами, наприклад під час змагань, тестостерон очевидно необхідний для мобілізації функціональних можливостей [2, 5, 8].

Взаємозв'язок між рівнем тестостерону в крові та заняття силовими вправами майже не розглядаються вітчизняними методистами та недостатньо висвітлюються в сучасній педагогічній пресі, що й зумовило вибір теми наукової статті.

Стан дослідження. Зв'язок між фізичними вправами і активністю ендокринної системи досліджувався в роботах невеликого кола науковців. Галбо у своїх дослідженнях намагався довести чітку залежність гормональної реакції від інтенсивності занять. В 90-х роках доктор філософії Уільям Дж. Кремер (Коннектикут) проводив дослідження витривалості людини з використанням велоергометра. Його показники доводили, що в ході виконання вправ з розвитком великої потужності ініціація гормональних реакцій залежить від комбінованої дії рівня потужності та тривалості виконання вправи. В той же час результати ряду інших досліджень не дозволяли зробити висновок про існування такої чіткої залежності [4, 12].

У працях Ахтіайнена, Боско, Віру, Уелтмена вивчалися механізми активізації ендокринної системи, вплив інтенсивності та тривалості рухової активності на зміну рівня тестостерону в процесі силового тренування. Проте, незважаючи на наявність певних наукових напрацювань, питання потребує додаткового дослідження.

Виклад основного матеріалу. Гормональна відповідь на виконання фізичних вправ залежить від 4 основних факторів: 1) інтенсивності вправ; 2) тривалості вправ; 3) рівня адаптації до конкретного виду вправ; потреб гомеостазу. Вплив цих визначаючих факторів модулюється емоційною напругою, наявністю кисню та вуглеводів, температурою навколишнього середовища, біоритмами та втотою [3].

Професор Галбо висунув припущення, що під час довготривалих занять фізичними вправами на гормональну реакцію можуть впливати імпульси від рецепторів, чутливих до температури, внутрішньо судинного тиску, тиску кисню та наявності глюкози. Однак передусім слід звертати увагу на ланцюжок зворотного зв'язку, що здійснюється за допомогою нервових імпульсів від рецепторів, які розташовані у скелетних м'язах. Це пропріоцептори чутливі до м'язового тиску і метаболічні рецептори, які реагують на накопичення продуктів обміну. Використання в невеликих дозах епідуральної анестезії, що блокує тонкі сенсорні аферентні нервові волокна та практично не зачіпає товсті аферентні волокна і, відповідно, моторну функцію, дозволило К'яеру продемонструвати важливе значення ланцюгового зворотного зв'язку з м'язами для регуляції змін рівня АКТГ і β -ендорфіну [9].

При виконанні циклічних вправ було виявлено, що рівень інтенсивності суттєво впливає на зміну рівня ряду гормонів. Фізичні вправи з інтенсивністю вище певного порогу викликають гормональну відповідь. Поріг інтенсивності фізичних вправ для катехоламінів, АКТГ, кортизолу, β -ендорфіну і соматотропного гормону близький до анаеробного порогу. У чоловіків, що виконували тест із збільшенням навантаження на велоергометрі, можна було зафіксувати величину інтенсивності вправ, при досягненні якої спостерігалось підвищення рівня тестостерону [7].

Беручи до уваги значення «сили» центральної рухової команди, більшість впад для тренування сили та потужності повинні мати достатню інтенсивність щоб викликати досить сильну центральну рухову команду, щоб ініціювати гормональну відповідь. Проте швидке поодиноке застосування м'язової сили або потужності, як правило, не викликає гормональної реакції. Вочевидь має значення також тривалість зусилля та кількість повторень.

Швидкість фактичного виникнення гормональної відповіді визначається:

а) швидкістю передачі стимулюючого секрецію сигналу до ендокринної залози (максимальна швидкість спостерігається при першій активації мозкового шару надниркових залоз, відносно висока швидкість передачі сигналу — при активізації аденогіпофізу гіпоталамічними нейрогормонами);

б) можливістю безпосередньої секреції вже синтезованого гормону (як у випадку катехоламінів, зв'язаних у цитоплазматичних гранулах клітин мозкового шару надниркових залоз);

в) швидкістю біосинтезу гормонів в кількості, необхідній для підвищення їх рівня в крові під час рухової активності і його підтримування до кінця заняття. Динаміка вироблення тестостерону в умовах занять фізичними вправами й досі лишається не дослідженою [5].

Фізичні вправи високої інтенсивності у дослідженнях Боско (послідовні стрибки вгору, які виконуються з максимальною швидкістю протягом 1 хвилини)

викликають збільшення концентрації гіпофізарних і гіпоталамічних гормонів на 20-36%. При цьому не виявляється ніяких змін концентрації соматотропного гормону, пролактину та інсуліноподібного фактору росту. Рівень загального і вільного тестостерону та кортизолу змінювався лише на 12-14%. Величина змін тестостерону і кортизолу при недовготривалих високо інтенсивних циклічних вправах була порівнянна зі зниженням об'єму плазми [8].

Таким чином, зміни рівня тестостерону та кортизолу що спостерігаються, вочевидь, обумовлені гемоконцентрацією. Галбо розглядав збільшення концентрації тестостерону на 13% при виконанні вправ із збільшенням навантаження як прояв зменшення об'єму плазми. Кремер також вказував на можливість того, що під час виконання силових вправ з середнім рівнем інтенсивності підвищений рівень тестостерону може бути обумовлений змінами об'єму плазми. Уілкерсон провів одночасну оцінку змін об'єму плазми і концентрації тестостерону під час виконання циклічних вправ. В результаті досліджень він дійшов висновку, що причиною помірного підвищення рівня тестостерону після 2-ти хвилинного виконання вправ у стаціонарному режимі було зниження об'єму плазми, а не підвищення рівня секреції тестостерону [11].

Проте одній з груп дослідників все ж вдалось виявити достовірне збільшення рівня тестостерону (на 28%) після тестування на велоергометрі тривалістю 4,5 хвилини при високому рівні інтенсивності (5 Вт на 1 кг маси тіла). Очевидно, що дані про вплив фізичних вправ на секрецію тестостерону є досить суперечливими, включаючи можливість зміни динаміки секреції гормону [14].

Зокрема, результати Ахтіайнена показують, що після двох підходів жиму ногами з навантаженням, яке рівне 12-ти повторному максимуму, (12ПМ) з інтервалом для відпочинку між підходами 2хвилини, концентрація вільного і загального тестостерону достовірно перевищує початковий рівень. Разом з тим тут теж присутній внесок ефекту гемоконцентрації. Крім того варто враховувати, що зміни рівня тестостерону в крові не є прямим відображенням змін рівня секреції [1]. Виявлені зміни концентрації мають важливе значення, оскільки метаболічний вплив гормонів обумовлений саме змінами їх вмісту в міжклітинній речовині. Тривалий вплив гормонів підтримується лише при певному рівні гормонів у біологічних рідинах організму.

Підвищений рівень тестостерону часто спостерігається після виконання силових вправ. Такі результати були отримані під час вивчення впливу занять протягом 30 хвилин або після виконання 3-5 підходів 4 вправ з навантаженням 5 ПМ та інтервалом відпочинку 3 хвилини, або після 3 підходів з навантаженням 10 ПМ та інтервалом відпочинку 1 хвилини (дослідження Кремера). Водночас були отримані й інші показники: виконання 6 серій по 8 повторень жиму грудьми лежачі на лаві при навантаженні 70% загальною тривалістю 24 хвилини не викликали суттєвого збільшення рівня тестостерону. Зміни вмісту тестостерону в плазмі не спостерігались також і у випадку, коли заняття завершувалось виконанням максимальної кількості послідовних повторень жиму від грудей [17].

При використанні двох різних програм занять (з навантаженням 10 ПМ і 5ПМ) зміни рівня тестостерону в крові були більш суттєвими після виконання 4

вправ з навантаженням 10 ПМ (менша маса вільних вагів, більший об'єм виконаної роботи) в порівнянні з аналогічним заняттям з навантаженням 5ПМ (більша маса вільних вагів, менший об'єм виконаної роботи). Значення об'єму тренувального навантаження в подальшому було підтверджено іншою групою дослідників: після інтенсивного заняття силовими вправами, яке складалось з 3 підходів, зростання рівня тестостерону було більш помітним порівняно із заняттям із 1 повтором [15].

Крім наведених параметрів занять, помітний вплив на гормональну реакцію мала тривалість інтервалів для відпочинку, котра поза всяких сумнівів впливала на результати вище згаданих досліджень групи Кремера. Після інтенсивного кругового заняття силовими вправами тривалістю 30 хвилин (співвідношення робота/відпочинок 30 сек. : 30 сек. При навантаженні 70% 1 ПМ) у студентів університету чоловічої статі спостерігалось підвищення концентрації тестостерону на 24% порівняно з початковим рівнем [12].

Також було підтверджено, що гормональна відповідь на заняття силовими вправами залежить від об'єму задіяних м'язів, інтенсивності тренувального заняття, тривалості відпочинку в проміжках між підходами, а також від попереднього досвіду занять. Як концентричні, так і ексцентричні вправи здатні підвищувати вміст тестостерону в крові [19].

Висновки. У чоловіків під час виконання силових вправ спостерігається підвищення рівня тестостерону в крові, на що впливає ряд факторів. Найбільш важливе значення серед них має прикладання значної м'язової сили протягом достатньо довгого часу (більше 10-15 хвилин) при умові відносно короткотривалих перерв для відпочинку. У випадку нетривалих занять силовими вправами швидке збільшення концентрації тестостерону обумовлене переважно гемоконцентрацією.

Повторне збільшення рівня тестостерону, котре супроводжується збільшенням його специфічного зв'язування з рецепторами андрогенів у м'язових волокнах, може відбуватися після занять силовими вправами на пізніх етапах відновлення.

Найбільш важливим адаптивним ефектом тестостерону є індукція синтезу скорочувальних білків головним чином в швидких волокнах. В основі цього ефекту лежить формування комплексу тестостерон — рецептор і його вплив на геном. Пізній період відновлення після занять силовими вправами є часом реалізації адаптивного синтезу білка, стимульованого тестостероном. Анаболічний ефект, який ініціює тестостерон, перетворення міофібрилярних білків підтримується впливом соматотропіну та ростових факторів на процес передачі імпульсів.

Вплив тестостерону на показники м'язового скорочення може здійснюватись також і без участі рецепторів андрогенів. Ефект передпідготовки, котрий є результатом такого впливу, досі лишається на рівні припущення й потребує подальших систематичних досліджень.

Література

1. Ahtiainen, J.P., Pakarinen, A., Kraemer, W.J. & Hakkinen, K. (2003) Acute hormonal and neuromuscular responses and recovery to forced vs. maximum repetitions multiple resistance exercises. *International Journal of Sports Medicine* 24, 410-418.
2. Araki, L., Harada, Y. & Kuno, M. (1991) Target-dependent hormonal control of neuron size in the rat spinal nucleus of the bulbocavernosus. *Journal of Neurosciences* 11, 3025-3033.
3. Balon, T.W., Zorzano, A., Treadway, J.L., Goodman, M.N. & Ruderman, N.B. (1990) Effects of insulin on protein synthesis and degradation in skeletal muscle after exercise. *American Journal of Physiology* 258, E92-E97.
4. Bloomer, R.J., Sforzo, G.A. & Keller, B.A. (2000) Effects of meal form and composition on plasma testosterone, cortisol, and insulin following resistance exercise. *International Journal of Sport Nutrition, Exercise and Metabolism* 10, 415-424.
5. Book, A.S., Starzyk, K.B. & Quinsley, V.L. (2001) The relationship between testosterone and aggression: a meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior* 6, 579-599.
6. Booth, F.W. & Thomason, D.B. (1991) Molecular and cellular adaptation of muscle in response to exercise: perspectives of various models. *Physiological Reviews* 71, 541-585.
7. Bosco, C. & Vim, A. (1998) Testosterone and cortisol levels in blood of male sprinters, soccer players and crosscountry skiers. *Biology of Sport* 15, 3-8.
8. Bosco, C., Tihanyi, J., Rivalta, L. et al. (1996a) Hormonal responses in strenuous jumping effort. *Japanese Journal of Physiology* 46, 93-98.
9. Bosco, C., Tihanyi, J. & Viru, A. (1996b) Relationship between field fitness test and basal serum testosterone and cortisol levels in soccer players. *Clinical Physiology* 16, 317-322.
10. Bosco, C., Colli, R., Bonomi, R., von Duvillard, S.P. & Viru, A. (2000) Monitoring of strength training: neuromuscular and hormonal profile. *Medicine and Science in Sports and Exercise* 32, 202-208.
11. Busso, T., Hakkinen, K., Pakarinen, A. et al. (1992) Hormonal adaptations and modelled responses in elite weightlifters during 6 weeks of training. *European Journal of Applied Physiology* 64, 381-386.
12. Op'Teijnde, B. & Hespel, P. (2001) Short-term creatine supplementation does not alter the hormonal response to resistance training. *Medicine and Science in Sports and Exercise* 33, 449-453.
13. Pullinen, T., Mero, A., MacDonald, E., Palcarinen, A. & Komi, P.V. (1998) Plasma catecholamine and serum testosterone responses to four units of resistance exercise in young and adult male athletes. *European Journal of Applied Physiology* 77, 413-420.
14. Schwab, R., Jounson, G.O., Housh, T.J., Kinder, J.E. & Weir, J.P. (1993) Acute effects of different intensities of weight lifting on serum testosterone. *Medicine and Science in Sports and Exercise* 25, 1381-1385.
15. Vim, A. & Vim, M. (2001) *Biochemical Monitoring of Sport Training*. Human Kinetics, Champaign, IL.
16. Viru, A., Smirnova, T., Karelson, K., Snegovskaya, S. & Viru, M. (1996) Determinants and modulators of hormonal responses in exercise. *Biology of Sport* 13, 169-187.
17. Viru, M. & Viru, A. (2000) Hormonelle Veränderungen in der Taper. Phase unmittelbar vor einem Wettkampf. *Leistungssport* 30(5), 4-7.
18. Weltman, J.A., Seip, R.L., Weltman, A. et al. (1990) Release of luteinizing hormone and growth hormone after recovery from maximal exercise. *Journal of Applied Physiology* 69, 196-200.
19. Youl, K.H., Hwak, K.S., JunLee, W. & Bryne, H.K. (2002) Effects of ginseng ingestion on growth hormone, testosterone, cortisol, and insulin-like growth factor I responses to acute resistance exercise. *Journal of Strength Conditioning Research* 16, 179-183.

СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

А.В. Заболотчук, Т.М. Долгий,

студенти факультету обліку та аудиту

Вінницького національного аграрного університету

науковий керівник: ***Я.В. Паламаренко,***

асистент кафедри економіки

Вінницького національного аграрного університету

ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ

Зелений туризм є однією з високоприбуткових галузей світової економіки. Він посідає важливе місце серед факторів соціального і культурного розвитку, підтримання рівня й якості життя в країні. Активний розвиток туризму викликав жвавий інтерес до вимірювання впливу туризму на економічний розвиток країн та регіонів [3].

Нині сутність та значення зеленого туризму значно ширші, ніж може здатися на перший погляд. Економічне та соціальне значення розвитку сільського зеленого туризму для держави проявляється в тому, що цей вид туризму сприяє розвитку селянських господарств, що визначили зелений туризм видом своєї діяльності, стимулює розвиток відповідної сільської інфраструктури, створює можливості для територіальних громад сіл та селищ залучати додаткові кошти до місцевих бюджетів [1].

Необхідно визначити основні переваги сільського туризму для економіки країни: високий сільський потенціал країни; високий природно-рекреаційний потенціал; наявність культурних та історичних пам'яток не тільки державного, а й світового значення; наявність громадських і комерційних організацій, які можуть сприяти розвитку туризму в сільській місцевості; багатогалузева спрямованість селянських і особистих підсобних господарств.

До слабких сторін, що стримують розвиток сільського зеленого туризму в країні можна віднести: низький рівень розвитку туристичної інфраструктури в сільській місцевості; слабка система просування турпродуктів на внутрішньому і міжнародному туристичних ринках; відсутність привабливості сільських регіонів (відсутність бренду); відсутність галузевої статистики, що забезпечує інформаційну та управлінську підтримку розвитку індустрії туризму; низький рівень підготовки туристських кадрів; незначний обсяг інвестицій; відсутність спеціальних програм підтримки для жителів сільської місцевості, які бажають розпочати підприємницьку діяльність у сфері туризму [4].

Сільський туризм відкриває можливості як для поліпшення наповнюваності бюджетів місцевих органів самоврядування, так і для зближення міських і сільських жителів [2].

Безперечно, необхідним є розгляд мотивації вибору такого виду відпочинку наведеним сегментом населення. Щоб з'ясувати це, ми провели опитування 50 туристів, які відпочивали в сільській місцевості протягом 2012–2016 рр. Дослідження показало, що значна частка (29 %) тих, хто відпочиває в сільській місцевості, надає перевагу такому виду відпочинку завдяки можливості близько долучитися до навколишнього середовища.

Безперечно, для задоволення все більшого попиту на сільський зелений туризм в Україні необхідно мати якісну матеріальну базу. На сьогодні вона складається з такого: майже 15 % території країни — це великі туристсько-рекреаційні можливості, втілені у приморських та гірських ландшафтах, зонах відпочинку, чистому повітрі, ріках, озерах; 15 виняткових природних заповідників; 30 охоронюваних державою національних та регіональних парків, садіб видатних українських діячів; придатний клімат, що позитивно відрізняється від клімату багатьох країн світу; понад 400 джерел мінеральних вод та більше 100 родовищ цілющих вод; велика історична та культурна спадщина; самобутність етнічної спадщини; 4 млн незайнятого або частково зайнятого населення в сільському господарстві; 6,4 млн житлових будинків, які можливо використовувати для сільського туризму; надлишок, отже, і необхідність збуту, сільськогосподарської продукції [1].

Згідно з визначенням фахівців, найбільш пріоритетними регіонами для розвитку сільського туризму в Україні є: Західний регіон: Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Хмельницька області; Південний регіон: Запорізька, Миколаївська, Херсонська області; Центральний і Північний регіони: Київська, Полтавська, Чернігівська області [3].

Отже, розвиток сільського зеленого туризму в Україні є особливо актуальним, оскільки саме завдяки сільському зеленому туризму Україна може поліпшити соціально-економічну ситуацію села. Зважаючи на місце і роль сільського зеленого туризму в житті суспільства держава повинна проголосити його одним із пріоритетних напрямів розвитку національної культури та економіки. Україна має значні потенційні можливості динамічного розвитку туристичної індустрії й відповідної інтеграції у світовий туристичний простір.

Література

1. Дармостук Д.Г. Тенденції розвитку зеленого туризму в Україні/ Д.Г. Дармостук // Теорія та практика державного управління. — №2 (57). — 2017. — С. 1–7.
2. Дешевенко Л.П. Сільський зелений туризм — складова економічної системи держави / Л.П. Дешевенко // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації. — №2. — 2015. — С. 41–49.
3. Дідик Н.В. Розвиток зеленого туризму — пріоритетне завдання для України/ Н.В. Дідик, О.В. Варшава // Економіка і суспільство. — №9. — 2017. — С. 763–767.
4. Папп В.В. Сільський зелений туризм як пріоритетний напрям розвитку сільських територій України / В.В. Папп // Агросвіт. — №18. — 2015. — С. 17–22.

Є.І. Стопченко,

аспірант Київського національного торговельно-економічного університету

М.Г. Бойко,

доктор економічних наук, професор,

Київський національний торговельно-економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ГОТЕЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Наше сьогодення — час, коли молода самостійна Україна робить кроки до інтеграції в Європу, в світ, де господарюють економіки з високорозвинутими технологіями. Ринковий готельний бізнес, якого ми прагнемо досягти, неможливий без загальноукраїнських нормативних технологічних засад, особливо в галузі гостинності, яку можна вважати національною рисою українського народу. Саме в українців зберіглася традиція зустрічати почесних гостей хлібом-сіллю.

Термін «гостинність» був уведений європейськими експертами конфедерації національних асоціацій готелів і ресторанів (ХОТ-РЕК), утвореної у 1982 році. Гостинність з наукової точки зору визначає систему заходів і порядок їх здійснення з метою задоволення найрізноманітніших побутових, господарських і культурних запитів гостей туристських підприємств, їх завбачливого обслуговування наданням низки послуг.

Послуга — це результат безпосередньої взаємодії виконавця та споживача, а також особиста діяльність виконавця, спрямована на задоволення потреб споживача.

Ринок готельних послуг — це сукупність економічних відносин, які утворюються у процесі виробництва, реалізації і організації споживання цих послуг. Вони мають свою специфіку. Більшість із них у нематеріальній сфері економіки існують незалежно одна від одної. Разом же у готельному господарстві ці послуги становлять своєрідні послуги «гостинності».

Незважаючи на існуюче розмаїття закладів розміщення, кожен із них покликаний здійснювати функцію гостинності й виконувати технологічні процеси надання тимчасового помешкання.

У будь-якому засобі розміщення виділяють такі основні підрозділи: адміністрацію; службу управління номерним фондом; харчування; інженерно-технічну службу; допоміжні та другорядні служби. Деякі з них займаються виробництвом послуг (пральня, кухня), інші — їх наданням (покоївки, ресторан), і всіх об'єднує інформаційне забезпечення та обслуговування (бронювання, порт'є). Кожна структура визначає повноваження й обов'язки працівників, кожен підрозділ використовує специфічну технологію, а всі разом прагнуть одного — задоволення потреб гостя [1].

Підприємства готельного господарства — це невід'ємна складова сфери туризму. Процес туристичної подорожі не можливий без надання послуг розміщення. На сьогоднішній день спостерігається стрімкий розвиток готельної індустрії у світі: створюються нові типи готельних підприємств, пропонується

розширений асортимент послуг, зростають готельні мережі. Враховуючи потужну конкуренцію на ринку, керівництво готелів змушене шукати нові методи і засоби виробництва послуг та створювати таку стратегію діяльності, яка б допомогла залучити та утримати споживача. Підвищення конкурентоспроможності підприємства готельного господарства можна досягти завдяки впровадженню інновацій. Інновація в туризмі — це результат дій, спрямованих на формування нового або зміну існуючого туристичного продукту, освоєння нових ринків, використання передових інформаційних і телекомунікаційних технологій, вдосконалення надання туристичних, транспортних і готельних послуг, створення стратегічних альянсів для здійснення туристичного бізнесу, впровадження сучасних форм організаційно-управлінської діяльності туристичних підприємств. Технологічні інновації — це один із типів інновацій готельних підприємств, який передбачає впровадження нових видів матеріально-технічного забезпечення обслуговування, застосування комп'ютерних (інформаційних) технологій в системі бронювання та резервування, використання екологічних засобів в обслуговуванні клієнтів. З розвитком науково-технічного прогресу з'являються раніше невідомі предмети та методи, які полегшують та вдосконалюють процес виробництва послуг [2]. Дослідження, проведенні в галузі сучасних технологічних розробок для готельних підприємств, дають можливість сформулювати наступний перелік інновацій: — ТТІ коди («TTI codes») — система, за допомогою якої готелю привласнюється унікальний код [3]. Цей сервіс дозволить уникнути плутанини з готелями, які мають майже однакові назви (наприклад, «Grand Hotel» і «Hotel Grand»); — інтерактивний проектор «Light Touch» — перетворює будь-яку плоску поверхню в 10.1-дюймовий сенсорний екран. Дозволяє зручно переглядати фото та відео, а завдяки підтримці Bluetooth і Wi-Fi можна підключитися до Інтернету. Розробники стверджують, що їх винахід буде дуже корисним і затребуваним в барах, ресторанах і готелях; — смартфон замість електронного ключа — технологія, завдяки якій клієнти готелю отримують можливість відкривати номер за допомогою Apple iPhone, Blackberry і Android-смартфонів. Така інновація є актуальною у сучасний вік мобільних телефонів та дозволяє спростити заїзд гостей. Ефективна переважно для бізнес-туристів, які цінують кожну хвилину; — високотехнологічне ліжко «Somnus-Neu» — має наступні функції: вбудована аудіо-система, вихід до Інтернету, власний кінотеатр, можливість створювати власну комбінацію освітлення [4]. Також при повторному відвідуванні система персоніфікує людину з усім набором її власних запитів; — інтерактивні столи, розташовані в лобі готелів, — допоможуть клієнтам знайти будь-яку інформацію про туристичні пам'ятки міста, а також надають можливість детального дослідження інфраструктури самого готелю. «Sheraton» — перша готельна мережа, яка стала використовувати дану інновацію; — мікрочіп для моніторингу халатів, рушників та постільної білизни — пристрій, не сприйнятливий до прання, успішно допомагає боротися з крадіжками. Готель в Гонолулу, який одним з перших почав використовувати дану технологію, протягом року зменшив кількість вкрадених рушників з 4000 до 750-ти штук. Економія коштів склала близько 15 200 доларів на місяць. Винахід здатен витримувати

більше трьохсот циклів прання. Також слід відзначити, що чіпи не тільки запобігають крадіжкам, але і дозволяють відстежувати кількість матеріалів на складах.

Отже, відчувається стрімкий розвиток технологій в галузі гостинності. Перш за все, це пов'язано з тим, що керівники готелів намагаються залучити якомога більше гостей, перетворити їх у постійних клієнтів, здійснити максимальну кількість продажів, та, як наслідок, — отримати немалий прибуток. У вирішенні цих завдань неможливо обійтися без впровадження провідних технологічних інновацій.

Література

1. Новиков В.С. Инновации в туризме: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В.С. Новиков. — М. : Академия, 2007. — 208 с.
2. Пащука М.Т., Шкільнюк О.М. Інновації: понятійно-термінологічний апарат, економічна сутність та шляхи стимулювання. Навч. посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2005. — 118 с.
3. Волков Ю.Ф. Введення в готельний та туристичний бізнес (2-е вид.) / Серія «Вища професійна освіта». — Ростов н / Д: «Фенікс», 2004. — 352 с. [С. 136—162].
4. Портал для професіоналов гостиничной индустрии Украины [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://prohotelia.com.ua>

ЗМІСТ

Розділ 1 ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

Л.В. Бережна, УДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	3
Н.Г. Бузіян, ГЕЙМІФІКАЦІЯ В ОСВІТІ.....	5
Н.Б. Зброева, ОСОБИСТІСТЬ ПЕДАГОГА ТА ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА: ПРОФЕСІЙНИЙ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ.....	9
Г.Ю. Гребінник, Г.В. Комова, В.В. Рубцова, ВИКОРИСТАННЯ КОЛЕКТИВНИХ ФОРМ НАВЧАННЯ У КОНТЕКСТІ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ	12
О.Ф. Грищенко, ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ	16
А.А. Загородня, ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	18
Т.П. Капустіна, Н.М. Нехаєнко, ІНТЕГРОВАНІ ЗАНЯТТЯ ТА ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ ПІД ЧАС ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ ПІДГОТОВКИ	22
Ю.В. Клочкова, ДИСЛЕКСІЯ: ПРОБЛЕМИ ДІАГНОСТУВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЇ	23
Ю.М. Козловський, ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ КАРТ ЗНАНЬ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ.....	25
В.Л. Рахліс, ПІДГОТОВКА ПЕРЕМОВНИКІВ: ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ	27
О.А. Столяр, Л.М. Чебан, ПРАКТИЧНИЙ КОМПОНЕНТ ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕМИ «ОДНОКЛІТИННІ ОРГАНІЗМИ» У СИСТЕМІ ВИКЛАДАННЯ БІОЛОГІЇ	29
М.В. Шкода, Т.М. Степанова, ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ	31

Розділ 2 КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

<i>А.О. Vinichuk,</i> ANALYSIS OF THE INTERACTION OF MUSICAL TECHNOLOGIES IN THE THEATER AND CONCERT OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF MODERN SOCIO-CULTURAL PROCESSES.....	34
<i>Д.А. Чембержі, О.О. Роготченко,</i> СЮРРЕАЛІСТИЧНІ ІНСТАЛЯЦІЇ ЯК ФОРМА ВИЯВУ СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА (30-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ)	37

Розділ 3 ГУМАНІТАРНІ НАУКИ ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ. ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРОЛОГІЯ. ФІЛОЛОГІЯ

<i>В.М. Білоус,</i> ЛЕКСИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕНЮ АВСТРИЙСЬКИХ РЕСТОРАНІВ.....	39
<i>Ю.Л. Гальчак,</i> ЗАПАХ ЯК СКЛАДНИК РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ХУДОЖНЬОГО ПРОСТОРУ В ОРИГІНАЛІ ТА ПЕРЕКЛАДІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Г.Д. РОБЕРТСА «ШАНТАРАМ»).....	43
<i>О.О. Городненко,</i> ВІДТВОРЕННЯ ДЕЙКТИКІВ ЛІТЕРАТУРНОЇ КАЗКИ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ.....	46
<i>О.В. Дикан,</i> ПРОБЛЕМА МОВНОЇ ПОЛІТИКИ В ПОЛІЕТНІЧНИХ ДЕРЖАВАХ: СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ	49
<i>О.В. Пастушенко,</i> СОЦИАЛЬНОЕ НАСТРОЕНИЕ В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИИ СОВРЕМЕННОГО ОБЩЕСТВА.....	54
<i>А.В. Полякова, Н.Ю. Буга,</i> БРЕНДИНГ ЯК ОСНОВНИЙ ІНСТРУМЕНТ МАРКЕТИНГУ	56
<i>М.В. Рукалиак,</i> THE IMPORTANCE OF TEACHING VOCABULARY IN THE PROCESS OF STUDYING ENGLISH.....	61
<i>А.О. Тацій, А.І. Козаченко,</i> РОЗВИТОК ЗЕМСЬКОЇ МЕДИЦИНИ У ЛУБЕНСЬКОМУ ПОВІТІ В 1865–1917 рр.	63

Розділ 4 СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ ЕКОНОМІКА. ПОЛІТОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. СОЦІОЛОГІЯ

<i>А.С. Бедрик, В.Г. Воронкова,</i> ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИБОРЧІЙ БОРОТБІ.....	66
--	----

Ю.Є. Белянська, ПОЛІТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ	68
Т.Ю. Білера, К.С. Пивоварська, ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІДЕЇ САМОГУБСТВА	69
М.О. Божок, КАР'ЄРНЕ ЗРОСТАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА	72
mgr Magdalena Golonko, Michał Buszko, ECONOMICS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT – A REVIEW OF THE CONCEPT	76
К.В. Городнича, К.С. Пивоварська, ПРОПАГАНДА ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ПОЛІТИЧНОГО МАНІПУЛЮВАННЯ	82
Є.Д. Заворітний, СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЛОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ В БІЗНЕС-ОРГАНІЗАЦІЇ	84
Ю.В. Куда, І.І. Присакар, СТАРТАП: ІСТОРІЯ, СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	86
Д.В. Лагоха, Н.Є. Афанасьєва, ВПЛИВ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ НА ВИБІР ПРОФЕСІЇ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ПРОФІЛЮ	91
О.О. Лозицька, О.В. Бурдяк, НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА: СПІВВІДНОШЕННЯ.....	93
В.В. Мачко, В.Є. Штифурак, ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ПЕРСОНАЛУ ЯК ОСНОВА УПРАВЛІНСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	96
О.Ю. Модрицька, ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	98
М.С. Оксенчук, В.В. Лобода, ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ.....	100
Д.В. Процишин, Т.А. Ковальський, ІНДУСТРІАЛЬНІ ПАРКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ФУНКЦІОНУВАННЯ	103
Р.О. Сонич, О.М. Васильченко, ПРИВАБЛИВІСТЬ ЯК ОСНОВА МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ У КОЛЕКТИВІ ОРГАНІЗАЦІЇ	105
К.Д. Тюлюбаєва, К.С. Пивоварська, ПРОБЛЕМА АЛЬТРУЇЗМУ СЕРЕД СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	108

Розділ 5
УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

А.В. Полякова, Н.В. Корж, ЗАХОДИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	111
Г.М. Шаульська, ЩОДО ПОШУКІВ ЕФЕКТИВНОЇ МОДЕЛІ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНИ.....	116
Ю.О. Шевченко, АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ОФІЦІЙНО-ДІЛОВА КОМУНІКАЦІЯ В СУЧАСНОМУ ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРІ	118

Розділ 6
ПРАВО

А.С. Брик, О.В. Зайка, Т.Б. Шолкова, ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СПРАВЛЯННЯ ПЛАТИ ЗА ЗЕМЛЮ	120
О.В. Ваніна, ПІДПИС ЛЮДИНИ, ЯК ЗАСІБ ВИЗНАЧЕННЯ ЇЇ ХАРАКТЕРУ З МЕТОЮ ВИКОРИСТАННЯ ДАНОЇ ІНФОМАЦІЇ ДЛЯ РОЗКРИТТЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ	123
С.М. Горчинський, КОДИФІКАЦІЯ ДЖЕРЕЛ ПРАВА В СЕРЕДНІ ВІКИ.....	125
Ю.Є. Довганчук, ВПЛИВ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄС НА РОЗВИТОК МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА В УКРАЇНІ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	127
Є.В. Колеснік, ДОСТУПНІСТЬ ПРАВОСУДДЯ ЯК СКЛАДОВА ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА	129
О.С. Кременовська, В.П. Любавіна, ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВЧОГО СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ	131
І.А. Кудра, М.В. Кумановський, ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕВИЩЕННЯ МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ	133
С.В. Луців, Є.О. Рябоконь, ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ УПРАВЛІННЯ СПАДКОВИМ МАЙНОМ	135
О.І. Манзюк, О.А. Калганова, АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД ЩОДО ОКРЕМИХ ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СВІТЛІ АДАПТАЦІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ.....	141

К.В. Підченко, ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ ФІНАНСУВАННЯ ПІД ВІДСТУПЛЕННЯ ПРАВА ГРОШОВОЇ ВИМОГИ (ФАКТОРИНГУ)	144
А.О. Поліщук, С.І. Марченко, АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ЩОДО ПРАВОНАСТУПНИКІВ РЕОРГАНІЗОВАНИХ КОЛЕКТИВНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЇХ ЧЛЕНІВ.....	146
О.Б. Попелюк, ОПИС ЗАГАЛЬНОФІЗИЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ (ОЗНАК) ЗОВНІШНОСТІ ЛЮДИНИ ЗА ПРАВИЛАМИ СЛОВЕСНОГО ПОРТРЕТУ	150
В.В. Пророченко, І.М. Колодій, ЩОДО ПИТАННЯ ПОНЯТТЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ БЛАГ	152
Ю.С. Резнік, ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФОРМ ВИНИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ І В ЗАКОРДОННИХ КРАЇНАХ	155
С.І. Стеценко, ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ	162
Д.Ю. Тимошенко, О.А. Калганова, ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ.....	165
Н.В. Хіміч, О.А. Калганова, СПРОЩЕНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ.....	168
А.О. Чайковська, Я.А. Доброштан, Ю.М. Белуга, ЗАОХОЧЕННЯ ЯК МЕТОД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ ПРАЦІ	171
А.О. Чайковська, А.С. Філюшина, Ю.М. Белуга, ПРАВОВА ПРИРОДА ВІДНОСИН У ЖИТЛОВІЙ СФЕРІ.....	173

Розділ 7 БІОЛОГІЯ

А.В. Лукіна, А.І. Жумінська, МЕТОД ХРОМАТОГРАФІЇ НИЗЬКОГО, СЕРЕДНЬОГО ТА ВИСОКОГО ТИСКУ ДЛЯ ОЧИЩЕННЯ ФАГОВИХ ЧАСТОК.....	175
Л.А. Сергєєва, О.І. Вальченко, Д.Г. Оленєв, О.І. Глєбова, В.С. Сергєєва, ВПЛИВ ЕЛЕКТРОМАГНІТНОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ РАДІОЧАСТОТНОГО ДІАПАЗОНУ НА СЕРЦЕВО-СУДИННУ СИСТЕМУ ОРГАНІЗМУ ЛЮДИНИ	177

Розділ 8 ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

А.О. Стецьків, В.В. Павлюк, СИНТЕЗ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ КРИСТАЛІЧНОЇ СТРУКТУРИ ТЕРНАРНОЇ СПОЛУКИ DyLiSi	184
--	-----

Розділ 9 МАТЕМАТИКА ТА СТАТИСТИКА

В.В. Корінчук, Н.Ю. Корінчук, РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ ТА ПРАКТИЧНИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ МАТЕМАТИКИ З ІНШИМИ НАУКАМИ	186
Н.Ю. Кучерява, ПРОГНОЗУВАННЯ КОЕФІЦІЄНТУ ФЕРТИЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	191

Розділ 10 ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

А.Ю. Бугар, М.В. Вольвач, СИСТЕМА ДИСТАНЦІЙНОГО МОНІТОРИНГУ ТА КОНТРОЛЮ СТАНУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ НАСАДЖЕНЬ НА ОСНОВІ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	195
І.М. Вінічук, І.В. Шкарлат, Т.В. Біла, ГОЛОВНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ДОКУМЕНТООБІГУ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-РОЗПОРЯДЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	200
В.Г. Житченко, МЕДІАДИЗАЙН УКРАЇНСЬКИХ МЕРЕЖЕВИХ РЕСУРСІВ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	203
Marcin Izdebski, INNOWACYJNE TECHNOLOGIE PRZYSZŁOŚCIĄ RYNKU	206
А.В. Мельник, ОБЗОР ТЕХНОЛОГИИ CDN	210
Д.М. Цмокалюк, РОЛЬ ДЕМІЛІТАРИЗОВАНОЇ ЗОНИ В МЕРЕЖНІЙ АРХІТЕКТУРІ ТА СПОСОБИ ПОБУДОВИ ЗАХИЩЕНОЇ МЕРЕЖІ ЗА ДОПОМОГОЮ НЕЇ	213

Розділ 11
МЕХАНІЧНА ІНЖЕНЕРІЯ

<i>Я.В. Васишин, В.Я. Васишин, І.В. Павлик,</i> ОЦІНКА ЕКСПЛУАТАЦІЙНОГО РЕСУРСУ НКТ В УМОВАХ СВЕРДЛОВИННОЇ КОРОЗІЇ	215
--	-----

Розділ 12
ХІМІЧНА ТА БІОІНЖЕНЕРІЯ

<i>В.А. Кучерява, Н.М. Омельченко,</i> ЗАСТОСУВАННЯ НАНОЧАСТИНОК МЕТАЛІВ У РІЗНИХ ГАЛУЗЯХ	219
--	-----

Розділ 13
ЕЛЕКТРОНІКА ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ

<i>Д.С. Плющ, Ю.Ф. Тесик,</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ СУСІДНІХ КАНАЛІВ НА ПОХИБКУ ПАРАЛЕЛЬНОГО ФІЛЬТРУ В ПОЛОСІ ЧАСТОТ	223
---	-----

Розділ 14
АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

<i>mgr Magdalena Golonko, Michał Buszko,</i> ACQUIRING HERBS AS AN ADDITIONAL SOURCE OF INCOME	228
<i>mgr Magdalena Golonko, Michał Buszko,</i> CHARACTERISTICS OF THE HERBAL PLANT MARKET IN THE WORLD	232
<i>А.М. Змієвець, Н.С. Гончарук, Я.В. Паламаренко,</i> СВІТОВИЙ ДОСВІД ПРОСУВАННЯ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ	236

Розділ 15
ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

<i>А.М. Кушнір,</i> СИЛОВЕ ТРЕНУВАННЯ І ТЕСТОСТЕРОН	238
--	-----

Розділ 16
СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

<i>А.В. Заболотчук, Т.М. Долгий, Я.В. Паламаренко,</i> ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ	243
<i>Є.І. Стопченко, М.Г. Бойко,</i> ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ГОТЕЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ	245

Підписано до друку 05.05.2018. Формат 60х84/16. Папір офсетний білий.
Гарнітура «Literaturnaya». Друк цифровий. Ум. друк. арк. 19,07.
Зам. № 0505-1. Тираж 100 прим. Ціна договірна. Виходить змішаними мовами: укр., рос., англ., пол.

Віддруковано з готового оригінал-макета ФОП Москвін А.А.
м. Запоріжжя, пр. Леніна, 109, тел. +38-094-133-87-81.

Інститут інноваційної освіти. Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України
e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com

**Видання здійснене за експертної підтримки
Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України
03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40**